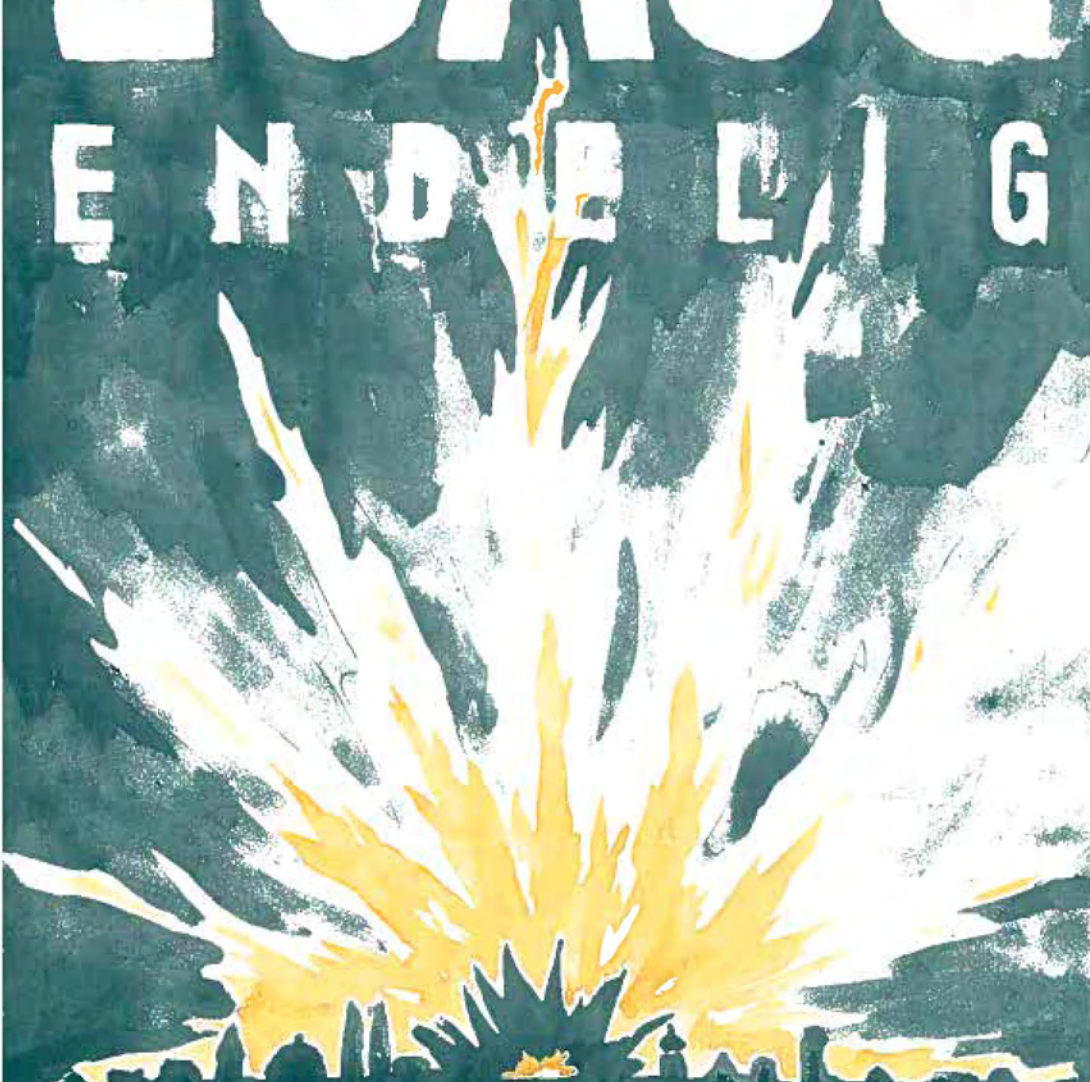

29 AUG

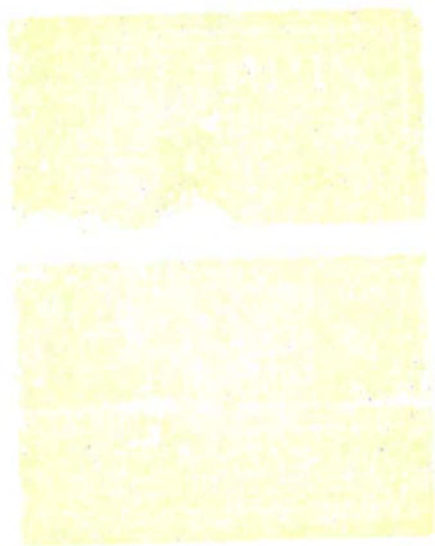
1943

ENDLIG

Endelig-29. august 1943

som vi oplevede den

Forside og vignetter er tegnet af arkitekt Asger Barfod

Jørgen H.P. Barfod

Endelig-29. august 1943

som vi oplevede den

Frihedsmuseets Venners Forlagsfond

Udgivet af Frihedsmuseets Venners Forlagsfond

Tryk: Narayana Press, Gylling
© Frihedsmuseets Venners Forlagsfond
ISBN 87 88214 389
ISSN 0901 1978

Indhold

Forord	7
Sejrens dag	9
Livgarden	17
Amager	30
København	40
Nordsjælland	59
Det øvrige Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm .	74
Fyn	87
Holmen og kystdefensionen	108
Sundet og Isefjorden	122
Store Bælt	135
De mindre skibe	148
Gidslerne	161
Modstanden	179
Personregister	199
Stedregister	217

Forord

I foråret 1992 fik jeg til opgave at skrive en bog om den 29. august 1943. For at få nyt materiale at arbejde med blev der udsendt et kort spørgeskema på 8 centrale spørgsmål til alle medlemmer af Frihedsmuseets Venner og Frihedskampens Veteraner samt nogle få andre, hvilket ialt var ca. 2500 personer. Spørgsmålene var: 1. Hvad foretog du dig den 28. august? 2. Hvorledes oplevede du den 29. august? 3. Hvad foretog du dig i de følgende 3 uger i september 1943? 4. Deltog du i sabotager i dette tidsrum? Hvor og hvornår? Beskriv helst så nøje som muligt. 5. Deltog du i bladarbejde? Hvilket blad? Hvor foregik det? Beskriv helst så nøje som muligt også med angivelse af navne på kammerater. 6. Deltog du i andet illegalt arbejde i disse 3 uger som f.eks. rutearbejde? Hvor foregik det? Beskriv helst så nøje som muligt. 7. Fortæl om forhold under interneringen efter den 29/8 som gidsel eller i forsvaret. 8. Fortæl evt. om andet af interesse i forbindelse med den 29. august 1943 og de første 3 uger efter.

Ca. 25 % henvendte sig til mig enten skriftligt eller mundtligt, men en hel del af henvendelserne viste sig at dreje sig om andre tidsrum end netop tiden omkring den 29. august 1943. Vedr. begivenhederne omkring hæren indkom der ca. 110 og om flåden ca. 65, medens der fra modstandsfolk iøvrigt og om gidsler indkom ca. 170 besvarelser, d.v.s. ialt ca. 595, idet ca. 250 besvarelser drejede sig om andet. Hertil kommer yderligere en hel del henvendelser pr. telefon.

Der var derfor så meget materiale i de indsendte beretninger, at de fuldt ud kunne danne grundlag for nærværende bog, som blot er suppleret med beretninger fundet andre steder samt dagbøger og rapporter. Mine tilføjelser har derfor hovedsagelig som formål at skabe en vis sammenhæng. Det er tilstræbt at lade de enkelte beretninger tale for sig selv uden indgriben af kildekritiske noter eller lignende, og deres oplysninger må således alene stå for de pågældendes egen regning.

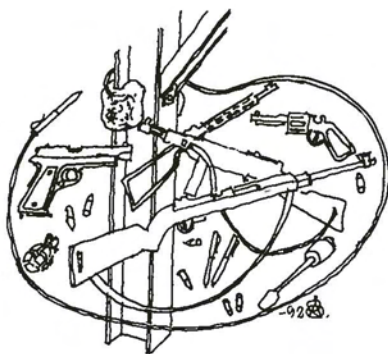
Hermed mener jeg, at der er skabt en beretning om begivenhederne, der usminket fortæller de enkelte personers oplevelser og giver et første indtryk af den menige soldats eller befalingsmands indtryk på stedet.

Bogen er koncentreret om den 29. august, og jeg har forsøgt at undgå en lang udredning af tilløbet til den skæbnesvangre dag, ligesom jeg er stoppet før begivenhederne, som førte til forfølgelserne af de danske jøder begyndte. Der ved er der heller ikke kommet noget om de forberedelser, som officerer fra hær

og flåde foretog sig i interneringslejrene. Alt dette kan læses i andre værker.

Der må desuden bringe en tak til Fonden for Fædrelandets Vel uden hvis økonomiske støtte det ville have været vanskeligt at få udgivet denne bog.

Jørgen H. Barfod

Sejrens dag

“Gennem tre år viste vor politik sin berettigelse og sin holdbarhed. Målet at skåne land og folk for krigstidens ulykker nåedes så vidt, at ingen anden politik kunne have givet et blot tilnærmelsesvis lige så godt resultat. Og således kunne det sikkert have fortsat indtil krigens slutning til gavn for det danske samfund og for hvert enkelt medlem af vort lands befolkning.

Men denne vej er undermineret af Christmas Møllers agitation i radioen i forbindelse med den koalition af chauvinister og kommunister, der ansvarsløst og skjult har forsøgt at mistænkeliggøre samarbejdets mål og midler og at fremkalde sabotage og uro i befolkningen og på arbejdspladserne, netop fordi de vidste, at forholdene under besættelsen ikke kunne bære denne belastning. De har foregøglet dem, der hørte på deres tale, luftspejlinger og drømmesyn, der ikke stod til troende.

Derfor er ansvaret deres for den situation, som nu er opstået, og de skal fastholdes på deres ansvar for, at det inden krigen sluttede kom dertil, hvor vi i øjeblikket befinder os.”

med socialistisk hilsen
Alsing Andersen / Johs. Hansen

Socialdemokratisk Forbund

København den 2. september 1943”

Ovenstående blev udsendt til hovedbestyrelsen, rigsdagsgruppen, De samvirkendes forretningsudvalg m.fl. som del af en redegørelse, hvor man fralagde sig ansvaret for bruddet med tyskerne. Den siger kort og godt, at begivenhederne den 28. og 29. august 1943 absolut ikke var forberedt fra regeringens eller socialdemokratiets side, men at de tværtimod kom særdeles på tværs, og derfor skal den danske modstandsbevægelse fastholdes på sit ansvar.

Modstandsbevægelsen tager med glæde både ansvaret og æren for bruddet med besættelsesmagten.

Langsomt var modstandsbevægelsen udviklet fra den første spæde og tilfældige modstand i 1940 til eftersommeren 1943. Eftersom regeringens samarbejdspolitik med tyskerne blev mere og mere præget af de tyske overgreb var modstandsbevægelsen vokset. Fra spredte sabotager og løbeblade til organisationer og faste illegale blade, der fortalte om alt det, censuren forbød de legale aviser at skrive om, og de havde også berettet om tyskernes fremfærd i Norge.

Danmark var begunstiget af tyskerne på grund af samarbejdspolitikken, men ude omkring i verden stod Danmarks aktier meget lavt. Kun danske søfolk kæmpede for landets frihed sammen med de allierede og blandt disse nordmændene, mens vi hyggede os herhjemme i Danmark. Derfor var der ikke tvivl om de danske modstandsfolks mål. Det kom frem i de illegale blade og det blev fremsat i den resolution, som de danske studenter afleverede til kong Christian X den 25. november 1941:

“Deres Majestæt skal vide, at vi hellere vil dele kår med det norske folk end uden modstand lade Danmark bruge til formål, der står i dybeste modstrid med vor vilje til at leve i et frit folkestyret Danmark.”

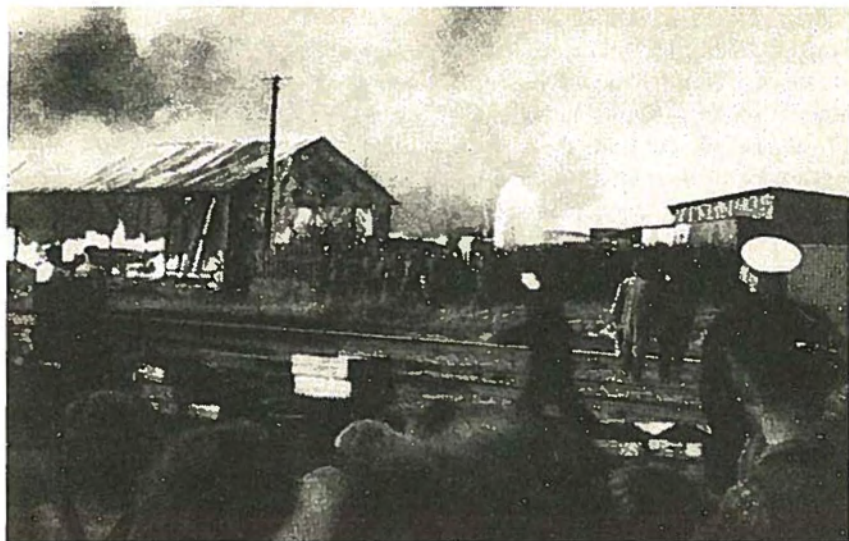
Året efter, den 2. september 1942, talte statsminister Buhl i den danske radio på grund af den forøgede aktivitet fra modstandsbevægelsen. Han advarede mod sabotagerne og opfordrede ungdomsledere og folk i det hele taget til at fortælle myndighederne, hvis de hørte om “de ungdommelige elementer i ubesindighed og uforstand lod sig forlede til at begå handlinger, der under de nuværende forhold må betegnes som intet mindre end dødsensfarlige.”

Han var åbenbart ikke selv klar over, hvilken dødsensfarlig appel til stikkeri, han derved udtalte. Der var således både fra tysk og dansk side en vældig propaganda sat ind for at få alle til at forhold sig i ro, og regeringen havde tilsyneladende størstedelen af befolkningen bag sig.

Selvom de illegale blades antal og udbredelse voksede til et oplag på over 300.000 i 1942 og til mere end 2,6 millioner i 1943 så viste folketingsvalget i 1943, at befolkningen sluttede op om de gamle demokratiske partier. Som det ofte er set, turde folk ikke andet, idet man vidste, hvad man havde, og man vidste ikke, hvad man ville få.

I løbet af sommeren 1943 blev modstandsbevægelsen imidlertid stadig dristigere, hvilket man kunne tilskrive den hjælp, man nu fik fra de danske, der var uddannet i England og som faldskærmsfolk var blevet kastet ned i Danmark for at bistå modstandsbevægelsen med råd og dåd. De kunne skaffe materiel fra England, og de kunne instruere i brugen af de moderne sabotagemidler.

Den uro, som modstandsgrupperne skabte i sommeren 1943 blev efterhånden så omfattende, at enhver kunne se, at enten måtte regeringen eller tyskerne gribe ind på en eller anden måde, og faldskærmsfolkenes leder Flemming B. Muus kunne da også den 3. august 1943 sende sit berømte telegram til England: “Hvis vi fortsætter sabotagen i det nuværende omfang vil tyskerne blive tvunget til at tage drastiske modforholdsregler i løbet af tre til fire uger. Skal vi holde igen eller gennemtvinge et resultat?” Svaret kom hurtigt fra London:

Situationen fra sabotagenatten på havnen i Esbjerg den 6. august 1943. En fiskekassfabrik brænder. (FM)

“Go right ahead”, og dermed udløstes den hidtil stærkeste bølge af sabotager, strejker og uroligheder over hele landet.

Modstandsbevægelsen skal fastholdes på ansvaret for begivenhederne den 28. og 29. august. Det var ikke politikernes gustne overlæg, at de nu syntes at tiden var inde til at bryde med tyskerne.

I en kort oversigt over begivenhederne i august 1943 ser vi: I den første uge fra den 1. til den 7. august var der omkring 30 større sabotager og strejke i Odense den 3.-5. august. Den anden uge havde op mod et halvt hundrede sabotager og strejke i Esbjerg den 7-12. august. En sabotage mod de store fiskepak-huse i Esbjerg havn fik tyskerne til at gå amok, og ved razziaer i fiskekutterne blev adskillige fiskere mishandlede. Da der så samtidig blev dekretet et udgangsforbud fra kl. 22, der den næste dag ændredes til kl. 21 blev strejken fuldstændig i hele byen og alt lå stille. Fagforeningernes opfordringer ville arbejderne ikke lytte til, og først da regeringen forhandlede med den tyske kommandant opnåedes et resultat, der den 12 august blev godkendt af strejkekomiteen, så arbejdet atter blev genoptaget.

I den tredje uge var der lige så mange sabotager, og i Odense var der den 5.-17. august uro med påfølgende strejke til den 23. august. Tilsvarende var der uro i Nyborg den 18. august, der også førte til strejke den 20. august og ligeledes i

andre byer på Fyn som Bogense og Middelfart samt det nærliggende Kolding. Fra den tredje uge må specielt nævnes forholdene i Ålborg. Modstandsbevægelsen i Nordjylland havde nogle gange modtaget nedkastede våben ved Madum sø. To gange i sommeren 1943 var det gået godt, men tredje gang den 17. august gik det galt, da en tysk patrulje overraskede overraskede modtageholdet, da de kørte hjem med lasten af sprængstoffer m.v.. Folkene sprang omgående af lastvognen, men under flugten blev Niels Erik Vangsted dræbt, og Paul Kjær Sørensen blev såret og fanget af tyskerne. Vangsted skulle begraves mandag den 23. august kl. 14, men tyskerne ændrede i sidste øjeblik tidspunktet til kl. 8 morgen, og kun hans forældre fik lov til at deltage, da tyskerne frygtede demonstrationer. Netop denne angst for befolkningen gav imidlertid folk "blod på tanden" og en værftsarbejder fra Ålborg Værft fortæller, at da det rygtedes om formiddagen, gik man hjem ved frokosttid og blev hjemme. Samtidig strømmede folk efterhånden ind mod bymidten og St. Ansgar Kirken, og det hjalp ikke, at tyskerne sendte bevæbnede soldater for at sprede mængden. En sygeplejerske fra Ålborg kommunehospital beretter, at der blev indlagt omkring 100 sårede til hospitalet, hvoraf 10-12 var døde.

Der var opstået et virkeligt folkeoprør, hvor tyskerne satte hårdt ind, men alligevel varede urolighederne indtil den 29. august.

I Odense havde der længe været uro på skibsværftet og andre industrivirksomheder, og der var ofte slagsmål mellem danskere og tyske soldater. Den 18. august, da en tysk soldat havde stukket en støbemester ned, udløstes en total strejke i hele byen. Stemningen i Odense kom på kogepunktet, og folk strømmede til byens midte trods et dekretet færdseksforbud. Fra dansk side gik det ud over de lokale nazister og deres butikker, og de tyske værnemagtspatruljer skød i gaderne for at skaffe ro, men uden videre held. Torsdag den 19. august blev en tysk løjtnant Wieseler slået ned i Vestergade, og urolighederne fortsatte indtil tirsdag den 24. august, da de tyske soldater efter forhandlinger blev holdt væk fra gaderne, hvorefter arbejdet genoptoges, men byen måtte betale en bod på 1 million kr.

Også i København var tyskerne nervøse over de mange sabotager. Den store udstillingshal Forum blev beslaglagt, og det forlød at der skulle indkvarteres 1500 mand her. Man var begyndt at køre senge og sengetøj derud, og tyske soldater holdt vagt foran bygningen, men der var dog tider på dagen, hvor vagtposterne manglede. Det benyttede Tom Søndergaard og hans gruppe sig af. Den 24. august ved frokosttid, da håndværkerne var gået til middagspausen kom Max Bæklund formummet som bud fra en købmandsforretning cyklende med en kasse øl på ladet. Tom og Evald holdt inspektøren og en kontrollør op. det øverste lag øller blev fjernet, og resten af kassens indhold var sprængstof, hvorefter Max, der må have været lidt nervøs, troede, at han hørte Toms signal

Befolkningen ved Ansgarkirken i Ålborg, da Erik Vangsted skulle begravnes. (FM)

og antændte luntten. Han skyndte sig ud af hovedindgangen, men Tom, der endnu stod i ivrig diskussion med inspektøren, kunne ikke få ham til at forstå, at det var alvor, og netop da lød eksplosionen. Inspektøren stod under en murbue og forblev helt uskadt, men Tom blev væltet hen ad gulvet med kokspladebrokker og glassplinter over sig, men heldigvis var han ikke værre forslået, end at han med blodet strømmende over ansigtet kunne komme ud på gaden til sin cykel. Det var et brag, der gav genlyd overalt i den illegale presse og hos københavnerne.

Allerede den 21. august havde regeringen udsendt et opråb til det danske folk, hvor man tordnede imod den stigende sabotage og de mange demonstrationer, og man sluttede med at sige: "Ingen må tage sig selv til rette. Det er de

lovlige myndigheder og de ansvarlige ledere, der må tage de skridt, som er nødvendige til beskyttelse af danske interesser.”

Det hjalp ikke, for modstandsbevægelsen lyttede ikke efter regeringen, og nu var det modstandsgrupperne, der var i offensiven.

Modstandsbevægelsen havde efterhånden provokeret tyskerne så meget, at besættelsesmagten måtte gøre noget, især da man i det hele taget havde den storpolitiske situation som baggrund. Mens Tyskland og Japan i 1942 havde nået deres største magtudvidelse var det i det følgende år begyndt at gå tilbage for dem. I november 1942 havde Montgomery fra El Alamein begyndt at trænge de tyske tankstyrker tilbage og da Amerikanerne samtidig gjorde landgang i Marokko og Algier under general Eisenhower, varede det ikke længe før akse-magterne var smidt ud af Afrika, og i juli 1943 fortsatte de allierede med en invasion på Sicilien.

Omtrent samtidig havde russerne fået omringet de tyske styrker ved Stalin-grad, der kapitulerede den 31. januar 1943, hvorefter også østfronten begyndte at flytte sig mod Tysklands grænser. I efteråret 1942 havde USA begyndt en offensiv mod de japansk besatte øer i Stillehavet og i løbet af 1943 trængte de efterhånden japanerne tilbage ved at erobre ø efter ø. I juli 1943 åbnede general Mac Arthur en offensiv på Guinea, og meldingerne fra krigsskuepladserne blev mere og mere opmuntrende for de danske avislæsere.

Under angrebet op gennem den italienske halvø søger italienerne at befri sig fra de tyske tropper. Fascistpartiet opløses og Mussolini arresteres samtidig med at man overgiver magten til kong Victor Emanuel. Kort sagt fronten i Syd ser ud til at smuldre, og man venter i Tyskland på den bebudede allierede invasion, men hvor vil den komme?

General von Hanneken i Danmark ønsker ikke at der skal være mulighed for et bagholdsangreb, hvis invasionen skulle komme i Danmark. Derfor har han et godt øje til både modstandsbevægelsen og til den danske hær og flåde, selv om de begge er små. Den 21. august beordrede general von Hanneken iværksat beredskab af 1. grad vedr. "Operation Safari" om afvæbning af alle danske militære styrker samtidig med en undtagelsestilstand med standretter og arrestation af gidsler. Generalen og den danske modstandsbevægelse havde således et fælles mål.

Den 23. august søgte dr. Best at få statsminister Scavenius til at afgive en bindende erklæring om at få oprettet ro og orden i landet, men uden held, og medens dr. Best kæmpede for sin magtposition nærmede man sig mere og mere en konfrontation mellem den tyske hær og modstandsbevægelsen. Et besøg af dr. Best i Hitlers førerhovedkvarter var nytteløst, og efter hjemkomsten til Danmark om aftenen den 27. august måtte han den næste dag aflevere et ultimatum til den danske regering.

Statsminister Scavenius blev kaldt til Dr. Best i Dagmarhus, hvor han kl. 9 den 28. august fik forelagt et krav om, at den danske regering øjeblikkelig skulle erklære undtagelsestilstand i hele landet, og herunder skulle der være forbud mod, at mere end 5 personer samledes offentligt samt et forbud mod strejker og i det hele taget mod forsamlinger inde eller udendørs. Desuden skulle endnu forhåndenværende skydevåben og sprængstoffer afleveres inden den 1. september, og man måtte iøvrigt ikke genere danske statsborgere, der samarbejdede med tyskerne.

Kl. 10 forelagde Statsminister Scavenius kravene for regeringen, og kl. 10.30 indledtes ministrenes møde med samarbejdsudvalget, hvor de demokratiske partier deltog. Kravene var imidlertid så skarpe, at det måtte opfattes som et ultimatum, og bl.a. var kravet om gidsler og dødsstraf helt uantageligt for deltagerne, og man enedes endelig om et afslag. Efter at kong Christian havde talt med partiformændene og efter at han havde holdt et statsråd afsendtes regeringens svar, der afleveredes til dr. Best kl. 15.45, et kvarter før fristens udløb.

Fra Dagmarhus blev der givet meddelelse om, at intet vedr. forhandlingerne måtte offentliggøres og pressen måtte heller ikke orienteres. Regeringen bøjede sig for det og intet blev meddelt. Man håbede naivt på, at tyskerne ville bøje af, og ligesom i tiden op til den 9. april ville man hellere "ligge død" for ikke at tirre tyskerne.

Hæren og flåden fik ordre af forsvarsminister Brorson til, ikke at yde modstand mod en evt. militær aktion. Viceadmiral Vedel havde imidlertid i forvejen givet en hemmelig forholdsordre om, at skibene efter omstændighederne skulle enten sænkes eller man kunne søge svensk havn, hvorimod chefen for generalstaben, generalmajor Rolsted gav ordre til, at samtlige underafdelinger og befalingsmænd skulle forblive på deres kaserner fra samme aften kl. 20.00 indtil videre og ikke yde modstand. *Da alt således var klart fra dansk side gik forsvarsministeren hjem.*

Generalkommandoen havde den 2. juli 1940 udgivet en forholdsordre vedr. afdelingernes forhold overfor angreb på kaserner eller forsøg på at tilegne sig hærens våben eller ammunition, såvel som overfor direkte angreb eller afvæbningsforsøg rettet mod danske militære styrker. Denne forholdsordre var da hovedsagelig rettet mod evt. nazistiske kup, men udviklingen i landet gjorde imidlertid, at man den 19. marts 1943 tilføjede en bestemmelse om, overfor hvem kasernerne i givet fald skulle forsvares med våben.

Her stod bl.a.:” Stilles der fra tysk side krav om våbenaflevering, overlevering af beholdninger, kaserner eller andet, uden at der fra egen foresatte myndighed er tilgået ordre i så henseende, henvises til, at forholdsordre først må indhentes.” Desuden står der:” Er man øjensynlig stillet overfor et regulært

kommando, gives efter under protest.” og til slut står der:” Et Køpenick-forløb må under ingen forhold forekomme.”

Med denne sidste udtalelse henvises til den som tysk kaptajn udklædte civilist, der i Tyskland i 1918 overtog en tysk kommando.

Kilder:

Frit Danmarks Hvidbog I side 153, beretning fra Verner Petersen, Løbeseddel i Frihedsmuseet (FM), beretninger fra Else Feyring, Niels A. Eigenbroth, Erik Malmose og Sigurd Weber. Desuden Josef Petersen og Bob Jarset: Holger Danske vågner side 100, og Alkil: Besættelsestidens Fakta side 216, samt Den parl. kommissions betækn. VI side 128-129.

Livgarden

Hvad skete der så egentlig den 29. august tidligt om morgenen? Lad os høre, hvad de implicerede selv kan fortælle.

Vi begynder i København på Livgardens kaserne på hjørnet af Gothersgade og Nørrevoldgade. En telefonvagt fortæller, at der den 28. august hele eftermiddagen var en vældig kurervirksomhed med Slotsholmen, og at al orlov blev inddraget. "Ved 18-tiden fik vi ordre til at stille til at gård i udgangsuniform, hvorefter vi fik at vide, at vi skulle over på KFUM.s soldaterhjem, hvor et politiorkester ville spille for os. Ved 22-tiden var vi hjemme igen og gik i seng".

Rygterne om landsætningen af friske tyske styrker i København forårsagede, at man ventede, at der ville ske noget, og hver post havde udover de sædvanlige våben fået 4 håndgranater, der sad i livremmen, og i vagtkommandørens stue stod en forsejlet kasse med håndgranater.

Garder Hans Bech har fortalt, at han gik på vagt kl. 055 og han fik da at vide, at en tysk styrke var gået over Amalienborg slotsplads, hvor tyskerne ellers ikke måtte komme, og desuden fortaltes det, at tyske kompagnier snusede omkring Jægersborg kaserne. Da der ved 4-tiden om natten var nogle, der puslede ved døren, råbte vagten: "Hvem der?", men ingen svarede. Da vagtkommandøren kom til, åbnede han døren med sikkerhedskæden, men der var stadig ingen, der svarede på gentagne tilråb. Da han ville lukke, kom der imidlertid en fod imellem, men det lykkedes ham alligevel at få lukket og låset. Oversergent Norvin kom til og råbte ligeledes "Hvem der?", og da ingen svarede, lukkede han døren op med sikkerhedskæden på. I det samme sprængtes døren sandsynligvis ved et påhængt sprænglegeme.

Splinterne røg rundt omkring, og straks efter blev en håndgranat kastet ind på 2. etage gennem et vindue til venstre for døren. Oversergent Norvin skød et magasin ud, og råbte gennem gangen "til gevær" og da han havde sat et nyt magasin på, sprang han op på gaden. I det samme lød der en række skud vel både fra oversergenten og fra tyskerne, og med et skrig faldt Norvin tilbage i stengangen. Han var ramt i panden af et geværprojektil, og han døde på hospitalet samme dag.

En håndgranat kastedes gennem døren, hvorefter der var ro et øjeblik, og posten så nu enkelte skikkelser springe gennem døren og ud på pladsen. Han lagde sin karabin til kinden og trykkede af, og en skikkelse faldt. Det var vist den tyske kompagnichef. De følgende skud næsten døde posten, der trak sig tilbage til vatkommandørens stue, hvor han greb en håndgranat og afsikrede

den. Herunder var vagthavende officiant K.F. Nielsen kommet til stede. Han var blevet truffet af to projektiler i underlivet og faldt om i døråbningen.

Det var på det tidspunkt, at kaptajnløjtnant Snerding og Bratved, der var blevet vækket ved detonationen, kom til stede. "Kom så, nu skal de få" råbte de og de løb begge til trappenedgangen og åbnede ild med deres pistoler. "Der var meget usigtbart af røg, og hele situationen virkede uhyre kaotisk med de indtrængende tyske soldater, der alle råbte og skreg. Der lød stadig skud, og herunder blev Snerding ramt af flere skud og styrtede ned ad trappen formentlig dræbt på stedet. "Bratved trak sig nu tilbage på afsatsen for at skifte magasin, og han mødte da oberst Schwartz-Nielsen, der hastigt kom gående knapende våbenfrakke og lædertøj.

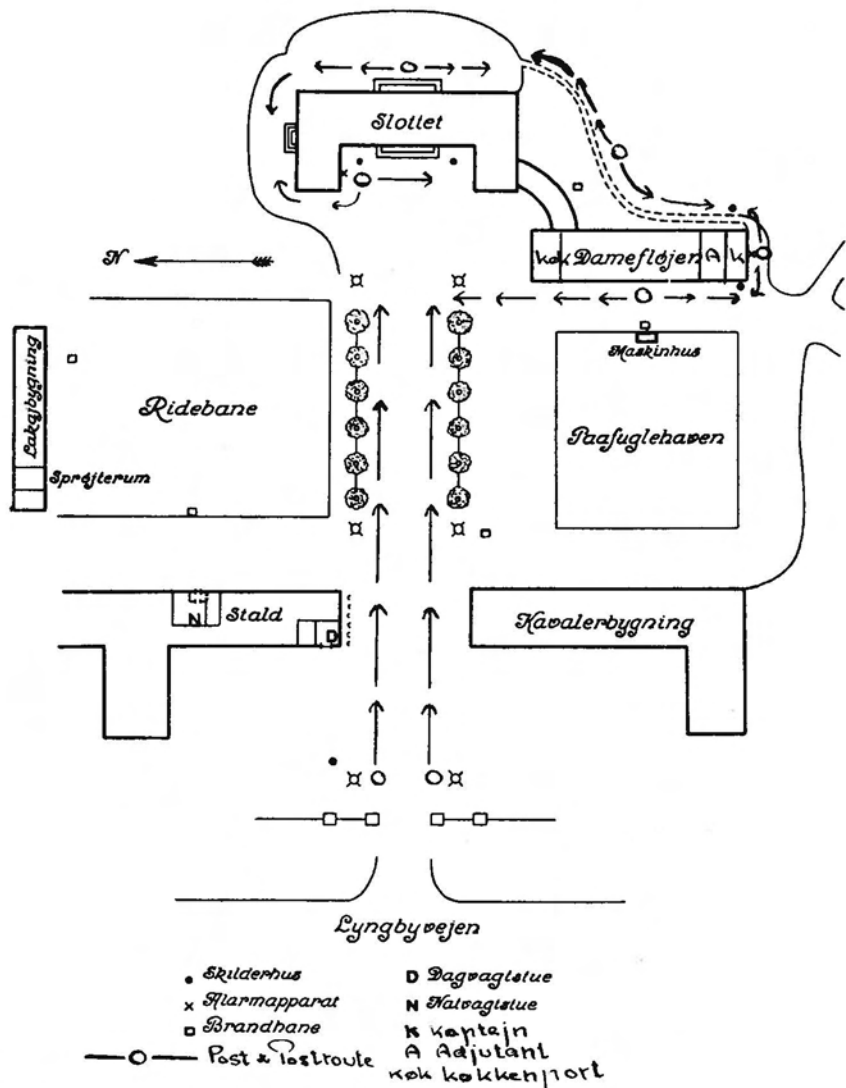
Han gav ordre til at gardereren skulle følge ham, og han løb straks fuldstændigt roligt trods kugleregnen ned ad ad trappen for at standse skydningen. Obersten beordrede "Hold inde med skydningen" og opfordrede derefter tyskerne til det samme. På den tyske løjtnants råb svarede kaptajnen blot "Vi har jo standset skydningen", men da tyskeren gentog det 4-5 gange stærkt nervøs og skydningen uden for kasernen fortsatte svarede obersten "Ja".

Derefter indstilledes skydningen, og den tungeste opgave den morgen kom nu, nemlig at gå rundt til garderne og fortælle, at man havde overgivet sig og give dem ordre til at kaste våbnene. "Ordren lød: "Kast våbnene", og som gardere adlyder man, hvor tungt det end må være," men jeg så den stumme anklage imod os i manges øjne, jeg så mange med tårer i øjnene smide, ja kyle deres gevær hen i bunken, og jeg hørte bemærkninger som "Hvorfor har man så gjort os til soldater?" og "Hvad har meningen med vores uddannelse været?". Der er ingen tvivl om at garderne alle uden at blinke havde kæmpet til sidste mand. Det bevises også af, at de gardere vi ikke kunne komme i forbindelse med, posten ved Kongens Have og Rosenborgvagterne, fortsatte kampen. Den første til han selv faldt såret om, og Rosenborgvagten indtil obersten senere, gående foran en tysk officer, råbte til dem om at indstille skydningen.

Garder Knud Jensen gik alene på Gitterportvagten og han havde også taget kampen op alene. Da tyskerne sprængte gitterporten gik han i dækning bag nogle træer og skød løs på de indtrængende. Han siger, at han har skudt 18, og at han var blevet såret i det ene ben. "

Bratved fortæller videre:" Da vi havde opholdt os i messen en times tid, blev en garder M.A.Andersen ført ind af en tysk soldat. Han meldte sig til oberstløjtnant Gudme med ordene: " Hr. oberstløjtnant, jeg melder, at jeg ikke kunne klare mig længere", og derpå sank han fuldstændig sammen. Det viste sig, at han der var telefonvagt på sprængingskommandoens 2. kontor havde barrikeret sig her og gjort en stor sprængladning klar. Det var hans hensigt, når garderne – hvad han troede – blev ført bort, at han da ville sprænge kasernen

Plan over Sorgenfri Slot.

Plan over Sorgenfri Slot med angivelse af vagtrondens rute.

med sig selv i luften med hele den tyske styrke. Der kan ikke være tvivl om, hvad man mener om en sådan mand, der har mod og selvbeherskelse til at sidde 1 1/2 time parat til at ofre sig selv. “

På dansk side var af en styrke på 4 officerer, 5 befalingsmænd af officiantgruppen, 6 underofficerer og 205 menige blevet dræbt 1 officer og 1 underofficer medens 1 officiant og 1 menig var sårede. Man anslog, at der på tysk side ialt var 20-30 døde og sårede.

I den tyske beretning fortælles desuden, at der blev skudt fra Tårnet på Rosenborg og at ilden herfra først blev indstillet kl. 6.15 efter ordre fra chefen for Livgarden, men den danske officielle beretning omtaler overhovedet ikke dette. Tyskerne angiver på dansk side to døde og fem sårede, og af egne styrker blot en dræbt, nemlig kompagnichefen Oberleutnant Dettmann samt to sårede. Desuden angiver tyskerne, at de har tilfangetaget 21 officerer og 227 underofficerer og menige.

Garder N.C. Christensen fortæller, at efter at de havde afleveret alle geværer, bajonetter og livremme blev de ført op til samlingsstuen, og i løbet af dagen blev alle fordelt på nogle få stuer, der var blevet ryddet for senge, mens gulvet var dækket af madrasser. “Jeg husker, at på den stue, hvor jeg blev anbragt, var 55 mand, så der var ikke meget plads, da stuen var beregnet til 4-5 etagesenge og var vel ca. 6 gange 6 meter. Om eftermiddagen blev der sat en lille tønde med saltet sild og noget rugbrød ind til os, og vi var blevet godt sultne efterhånden, men vi havde hverken tallerkener eller spisebestik, så vi måtte klare os med fingrene. “

Kl. 20 blev der sat en spand ind, og så blev døren bundet udefra, efter at vi havde fået besked på, at der ville blive skudt, hvis vi prøvede at åbne vinduerne. Det blev en varm nat, og det blev efterhånden næsten uudholdeligt at være der. Alle drev af sved, og luften var fugtig som i et dampbad, men værst var det for dem, der lå nærmest spanden, som hurtigt blev fyldt, men stadig blev benyttet. Om morgenen fik vi lov at åbne vinduerne, og i løbet af dagen fjernede vi et par ruder for at sikre os luft næste nat. Endelig efter to dage fik vi lov at komme til vaskekummerne, og efter nogle dage fik vi lov til at søge efter vore ejendele på stuerne, hvor det hele var rodet hen.

Rygterne gik, om at vi skulle sendes til Tyskland eller at vi skulle interneres i arbejdslejr, og nogle at vi skulle hjemsendes. Søndag den 5. september holdt en præst gudstjeneste på eksercerpladsen, og de tyske vagter var efterhånden nogle skikkelige fyre, som kun tænkte på at komme hjem og ofte viste os slidte og fedtede billeder af kone og børn. En af dem sagde en dag: “Wir sind auch gefangene”. Efter ni dage blev alle kørt til Sandholmlejren.”

Der var også gardere på Jægersborg kaserne og på vagt ved Sorgenfri, hvor kongen opholdt sig. På grund af uroen i landet havde Lyngby Politi siden den

11. august om natten haft to politibetjente på patrulje i og omkring slotparken ved Sorgenfri Slot. Orlogskaptajn Qvistgaard, der havde vagtfri, tog alligevel ud til Sorgenfri, da han så hvorledes tyskerne trak tropper til København."Derfor var alle adjudanterne og chefen for adjutantstaben kommet på eget initiativ i løbet af aftenen, og da den gamle konge blev træt og gik til køjs, blev to maskinpistolbevæbnede adjudanter stationeret uden for hans dør, og en gruppe gardere lå med gevær i arm på trappen op til sovegemakket.

Kort efter midnat mellem den 28. og 29. august observerede de to betjente et par biler, der kørte frem og tilbage på Kongevejen og på et vist tidspunkt var standset op lige for hovedindkørslen til slottet. Den ene vogn kørte videre, men politibetjent Larsen gik hen til den holdende vogn og aflæste nummeret K 1858, og spurgte føreren, hvad han lavede her. Føreren viste et politiskilt og sagde, at han var kriminalbetjent, men Larsen kunne ikke få lov til at se skiltets nummer. Fra vagtstuen ringede Larsen og fik konstateret, at der ikke var udsendt nogen politimand fra Politigården, som hævdede af føreren, og at der for tiden ikke var nogen indregistreret bil med det nævnte nummer.

Overbetjent Klein fra Lyngby politi kom nu til stede med tre mand, men da var de to vogne begge væk, men da overbetjenten fandt, at der måske var et attentat mod kongens person under udvikling meddelte han det passerede til vagtens chef kaptajn Arendrup. Politiet understregede, at det ikke kunne udføre militære opgaver men kun underrette om iagttagelser til vagten. Kl. 2.45 meddelte imidlertid politibetjent Larsen fra slottets vagtstue, at tyske tropper havde omringet Sorgenfri Slotspark. Politibetjentene blev derfor kaldt hjem af overbetjenten, men Larsen anså det for umuligt for dem at forlade slottets område uden at blive forulempet af tyskerne.

Kl. 2.55 udsendte overbetjent Klein følgende meddelelse fra stationens fjernskriver: "Til underretning for samtlige danske politistationer meddeles herved følgende: Tyske tropper har i dette øjeblik omringet Sorgenfri Slot."

Alle vagter ved slottet var rolige, men klar til at modtage, hvad der måtte komme. Regnen piskede ned og det var bælgmørkt udenfor. Vagtkommandøren, en kornet, gik en runde sammen med betjent Larsen. Det var næsten ikke til at se en hånd for sig. De var kommet rundt om slottet, da de pludselig begge stod stille. I det fjerne hørte de motorstøj og vognrumlen, og lyden af jernbeslåede hestehove blandede sig med sagte tyske kommandoråb. I mørket løb de så hurtigt de kunne ind i vagtstuen, hvor alle gardere blev purret og kornetten ringede til kaptajn Arendrup: "Hr. kaptajn, nu er de her. Kom straks".

Kaptajn Arendrup fik beordret et rekylgevær i stilling, og imens ventede vi bare på, at der skulle ske noget. Den sorte nat gjorde, at man intet kunne se, men kunne stadig høre kommandoråb og motorer, der snurrede. Det lød som om tyskerne kørte bort igen. Man slappede af. Kl. 3.50 gik betjent Larsen ud til

garderen ved Gitterporten. Der var helt stille. "Træk dig lidt tilbage", sagde jeg til garderen "Så går jeg hen til gitteret og lyser ud i alleen med min stavlygte." Jeg stak den ud gennem gitteret og lyste i den retning, hvorfra jeg hørte en lyd, og i venstre side af alleen stod de med front mod slottet i rodekolonne med camouflerede stålhjelme og geværer i hånden.

Kun en brøkdel af et sekund var lyset tændt, men omgående lød det : "Halt, Halt, wir schiessen". Betjenten fik omgående smidt sig på jorden og kravlede hastigt af sted. Der kom ingen skud. Han rejste sig og løb ind i vagtstuen. Først da faldt det første skud, og alle kastede sig ned på gulvet. Kort efter blev der kastet en håndgranat ind gennem et lukket vindue. Den sprang på tærskelen mellem gardernes vagtstue og den stue, hvori betjentene og de øvrige opholdt sig. Kornet Poul H. Jensen havde stået i gardernes vagtstue og var til dels dækket af den halvt lukkede dør, men en granatsplint havde alligevel ramt ham bag det højre øre, og han var besvimet. Han havde imidlertid fingeren på aftrækkeren af sin maskinpistol, og da han faldt, udløste han alle pistolens 50 skud ud gennem døren mod de angribende tyske soldater.

De to gardere i stuen sammen med de to betjente havde dækket sig bag en divan, hvorved de undgik at blive ramt af endnu to håndgranater, der blev kastet ind, og umiddelbart derefter begyndte et maskingevær at skyde ind gennem vinduet. Efter nogen tid syntes det, som om tyskerne var trukket op mod slottet, da tyske soldater begyndte med geværkolber at støde vinduesrammerne ind. Betjenten råbte på tysk, at de blot var fire mand, og at de ville overgive sig. Larsen gik nu ud og blev straks afvæbnet, hvorefter han blev skubbet ind i vagtstuen, og da en tysk løjtnant kom skreg han : "Alle op ad væggen" "Hvem taler tysk?"

Larsen meldte sig, hvorefter tyskeren stak en pistol ind i munden på ham og forlangte, at han omgående skulle sige, hvor kaptajnen, vagtkommandøren og de øvrige gardere befandt sig. Larsen svarede, at han ikke kunne sige det, hvorefter løjtnanten blev aldeles ophidset og påny skreg sin ordre samtidig med ordene : "Ich schiesse, ich schiesse". Larsen gentog, at han ikke kunne sige det, og at han og Nielsen var politifolk, der kun havde civile opgaver. Løjtnanten satte nu pistolen for hans pande, og da Larsen stadig nægtede at oplyse noget, blev han trukket udenfor, idet løjtnanten stadig ophidset råbte: "Auf der Wand", hvorefter han gik nogle skridt tilbage og sigtede mod Larsen. Nu kom der lykkeligvis en tysk kaptajn, der kunne tale dansk, og han sagde til løjtnanten: "Ikke mere skyderi her", hvorefter løjtnanten kastede Larsen ind i vagtstuen og uden motivering gik hen til den sårede garder, der lå på divanen og slog ham i hovedet med knytnæve. Da løjtnanten omsider fik at vide, at kaptajn Arendrup var fundet, forlod han lokalet.

Der blev posteret en halv snes soldater til bevogtning, og der blev stadig

bragt nogle gardere ind til os. Garderen, der havde stået ved gitterproten havde skudt kraftigt samtidig med at han trak sig tilbage og til sidst havde han skjult sig til skydningen var ophørt. derefter forsvandt han og meldte sig på Jægersborg kaserne den næste dag. Det samme med de to gardere ved slottet. Da de havde opbrugt deres ammunition lod de sig rulle ned ad skrænten ved slottet og lå helt stille til der blev ro, og også de meldte sig næste dag sammen med fire andre.

Kornetten, der var blevet ramt af en håndgranatsplint og besvimet, var imidlertid forsvundet før tyskerne kom ind. Da han var kommet til sig selv igen, havde han mavet sig ud på den åbne plads i retning af gartnerboligen. Her lånte han en telefon og ringede til Jægersborg kaserne, men i det samme blev der herfra svaret: "Nu er de her".

Kornetten lånte af gartneren en civil jakke, hvorefter han forsvandt. Dagen efter meldte han sig og blev indlagt på Militærhospitalet, hvor granatsplinten blev opereret bort.

I lokalet, hvor garderne var samlet, kom også en tysk underofficer hinkende ind og klagede sig over en stribe skud i højre lår og to i højre arm. han rystede på hovedet og udbrød: "Die Dänen, die Dänen, sie werden mein Tod".

Lidt senere kom kaptajn Arendrup ind sammen med den tyske løjtnant. Han meddelte, at han skulle overbringe Majestæten tak for, hvad vi havde gjort, og at det var på Majestæten befaling, at skydningen var indstillet. Vi fortalte, at en garder var blevet såret, og han spurgte: "Har de andre nogle sårede?". "Javel hr. kaptajn, de andre har flere"

Løjtnanten beordrede nu betjent Larsen til at vise vej til Jægersborg kaserne. Dette skete på cykel og omgivet af bevæbnede tyskere. Her aflagde løjtnanten åbenbart rapport, hvorefter de vendte hjem til Sorgenfri omkring ved 8-tiden. Der var endnu intet sket med den sårede danske garder, og Larsen gjorde Kaptajnen opmærksom herpå, hvorefter denne omgående ringede efter Falck, der hurtigt var fremme med en ambulance. Det var imidlertid forgæves, for tyskerne erklærede, at han var tysk krigsfange, og først efter lange forhandlinger blev den sårede garder kørt til hospital i en tysk ambulance.

Ved slottet var der sket det, at kaptajn Arendrup var nået til hovedtrappen, da en af kongens adjutanter meddelte ham, at kongen havde befalet, at der ikke måtte kæmpes i slottet. Kaptajnen gik derefter ud på hovedtrappen, og da der råbtes til ham på tysk: "Overgiv Dem", svarede han på tysk: "Her sker ingen overgivelse, men efter ordre fra Hans Majestæt Kongen skal al skydning op-høre", og han kommanderede derefter på dansk: "Hold inde". En fornyet opfordring til overgivelse fra en Feldwebel besvaredes med: "Skydningen er indstillet".

Kl. 4.15 ankom general Ritter von Schleich fra vejen og blev ført ind af den

*Kaptajn V. Gyth i engelsk uniform
efter krigen. (FM)*

jourhavende adjutant. I stuen, hvor kongen sad var 2-3 projektiler gået gennem vinduerne og et af dem havnet i en maleriramme. Th. Thaulow fortæller, at da generalen fik foretræde modtoges han af kong Christian med ordene: "Guten Morgen, mein tapferer General", og udtrykte derefter værdigt og myndigt sin forundring over overfaldet, da de jo havde magten og blot kunne være kommet om dagen på værdig vis. Generalen forklarede, at Deres Majestæter ikke var fangne, men at man blot bad dem om ikke at forlade slottet af hensyn til evt. demonstrationer og man havde i stedet givet kongen en "Ehrenwache". Ja, det lyder meget kønt, svarede kongen, men han håbede, at man snarest ville erstatte den med danske politifolk, så folket ikke troede, at han var fange.

"Der skete dog også pudsige ting. En af de unge garderløjtnanter, der vistnok var eftersøgt, stak af, da kampen var forbi. Han kravlede gennem parkens buske og træer hen til en villa i nærheden, hvor venner af hans forældre boede. Fruen lukkede op, og han bad, om han måtte vaske sig og klæde sig om. Det måtte han selvfølgelig også gerne, men hun ventede besøg af tyskerne, da hendes mand var efterlyst. Den unge mand gik op i badeværelset, og et par minutter efter ringede en tysk officer på døren og forlangte at gennemsnøge

huset. Fruen fulgte ham rundt, og han åbnede også døren til badeværelset, hvor den unge mand stod i brusebadet. "Det er altså ikke min mand," sagde hun forklarende. "Nein natürlich nicht – das verstehe ich sehr wohl, gnädige Frau", sagde tyskeren med et meget sigende smil, og så gik han og den unge mand kunne lettet komme afsted."

Til belysning af de indledende begivenheder ved slottet kan føjes nogle andre oplysninger. Kaptajn V. Gyth, der var i hærens efterretningstjeneste, havde fulgt den politiske udvikling ganske nøje, og man var helt klar over, hvad der forestod. Efter en rundtur om morgenen til alle de kaserne, der var overtaget af den tyske hær var jeg "om lørdagen klokken halv syv tilbage i generalstaben og kunne melde, at der ikke var nogen tvivl om, at tyskerne gjorde klar til kamp." Da han om eftermiddagen havde forbindelse med det danske sikkerhedspoliti, bad man ham sørge for at 3 kriminalbetjente kom til Sverige straks, da tyskerne, hvis de fik fat i dem ville henrette dem med det samme. Gyth fik det ordnet således, at han skulle afhente de 3 betjente i Lyngby. "Lidt før midnat kørte jeg min lille Morris ind på den grønne plads foran Sorgenfri slot og slukkede lygterne. Jeg måtte vente et kvarter og det gav anledning til en lille episode. En civil betjent noterede sig mit nummer og ringede til politigården, hvor han fik at vide, at nummerpladen tilhørte en vogn, der var klodset op og nummerpladerne afleveret til politiet. Han kunne jo ikke vide, at jeg havde lånt pladerne af færdselspolitiet.

Ti minutter over midnat kørte en stor sort vogn op på vejen mod Rustenborg, og i det svage lysskær så jeg tre personer stige ud og gå over mod min vogn. Det viste sig at være mine venner fra sikkerhedspolitiet og nære medarbejdere gennem besættelsen Max Weiss, Alfred Andersen og Roland Olsen. De havde ingen bagage med, ikke så meget som en tandbørste. Jeg sneg mig uden om København og nåede Køgevejen, hvor vi kom ind i modgående marcherende tyske tropper og hestetrasket artilleri. Vi nåede Rødvig, hvor man kan få vækket søløjtnanten på en marinekutter.

Forude på kutteren var der nedgang til kvartererne. Lugen var trukket for, men ikke låst. Max Weiss og jeg gik derhen, trak lugen fra, og med en lommelygte så vi den stejle trappe, som jeg straks gik ned ad. Forefter var der en dør, som jeg gættede på måtte føre ind til chefens kammer. Uden at banke på åbnede jeg døren, lyste med lommelygten, fandt straks kontakten og tændte lyset og så en ung reserveløjtnant sovende i køjen. Han vågnede, da jeg tændte lyset og gjorde øjeblikkelig en refleksbevægelse med hånden ind under hovedpuden. Men jeg kom ham i forkøbet. Jeg havde min pistol fremme, som jeg rakte ham med skæftet mod ham og løbet mod mig selv, idet jeg sagde: "Bare rolig – her har De min pistol. Dette er ikke noget "Hold up", jeg kommer efter ordre fra marineministeriet.

Jeg satte ham ind i situationen og meddelte, at han straks skulle stå ud og bringe tre mand til Sverige. Han var endnu lidt skeptisk og vægrede sig ved det. Så sagde jeg: "Godt, så går vi over og ringer til marineministeriet". Han klædte sig hurtigt på, purrede resten af besætningen og fulgtes med mig gennem den øsende regn over til havnefogdens kontor. Som et mirakel lykkedes det på få minutter at komme igennem til marineministeriet, og her fik han ordre til at udføre, hvad jeg befalede ham til.

Han var straks fyr og flamme, og vi skyndte os tilbage til kutteren i Rødvig. Det viste sig, at under de store forberedelser man traf i marineledelsen, havde man helt glemt kutteren i Rødvig, så han kendte intet til situationen. Men nu var han rede. Nu blev der en hastig afsked med mine tre venner, og jeg tog afsked med søløjtnanten, og det sidste jeg sagde til ham var: "Hold radioen åben – og hør godt efter."

Missionen var til ende, men de mystiske biler ved Sorgenfri havde således en god forklaring.

Samtidig med angrebet på Sorgenfri Slot angreb man også Jægersborg Kaserne, hvorfra vagtholdet var udsendt. Her var man om lørdagen den 28. august i samme vildrede som andre steder. Man var åbenbart ikke klar over den alvorlige situation, for da premierløjtnant Frits Tillisch, der havde deltaget i et landsidrætsstævne på Holmen, efter dettes afslutning ringede til kasernen fik han at vide af adjutanten ved 1. Livgardebataillon, at han ikke behøvede komme til kasernen, hvorfor han overnattede i sit hjem i Charlottenlund. Andre deltagere fra idrætsstævnet fik det samme fortrøstningsfulde indtryk. Et par kornetter fra Nyborg, mente, at de ikke kunne nå hjem i tide, og de tog derfor ud til Jægersborg kaserne, da de regnede med, at her ville man da gøre modstand, når der skete noget. Kornetterne så dog blot, at de værnepligtige om aftenen fik forevist en underholdningsfilm og at man iøvrigt intet foretog sig, hvorfor de forlod kasernen igen.

Om natten havde man ved halv to tiden fået meddelelse om, at et tysk kommando var under march ad Lyngbyvej mod København. Siden forlød det, at tyskerne rykkede fra Lyngby mod Jægersborg, og da en vagt havde meldt, at han havde set billygter Vest for kasernen, gik kasernekommandanten ud for at se nærmere. Mørke og skylregn hindrede udsynet, men han konstaterede da, at afstanden mellem billygterne viste, at det var en kampvogn, og efter denne så han 20-25 mand komme løbende.

Kasernekommandanten løb til den åbne plads foran hovedporten, men kampvognene var da kørt gennem hegnet og åbnede en voldsom ild i retning af oberstløjtnanten. Han søgte op på siden af kampvognen for at få føreren, en Oberleutnant, til at standse skydningen. Samtidig mødte chefen for livgardebataillon en tysk patrulje og forlangte at blive ført til den kommanderende

tyske officer. Han nedlagde protest ifølge sine direktiver, og skydningen blev standset og mandskabet afvæbnet. Skydningen havde forårsaget, at en menig var blevet dræbt og en kornet lettere såret, mens den tyske Oberleutnant opgav tyskernes tab til 4 sårede.

Ved Amalienborg skete overgivelsen på den eneste fornuftige måde, når magtforholdene nu var, som de fandtes. Kl. ca. fem minutter over 4 bankede det på døren til vagtmandskabet og da vagtkommandøren åbnede døren var det en tysk oberst ledsaget af en løjtnant og 3 maskinpistol-skytter, der bad om en samtale med Hans kongelige Højhed Kronprinsen. Obersten og løjtnanten førtes da til Kronprinsens Palæ, og efter endt samtale blev vagtkommandøren tilkaldt og modtog instrukser af kronprinsen, hvorefter han ikke måtte yde modstand mod besættelsen af slottene. Vagtkommandøren meddelte dette til den tyske oberst, der derefter kørte bort, og snart efter kom ca. et par hundrede mand i kampformation langs murene. Posterne blev inddraget og våbnene samledes uden for vagten og overtoges af tyskerne, hvorefter vagtstyrken afmarcherede under ledelse af den tyske løjtnant til kasernen, hvor de blev interneret.

Hvis alle angreb på kaserneerne var foregået på samme civiliserede måde ville megen blodsudgydelse være undgået.

Kaptajn V. Gyth, der gjorde tjeneste i efterretningstjenesten, fortæller videre, at efter sin udflugt til Rødvig kørte han ad små veje tilbage til Bernstorffvejens benzintank lige ved viadukten for at tanke op til næste mission. "Da jeg ankom stod ejeren, ingeniør Aagaard, og et par af tankpersonalet og snakkede sammen. De fortalte mig, at lige fra klokken fire om morgenen havde det knaldet og braget inde over byen. Der havde også lydt geværskydning fra byen og fra en retning, som de mente måtte være Jægersborg kaserne. Desuden havde de set tyske lastbiler med soldater og civile på ladet, øjensynligt arresterede personer. Jeg var nu klar over, at jeg ikke skulle køre i bil og bad dem skjule vognen i en garage, bytte nummerpladerne med det sæt, der lå i bagagerummet og sende de andre nummerplader uden afsenderadresse til færdselspolitiet."

Senere på dagen besøgte han Erling Foss, og sammen forfattede de en beretning om nattens begivenheder – en beretning som Duus-Hansen i eftermiddagens løb sendte til London. Hos Foss fik han at vide, at Ritmester Lunding var taget på efterretningstjenestens kontor og ført til Hotel d'Angleterre. "Det var et chok for mig, med det bevirkede, at jeg straks igen måtte have arkiver, som han havde kendskab til, flyttet. Jeg kom hurtigt i forbindelse med løjtnant Sven Truelsen, der sammen med en kammerat og en trehjulet budcykel fik det ordnet i løbet af eftermiddagen."

Af sin svoger, som han besøgte, fik han at vide, at tyskerne havde været hjemme for at hente ham ved fem-tiden om morgenen. De havde gennemført lejligheden og var godt gale i hovedet, da buret var tomt. "Jeg kom også i for-

bindelse med en søofficer i Hellerup i den villa, hvor den hemmelige radiostation, der havde givet ordre til flådens sænkning, var installeret.”

Gyth fik ordnet et illegalt logi og trætheden gjorde, at han den følgende nat sov 12 timer i træk. “Kl. 12 den næste dag havde vi aftalt, at sektionernes “overlevende” skulle mødes på en bænk ved Ordrup station. Jeg hentede Jutta Graae, og kort efter kom kaptajn Winkel, og nu ventede vi kun på oberst Nordentoft. Klokkeren et kvarter over 12 var han endnu ikke kommet, men derimod kom en tysk bil med soldater, der standsede foran os, en underofficer sprang ud og styrede lige hen imod os. Jeg skal indrømme, at jeg stivnede lidt. Det viste sig dog, at han blot ville spørge om vej.”

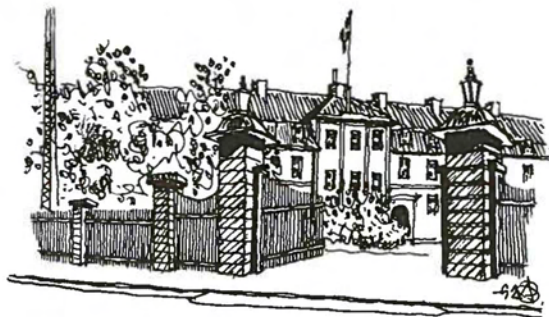
Nordentoft, Winkel og Lunding havde været på efterretningstjenestens kontor om natten indtil kl. 4 for at rydde ud, da de var klar over, hvad der ville ske. Mens de to første var kommet bort, nåede Lunding ikke at komme afsted, før tyskerne kom og arresterede ham. Jutta Graae fortæller også om mødet ved Ordrup station, og hun siger: “Vi skyndte os at sige noget om – først til højre og så til venstre – selvom vi ikke anede hvor vejen lå. Da de var kørt, trak vi vejret lettere og forsvandt.”

Før den 29. august havde den danske søofficer kaptajnløjtnant Hasager Christiansen på Bornholm fotograferet den tyske V-1 bombe, der var faldet ned på Bornholm, og han og politikommissær Johannes Hansen havde da tegnet den så godt de kunne, selvom den lå i stumper. Fotografierne og tegningen var sendt i 4 kopier ad forskellige veje til England. De tre nåede i god behold frem, men den fjerde, som kaptajn Gyth havde afleveret til en styrmand på Helsingborgfærgeren, blev taget af tyskerne. Jutta Graae skriver derfor: “Vi måtte regne med, at Gyth var kompromitteret og måske skulle tage til Sverige.” Omsider besluttede både kaptajn Gyth og Jutta Graae sig til at tage til Sverige. “I de næste dage havde vi møder for at afvikle eller overlevere vort arbejde til andre. Kaptajn Gyth, Gerald Salicath, Sven Truelsen og jeg mødtes i Forstbotanisk have i Charlottenlund for at ordne det fornødne. Så begyndte arrangementerne med at komme afsted.

Efter et forsøg, der ikke lykkedes, kom vi afsted den 7. september: Gyth, orlogskaptajn Mørch fra marinens efterretningstjeneste, en ung flyver, en ung dame fra kriminalpolitiet og jeg. Vi kom med en fiskerbåd fra Rungsted havn ved solnedgang, sejlede rundt og fiskede, da der var tyske patruljebåde i nærheden, og blev til sidst ca. 1 km fra Hven sat i vandet med korkpropper om livet, og svømmede i land.”

Kilder:

Oplysningerne om kasernerne er fra Den Parlamentariske Kommissions Betænkning (Parl.Komm.) bd. VI side 133 og 135-137 samt XIII bd. 2 side 859-862. Desuden beretninger fra oberstløjtnant Bratved, garderne Hans Bech, M.A. Andersen, Børge A. Sørensen, N.C. Christensen, Ib Hammelev og Edmund Mortensen, rapport fra overbetjent Klein og beretninger fra C.P. Larsen og fru Rose Quistgaard, samt V. Gyth: "Omkring august 43" i FV-Bladet august 1968 side 27 ff., beretninger fra Frits G. Tillisch, E.J. Harder og Jutta Graae Juncker.

Amager

Tyskernes optræden den 29. august viste et utroligt ukendskab til danskerne og til almindelige menneskelige reaktioner. De tyske militære styrker kunne være kommet i fuldt dagslys "med flyvende faner og klingende spil", og blot de havde vist sig som en militær enhed, så kunne de uden blodsudgydelser været gået lige ind på kaserne. Den nazistiske ideologi fordrerede imidlertid, at kaserne skulle *erobres*, så man tydeligt kunne se, hvem der havde magten.

Således også med Skydeskolen for Håndvåben, der lå på Christianshavn med adgang fra Dronningens Gade og Prinsessegade. Der var netop i denne uge et skydekursus for officerer og underofficerer i Jægerspris, og på skolen var der derfor blot kaptajn Gregers Münter alene. Han var om eftermiddagen kommet tilbage fra et idrætsstævne på Holmen, og da han meldte sig tilbage, fik han ordre til at forblive på skolen om natten. Herudover var der på skolen kun 10 arbejdssoldater, der hjalp til med rengøring, telefonpasning m.v. og som ikke havde fået nogen særlig våbenuddannelse.

Derfor kan kun kaptajn Münter berette om begivenhederne og det følgende er, hvad han har fortalt:

"For en sikkerheds skyld iførte jeg mig min feltudrustning, tog en maskinpistol og nogle håndgranater, og efter at have sikret at alt var lukket kl. 22 indrettede jeg mig på en divan på mit kontor. De ti arbejdssoldater havde jeg sørget for var gået til ro kl. 22 på deres sovesal på 2. etage. Ved 4-tiden vågnede jeg ved nogle brag, og det må have været flådens skibe, der blev sprængt. Jeg gik en runde, men det var bælgmørkt og det regnede. Der var nogle, som ruskede i porten. Fra gavlvinduet råbte jeg to gange, men ingen svarede, og inden jeg nåede at råbe tredje gang lød et vældigt brag og et projektil gik ind i muren over mit hoved. Samtidig begyndte nogle at skyde med automatvåben op mod muren. Man kunne ikke se mig, da alt var mørkt, men jeg kunne ved ildglimtene se tyske hjelme og jeg kunne høre tyske kommandoer.

Jeg tænkte, at hvis det er meningen, at de vil skyde bygningen i grus over mig, så vil jeg i hvert tilfælde forsvare mig så meget jeg kan. Jeg løb tilbage til mit kontor og hentede min maskinpistol og mine håndgranater og med denne bevæbning begyndte jeg at skyde efter de glimt, jeg kunne se nede på pladsen uden at jeg kunne se, at det havde nogen virkning. Tyskerne havde nogle panserværnskanoner, hvormed de skød mod bygningen. Da jeg holdt inde kunne jeg se, at der var et par tyske patruljer hver på en 6-7 mand, der prøvede at komme frem mod de to porte. Jeg skød igen nogle få salver og der faldt et par

stykker. Jeg kunne høre råb og skrig dernede, og så trak de sig tilbage. Efter nogen tid begyndte der igen en enorm skydning, dels mod mig og dels mod muren.

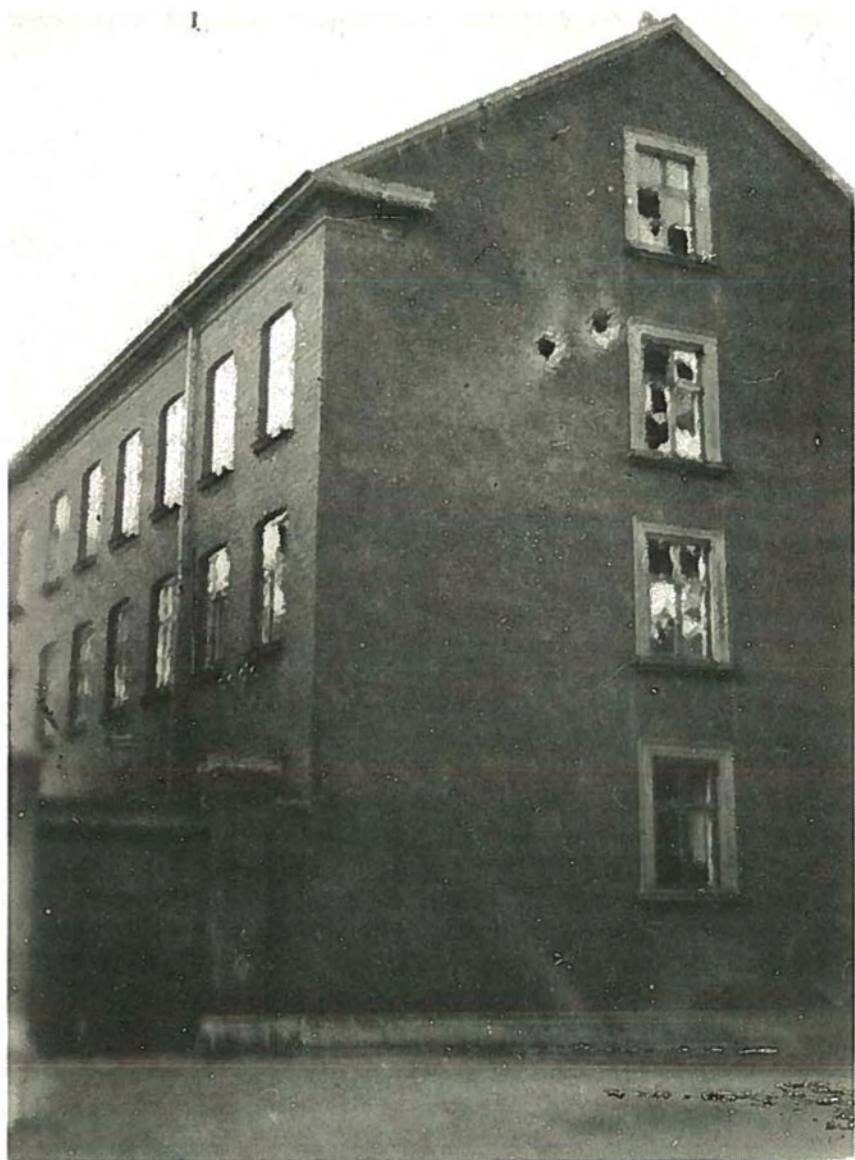
Nu havde jeg jo røbet min stilling ved ildglimtene, så jeg skiftede plads fra vinduet på 1. sal til vinduet på 2. sal. Så kom de ti arbejdssoldater ud fra deres sovesal, og jeg gav dem ordre til hurtigst muligt at gå i beskyttelsesrum i kælderen, men under nedturen blev en af dem såret af en granatsplint i det ene lår.

Så søgte tyskerne igen at komme frem, og jeg havde brugt det meste af min ammunition til maskinpistolen, så da de forsøgte at komme ind ad hovedporten, kastede jeg nogle håndgranater til højre og til venstre og afpassede dem sådan, at de sprang inden de nåede jorden, og endnu engang fik jeg jaget tyskerne tilbage, men nu havde jeg også brugt mine håndgranater. Jeg kunne ikke komme ned ad trappen, der var helt skudt i stykker, og da jeg ville prøve en anden trappe kunne jeg ikke få døren op, da den var skudt helt skæv, men jeg fik den da sparket op, og jeg prøvede nu at komme ud i haven bag bygningerne.

Nu var imidlertid porten slået i stykker og de begyndte at skyde ind gennem porten. Jeg kom dog i ly af mørket over til et buskads med et stort pæretræ, hvor jeg trak min pistol, som endnu havde 12 patroner. Jeg havde imidlertid også ansvaret for de 10 arbejdssoldater, der sad i kælderen, og dem kunne jeg jo ikke uden videre overlade til tyskerne.

Jeg gik nu frem og råbte, at jeg var dansk officer, og at jeg ville tale med den befalingshavende. En Unteroffizier blev tilkaldt, han tog min pistol og stak sin egen pistol ind i skulderbladene og sagde: "Vorwärtz", og så gik vi mod hovedporten, hvor den tyske kompagnichef på et par og tyve år mødte mig. Jeg spurgte ham, hvad meningen var med alt dette her, og han forklarede, at alle danske militære lokaliteter skulle erobres, og der skulle skydes, hvad enten, der blev forsvaret eller ej, fordi hans ganske unge rekrutter skulle lugte krudtrøg, inden de skulle til Østfronten om kort tid.

Jeg fortalte ham, hvad jeg mente om hans gangstermetoder med at overfalde en fuldstændig forsvarsløs dansk lokalitet, men der var ikke mere diskussion, og underofficeren fik ordren: "Før ham der op," og jeg blev ført op på mit kontor bevogtet af underofficeren, og så begyndte tyskerne at røve og plyndre, kan man vel nok kalde det. De tog alt, hvad der var i våbenkamrene og læssede på nogle vogne og de enkelte tyskere gik rundt på kontorerne og tog hvad der var af fyldepenne, piber og tobak, gummistøvler, og jeg ved ikke hvad. Jeg blev noget fortørnet og rejste mig trods underofficerens protester og gik ned ad bagtrappen til skolens kontor, hvor den unge tysker sad henslængt i en stol. Her fortalte jeg ham, at hans soldater var nogle tyve og røvere, hvorefter han rejste sig op, og med al den værdighed han kunne sagde han: "Hr. kaptajn, tyske soldater stjæler ikke". Så var audiensen forbi.

Skydeskolen for håndvåben dagen efter den 29/8 1943. (FM)

Da jeg var blevet afvæbnet, ville tyskeren have, at jeg skulle sammenkalde alle, der havde været med til at forsvare Skydeskolem. Det var jo nemt gjort, for jeg var alene, men det ville han ikke tro på. Jeg meddelte, at jeg havde 10 arbejdssoldater, der var ubevæbnede og sad i beskyttelserum i kælderen.

Ved halv seks tiden kunne jeg få lov at samle de ting sammen, som tyskerne ikke havde stjålet, hvorefter jeg blev ført over til Artillerivejens Kaserne og ind i officersmessen. Her var mange forskelligartede personer. Der var pensionerede officerer, en havnekaptajn, en postmester, et par koffardikaptajner, der alle var taget om morgenen og blot var iført nattøj og kun havde fået lov til at tage en overfrakke på. Den ældste var tilmed over 90 år. Hen på eftermiddagen blev vi gennet ned i kælderen og fik udleveret en tallerken og en ske, og så blev der stillet en stor terrin, kolde kartofler og kolde rødbeder, og så sagde de: "Værsgo".

Vi spiste selvfølgelig, hvorefter alle de ufarlige krigsfanger fik lov til at gå hjem, hvorimod nogle aktive officerer blev ført til Idrætshuset på Østerbro, hvor vi traf sammen med andre officerer.

Da jeg om morgenen blev ført derfra, så jeg 3 døde tyskere ved den ene port og et par ved den anden og lige så mange sårede. På dansk side var der en såret arbejdssoldat."

Ifølge den tyske beretning var angrebet under ledelse af løjtnant Pusch og der nævnes ikke noget om tyske tab, hvorimod tyskerne hævder at have tilfangetaget 2 officerer, 1 officiant og 31 underofficerer og mandskab. Hertil må lige føjes, at skolens chef kaptajn Wagn var kommet tilbage til skolen uden kaptajn Münters vidende, og på skolen boede desuden en officiant.

Ikke langt fra Skydeskolen lå Baraklejren på Amager. Her lå 5. regiments kanonkompagni og 6. Artilleriafdelings 2. batteri samt i en teltlejr ved siden af barakkerne 17. bataillons 2. kompagni og nogle hjælpetropper.

En af de værnepligtige i 5. regiments kanonkompagni, Johan Wilhjelms, havde fra vinteren 1941-42 sammen med ligesindede deltaget i redigeringen af det illegale blad "Dansk Månedspost", og han var derfor vel orienteret om de politiske begivenheder fra Nordisk Nyhedstjeneste og Information, der var organisationer, som forsynede de illegale bladredaktioner med nyhedsstof. Her havde han en fordel frem for kompagniets officerer, og da kompagniets chef og næstkommanderende den 28. august var taget på weekend var der kun den yngste premierløjtnant tilbage i lejren. "Da jeg om eftermiddagen forklarede ham, at der var en betydelig risiko for en tysk aktion i løbet af det nærmeste døgn, fik jeg det forbløffende svar, at da vor lejr var militært håbløs at forsvare, ville han nu gå sin vej for muligvis senere at prøve at komme til Sverige. Jeg opfordrede ham til under disse omstændigheder at overlade mig sin pistol. Det afslog han. Og så gik han."

Det lykkedes derefter for Wilhelm at få oplyst næstkommanderendes adresse, hvorefter han cyklede ud til ham og satte ham ind i situationen. "Her var reaktionen en ganske anden. Premierløjtnant Nielsen tog straks ind til lejren, kaldte kompagniet sammen og forberedte os på muligheden af et tysk angreb i løbet af natten." I en anden beretning fra en menig står der: "Ud på aftenen blev samtlige befalingsmænd hentet hjem, nogle blev hentet i biler, andre på motorcykler. Det er dog ikke rigtigt at alle blev hentet. Det er mere korrekt at sige, at vi forsøgte at hente dem. En officer havde gemt sig nede ad Roskildekanten, men det lykkedes os at opsnuse ham, så enten han ville eller ej, måtte han med. De har snakket så meget, officererne, om at vi bare skal stole på dem med vore forskellige problemer, osv., og den dag man så har brug for dem så bliver chefen væk."

Beretningen fortæller videre: " Kl. 20.30 kom den vagthavende lejrchef, og vi trådte an. Alle vagter blev nu tredoblet, men lejrchefen begik sikkert en stor dumhed, idet han inddrog en vagtpost, der var udsat på gaden et stykke foran lejringgangen. Derved blev vort overblik væsentlig forringet. Nu kunne vi først få fært af tyskerne, når de var inde i lejren. Vi fik så hver 20 patroner og blev sat i højeste alarmberedskab, hvilket vil sige, at vi skulle sove påklædte. I vagten blev der hældt et par kasser håndgranater ud på gulvet. Tre mand blev sat på vagt ad gangen, en ved selve vagten, en på patrulje i lejrgaden, en ved vognparken samt 6 mand på selve vagten. Og så var vi klar."

Kornet Rye Andersen, der havde været til et idrætsstævne på Holmen var vendt tilbage til sit kompagni, der lå i teltlejren, og han deltog her i forberedelserne til forsvaret ved omfattende gravning af skyttehuller, etablering af hindringer, udlevering af skarp ammunition og meget andet.

Kornet Preben Hvalkof var næstkommanderende ved vagten. Han fik ved midnatstid melding fra "post for gevær", at han havde hørt "megen støj og mange biler passerede Artillerivej forbi indgangen til lejren." Kornetten gik derefter derud med to mand. "Vi sneg os forsigtigt derud, men kunne hverken se eller høre noget mistænkeligt, hvorpå jeg lyste med min feltlygte, men der var blot et par civile mennesker, der stod og talte sammen på den anden side af gaden. Det var bælgmørkt og regnen styrtede ned."

Kl. 3.50 gik det løs. "Løjtnant Frøssing gav ordre til at skyde alarmskydning, og derefter til at vi skulle armere os med håndgranater og forlade vagtbygningen. Inden vi kom ud ringede telefonen. Det var divisionens adjutant, der meddelte, at Slotsholmen blev angrebet af tyskerne og jeg meldte tilbage, at Amagerlejren også blev angrebet nu."

Beretteren fra Baraklejren fortæller videre: "Ud på natten småblundede jeg lidt, men vågnede så pludselig ved livlig geværskydning og råbet: "Til gevær" fra teltlejren overfor. Mens jeg løb, hørte jeg ladegrebene fra rekylgeværerne, og

dette fik mig til at sætte yderligere fart på for ikke at være lige i 17. bataillons rekylgeværlinie. Henne fra vagten lød skyderi og håndgranatekspllosioner. Da jeg kom et lille stykke hen ad gaden fløj en kugle tæt forbi mit hoved. Jeg smed mig så ned i alt pløret. Jeg afsikrede og drejede afspærringsgrebet op. Det styrtregnede og var bælgmørkt.

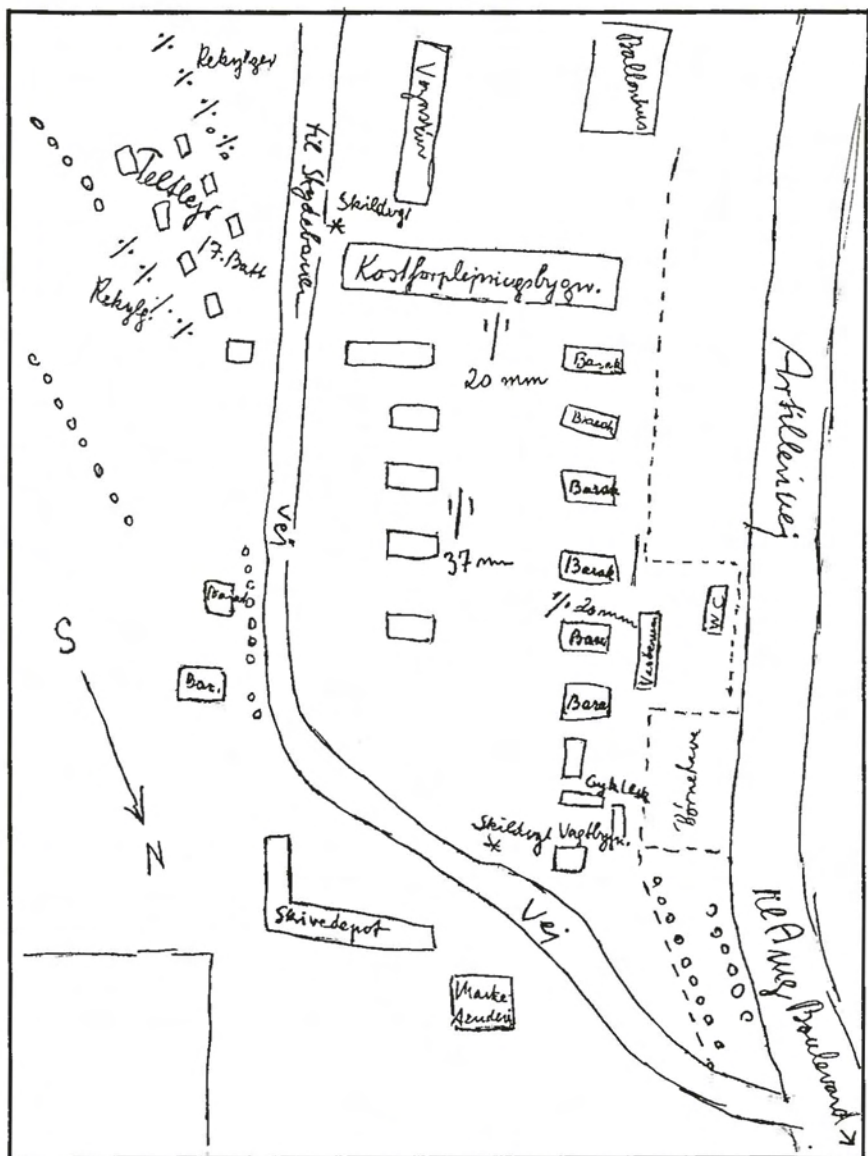
Det der var sket var, at klokken 3.50 stod posten ved indgangen (801) og patruljen i lejrgaden (813) og talte sammen ved indgangen. Pludselig dukkede der 3-4 tyskere op foran dem og greb fat i deres geværer. 801 kom fri og gav sig til at skyde magasinskydning. 813 kastede sig på maven og undgik derved med nød og næppe en byge fra en tysk maskinpistol. Vagten kom nu ud, hvorefter den tyske patrulje tog flugten. Korporal S.H.Michelsen kom noget foran de andre, da de forfulgte tyskerne, så da tyskerne stoppede et øjeblik fik de ram på ham. Han fik et skud i hovedet og døde kort efter. Tyskerne blev så bombarderet med håndgranater fra vagten. (Senere fortalte tyskerne os, at det var meget ubehageligt, da de ikke kunne se, hvor de kom fra). Under dette håndgemæng blev 815 ramt af et skud i skulderen.”

“6. artilleriafdeling besatte nu den vestlige side af lejren, kanonkompagniet den østlige langs vejen, mens Artilleriskydeskolens hjælpetropper forblev i deres barakker. Tyskerne skød lyskugler ind over lejren fra en mortar, der stod i Artillerikasernens gård. De oplyste alt et øjeblik, og det var vi meget glade for.”

Langt det mest dramatiske øjeblik opstod,” fortæller Wilhjelm, “da en tysk Tigertank kom rullende op ad lejrgaden for at gøre en ende på kampen. Den blev imidlertid standset af et enkelt skud fra vor 37 mm Bofors kanon, som gik lige igennem dens panser og oven i købet satte det bagved liggende hus i brand. Jeg kunne følge hele forløbet meget nøje, da jeg var anbragt ca. 8 meter til højre for kanonen for at dække skytten.”

Den anden beretter fortæller videre, at “i kostforplejningen var to mand på vagt. De ville springe ud af vinduet for at komme væk fra kampvognens ildlinie. De smadrede derfor et vindue, og dette opfattedes af premierløjtnant Lysberg Hansen, som at tyskerne var ved at bryde ind den vej. Han åbnede ild med maskinpistol, og derved blev 814 såret i hånden. Et stykke tid endnu var der spredt skydning fra geværer og 20 mm kanonen. Kl. 5.30 fik 832 Poul Olsen og 840 Aage Hansen ordre af deres batterichef til under dækning af et rekylgevær at søge at hente flere håndgranater, samt de forbindskasser, der fandtes i vagtbygningen. De nåede frem til smøgen bag barakkerne lige ved vagten, da der blev kastet en håndgranat mod dem. 832 døde med det samme, mens 840 rimeligvis er forblødt af et sår i halsen. De blev først fundet efter overgivelsen ved afmarchen fra lejren. Indtil da troede vi alle, at de var undsluppet fra at blive taget til fange.

Kl. ca. 05.45 blev kaptajn Valk og Resen Steenstrup enige om, at overgive

Plan over baraklejren tegnet af en menig deltager i kampen den 29/8 1943.

lejren. Der var på dette tidspunkt endnu ikke nogen tyskere i lejren. Gennem en telefonforbindelse, der endnu fandtes, havde de fået meddelelse om, at modstanden var ophørt andre steder. Det begynde at blive lyst og var holdt op

med at regne. En mand fra kanonkompagniet blev sendt ud med et hvidt håndklæde medens alle vi andre blev beordret i beskyttelsesrum. Et øjeblik efter kom manden tilbage med gennemskudt kind. Vi hejste så et stort lagen op i flagstangen, og en ny mand blev sendt til indgangen med et håndklæde. Trods det, at både manden og lagnet var meget synlig, blev skydningen dog ved i ca. 15 minutter. Vi blev gale i hovedet herover, og tre mand sprang fra beskyttelsesrummet hen til en 37 mm og en 20 mm kanon for i det mindste at ødelægge disse. Det lykkedes delvist, selvom de tre blev kraftigt beskudt med maskinpistoler fra den vestlige kant af lejren. Ophidselsen var meget stor, og de fleste ville have lov til at fortsætte. Under denne diskussion kørte en stor tysk kampvogn ind i lejren, og bag den kom de første tyske soldater. De var meget ængstelige og meget forsigtige at se på. En Oberfeltwebel stod for afvæbningen. Geværer, hjelme og lædertøj blev smidt i en bunke. En hel del forsøgte at ødelægge geværet ved at kaste det hårdt imod jorden. Herunder langede den oberfeltwebel, der stod for afvæbningen, et kæbestød mod 832. 832 parerede det dog, og vi andre protesterede. Tyskeren trak sin pistol, men det lykkedes dog at dæmpe ham ned.”

Efter nogen ventetid blev sergenter, kornetter og menige beordret ombord i et antal delvis lukkede motorkøretøjer og samlet kørt gennem byen til Ryvangen, hvor styrken sammen med personel fra andre hærenheder blev installeret i badmintonhallen. Her opholdt de sig en uges tid, og forholdene var her forholdsvis tålelige, da man havde ganske tæt kontakt med folk udenfor hegnet. Herefter overførtes alle til Avedørelejren.

Vagtkommandøren, sekondløjtnant Frøssing, blev fra Artillerivej, hvor han blev forbundet, ført bort i ambulance, men undveg undervejs og blev mandag den 30. august indlagt på Militærhospitalet.

Fra dansk side angives tabene til, at korporal S.H. Michelsen, menig 832 P.V. Olsen og menig 840 A.E. Hansen, alle tre fra 6. Artilleriafdeling blev dræbt og desuden blev der såret en sekondløjtnant fra 17. bataillon, en officiant fra Artilleriskydeskolen, en oversergent og en menig fra 5. regiments kanonkompagni samt 3 menige fra 6. Artilleriafdeling.

De tyske opgivelser af tab for angrebene både på Skydeskolen og Baraklejr angives ialt til 6 sårede, hvilket efter øjenvidners beretninger næppe kan være rigtigt.

På Amager var også Prinsessegades Kaserne, hvor der blot befandt sig 2 officerer, 2 officianter og 25 arbejdssoldater samt nogle reservehåndværkere. Umiddelbart efter kl. 4 om natten hørte man her skydning og eksplosioner i forskellig afstand fra kasernen, og da mandskabet var helt ukampdygtigt, samlede kaptajn Wilton alle soldater på et sted i bygningen, hvor beskyttelsen mod sprængstykker og projektiler var størst. Da en patrulje, der gik langs kasernens

begrænsning, omkring kl. 4.20 fandt, at der var noget mistænkeligt ved porten, gik han for at se efter, hvad det var. Samtidig skete en eksplosion og kaserneportens sprængtes. Den menige blev såret i højre arm og løb til vagten, hvor han afgav melding til vagtkommandøren.

Chefen, oberstløjtnant C.C.Larsen, kom straks til stede, og da han blev klar over, at det drejede sig om et angreb af regulære tyske styrker gik han frem mod kaserneportens og svingede med en lygte for at opnå kontakt med angriberne. Dette udløste omgående ild fra et maskingevær mod kaserneportens, og oberstløjtnanten blev ramt i højre side og bragt ind i telefonvagtens. Det blev da kaptajn Wilton, der under protest overgav kasernen. Alle soldater førtes derpå til Artillerivejens Kaserne, mens de sårede sammen med 3-4 sårede tyskere førtes til det tyske krigslazaret, den danske menige fik højre underarm sat af.

Om eftermiddagen aflagde general von Hanneken med ledsagere besøg hos oberstløjtnant Larsen, hvor generalen udtalte, at han meget beklagede det skete, hvortil oberstløjtnanten svarede, at det gjorde han også.

Ved Ny Tøjhus havde der været en underofficer og 6 menige fra 21. bataljons 3. kompagni som vagter sammen med nogle civile vægtere. Da der på skolen iøvrigt lå 50 befalingsmænd og menige fra Håndværkerskolen samt 26 mand af hjælpetropperne, formerede man den 28. august en brandtrop og en brandvagt på ialt 13 mand samt som beredskabsstyrke tre vagthold.

Omkring kl. 4 blev der ringet på Gitterportens og en tysk underofficer forlangte at tale med vagthavende officer, og han blev derfor lukket ind af en vægter. Tyskeren slog straks vægteren ned og skød med maskinpistol ind i portnerlogen samt kastede en håndgranat derind. Derved blev en mand dræbt og tre sårede. Desuden blev tre reservehåndværkere, der fra bilværkstedet søgte at komme til hjælp, også beskudt og to af dem såret.

Bedre gik det ikke patruljen, som gik langs indhegningen, idet de blev holdt op ude fra, så en tysk patrulje kunne kravle over hegnet og derefter overmande mandskabet i vagtbygningen ved magasinerne. Herved såredes to menige.

Kl. 4.10 oplyste generalfeltøjimester Falking pr. telefon fra sin bolig, at han var blevet bedt om at komme, hvorfor han bad om at få sendt en vogn til at afhente sig. Da vognen ville køre ud af portens, blev den ramt af ild fra en fodfolkskanon og chaufføren blev dræbt. Der blev nu åbnet ild mod administrationsbygningens nordfacade, og selvom skolens elever, der var blevet samlet i vestibulen, kun havde været på skydebanen to gange, blev de beordret til at besætte vinduerne med to mand ved hvert vindue. Skydningen mod bygningen var imidlertid så heftig at det ikke kunne lade sig gøre, og da der samtidig blev kastet håndgranater ind gennem vinduerne, blev alle soldater sendt i beskyttelsesrum.

Der gik imidlertid omtrent en time før tyskerne trængte ind i stueetagen, og

man kunne høre dem sprænge forskellige døre ved hjælp af håndgranater. Gentagne gange havde man søgt at råbe tyskerne op, men først omkring kl. 5.15 lykkedes det for kaptajn Schmidt at få kontakt, efter at han havde begivet sig noget op ad trappen fra kælderen. Herefter fulgte overgivelsen.

En kontorfuldmægtig, der var blevet tilkaldt, fordi kassererkontorets alarmapparat var kommet i funktion omkring kl. 4, ankom i Taxa til porten, men den blev straks beskudt med maskingeværer, hvorved den civile chauffør blev såret dødeligt.

Denne helt igennem tåbelige affære, som tyskerne kunne have klaret ved en telefonopringning, og som yderligere kompliceredes af de forskellige episoder uafhængigt af hinanden, kostede danskerne dyrt. Tabene blev opgjort til en menig H.K. Jørgensen og en vægter C.C.Hansen dræbt, samt en vægter, 4 reservehåndværkere samt to menige sårede, af hvilke den ene O.E.B. Hilker siden afgik ved døden, foruden den ramte civile chauffør.

Kilder:

Parl. Komm. VI side 142-143 og 148-149 samt XIII bd. 2 side 862. Desuden kaptajn Münters beretning og beretninger fra kornetterne N.A. Rye Andersen, N.E.A.Møller og Preben Hvalkof samt de menige Johan Wilhjelm og Verner Enderslev og FM dokumentarkiv nr. 6 D -20 og beretning i FM dok. arkiv 6 D - 65.

København

I København var der brug for vagtmandskab rundt omkring ved forskellige etableringer, og hertil brugte man mandskab, der havde ligget inde mere end et halvt år, og således var fuldt uddannede. På dette tidspunkt var det 21. bataillons 3. kompagni, der netop om sommeren havde haft skydninger ved Jægerspris og havde gået vagt i Gribskov ved depoter der. De var i slutningen af august indkvarteret på Gernersgade Kaserne i stueetagen mens der på 1. sal lå et andet kompagni, som endnu var ringe uddannet og anvendtes som hjælpe-tropper.

Vagtholdene blev om eftermiddagen sendt ud til de forskellige steder i København, og da man siden fik melding om en faretruende situation, blev den sædvanlige vagt, som var tilbage, forstærket med 6 mand fra 17. bataillon, således at den samlede kasernevagt bestod af en kornet og 9 mand. desuden tilkaldtes telefonisk kompagnicheferne, kaptajnerne P.B. Erichsen og H.G. Agger.

P.B. Erichsen, der var kasernekommandant, fik af chefen for 21. bataillon at vide, at der ikke måtte gøres modstand og at kaptajnen, hvis tyskerne fordrede adgang skulle indlade dem under protest." Ved halv nitiden", fortæller Poul Rasmussen, menig 516, "blev vi alle stillet op i gården og så fortalte han os, hvad vi kunne vente. Der blev lavet en vagtpatrolje, som skulle gå langs kaserne-muren, men vi fik ingen ammunition og der måtte ikke skydes."

Nr. 590 Leo Hvidtfeldt Hansen fortæller videre, at kaptajnen desuden sagde, "at hvis der kom store styrker, skulle vi overgive os uden kamp, men kom der derimod mindre enheder måtte der skydes, men pas på ikke at ramme vinduerne på den anden side af gaden. Hvem der spurgte, kan jeg ikke huske, men disse ord faldt meget meget tørt." Vil det sige hr. kaptajn, at hvis en tysker sidder på muren og skyder på os, skal jeg så bede ham om at flytte sig? " Kaptajnen blev meget vred."

Kl. 22 blev mandskabet beordret til ro på stuerne, dog hvilende påklædte på sengene. I løbet af natten var der en del uro i kvarteret og skildvagten gav flere gange alarm, men få minutter før kl. 4 kom skildvagten løbende til kaptajn Erichsen, der sammen med kaptajn Agger hvilede i officerernes samlingsstue på 1. sal, og råbte: "Nu er de her". Da de to kaptajner kommer ned, får de at vide af vagtkommandøren, at en civilklædt person havde banket på porten og forsøgt at indlede en samtale med skildvagten. Kaptajn Erichsen råbte til dem, der stod uden for porten." Hvem er der?, Hvad ønsker De?" både på dansk og på tysk, men ingen svarede og da han samtidig hørte nogle lyde uden for og kom

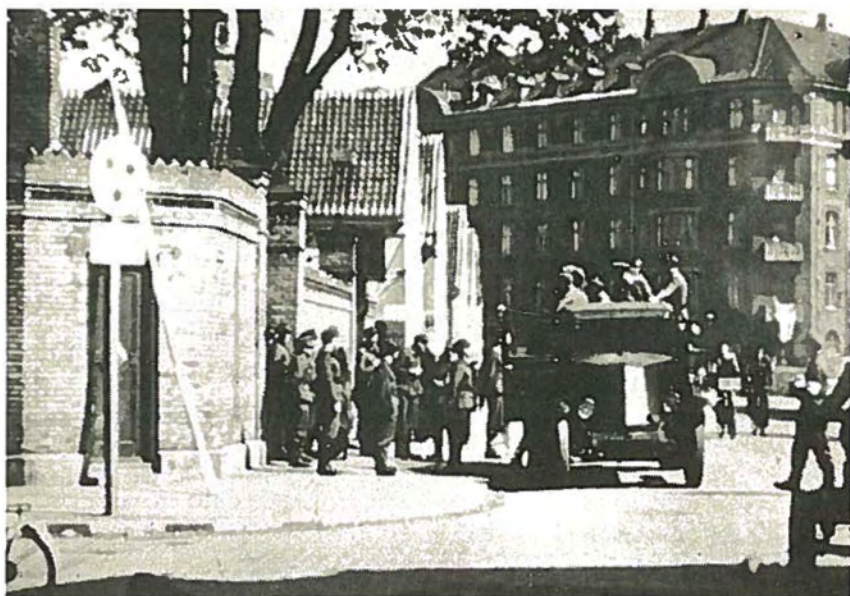
til at tænke på sprængningen af Norgesporten den 9. april 1940, beordrede han alle bort, hvorefter porten umiddelbart efter sprængtes.

Der blev åbnet ild mod portåbningen med automatiske våben, og under heftig skydning med maskinpistoler stormede tyskerne. "554 Isbo, der var løbet tilbage til indgangen og stillet sig ved trappen blev knaldet ned, og fra en af samlingsstuerne optog overofficiant Karbo en ildkamp med tyskerne, men mistede livet. 551 havde bemægtiget sig en maskinpistol, som han kom løbende med gennem aulaen og knaldede løs, og han løb endog helt ud gennem porten og over i Nyboder. Han var selv blevet ramt i maven, og ingen ville hjælpe ham derovre, før en mand springer fra skraldebøtte til skraldebøtte inde i gårdene og skaffer en ambulance. Det reddede hans liv, da han blev kørt til kommunehospital. 501 og 516, der havde ligget i deres senge, blev vækket af eksplosionen, og da tyskerne sparkede alle dørene op til stuerne og fejede ind med deres maskinpistoler havde de to gemt sig bag deres væltede senge godt beskyttet af madrasser. Siden sprang de ud af vinduet, men blev fanget af tyskerne og ført ind i aulaen. Her stod alle de danske soldater opmarcheret, mens den døde menig 554 Isbo lå foran. Da er det P.B.Erichsen siger, idet han peger på den faldne soldat: "*Sådan går det, hvis man sætter sig op mod tyskerne.*" Poul Rasmussen tilføjer i sin beretning: "Jeg har siden vidnet mod ham i tjenestemand retten".

Han fortæller videre: "Tyskerne hev også folk ind fra gaden, så vi stod efterhånden mange her. Vi stod der i mange timer og de (tyskerne) tæller og tæller, indtil vi til sidst fik lov til at sætte os ind på spisestuen". Der var også to kvinder og et barn fra udsalgsbygningen, og søløjtnant Haugsted var så uheldig også at blive anholdt i civil, men han fik senere lejlighed til at flygte. Blandt dem, der blev indbragt her, var også en politibetjent, der gjorde tjeneste ved kystbevogtningen i Hellerup. Tidligt om morgenen blev han beordret ind til kystbevogtningens hovedkontor med et brev, da han ved Østbanegården blev standset af nogle tyskere og ført til Gernersgade Kaserne. "Her samledes omkring 30 politifolk efterhånden i øsende regn, indtil de alle i løbet af formiddagen blev ført til Store Kongensgades politistation hvor de blev løsladt.

"Tidligt næste morgen vågnede en Nyboderkone, der boede lige over for kasernen," fortæller Rose Qvistgaard, "og da hun gik hen til vinduet for at se ud på vejret fik hun straks øje på Haugsted, som var på vej ned ad nedløbsrøret. Samtidig drejede en tysk vagtpost rundt om hjørnet til Gernersgade. Han begyndte at gå ned ad gaden, men ved synet af Haugsted standsede han, stod stille et øjeblik, og så drejede han rundt på hælen og gik hurtigt tilbage. Wehrmacht gik ikke Gestapos ærinde. Haugsted huggede en cykel i Nyboder og kørte op til Snekkersten."

Samme morgen blev officererne transporteret til Idrætshuset på Østerbro. De

Gernersegade kaserne, da soldaterne kørtes bort efter den 29/8 1943. (FM)

menige “kørtes først til Garderkasernen, hvor vi alle lå på gulvet og den næste dag blev vi igen læsset på prærievogne og kørt til Frederiksberg slot, hvor vi lå i 8 dage i gymnastiksalen og fik god mad der sammen med officersskolens elever. I den tid blev jeg (516) sammen med 590 kommanderet til begravelsen af vor kammerat. Derefter førtes vi til Sandholmlejren, hvor vi var til vor hjemsendelse.”

Fra dansk side angives, at der var faldet en overofficiant O.K.Karbo og en menig R.V.Isbo, mens 1 officer og 2 menige var sårede, og på tysk side var en Oberleutnant død og nogle menige sårede. Fra tysk side nævnes angrebet slet ikke, ligesom andre af de mindre vagter rundt i København heller ikke omtales. Ialt angiver tyskerne, at den forstærkede Grenader Bataillon 37 havde afvæbnet 10 objekter, af hvilke de fem havde ydet mere eller mindre stærk modstand. Til hvilken kategori, de så vil sætte Gernersegade Kaserne forlyder der ikke noget om. Ved alle disse angreb angiver tyskerne, at de selv blot havde 6 sårede, mens danskerne havde 3 døde og 31 sårede.

De fleste fra 21. bataillons 3. kompagni var som før nævnt på vagt rundt om i København. En af dem var vagten ved depoterne ved Vestenceinten. For at

afløse her til rette tid måtte vagten allerede ved middagstid forlade Gernersgade på cykel, og de havde på dette tidspunkt intet hørt om politisk uro. Kornet Barfod skriver i sin dagbog: "Min bror Egil ringede ved 19-tiden om aftenen og fortalte om et ultimatum, men han lovede at ringe igen, hvis han hørte mere. Det var det eneste, vi på vagten fik at vide, om hvad der kunne ske, idet der intet var blevet os meddelt hele dagen eller aftenen fra vore overordnede. Jeg talte med officianten og min kornetkammerat om situationen, men vi antog alle, at tyskerne så nok ville komme næste dag og køre os bort i al fredelighed. Vi var naturligvis meget nedslåede over udviklingen.

Det var iøvrigt en stor vagt med en officiant, to kornetter og 12 menige. Kl. 3.30 om natten var rondan der for at kontrollere vagten, men der var intet nyt. Omkring kl. 4.15 kom tyskerne. På dette tidspunkt hvilede alle, og kun telefonvagten sad ved vagtbordet, da skydningen begyndte uden varsel ind mod den lille enstensbygning, hvor projektilerne nemt fandt vej ind. Telefonvagten blev straks ramt og skuddene gik gennem vinduet og den tynde væg, der adskilte kornetternes soverum fra vagten. Her lå kornet Mygh langs væggen nærmest vagtlokalet. Han rullede omgående ned bag sengen og var i læ for kuglerne. Jeg for op i delvis søvne og løb hen for at få fat i min maskinpistol, der stod i et hjørne af stuen, men på vejen stoppede jeg for at tænke mig om. Hvis jeg havde rullet mig ned på gulvet kunne de skråstillede projektiler være gået over Myghs seng og ned i mig. Hvis jeg var gået længere frem, ville jeg være kommet hen foran døren, der var gennemhullet af kugler. Jeg var så heldig at stå det eneste sted, hvor jeg ikke kunne rammes. Kort efter sparkedes døren op, og det hele var forbi."

"540 Rister var post for gevær foran bygningen på den overdækkede terrasse, hvor han sandsynligvis kunne ses fra omgivelserne", fortæller menig 533 Jacob Stautz, "Pludselig står en ældre tysk underofficer foran 540, der lige når at give lyd fra sig, da han får et ordentligt kajetræk og vælter omkuld. Samtidig begynder tyskerne at skyde ind gennem døren til gangen og gennem vinduet til vagtkommandøren, hvorefter de trænger ind i forgangen. Vi fløj op fra vore brikse, og jeg løb hen til døren for at komme ud i gangen til mit gevær. De begyndte at skyde mod døren og væggen. Først troede jeg, at jeg var blevet truffet, men det var kun noget puds fra væggen, hvor et projektil lige så nydeligt gik igennem. 536 Lemming var sur, for da tyskerne skød gennem døren, var et projektil gået ind i madrassen lige ved siden af hans hoved, hvor han lå i en underkøje. På få sekunder var den krig, som vi havde trænet så hårdt til, forsmædelig færdig.

Derefter råbte den tyske befalingshavende, jeg tror en gefreiter, på en saniteter. Jeg var samariteruddannet og trådte frem, og han vist mig ind på kontoret, hvor 546 Sv. Aa. Pedersen havde været telefonvagt. Her lå 546 såret på

gulvet i en stor blodpøl. Jeg undersøgte ham og fandt, at han havde et hul i halsen, som jeg forbandt. 546 var ved fuld bevidsthed og sagde:” 33, det er ikke der, det gør ondt”. Jeg vendte ham så om, og det viste sig, da jeg fik sprættet hans våbenfrakke op, at han havde en ca. 4 cm lang flænge i ryggen, hvor projektilet var gået ud. Heldigvis var det gået lige ved siden af rygsøjlen, og det havde åbenbart ikke ramt vitale dele. Jeg fik lagt nogle kompressor på for at få stoppet blodet.

Derefter fik vi ordre til at rejse 546 op, og det var meningen, at vi så skulle gå til Avedøre kaserne allesammen, men det nægtede jeg af hensyn til 546. Jeg sagde, at han måtte transporteres, og det godtog den befalingshavende, og der blev rekvireret en lastvogn. Vi lagde 546 op på vagtbriksen, dækkede ham med tæpper og løftede briksen op på ladet, hvorefter vi andre hoppede bagefter.”

”Vi førtes først til Avedørelejren, hvor 46 kom under lægebehandling og dernæst til Badmintonhallen i Ryvangen. Selvom maden syntes at være fra første verdenskrig, da den bestod af dåser med bønner incl. småsten og mider, så var livet ellers meget frit. Vi kunne gå helt hen til hegnet og tale med folk uden for, og der kunne udveksles breve og pakker. Det var et farligt cirkus. Den 2. september, da det var Myghs fødselsdag svælgede vi i konditorkager og frugt, men den næste mandag den 6. september blev vi flyttet til Avedørelejren, hvor kaptajn Resen Stenstrup skulle prøve at få genoprettet den disciplin, der var gået helt fløjt ved Badmintonhallen. Fra Vestencienten var der således heldigvis blot en såret menig.”

Heller ikke vagten, der skulle til Generalstaben i Proviantsgården havde nogen anelse om, hvad der var i gærde. ”Lidt før kl. 16 kom 51 opstemt, som man kan være, når man har et fint rygte til viderebefordring, og fortalte, at han havde ringet hjem til sin kone og hørt, at der gik rygten i byen, at regeringen ville gå af kl.16. Vi grinede ad ham og hans rygte. Der gik så mange rygter i byen og vi regnede dem blot for løs snak, selvom vi var klar over, at det hele måtte revne med et brag i en nær fremtid, og at tyskerne ville overtage magten helt. 21. bataillons 3. kompagni havde vagten i København forstærket med rekrutter fra 17. bataillons 2. kompagni. Jeg var på Slotsholmsvagten sammen med 10,18,19,21,24,31 og 32 samt fire rekrutter fra 17.bataillons 2. kompagni.

Vagtholdet, vi afløste, modtog os med den besked, at det ville blive vores sidste vagt. Kl. godt 16 fik vi meddelelse om, at tyskerne havde stillet regeringen et ultimatum, som den ikke havde kunnet acceptere. Hele generalstaben var samlet, og Københavns kommandant, generalmajor Leschly, var på Slots- holmen hele aftenen. Det meste af tiden på sit kontor.

Jeg stod post for gevær fra kl. 21 til 23 og fra kl. ca. 22 var det dårligt vejr, det var bælgmørkt og det skylregnede. Kl. ca. 22.40 blev vagtkommandøren, sergent Andersen, kaldt over til kommandanten, og ca. kl.23 kom han tilbage

med skriftlig ordre om, at der ikke måtte skydes. Hvis tyskerne skulle komme og forlange adgang til Slotsholmen, skulle vi anmode dem om at vente indtil vi havde adviceret general Leschly – og hvis de nægtede at vente, skulle vi lukke dem ind under protest. Det følte som en kold dukkert for vagtholdet, der var helt indstillet på at skulle slås med tyskerne.

Da 32 og jeg kort efter gik på patrulje, gik vi uden geværer og håndbomber. Hvad skulle vi med dem, når det var blevet forbudt at bruge dem? Geværet måtte kun bruges i direkte selvforsvar. Jeg har aldrig været så årvågen og påpasselig på nogen vagt som den nat, og det samme gjaldt det øvrige vagthold. Da der engang først på aftenen blev råbt: "Til gevær", var vi ude på få sekunder, fordi vi troede, at tyskerne var der. Det var nu bare generalen, der inspicerede vagten.

Klokken 3-5 var 10, 32 og jeg på vagt. 32 var post for gevær ved vagtbygningen, mens 10 og jeg stod post ved generalstaben og vagtforstærkningens vagt stod ved kommandantens kontor. Det var bælgmørkt, og regnen skyllede ned. Ved kl. 3.30 tiden begyndte man at høre spredt skydning og snart efter drønedes skud og eksplosioner på Amager, vældige glimt oplyste himlen og lyskugler blev opsendt. Kl. 4.15 kom en kaptajnløjtnant ned med en hjælptropssoldat og fortalte, at tyskerne havde besat Slotsholmen og straks ville komme hertil. Vi måtte ikke skyde, og jeg fik besked om at gå med ham ud til porten og lukke den op. Vi gik derhen og stod der i omkring 10 minutter uden at mæle et ord. Så blev der banket på porten, der blev åbnet og en tysk befalingsmand foran et antal tyske soldater stak en maskinpistol i maven på kaptajnløjtnanten og sagde: "Kein Widerstand". Denne svarede: "Nein, ich übergebe mich", og han gentog nogle gange, at han overgav sig. Derefter blev vi afvæbnede. 10, som ikke vidste at tyskerne var blevet lukket ind, fik ligeledes stukket en maskinpistol i maven og afvæbnet.

Ved indgangen fra Frederiksholms Kanal sprængte tyskerne porten og trængte ind. Den faste portvagt blev skudt og dræbt. Post for gevær, altså 32, og frivagterne blev overrumplet. Sergenten slog lidt om sig, men blev hurtigt overmandet. Der blev ikke skudt. Tyskerne fortalte os, at tyskerne nu overtog regeringsmagten, og at politiet ville få tysk ledelse, samt at de danske officerer ville blive sendt til Tyskland, mens de menige ville blive hjemsendt. Vi spurgte en af tyskerne, hvor det var de skød. "Weiss es nicht", sagde han, "weiss überhaupt nichts. Es ist immer so. Wir wissen nie etwas, und es ist wohl dasselbe bei euch. Und obwohl ist das auch das Beste."

519 Dommerby havde fået hvervet som telefonvagt hos den vagthavende officer. Denne residerede i et kontor i den anden ende af gården, "men da jeg kom derned var "fuglen fløjet" og ikke en sjæl til stede, hvad jo ikke bidrog til at gøre stemningen hyggeligere. Knapt var jeg imidlertid kommet

indenfor døren, før telefonen ringede: "Fredriksberg Slot", blev der sagt, "De er her, hvad skal vi gøre?" Desværre var jeg ikke i stand til at hjælpe dem, men imidlertid blev telefonen også afbrudt. Atter opringning – denne gang Gernersgade, så vidt jeg husker. Igen en opringning: "Hvem taler jeg med?" Lød en stemme. Nr. og årgang blev oplyst osv. osv. Denne gang var det den vagthavende officer, der meddelte, at han var stukket af sammen med Rondon, da de ikke ville lade sig tage til fange, og at jeg ikke måtte tage telefonen, men afventende skulle stille mig ned i porten, og såfremt nogle ønskede det bare lukke dem ind.

På gaden lød der trampen og råb og i det fjerne skudveksling og eksplosioner – alt i alt nogle særdeles hyggelige minutter. Så lød der nogle mægtige drøn, og lidt efter hørte jeg kommandoråb, løben og våbenraslen i gården, og skikkelser skimtedes omkring vagtbygningen. Der gik måske 5 eller 10 minutter, men der skete ingenting hos mig, hvorfor jeg begav mig op i kontoret og ringede på hustelefonen til vagtbygningen, men uden svar. Igen ned i porten, hvor jeg tændte mig en cigaret, og nu måtte de åbenbart have fået øje på mig, for en 6-7 tapre af "die Wehrmacht" kom dansende ind med gevær i hånd, håndgranater osv. hylende: "Hände hoch", hvorefter de prikkede mig i maven med deres geværer. Et par stykker for ind på kontoret og rodede, og jeg spurgte de tilbageblevne, hvad det var sket med dem i vagtbygningen. "Alles kaput" var svaret. Det var ikke hyggelige oplysninger, og jeg må tilstå, at helt glad ved situationen var jeg ikke. Så blev jeg ført over til vagtbygningen, hvor jeg fik lov til at hente mine personlige ejendele og heldigvis genså de øvrige af gutterne.

Oversergent Petersen, der gjorde tjeneste ved generalstabens, sagde til os: "De gamle rystepetere deroppe er ved at skide i bukserne af skræk. Allerede kl 23 kunne de give deres egen vagt ordre til ikke at skyde for ikke selv at risikere noget. Men de kunne ikke overkomme at give en eneste af de andre vagter samme ordre, selvom de havde 5 timer til det og telefon, biler og motorcykler, og selvom de selv havde givet op på forhånd. 9. april om igen.

Fra kl. ca. 7.30 blev vi ført gennem byen – vadende med og uden hue, med og uden livrem og næsten alle med tomme bajonetskeder. Det var en trist tur. Nogle mennesker tog hatten af for os, da vi passerede dem, andre kom med opmuntrende tilråb, og nogle dumme tøse pegede ad os og grinede højlydt. På Grønningen blev vi passeret af en Taxa, ud af hvis vindue en mand hang, viftende med sin hat, og råbte: "Tak, tak". En ung pige råbte fra en sporvogn: "Op med humøret, gutter", og til tyskerne råbte hun: "Øv, øv, dumme svin". Den triste stemning lettede efterhånden noget, og når folk råbte og spurgte, hvor vi skulle hen, blev der flere gange svaret: "På hvilehjem". Vi endte i Ryparken og blev stillet op og talt op en 7-8 gange tilsyneladende med 7-8 forskellige

Internerede soldater på Marienlyst i september 1943. (FM)

resultater. Her mødte vi vagten fra Ny Tøjhus, som fortalte, at 68 var blevet skudt gennem underlivet og 73 i bughinden, begge var alvorligt sårede. 64 havde haft held i uheld. Et projektil var gået gennem hans bukseskridt, havde gennemhullet hans lommebog og var gået ud gennem hans frakkelomme uden at såre ham det mindste. Han må stå sig godt med lykkens gudinde.”

På Herluf Trollesgades Kaserne lå Forplejningskorpsets skole med overintendant S.A.Helgesen som chef og omkring 60 befalingmænd og menige rekrutter. Der blev udsat de fornødne vagter, og fra kl. 23 skulle alle vagtfrie menige hvile på sengene med uladte våben. Kl. 4.05 meddelte overintendanten, der da tiltrådte telefonvagten, at der blev skudt kraftigt i de nærliggende gader, hvorefter alt personel blev alarmeret. Portvagten havde vekslet nogle skud med tyskerne uden at nogen blev såret, og tyskerne trængte hurtigt ind og afvæbnede alle. Senere på dagen førtes officererne til Idrætsparken og alle de øvrige til Badmintonhallen ved Lyngbyvejen.

Lige så hurtigt gik det i Rigensgade. I nr. 11 hørte Sjællandske Divisions stab hjemme. Ca. kl. 4,20 sprængtes porten og divisionsgeneralen, stabschefen m.fl. blev taget til fange sammen med 7 menige af hjælpetropperne, og samtidig besatte tyskerne nr. 9 med Sundhedstroppernes depot. Hertil førtes også de tilfangetagne fra Stokhusgade 3, hvor 1. regiment havde kontorer. Her trængte tyskerne ind ad bagtrappen og mødte oberstløjtnant Allerup, chefen for 21.

bataillon, på trappen. På anrøb fra oberstløjtnanten om, at der ikke ville blive gjort modstand (af våben i Stokhusgade 3 fandtes kun skriverens pistol, idet oberstløjtnantens pistol var til reparation), indstilledes skydningen og arbejdet med at sønderslå døre m.v. midlertidigt. Officiant T. Helgesen, der var skriver ved divisionen, havde sammen med adjudanten været travlt beskæftiget natten igennem med at brænde planer og fortrolige papirer samt en del af generalens arkiv. Umiddelbart forinden tyskernes angreb havde generalen givet ham en del papirer, som "jeg skulle tage med og fjerne. Efter tilfangetagelsen blev officererne straks ført bort, medens jeg med en del officianter blev ført til livgardens kaserne. Inden afgang fik jeg lov til at gå til min bolig på kasernen efter nogle private effekter, og her overtog min kone generalens papirer, der straks blev brændt."

I Ryvangen angreb en tysk styrke på omkring et par hundrede mand og to tanks gennem søndre og vestre porte, der knustes, og vagten, der blot bestod af en vagtkommandør og 8 menige hjælpetropper satte sig til modværg og enkelte skud blev løsnet, men de blev hurtigt overmandet af håndgranater og maskinpistoler, hvorunder en dansk menig blev såret. Også på tysk side iagttoges enkelte sårede. Vagtkommandøren førte tyskerne til obersten, der overgav sig. Ved den nærliggende Øregårds Kaserne var ingeniørregimentets depotkompagni med omkring 45 mand, befalingmænd og menige. Her forsøgte man kl. 4. forgæves forbindelse telefonisk til Ryvangen, men uden held før kl. 4.15, da en tysk stemme svarede. Kl. 6 blev mandskabet samlet og orienteret om situationen, men først kl. ca. 21 kom tyskerne uden at skyde, da de så at skildvagten ikke bar gevær.

Ligeledes blev Hærens Gymnastikskole besat uden kamp omkring kl. 4, da der på skolen blot var chefen, en overofficiant og to menige.

Til sidst fra Københavns-området må omtales, hvad der skete på Frederiksberg Slot, eller for de elever, der fulgte undervisningen på Officersskolen. På grund af weekend var ikke alle på skolen, der iøvrigt både havde officersklasser og en officiantklasse.

Til vagten på slottet var afgivet fra 21. bataillons 3. kompagni en kornet og 9 menige. Finn O. Hertel var elev i ældste klasse, og "den 28. august om aftenen fik vi, som noget helt nyt, udleveret patroner til vores geværer, men med strenge ordrer om, at der ikke måtte skydes uden på ordre fra vagthavende officer. Han var imidlertid væk den 29. august. Kl. ca. 4 om morgenen blev vi vækket af vagthavende kornet med råbene:" De kommer, de kommer, og de er mange". På min belægningsstue på 1. sal stod vi op og ladede vores geværer. På gangen udenfor kunne vi lidt senere se vores kammerater blive ført bort af tyske soldater. De, der gik ud fra vores belægningsstue, blev straks taget af tyskerne med et "Hände hoch". Til sidst var vi kun to tilbage. vi aftalte hviskende at

søge op på slottets loft, hvorfra vi måske kunne skyde, men straks vi kom ud på gangen fik vi begge en maskinpistol i siden med et "Hände hoch".

Tyskerne havde indtaget slottet ved at køre gennem porten med en kampvogn, og efter den kom endnu en kampvogn samt infanteri. Kampvognene blev placerede så de beherskede elevopgangene i Østre og Vestre port, og omgænderne besatte soldater alle slottets gange og afvæbnede de indkvarterede befalingsmænd og elever.

N.O.Nielsen gik i Officiantklassen, da eleverne om morgenen den 28. august fik ordre til, at de på grund af uroen i byen ikke måtte forlade slottet i uniform. "Da det i forvejen var os elever i officiantklassen forbudt at have civilt tøj på skolen, var det ny forbud ensbetydende med, at vi ganske simpelt var under husarrest på ubestemt tid. Det var dråben, der fik bægeret til at flyde over. Hele klassen kom i oprørsstemning. I en kort pause mellem dagens første undervisningstimer blev der holdt et møde, hvor to mand, oversergent J.K.K.Mortensen og undertegnede blev valgt til klassens talsmænd. Det blev pålagt os at gå til skolens næstkommanderende og der få et af de to forbud ophævet. Lykkedes det ikke skulle vi på stedet søge foretræde for skolens chef.

Vi var – som forventet – alt andet end velkommen. Det blev et hårdt og dramatisk møde. Da vi blev klar over, at vi ikke kunne opnå et rimeligt resultat ved næstkommanderende meddelte vi, at det var os pålagt at søge problemet løst ved skolens chef. Det medførte, at han helt tabte besindelsen. Da hans energi var helt opbrugt, var han selv klar over, at han havde forløbet sig, hvorefter han gav os løfte om, at sagen ville blive forelagt skolechefen. Det vides ikke om løftet blev holdt. Andre og større begivenheder løste vort problem.

Kl. 22,30 kom I-OFF som vanligt gennem vor belægningsstue og meddelte, at der stadig var uro i byen, hvorefter han gav følgende ordre: "Hvis der bliver alarmering i løbet af natten skal hele officiantklassen hurtigst muligt og fuldt påklædte medhavende gevær og ammunition give møde på underste officersgang i den modsatte fløj af slottet." Derefter smed han 20 skarpe geværpatroner på hver seng og sluttede visitationen med: "Geværerne må ikke lades. Der sker nok ikke noget. Godnat og sov godt".

Kl. 4.20 kom den vagthavende officer fra slottets portvagt stormende ind på vor belægningsstue og råbte: "Tyskerne er kørt gennem slotsporten med en kampvogn." Det blev en meget hurtig påklædning og med geværet i venstre hånd og pistolen i højre stormede vi ad gangen i midterfløjens øverste etage for at komme ned til den befalede stilleplads. Birkedal var forrest og jeg lige i hælene på ham. Nået frem til trappen fortsatte Birkedal i fuld fart. Jeg nåede at standse på reposen, idet jeg havde set lysglimt og der opfattet to personer i spring op mod trappens mellemrepos. Her opstod en kort kamp mellem Birkedal og

de to personer, som jeg kunne se var i grønne uniformer og hver af dem havde en maskinpistol hængende over maven. Med den frie hånd havde de et godt tag i Birkedal og geværet blev vredet fra ham og han blev skubbet ned ad trappen. I forbindelse hermed dannede tyskeren et godt mål og jeg rettede pistolen mod ham og trykkede af. Der lød desværre kun et klik. Der var ikke patron i kammeret. I samme øjeblik løb den anden tysker ind i mig. Jeg forsøgte at skubbe ham væk med geværet, jeg havde i venstre hånd, men han fik godt tag i det og forsøgte at vride det fra mig. Da jeg holdt fast tumlede vi begge rundt på reposen. Jeg forsøgte at slå ham ned med pistolen, men før det lykkedes var den anden tysker kommet på reposen, hvor han fik tag i min højre hånd. Begge våben blev vredet fra mig og jeg fik en flyvetur ned på mellemreposen.”

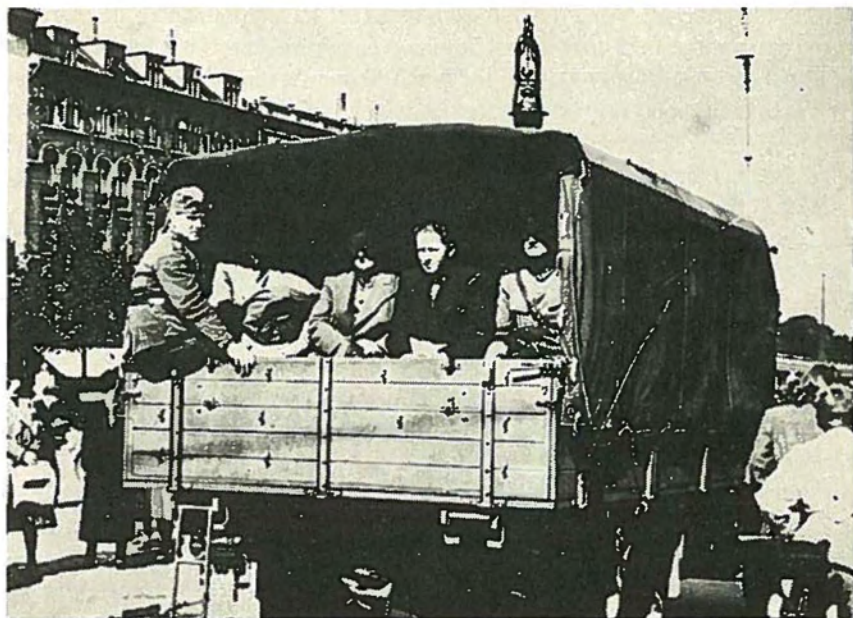
Alle blev opstillet i slotsgården, og efter nogen tid med optælling fik officiantklassens elever ordre til at gå til deres belægningsstuer for at samle private ejendele, hvorefter de interneredes i gymnastiksalen og efter nogle døgn kørtes til livgardens kaserne og herfra videre til Sandholmlejren i Nordsjælland.

Menig 588 Holgersen fra 21. bataillons 3. kompagni var fra Gernersgade kaserne på vagt ved Frederiksberg Slot. “Da vi ankom til vagten den 28. august om eftermiddagen, var vi alle klare over, at det vagtdøgn, vi gik ind i, ville blive noget ud over det sædvanlige, dog uden at ane, at det skulle blive den sidste vagt, vi fik lov at bestride under besættelsen. Sædvanligvis plejede vi jo at sove i så godt som alle frivagter, men da øjeblikket endelig var inde, var der vist ingen, der endnu havde lukket et øje, idet der var opstået en en trykket stemning, fremkaldt af uvisheden om det forestående.

Ustandselig kørte en strøm af tyske kampvogne og lastbiler forbi på Roskildevej, og hen på morgenstunden blev posten ved porten mod Roskildevej inddraget for det tilfælde, at porten skulle blive sprængt, og den samlede vagtstyrke, der da bestod af 9 mand, blev samlet ved vagtbygningen, hvor vagtkommandøren, officiant Nielsen, bekræftede vore anelser om, at vi ville blive overfaldet. Han havde hele natten haft telefonisk forbindelse med sin mor, der efterhånden kunne meddele, at tyskerne havde taget Sorgenfri, og nu kom i hurtig rækkefølge meddelelser om, at mange andre vagtsteder var afvæbnet. klokken godt 4 om morgenen ventede vi, at der også ville ske noget hos os. Imidlertid kom et bud løbende gennem den underjordiske tunnel fra slottet og fortalte, at tyskerne efter at have kørt en tank gennem porten og ind i slotsgården havde afvæbnet hele officerssskolens mandskab, uden at der var løsnet et skud.

Kun et øjeblik efter lød der et brøl ud fra mørket: “Hallo, Hallo. Waffen niederlassen”. Efter et øjeblik tøvnen kommanderede vagtinspektøren, der var kommet lidt før kl. 4, os til at lægge geværene på jorden og række hænderne i vejret som tegn på overgivelse, og et øjeblik efter var vi omringet.

Tilbage er blot at fortælle, at vi en halv time senere nær var kommet af med

Arresterede officerer køres gennem København den 29. august 1943. (FM)

livet alligevel, idet de tyske soldater ganske ugenert begyndte at pille ved de danske håndbomber – fjernede sikringsbøjlerne, og havde vi ikke fået dem forklaret, at det var noget, der kunne eksplodere, er det ikke sikkert at vi var sluppet med skrækken og halv anden måneds internering.”

Der var imidlertid en del elever, der ikke var på slottet bl.a. fordi de efter endt eksamen havde ferie til den 1. september. Om morgenen den 29. august var der flere, som i civil påklædning konstaterede af tyskerne havde besat slottet og derefter søgte til Slotskroen ved foden af Frederiksberg bakke, der havde været et af deres populære tilholdssteder. Her drøftede de situationen. Nogle mødtes senere på Frederiksberg Alle og den 31. august på Nørrebros Runddel, og man blev til sidst enige om at søge råd hos ældre officerer. Her fik de at vide, at det var deres pligt til at melde sig til de tyske myndigheder senest den 3. september, som det var annonceret i presse og radio, men der var meget stærk tvivl hos de unge officerer. Måske ville de blive sendt sydpå.

De fleste meldte sig vel nok. I Bruhn-Petersen meldte sig i Idrætshuset ligesom en del andre, og efter nogen tid her blev de kørt til Hornbæk Badehotel. “Ca. en halv snes dage senere lykkedes det for nogle af os at overtale kommandan-

ten til at frigive os. Vi var en halv snes stykker, der var løjtnanter af reserven, og vi redegjorde i en skrivelse til kommandanten for vore forhold og fortalte, at vi var reserveofficerer, der var indkaldte til øvelse, men vi var civile og havde vores civile job at passe. Det blev godtaget, og vi blev frigivet. vi blev kørt til Lyngbyvejens S-station, hvor vi blev sat af.” Derefter kom han i forbindelse med Svend Truelsen, der var ved at opbygge den militære efterretningstjeneste.

En af officerseleverne husker, at de den 28. august om eftermiddagen blev kaldt sammen på skolen, hvor ”næstkommanderende, kaptajn O. Bjerregaard, satte eleverne ind i situationen, og sluttede med en forsikring om, at selvom Frederiksberg Slot skulle blive et nyt Alcazar, så skulle ingen tysk soldat nogensinde sætte sine ben på slottet. Kort efter blev alle ikke-indkvarterede elever sendt bort fra slottet med påbud om at forblive på privat bopæl.”

“Efter at have hørt radioavisen drøftede jeg situationen med en af mine nære venner, løjtnant S.A.Hansen, og vi blev enige om at søge at komme til Sverige. Det glippede og den givne frist til at melde sig var ved at løbe ud. Fra min kones og min svigerfars side var jeg under stærkt pres for at melde mig – jeg var jo ikke sabotør, så jeg ville sikkert snart blive løsladt igen. Desuden var der også loyalitetsfølelsen overfor de kammerater og kolleger, der var blevet interneret den 29. august. Kort og godt – den sidste aften inden fristens udløb meldte jeg mig på Dagmarhus og blev straks interneret på Østerbros stadion.”

En anden elev fra ældste klasse havde deltaget i Dansk Militært Idrætsstævne på Holmen.” Vi fik nærmest smidt præmierne i hovedet og forlod Holmen. Den 29. august mødtes klassen hos løjtnant H.B.Ishøj for at drøfte, hvad vi skulle gøre. der var enighed om, at vi skulle prøve at undgå at melde os til tyskerne, som det var blevet beordret gennem radioen. Sammen med løjtnanterne Knud Larsen, J.E.Mikkelsen og Ebbe v. Huth-Smith tog jeg til Rungsted, hvor min onkel havde sommerhus i håbet om at finde en mulighed for at komme til Sverige. Under mine rekognosceringer mødte jeg en barndomskammerat, der var politibetjent i Rungsted. Han var klar over problemet, og sagde, at jeg skulle møde på politistationen om aftenen efter udgangsforbudet kl. 21.

Her fik jeg udleveret åregafler og en stor fil. Derefter hentede jeg mine kammerater, og i Rungsted havn fandt vi efter politiets anvisninger 4 årer under ishytten. Med dem på nakken gik vi ad strandvejen til apoteker Alfred Benzons villa i Vedbæk, og vi undgik de tyske patruljer ved at springe ind i haverne. I haven tæt ved vandet var et bådehus, hvis lås vi fik slået itu og efter at have filet en stålwire over, fik vi en båd i vandet. Vi roede til Hven sammen med fire andre mænd, der havde ventet på os ved bådehuset. En tysk patruljebåd kom tæt på os, men heldigvis uden at opdage os. Den øvrige udvikling var naturligvis først flygtningelejr og så den danske Brigade.”

Også Erik Fournais var blandt de elever, der mødtes på Nørrebros Runddel,

og han var i den delegation, der gik til deres lærer i Artilleri, kaptajn Bjerre, hvor beskeden fra general Gørtz lød på, at alle skulle melde sig til tyskerne. andre kammerater havde talt med andre ældre officerer og fået samme ordre, men "alligevel var der stærke tvivl hos mange af os. "Hvordan gik det ikke det norske officerskorps, sad de ikke alle i KZ-lejr i dag?"

Fournais havde tidligere haft kontakt med Jørgen og Mogens Staffeldt, og "jeg søgte efter det andet møde på Nørrebro Runddel igen ud til huset i Trørød, primært for at søge flugtmulighed til Sverige, sekundært for at "søge arbejde", tertiært for at snakke situationen igennem med disse civile kammerater. Jeg husker, at Jens Lillelund var til stede derude. Deres holdning var kort og godt: "Bliv og kæmp". Hvad der egentlig gjorde, at vi med ganske enkelte undtagelser meldte os alligevel, erindrer jeg ikke. 4-6 af os gik i uniform til frokost den 3. september 1943 kl.12.00 på "Botanique" ved Nørreport, fik et par tår over tørsten og ankom i Taxier til Frederiksberg slot med nogle timers forsinkelse.

På slottet blev vi indkvarteret i gymnastiksalen ca. 40-50 mand og tilbragte nogle sure og triste dage der, indtil vi en morgen blev stillet op i Slotsgården, sat ind i et antal tyske lastvogne med presenninger og kørt afsted med en tysk, bevæbnet vagtpost på ladet. Vi forsøgte at kigge ud ved at linde på pressenningen, men det huede ikke tyskeren. Den del af vogntoget, der indeholdt kornetter, endte i Sandholmlejren, hvor vi fandt et kompagni af Livgarden og et kompagni af 21. bataillons hjælpetropper. Dansk lejrkommandant var kaptajn Thygesen fra Krigsministeriet og den tyske ditto var en "Oberzahlmeister" (intendanturmand). Efter nogle få dages forløb blev menige og underbefalingsmænd hjemsendt, og underligt var det for os en gang i slutningen af september at blive udnævnt til løjtnanter. Den 16. oktober blev vi løsladt."

Andre, der gik på Generalstabskursus på Officersskolen meldte sig i Idræts-huset på Østerbro, og herfra blev de, som Ole Chr. Permin skriver "vistnok den 3. september kørt i rutebil med en del kolleger til internering på Hornbæk Badehotel. Ældste internerede var general Førslev. Ret snart blev der givet ret rundhåndede udgangstilladelser, men det var almindeligt accepteret, at flugt ville være usolidarisk i betragtning af truslen om almindelig deportation til Tyskland. Jævnligt fik vi besøg af officerer fra generalkommandoen, der hovedsagelig kom fra Marienlyst, for at holde os underrettet om deres planer."

Lejrkommandanten på Hornbæk Bad (lejr nr. 8 under Stalag 391) Oberleutnant Peters gav udtryk for sit ubehag ved opgaven, og iøvrigt var han i besiddelse af noget for en tysker så usædvanligt, som ægte humor. Da vor forbindelsesofficerer forhandlede med ham om, på hvilken måde vi skulle fejre Kongens fødselsdag den 26. september, foreslog han, at de internerede opførte vaudivillen "Nej", mens Peters ville recitere af Schillers "Die Räuber".

Officiant N.P.Nielsen var ligeledes interneret i Idrætshuset, og "jeg kom med et hold på ca. 150 befalingsmænd af officiantgruppen til Frederiksberg Slot, hvor vi opholdt os i nogle dage indtil vi flyttedes til Hellebæk Badehotel, fangelejr nr. 9. Vi havde det ret frit og havde udgangstilladelse nogle timer om dagen", og de blev frigivet omkring 20. oktober.

Noget heldigere var kaptajnløjtnant Flemming B.Larsen, som dengang tjenstgjorde som fuldmægtig i Krigsministeriet. Da han var klar over, hvad, der kunne ske, var familien flyttet "på weekend ude i byen". Da jeg ikke fandt grund til at reagere på de tyske ordrer i aviserne om, at man skulle melde sig på nærmeste "Dienststelle" blev jeg, som en del andre ikke interneret. Vi fra Krigsministeriet fandt ud af, at de tyskere, der havde været i ministeriet om morgenen, havde forladt det igen, og sneg os derind, hvor vi fik nok at gøre. Jeg husker særlig to ting. Den ene var at give militærhospitalets direktør uindskrænket myndighed til at afholde enhver udgift i forbindelse med begravelse af de i kampene faldne, underretning af deres pårørende m.v. Det andet var at finde ud af, hvad der var sket på de forskellige steder.

Efter få dage dukkede ministeriets direktør op, og han blev af tyskerne sat til at lede "Abwicklungsstab des dänischen Heeres" og jeg indtrådte i hans stab hvor jeg blev forbindelsesofficer til de tyske myndigheder. Deres leder var oberst og hed Petersen. Han var østriger, antitysk og antinazist, og vi fik et fint samarbejde, og jeg fik ubegrænset tilladelse til, uden nogen form for kontrol, at køre rundt til interneringsstederne. Dengang troede nogle, at man, som nordmændene blev det, skulle sendes til Tyskland. Rygterne var mangfoldige, så general Gørtz og hans nærmeste medarbejdere udviste en forbløffende forudseenhed ved under interneringen at forberede en organisering af det faste befalingsmandskorps."

Som hjemkommanderet løjtnant af Reserven kunne Erik Nørgaard Rasmussen søge kontakt med de af officersskolens elever, som han kendte adresser på, og han fik da også fat i kornetterne Vagn Esbo, Holst og Børge Jensen samt løjtnant Hans Andreasen. De udførte forskelligt efterretningsarbejde, der videresendtes til de allierede, men det var ikke uden problemer. "Det, som står tydeligst i min erindring, var den indvendige tvivl om, hvem man skulle adlyde, sit lands regering eller sin egen samvittighed. Vi var officersuddannede og utroligt disciplinerede og dertil meget unge. Tilsyneladende lå grænsen mellem de loyale og de illegale ved den militære grad. De kongeligt udnævnte følte anderledes end os yngre."

Andre elever gik det mindre godt, fordi de i forvejen havde kompromitteret sig. Nils Berg blev vækket den 29. august hjemme ved 7-tiden om morgenen ved, "at et par uniformerede, bevæbnede tyskere højlydt meddelte mig, at jeg skulle klæde mig på og følge med. De var lukket ind af min mor, da de havde

ringet på, og efter at de havde skubbet hende til side, fandt de mig hurtigt i den 3-værelses lejlighed. Først ned i gården så jeg flere bevæbnede soldater, og jeg blev beordret ind i en af de holdende "prærievogne", hvor der allerede sad 5 andre arrestanter på de to langbænke langs vognens sider. Kommandoet fortsatte derefter til nye destinationer, og da vognen var fyldt, gik turen til Kastelet, hvor jeg blev sat i enecelle. Således begyndte min periode som fange hos Geheime Feldpolizei.

I Kastelet sad jeg til den 6. september, og de første dage uden information om, hvad der var foregået og uden at blive afhørt. Den 6. september blev jeg overført til Vestre Fængsel og – også der – sat i enecelle. Vestre Fængsels celle forekom mig paradisisk i forhold til Kastelets. Jeg var i forhør, så vidt jeg husker, to gange, og forstod at man mistænkte mig for konspirativ virksomhed. Mistanken var ikke helt uberettiget, men alt var i sin vorden. Jeg kunne heldigvis gøre rede for mit legale kendskab til de navne, man forelagde mig, men man beskyldte mig højlydt for at lyve: "Unwahrscheinlich!" Hertil må føjes, at Nils Berg sad der til den 1. november, da en tysk vagtmand meddelte: "Sie sind entlassen". Uden for mødte han Holger Reedtz Funder, der var arresteret i samme sag, og forklaringen på den pludselige løsladelse kan være, at Feldpolizei skulle afløses af Gestapo, og man havde ikke noget ønske om, at aflevere "sine" fanger til Gestapo.

Holger Reedtz Funder var løjtnant af reserven, gik i 1942-43 på Officersskolen, men medvirkede samtidig i forskellige gruppedannelser og foretog i den forbindelse forskellige rejser til Jylland. I København havde han bl.a. kontakt med løjtnant Resner og premierløjtnant Carl Engholm samt maskinarbejder Woersaa Nielsen. "Natten til den 29. august fik jeg ved 3-tiden besøg af løjtnant Resner. Han opfordrede mig til at flygte til Sverige, da han mente at vide, at jeg ville blive arresteret om morgenen. Jeg meddelte ham, at uanset konsekvenserne ville jeg ikke rejse.

Den 29. august vågnede jeg kl. ca. 4.30 ved en kraftig ringen på min entredør. Jeg var alene hjemme, da min kone den 27. august var kommet på fødeklinik, og min dreng på 20 måneder var anbragt hos mine svigerforældre. Jeg gik i pyjamas ud og lukkede op og uden for stod en hauptmann, en feltwebel og nogle menige tyske soldater. Feldweblen spurgte på dansk om jeg var løjtnant Funder, og da jeg bekræftede dette, sagde han, at det var fra den tyske værnemagt, og at jeg måtte følge med."

Efter at have kørt rundt ca. 1 1/2 time for at afhente 7 andre, hvoraf kun een fandtes, blev Funder ført til Vestre Fængsels tyske afdeling. Her kom han i forhør. "De tilstedeværende tyskere var høflige overfor mig, hvorimod den danske dame var unødigt hoven. Om eftermiddagen kom den fremtalte dame og spurgte mig, hvordan de kunne få fat i min hustru. Jeg sagde, at hun var

kommet på fødeklinik om fredagen og lige havde fået et barn og anmodede hende derfor om at meddele min hustru så skånsomt som muligt, at jeg havde det godt, og hvor jeg befandt mig. Damen svarede hertil ordret: "Ja, jeg skal nok sige til Deres kone, at vi ikke river neglene af Dem eller mishandler Dem på anden måde for at få Dem til at bekende". Funder var i forhør 3 gange: den 11/9, den 8/10 og den 16/10, hvorefter han blev løsladt den 1. november 1943.

Tyskernes angreb på de danske militære etableringer kunne ikke standse modstandsbevægelsens arbejde. Den øverstbefalende for de tyske tropper i Danmark lod den 6. september i dagbladene bekendtgøre, at der var dødsstraf eller hård frihedsstraf for alle, der husede eller understøttede spioner, sabotører eller personer, der forrådte tyske statshemmeligheder, og lige så strenge straffe, hvis man havde kendskab hertil uden at give de tyske myndigheder underretning herom. Hertil føjedes så til: "Det har i den seneste tid vist sig, at vildledte danske statsborgere af almindelige menneskelighedsgrunde eller ud fra misopfattet nationalfølelse har ment at burde hjælpe sabotører eller andre personer, der eftersøgte for begunstiggelse af fjenden. Enhver dansk statsborger må være på det rene med, at de mod det tyske rige fjendtligsindede magter har forsøgt og fremdeles vil forsøge at gøre Danmark til et arnested for uro for på denne måde at vanskeliggøre de tyske besættelsesmyndigheder deres opgave."

Hertil føjedes den 8. september en bekendtgørelse om, at anmeldelse af alle mistænkelige personer og påfaldende omstændigheder, der kan føre til opdagelse og forhindring af sabotage belønnes højt. Denne belønning fastsættes i hvert enkelt tilfælde af sabotage til et beløb af indtil 20.000 kr., og der tilsikres fortrolig behandling af anmeldelsen.

Varinka Wichfeld var på dette tidspunkt endnu ikke illegal, men arbejdede "fast for ritmester Rantzau i hans villa i Charlottenlund ved at oversætte engelske flyveblade, propagandamateriale og hvad der ellers måtte være, og bl.a. adressere kuverter for illegale bøger m.v. Rantzau var en forstokket dansk officer, men velmenende. Den 28. august sagde han mig op "da det nu blev for farligt at arbejde mod tyskerne, og han kunne ikke påtage sig ansvaret for en ung uskyldig piges eventuelle død. Flemming Muus havde advaret mig om en kommende farlig udvikling og rådede mig til at komme ud af byen, indtil man vidste mere. Han selv indlagde sig på Benedikte Hansens fødeklinik i Chr. IX.s gade."

Faldskærmsfolkernes leder Flemming Muus havde imidlertid nok at se til, selvom hans foreløbige mål var nået den 29. august. Da hans sekretær Birgit Valentiner rejste til Sverige blev Varinka Wichfeld fast ansat hos ham. "Vi havde kontor hos Carl Larsen på Christianshavn, og der mødte jeg op hver dag. Jeg skrev alle rapporter til England på engelsk, hvorefter de blev sendt til London via Sverige. Desuden havde jeg daglige møder med vores radiotelegrafist

Gunnar Christiansen. Jeg modtog nattens telegrammer, tog dem ud af koden, forfattede efter Flemmings ønsker svarteletter på engelsk og satte dem i kode til aflevering senere på dagen. Endvidere havde jeg møder med Ole Geisler, Tom, Lok-Lindblad, Jens Peter Petersen og mange andre. Den 3. oktober 1943 tog Flemming Muus til England for at drøfte det illegale arbejdes videre forløb.”

Det var blandt andet sabotager i København, der i de første 14 dage kom til at præge billedet. I et antal af 33 fra den 31. august til den 16. september viste man, at modstandsgrupperne ikke lod sig kue. Den 2. september gik det således samtidig ud over 4 transformatorstationer, hvorved elektriciteten til talrige virksomheder blev afbrudt. Desuden var den 5. september sabotage mod Tybrings radiofabrik og den følgende dag mod Stål- og Hærdefabrikken i Lygten på Nørrebro. Jørgen Jespersen fortæller: “ vi mødtes på et depot i en kælder på Holger Danskes vej, hvor vi skræbede alt det sprængstof sammen, vi havde. Det blev ca. 5 kg. Aktionen blev udført i dagslys ved at Jens smadrede et vindue til virksomheden, hvorefter jeg fra min cykel smed den tændte bombe ind i virksomheden. Fabrikken faldt sammen, og vi blev hyldet af en større tilskuerskare, der stod og ventede på tog på Nørrebro station. Vi havde også en dækningsstyrke på 4 mand med under aktionen.”

Den 11. september var målet Hartmanns Maskinfabrik og Nelholdts Maskinfabrik, den 12. september Emmeckes Maskinfabrik og Bdr. Hansens Maskinfabrik, men det gik også ud over biler, der brugtes af tyskerne eller autoværksteder, der arbejdede for tyskerne, således både den 10. den 11. og den 12. september. Begivenhederne den 29. august havde ikke standset sabotagerne, hverken i hovedstaden eller i provinsen, men nu var linierne klare. Politisk var det nu enten for eller imod tyskerne, og de indifferente, de neutrale blev stadig færre og færre.

Kilder:

Parl.Komm. VI side 132,138-139 og 141, 144-147 samt beretninger fra Erik Gørlyck, Børge Trost Andersen og fru Rose Quistgaard og samtale med Poul Rasmussen og Hans Otte. Beretning fra H.E.Mygh og dagbog fra Jørgen H. Barfod og samtidig beretning fra Mogens Handest og beretninger fra Svend Storgaard, Jørgen A. Hansen, T. Helgesen, Finn. O. Hertel, N.C.Frederiksen, F.O.Nielsen, I.Bruhn-Petersen, A.N.Karlsen, J.J.Thorup, Ole-Chr. Permin, Mogens Nefer, Erik Fournais, Erik Nørgaard Rasmussen, Børge I. Thetmark, Nils Berg, Varinka Wichfeld Muus, Jørgen Jespersen, Martin Evald Jensen, Jacob W.Stautz, N.P.Nielsen, Erik Dommerby, Børge Holgersen, Holger Reed-

tz Funder, Leo Hvidtfeldt Hansen og Flemming B. Larsen i FV-Bladet nr. 70,
1976, side 39-53 og Pigtraad nr. 4 august 1987.

Nordsjælland

Den bedste mulighed for at yde modstand var i Holbæk, hvor den største danske samlede styrke lå. Hovedparten af garnisonen bestod af artilleriafdelinger fra Sjællandske Division med oberst Raabye som garnisonschef, men den eneste styrke med fodfolksuddannelse var pionerkompagniet med kaptajn Martens som chef. Ialt var der en ca. 1300 mand. I løbet af eftermiddagen den 28. august blev det klart, at noget var i gærde, og kompagnierne, der var indkvarteret i teltlejr på øvelsespladsen blev trukket tilbage til kasernen, hvor de fik plads i eksercerhuset.

Beretningerne fra begivenhederne her vidner om en meget stor bitterhed over begivenhedsforløbet og især er kritikken rettet mod en række officerer. En menig skriver:” Om aftenen udleveredes der ammunition – 40 skud pr. mand, men med ordre til ikke at lade. Der blev sat folk til at lade rekylgeværmagasiner, men kaptajnen forbød udlevering af bundstykker til rekylgevæerne. Vi udleverede dem alligevel. Der bliver udsendt spejdere på motorcykler ad landevejene. Kaptajnen er smæknervøs. På stuerne skriver vi breve eller spiller kort. Kl. 22 får vi lov at gå i seng, men med fuld udrustning på os. De fleste faldt hurtigt i søvn.” “Kaptajnen var i det hele taget valen og ubeslutsom, et typisk eksempel på officerskorpsets ældre initiativløse skare.”

Sekondløjtnant Langberg fortæller:”Ved halv femtiden kom kaptajnen forvildet farende og fortalte i bukser og skjorte med strittende hår, at nu var den gal. Garderkasernen, Slotsholmen og flere andre steder i København var under kamp besat af tyskerne. Jeg fik hurtigt samlet kompagniet i gården og sat dem ind i situationen, så meget som det lod sig gøre. Efter garnisonskommandantens bestemmelse og efter oberstløjtnant Nielsens ordre lod kaptajnen mig så besætte de stuer, der vendte ud imod Vest med et par folk med et automatvåben for hver stue. Kornet Schwartzlose med ca. 8 mand gik i gang med at lave en kampvognsspærring bag nordre gitterprot i kasernegården. Kornet Ussing med en gruppe af 1. deling blev stationeret Nord for kasernen med skudfelt ned gennem Labæk.”

Beretningen fra den menige lyder:” Gruppeløjerne, det er kornetter, har 6-8 håndgranater ved bæltet og en maskinpistol. Således går en times tid, så bliver vi pludselig kaldt sammen i gården, og en premierløjtnant meddeler, at vi skal ud og besætte alle veje til byen. Kaptajnen har allerede fået en prop på det tidspunkt, for han har en søn i Jægersborg – Kaptajnen står og græder.”

Kaptajn Brøndum har efter krigen udtalt herom:” Regimentschefens stilling

var mere end vanskelig. Generalkommandoens chef, generalløjtnant Ebbe Gørtz, havde udsendt en fortrolig forholdsordre, der i hovedsagen udmærkede sig ved ikke at være nogen ordre, men derimod et underligt konglomerat af hvis`er og når`er, og som hovedindhold havde det, at man ikke måtte modsætte sig tyskernes krav, hvis de kom som en tydelig erkendbar officiel styrke. Som så ofte i de bevægede krigsår var overordnede myndigheder utilbøjelige til at tage et standpunkt til noget som helst – ganske på linie med regeringens almindelige samarbejdspolitik.”

Gunnar Langbergs beretning fortsætter:” Hele arrangementet med forsvaret af kasernen syntes os unge at være fuldstændig hen i vejret, og jeg var ikke særlig stolt over iværksættelsen af denne håbløse ordre. Dog gik der kun en times tid, så forandrede ledelsen heldigvis beslutning, og der blev givet ordre til at besætte en stilling gennem byen, således i store træk at 1. ingeniørkompagni besatte stykket fra Roskildevej til markedspladsen over Diget og Skolegade, medens 5. ingeniørkompagni besatte markedspladsen og stykket op til Holbæk Fjord.”

Umiddelbart skulle man tro, at der skulle ydes hårdnakket modstand, men denne tro svækkedes af, at tyske fly ikke skulle beskydes, at garnisonkommandanten ikke ville give tilladelse til at en viadukt blev sprængt, og at befæstningsmaterialer ikke blev fremskaffet.

En af de menige har skrevet et brev, der blev offentliggjort i det illegale ”Dansk Maanedspost”. I brevet står der bl.a. ”Vi rykker ned i Holbæk, hvor alle indkørsler til byen besættes. Vi bragte vore rekylgeværer i stilling og lavede spærringer af vore biler og alle mulige andre køretøjer og store ting, som vi kunne rulle ud på gaden. Vi brækkede brostenene op og lavede barrikader, og med alt dette hjalp byens borgere os. Mens vi tidlig om morgenen endnu lå på kasernen havde humøret været sløjt, men det steg betydeligt, da vi fik lov til at rykke ud. Enhver af os var forberedt på og parat til at ofre, hvad det skulle være. Enhver ordre blev efterkommet punktligt og ikke en mand svigtede, men der var visse ting, der var meget ejendommelige. Vi fik intet sprængstof med ud, og vi fik ingen ordre til at ødelægge krigsvigtige ting, ja det var sådan, at spurgte man, om man måtte ødelægge disse, blev der svaret, at vi ikke måtte forvolde civil skade.”

Menig Bent W. Dahlstrøm fortæller iøvrigt om befolkningens reaktion: ”Holbæks borgere begyndte efterhånden at vise sig, nogle kun iklædt det nødvendigeste og med håndtasker, idet de skyndsomst havde i sinde at forlade byen. Andre søgte til kasernen for at melde sig som frivillige. En familie fra den bygning, hvor vi lå i stilling, inviterede os enkeltvis ind, indtil en kaptajn kom med kaffe og et helt brød. En arbejder stak mig en pakke tobak. Vi fyldte lommerne med ammunition, men lod stadig ikke høre fra sig.”

Garnisonen i Holbæk gør klar til forsvar. (FM)

Kornet Ussings gruppe var anbragt, hvor Roskildevej og Diget støder sammen. "Pionerkompagniet fældede hurtigt de store vejtræer på Københavnsvej for at vanskeliggøre kørsel med pans-rede vogne, som vi måtte forvente, at fjenden ville benytte. Min gruppe gik også i gang med at forberede ødelæggelse af kampvogne med tankminer. Overraskende var det at opleve, at artilleristabsofficerer, der så forberedelserne med forundring, spurgte, hvad det var vi foretog."

Den menige fortsætter beretningen: "Kaptajnen kører rundt i sin Ford V.8 og giver modstridende ordrer, men der er ingen, der reagerer overfor ham mere. Tiden går og ønsket om, at der snart må ske noget bliver større og større. Der sker også noget, men ikke det, der var ventet. klokken ca. 9 morgen kommer der en vogn udefra med mandskab. "Vi skal tilbage til kasernen", råber de. Umuligt – tænker vi. Det er dog bedre at forsvare os her i terrænet end i det hul. Men der kommer flere vogne, og så kommer turen også til os. Ordren lyder meget klogt på, at vi blot skal tilbage til kasernen. Det er snedigt sagt, for havde de straks sagt, hvad der var i gærde, så tror jeg ikke, de havde fået

os tilbage. Så havde vi prøvet at slå os igennem. Alle vendte dog ikke hjem. 60-70 mand, så vidt jeg har fået oplyst, tog under ledelse af et mandfolk nord-på og nåede også Gilleleje og tog til Sverige.”

Kaptajn Brøndum, der havde bragt sit batteris 20 luftværnskanoner i stilling, gik rundt og talte med folkene, der alle var i godt humør.”Kl. ca. 8 kom regimentschefen til stillingen og fortalte, at Næstved garnison havde overgivet sig. Hertil svarede jeg:”Ja, hr. oberst – men vi kæmper, ikke sandt?” “Jo, det gør vi”, var hans klare svar. Så meget mere overrasket blev jeg derfor, da jeg kl. ca. 8.20 modtog ordre om at rykke til kasernen og aflevere våbnene.”

Den meniges beretning fortsætter: “Da vi kom tilbage til kasernen fik vi hurtigt besked på, hvad meningen var. Der herskede total forvirring. Nu brækkede vi vore geværer ved at stikke dem ind i kanonmundingerne. De automatiske våben ødelagde vi også. En hel del ammunition og og en masse maskinpistoler gik ud til civilbefolkningen. Da der var gået en halv times tid på den måde trådte vi an til appel. Her holdt oberst Raabye en tale til os. Han havde besluttet at opgive modstanden efter at al modstand var knust i København – Som om det betyder noget, for det var jo i Holbæk, Næstved samt på Fyn at hæren var – Harmen blandt de menige var meget voldsom.

I Holbæk søgte man ved indfaldsvejene at bygge spærringer.

Efterhånden sivede det ud, at oberst Raabye havde modtaget en henvendelse fra Holbæks borgmester om, for byens skyld, ikke at indlade sig i nogen kamp.”

Blandt de udsendte styrker var også Artilleriets Kornetskole, og kornetelev Ole W. Borch fortæller, at da de var blevet beordret tilbage til kasernen og fik ordre til at aflevere geværer og ammunition var der “ mildt sagt ingen af os, der fandt det særligt opløftende. Jeg erindrer en meget trykket stemning blandt kornetskolens elever, og specielt erindrer jeg den ydmygende følelse vi fornemmede, da vi fik at vide, at oberst Raabye udfoldede store bestræbelser på at fremskaffe Bobspil, så vi havde noget at fordrive tiden med. Vi havde ikke brug for Bob-spil, men vi havde brug for en oberst – en Lunn eller Bennike – der kunne have sagt det rigtige i den situation. Det mest ubegribelige var imidlertid, at man ikke gjorde noget for at ødelægge materiellet. Der havde været god tid – mindst en halv dag – til at bringe våbnene af vejen og til at sprænge eller ødelægge kanoner og andet materiel. Det er meget forståeligt, at mandskabet følte sig ladt i stikken.”

A.R.Jørgensen, der da var næstkommanderende ved et ingeniørkompagni fortæller, at begrundelsen for oberstens beslutning om ikke at kæmpe “var ikke hærens forholdsordre, men at modstanden ville betyde uberettiget ofre af menneskeliv og skærpelse af kursen mod det danske folk. Efter at enhederne var vendt tilbage til kasernen, blev der ikke givet nogen ordre til at ødelægge materiellet, men dette skete i et vist omfang på den enkelte enheds eller den enkelte soldats initiativ. Garnisonskommandanten ønskede ikke denne ødelæggelse, men han greb kun halvhjertet ind for at standse den. Derimod greb han helhjertet ind, da soldater fra kompagniet, hvor A.R.Jørgensen var næstkommanderende, udleverede våben i mindre omfang til civile uden for kasernen. Han tabte besindelsen, da han ved en inspektion opdagede udleveringen.

Det var mig, der gav ordre til at ødelægge kompagniets våben (enkelte menige havde på eget initiativ begyndt ødelæggelsen). Jeg fik af en kaptajn af oberstens stab ordre til at stoppe ødelæggelsen, men jeg rettede mig ikke efter denne ordre. Jeg var ikke til stede, da obersten tabte besindelsen på grund af udleveringen af våben til civile. Jeg sagde til mine underordnede, at de ikke havde handlet forkert.”

Kornet Ussing fortæller, at “jeg kørte med min gruppe rundt om lokale modstandsfolk og afleverede der en del sprængstof og alle tændmidlerne, som var det mest efterspurgt i modstandsgrupperne.” Også Gunnar Langberg var harmfuld over begivenhedsforløbet, og da kompagniet var samlet og kaptajnen gav ham ordre til at samle ammunitionen sammen, sagde han “Javel”, “men da det var umuligt for mig, som havde været kompagniets lærer i fægtning og felttjeneste, som havde forklaret, hvordan man havde at opføre sig netop i denne situation, tog jeg min motorcykel. Tonnesen tog også sin, og sammen satte

vi kursen mod Knabstrup, hvor oberst Lunn, Holbæks gamle garnisonskommandant, boede. På vejen mødte vi to premierløjtnanter fra artilleriet, som havde været på patrulje hele natten. Vi fortalte, at garnisonen havde opgivet kampen og bad dem følge os, men de ville dog først tilbage til kasernen for at høre hvordan det gik. Tonnesens maskine ville imidlertid ikke starte, og inden længe dukkede de to andre op igen, og bag dem kom en tysk militærvogn med maskingevær og maskinpistolforsynede folk. Vi kunne intet stille op, og den tyske patrulje havde ordre til at føre alle danske soldater til Roskilde kaserne, der var tysk garnison.

På kasernen i Roskilde blev vi afvæbnede, og senere blev alle danske officerer samlede i en samlingsstue. Der var bl.a. oberstløjtnant Gabel-Jørgensen, Mathiasen, oberst Bennikes adjutant m.fl. Tonnesen og jeg var gået hårdt på Hauptmanden, der havde kommandoen og fået ham til at love os, at vi skulle komme tilbage til Holbæk samme dag. Det lykkedes nu først at komme fra Roskilde kaserne kl. ca. 9.30 om aftenen. I dagens løb havde vi set oberst Lunn ankomme som fange bag i en tysk vogn, bleg, men fattet.”

Om begivenhederne i Holbæk fortæller den meniges beretning:” Endelig kom så tyskerne. Klokken var henad halv fem. De kom forsigtigt een efter een med håndgranater og maskinpistoler klar, og de fandt sig hurtigt til rette med velvillige officerer som vejvisere. De besatte artillerikaserne og alle vi andre blev internerede i fodfolkskasernen. Kort efter overtog de også ammunitionsdepoterne i Dragsted og Butved, som man omhyggeligt havde sørget for ikke sprang i luften. Da vores vagt kl. 14.30 trådte an til afløsning af vagterne her forefaldt der en typisk episode, der tydeligt viser, at nogle ikke havde lært af dagens begivenheder. Der var jo ikke een, der havde rørt en finger hele dagen, så mandskabet mødte i beskidt og forrevet tøj. Så kom vagtinspektøren, officiant Theilov. Han kiggede op og ned ad gutterne og gav dem så en mægtig skideballe, fordi de ikke stillede nypudsede og strålende. Selvfølgelig var de ligeglade og drog afsted trods hans protester. Jeg synes, at der hviler et stort ansvar på officererne, fordi de ikke sørgede for at materiellet blev ødelagt. Nu faldt det meste i tyskernes hænder, og de har sikkert hårdt brug for det.”

Kornetelev Borch fandt senere under en rundgang på kasernens kontorer en pistol, “som jeg stak i lommen netop som en mig ukendt premierløjtnant stak hovedet ind. Han sagde ikke noget, og det gjorde jeg heller ikke. Senere på dagen mødtes vi igen. I en baggård nær depotet, hvor jeg i al beskedenhed var i færd med at fylde noget sukker ned i benzintanken på en lastbil dukker nævnte premierløjtnant op igen. Han kom sammen med en af kornetskolens officianter slæbende med en tung kasse, der mindede betragteligt om en håndgranatkasse. Kasseslæbende premierløjtnanter var sjældne på den tid. Jeg fandt ud af at

Soldater i stilling ved Holbæk. (FM)

han hed Vang, og han dalede som bekendt ned i 1944 som faldskærmsmand i Jylland.

Jeg havde iøvrigt held med min egen lille operation, som dog lå på et lavere plan: Jeg fik en gunstig lejlighed til at stjæle skolechefens, kaptajn Capitos, maskinpistol. Han skulle jo alligevel aflevere den til tyskerne, så han tilgav nok tyveriet – håber jeg. Det lykkedes mig at få den over en mur til midlertidig opbevaring hos en civilist. Jeg ville sikre maskinpistolen for S.E. (Studenternes Efterretningstjeneste) som jeg havde haft forbindelse med siden maj 1943, hvor Arne Sejr havde besøgt mig på kasernen.”

Den 6. september blev de fleste kørt på tyske lastbiler til Jægersprislejren, mens resten kom til Næstved.”Da vi afleverede håndklæder og lagner m.m. i Holbæk bad den tilsynsførende officiant os så mindeligt om endelig at aflevere det hele, for hvad skulle han ellers sige til tyskerne. Som om den tysk generalkstab havde en nøjagtig fortegnelse over vore sager. Han var i det hele taget meget ynkelig, det lille skind.”

Gunnar Langberg fik imidlertid held til at flygte. En af de menige havde sørget for at pakke noget civil tøj til ham, men det blev fortalt, “at det var umuligt at forlade kasernen, da tyskerne havde patruljer overalt, og enhver der forsøgte

at undslippe, blev skudt ned. Det kunne dog lade sig gøre, for tyskerne, som aldrig havde været på kasernen før, kendte den jo ikke som jeg. Chancen var der nu, og jeg tog den. Det var kaptajnens ordre, at ingen måtte forsøge at stikke af, og det var ham, der havde fortalt om den stærke tyske bevogtning. Heldigvis havde kornetterne dirket nordre gitterport op. Tonnesen havde ikke noget civilt tøj. Nå, jeg trak i det civile og forsvandt ud af porten. I byen mødte jeg ikke en sjæl. Der var udgangsforbud. Jeg sov hos nogle bekendte, og den næste dag fik jeg det mest nødvendige af mine sager ud fra kasernen. Det lykkedes at komme med toget til København. I toget mødte jeg oberst Bennikes kone, og hun fik min pistol med til et sikrere sted. Jeg turde ikke sove hjemme og tog ud til Neerbeks i Holte. Her var jeg hver nat, indtil jeg den 19. september besluttede at rejse til Sverige i den tro, at jeg senere kunne komme til England.”

Kornet Ussing kom til Jægersprislejren, hvor forholdene set med en krigsfanges øjne var gode. Vareleverancerne udefra skete med danske biler “og følgen heraf blev, at vi hurtigt etablerede kontakt uden for lejren, og ved at anbringe vore fornødenheder oven i gengasbilernes generatorer kunne vi “importere” de ting vi anså for nødvendige. Jeg og 5-6 andre kornetter fik kvarter i en lille barak kun et par meter fra hegnet. Omtrent fra den første dag i lejren kunne tyskerne konstatere, at enkelte fanger undveg. Dette skete ved, at enkelte kravlede 50–100 meter gennem hovedkloakledningen ud under hegnet. Først efter 3-4 uger fandt tyskerne ud af fidusen og spærrede opgangen.”

Andre, som f.eks. ingeniørsoldat Chr. Christensen, blev som nævnt flyttet til Næstved, “hvor vi blev indkvarterede i nogle træbarakker med nogle elendige køjesenge, som faldt sammen, så snart vi tog dem i brug, men kostforplejningen var fortrinlig og fungerede perfekt, trods den store ekstra belastning. Garnisonkommandant, oberst Fog, bød os velkommen med en tåbelig tale, hvor han bl.a. sagde, at vi havde jo ikke været så “lykkelige” at være i kamp som gardehusarerne. Siden kaldte vi ham “Fjog den lykkelige”. Tyskerne blandede sig ikke i forholdene indenfor pigtråden. De holdt vagt udenfor, men ikke altid lige effektivt. Der var nogle dristige, som tog “orlov” engang imellem, hvilket godt kunne volde problemer, når tyskerne pludselig forlangte, at vi skulle tælles.” En anden, Johan Mønsted, fortæller, at han ved solnedgang listede op og strøg kasernens flag. “Det fulgte mig senere i min illegale pakning. Som interneret var uvisheden værst. Hvad var en interneret soldat? Vi var ikke krigsfanger, men hvad så? Hvor længe?”

Desuden fortæller en artillerist, at “den tyske oberst, der kom til Holbæk, åbenbart ikke var renlivet nazist. Han skal have beklaget affæren og meddelt, at han havde to kompagnier grønne rekrutter, som havde ligget på åben mark hele natten ved Tølløse og derfor var noget forkomne og trængte til varm kaffe, når de ved 17-tiden kunne nå at ankomme til kasernen. Oberst Raaby

indvilgede i, at kostforplejningen nok skulle have kaffen klar til dem, når de kom. Åbenbart som tak herfor gav den tyske oberst de danske officerer og officianter tiladelse til, at de kunne beholde deres udleverede pistoler med ammunition til personligt forsvar.

Umiddelbart forinden tyskerne skulle ankomme overtog en officer vagtpostens plads ved skilderhuset, da man ikke ville være bekendt, at en værnepligtig skulle stå og præsentere gevær for "herrefolket", som kom og fik kaffe. Da tyskerne kom til syne, trak officeren sig tilbage til vagtlokalets åbning. Han ville nemlig heller ikke stå udenfor og gøre honnør, mens de passerede.

I den første uges tid var vi internerede på Holbæk Kaserne, og en dag kom en rustvogn fra en mig bekendt bedemandsforretning på Vesterbro i København. Den kørte uden at blive undersøgt ind og ud af kasernen med en tilsyneladende afdød. I kisten lå der dog ingen afdød, men våben og ammunition til modstandsbevægelsen", fortæller Sabinsky. "Da den første lille uges tid var gået, skulle alle officianter flyttes til Jægersprislejren. Seks-syv af os blev sat op i en åben lastvogn med bænke og bevogtet af en tysker ved navn Karl. Desuden kom en lille snes officerer også til Jægerspris, mens resten af officianterne blev internerede i Hellebæk. Tyskerne bestod dels af ældre soldater og dels af meget unge rekrutter."

Som tidligere nævnt ville kaptajn Brøndum ikke følge kapitulationsordren. Da han med sin styrke blev lagt i stilling i udkanten af Holbæk var han ikke i tvivl om, hvad det gjaldt. Hans ordre var: "Ilden åbnes på den første tysker, der viser sig." Ingen var i tvivl om, at nu kæmpede vi så godt vore begrænsede muligheder tillod det. Han skriver: "så meget større var derfor det chock, der ramte os, da vi kl. ca. 8.30 fra kommandanten fik ordre til at rykke tilbage til kasernen og aflevere våbnene. Endnu engang skulle vi kapitulere uden modstand af nogen art og efter al sandsynlighed ende i en tysk fangelejr. Jeg sammenkaldte mandskabet og forklarede dem, hvad der var sket. Jeg meddelte dem, at jeg agtede at føre alle, der ville følge mig, til Sverige og derfra – om muligt søge at komme videre til England." "Nu har de trådt på os længe nok."

Sergent K.G. Christiansen, fortæller: "Det var dog langt fra hele batteriet, der ville med. Mange gik med bøjede hoveder som om de skammede sig. Transportspørgsmålet blev løst ret hurtigt, idet nogle køretøjer, som tilhørte 11. Artilleriafdeling kom forbi." Poul Erik Bahn nævner, at kaptajn Brøndum "kom til mig på bagsædet af mit batteris motorcykel og med dragen pistol beordrede mig til at udlevere batteriets køretøjer, som han så brugte til transport af sit mandskab." K.G. Christiansen fortæller videre, at Brøndum opfordrede dem til at følge med. Flere af motorvognsførerne ville med og blev på deres køretøjer og alt ialt drejede det sig vel om en ca. 40 mand. Efter opsidningen

gik turen til Knabstrupgaard, hvor styrken blev modtaget af den tidligere chef for 2. feltartilleriregiment oberst Lunn, der som pensioneret havde bosat sig på gården.”

Kaptajn Brøndum fortæller, at “det var mit håb, at jeg kunne formå obersten, der var afholdt og respekteret af alle befalingsmænd ved regimentet. og i udpræget grad eksponent for en aktiv linie – modstandslinie – over for tyskerne, til at vende tilbage med mit batteri og påny tage kommandoen over regimentet, men obersten svarede mig, at han nu var for gammel.”

Sergenten fortsætter: “Mens styrken blev bespist er jeg ude som sikringspost. Jeg er altid heldig. Tilbage på gården holdt den gamle oberst en brandtale og ønskede os held og lykke på vor videre færd. Han sagde bl.a.:”Det er de mænd, der forstår at handle, det er dem, der bygger rigerne og skaber landene. Vorherre være med jer.”

Turen går herefter til Tølløse, hvor der hos købmand Svendsen tankes op. Købmanden bedyrede ellers, at der ikke var noget benzin på tanken, men det hjalp imidlertid lidt på hans hukommelse, da Brøndum satte ham pistolen for brystet og lovede at trykke af, hvis hukommelsen ikke blev bedre, og det blev den. Undervejs konstaterede vi danske tropper ved Ryegaard skov. Så vidt jeg husker var det Fodfolkets Kornetskole, der havde været i Jægerspris, og nu var på vej til garnisonen i Næstved. Hen på eftermiddagen ankommer vi til en skov ved Gilleleje, hvor vi går i skjul. Til at spionere meldte der sig to kornetter, der var på ferie. Kornetterne Møller og J. Fabricius, begge elever på Hærens Officersskole, var særdeles godt kendt med havnen i Gilleleje. De fortalte, at der lå en tysk patruljebåd i havnen, og at der lå en motorskonnert “Rørdahl af Mariager”, der ironisk nok tilhørte Gunnar Larsen.”

Hen på aftenen blev det oplyst, at tyskeren var stukket til søs, og styrken blev inddelt i grupper. Sergenten med en gruppe skulle tage sig af “Rørdahl”, en gruppe skulle tage sig af det danske havnepoliti og en af telefon og telegrafstationen. “Ombord på skibet fik jeg snart kontakt med styrmanden og beordrede skibet frigjort af sejlskibene på siden, hvorefter jeg og styrmanden opsøger kaptajnen, som vi fandt i et lukaf, hvor han var iført lang natskjorte og nathue. Han var en ældre mand, der forlængst var pensioneret, og på grund af den rigtige kaptajns sommerferie var med som vikar, fortalte styrmanden mig. Som vi står der og forsøger at gøre kaptajnen begribelig, hvad sagen drejer sig om, kommer kaptajn Brøndum til med pistolen i hånden og overtager det videre.”

Kaptajn Brøndum fortæller:” Da vi kom til politikvagen blev vi godt modtaget. “Stik blot skyderen væk, kaptajn, her er vi danske” var den vagthavende overbetjents kommentar. Skibets besætning var helt på vores side – alene med undtagelse af kaptajnen. Han blev i sin kahyt og styrmanden overtog navigationen. De to kornetter ville med os til Sverige, og desuden kom to betjente og

den enes kone samt en skibsdreng fra et andet skib. Skibsdrengen fortalte mig, at han ville over til sin far, der var i England, og det kunne jeg ikke stå for. Kl. ca. 23 sejlede vi fra havnen med kurs mod Høganäs. Bortset fra at mange af folkene var søsyge gik overfarten uden vanskeligheder. Natten var bælgmørk, det regnede og stormede. Ved 4-tiden nåede vi Høganäs. Havnen var afspærret, og de svenske styrker alarmerede og på plads ved panserspæringer og betonbunkers. En svensk Hjemmeværnskutter førte os ind, og kommandanten i byen kom ombord. Vi blev behandlet på det bedste, bespist og indkvarteret.”

Ved en opgørelse den 30. august 1943 i Sverige bestod 4. artilleriafdelings 2. batteri af chefen kaptajn O.C.Brøndum, 3 premierløjtnanter, 2 sekondløjtnanter, 3 officianter, en oversergent, en sergent og tre kornetter, ialt 14 befalingsmænd og 26 menige fra batteriet, 4 menige tilgået fra 5. artilleriafdeling og 10 menige fra 1. pionerkompagni, ialt 40 menige.

I Roskilde lå blot nogle hjælpetropper, og medens en række officerer blev arresterede i deres private hjem kort før klokken 4 om natten blev også kaseren besat uden kamp. Det må også nævnes, at hæren havde nogle våben og ammunitionsmagasiner i Grib Skov, der var bevogtet af 8. bataillons 4. kompagni under kaptajn J.V.Helk. Den 28. august om aftenen satte kaptajnen kompagniet ind i situationen, og om morgenen lod han kompagniets beredskabsammunition køre bort ved hjælp af en civil chauffør, og da han gennem radioen havde erfaret om undtagelsestilstanden, meddelte han kompagniet, at det ville blive opløst, når tyskerne kom, og han gav mandskabet lejlighed til at skaffe sig civilt tøj hos tidligere kvarterværter i nærheden. Da tyskerne endnu ikke var kommet om aftenen besluttede kaptajnen at opløse kompagniet straks. Våben og ammunition blev inddraget og kørt bort, den øvrige udrustning efterladt dels i vagten og dels i skoven, hvorefter mandskab og befalingsmænd forlod lejren i små grupper.

4. regiments stab med oberst H. Bennike havde ligeledes sæde i Roskilde. Han havde tidligt tænkt på at fjerne våben og udrustning uden for tyskernes rækkevidde, og i slutningen af 1942 havde han fået chancen, da tyskerne havde forlangt regimentets depot på kaseren flyttet væk herfra. Han fik da i marts 1943 efter aftale med greve C.R.Scheel lejet depotplads på “Ryegaard”. Da man forfalskede depotfortegnelsen fik han noget af materiellet flyttet til hemmelige depoter fem forskellige steder. Det var ved “Sofienholm” Vest for Tølløse, på “Dragsholm” ved Neksølbugten og på “Toftholm” Nord for Mørkøv samt i grosserer Kjærs villa “Krogsnæb” og endelig et ammunitionsdepot i Ordrup skov i Horns herred. Depoterne de tre første steder blev imidlertid efter den 29. august røbet og fjernet af tyskerne.

Poul V. Frederiksen nåede sammen med nogle kammerater fra Roskilde terrænsportsforening at få flyttet depotet på “Krogsnæb”. Han skriver herom:

“Mogens Nath og jeg brød ind i DUI-hytten og inspicerede lokaliteterne, hvor vi fandt loftet egnet til formålet. Vi satte os uden for hytten inden vi skulle cykle tilbage til Roskilde. Stor var vor overraskelse, da vi i mørket hørte åreslag. Vi havde ikke ventet, at der skulle foretages transporter samme aften. Vi var mildest talt forbløffede, da to robåde gik ind på strandens sten, lastede med bl.a. rekylgeværer, som straks af alle tilstedeværende blev båret i land og anbragt i DUI-hyttens loft.” På en eller anden måde blev depotet i Krogsnæb også røbet, så tyskerne fik fat i det undtagen, hvad man på et par aftener nåede at få af vejen i DUI-hytten i Boserup Skov.

Under besættelsen fik modstandsbevægelsen stor hjælp fra mange Falck-stationer. Nogle af de mere aktive blandt Falckfolkene var Erik Arboe-Rasmussen, redningsinspektør Åge Lindell og stationsleder Bruno de Neergaard i Slagelse. Arboe-Rasmussen havde i Roskilde gode hjælpere i Robert Nielsen, der var Falckleder i Snertinge, Chr. Petersen og en ung mand som hed Leif, men ved politiet havde de dengang endnu kun een mand, som han kunne stole fuldt og helt på, og det var Magnus Nielsen, og den 22. august var de alle i aktion sammen med faldskærmsmanden “Arne”. “Arne” var gået over Øresunds is i vinteren 1941 og var via Sverige kommet til London, hvor han var blevet uddannet. Denne gang gjaldt det en møbelfabrik, der skulle levere møbler til det bomberamte Hamburg, og alt gik som beregnet.

Arboe Rasmussen fortæller om den 29. august: “ Lidt gavn fik vi dog lavet med vores ambulance. En søndag kom der nogle unge kvikke mennesker, som var “rigtige” og fortalte mig, at ude i Boserup Skov havde oberst Bennike udlagt et våbendepot, om jeg ville hjælpe dem med at flytte det, så “fjenden” ikke fik det. Vi hentede det i ambulancen ned på stationen og her kom Bennikes søn selv og hentede det kort efter. Det kom til stor gavn senere – bl.a. ved Riffelsyndikatet og andre store sabotager.”

Leo Jensen var ansat på Ryegaard, hvor det ene af de store depoter lå. I begyndelsen af september fjernede tyskerne alle våbnene. Leo Jensen fortæller herom:” Jeg var nede i kørestalden, da tyskerne læssede geværer fra hånd til hånd, men blev kaldt op til greve Scheel, som var sammen med de danske officerer på første sal, og spurgt, om jeg turde bære en kuffert med slagstifter og bundstykkespør til alle geværer og rekylgeværer ned på høloftet over kørestalden. Jeg fik kufferten med ned ad trappen, hvor alle tyskerne stod og læssede geværer. -Der var et par officerer, der kiggede på mig, men jeg slap ned til kørestalden og gemte kufferten på høloftet, så tyskerne fik ingen glæde af alle geværene.

Dagen efter blev jeg sendt hjem i Ordrup Skov, hvor vi havde en karl, som vi for en sikkerheds skyld måtte permittere – og spørge min far, om vi skulle beholde depotet eller vi skulle aflevere det, mens det var lovligt. Min far valgte

at beholde det. Jeg blev derhjemme, og sidst i september fik vi ordre til at køre depotet henholdsvis i grusgraven på Egernæs og i Skovmosen. Herfra blev det senere udleveret til modstandsbevægelsen.”

Arboe-Rasmussen fortæller videre om sin Falck-tjeneste:” Nu fulgte en tid med bl.a. undtagelsestilstand og udgangsforbud, men jeg havde dog fået køretilladelser for mandskab og vogne. Dagen efter ringede stationslederen i Holbæk og spurgte, om jeg ville hjælpe ham med at køre nogle danske soldater fra Holbæk kaserne til militærhospitalet i København. Jeg mødte på Holbæk Sygehus med en ambulance, og får at vide, at vi skal vente på en tysk officer. Da han kommer hilser min kollega strunkt på ham, og han kommer hen til mig, men jeg drejer omkring og hilser ikke. Så får jeg en ung løjtnant foran hos mig og en menig soldat på en bære. Jeg får besked om at køre foran og efter følger Holbæks ambulance med ”tyskeren” ved siden. Da vi havde fået læsset af, skulle jeg ind til byen, og så ville tyskeren køre med mig. Jeg fortalte ham, at jeg kørte ikke med tyskere, han kunne tage en Taxa, og så kørte jeg. Det var den slags, der lattede så uhyre – dengang.”

Iøvrigt havde Børge Lindegaard Olsen i Roskilde fået stiftet bladgruppen DSO (Den sjællandske organisation), der også havde aflæggere i andre sjællandske byer som f.eks. Hillerød. Her var Herluf Larsen en energisk leder. ”Vi fik en overgang fremstillet bladet på Privatbankens hovedkontor på Ndr. Jernbanevej i Hillerød, hvor en af trafikassistenterne som indehaver af nogle til kontoret havde let adgang hertil.”

På Jonstrup Seminarium, hvor seminariets forstander Georg Christensen den 29. august blev arresteret som gidsel, var naboskabet til flyvestation Værløse et særligt problem. Af frygt for følgerne af et evt. luftangreb, der kunne berøre seminariet, og dets samlinger, bibliotek og inventar, dannede man en gruppe, hvis leder blev en af seminariets lærere G.Schmidt Nielsen. Gruppen havde en fælles holdning til modstanden, og ”tilegnede sig en større viden om betjening af radiomateriel og anvendelse af sprængstoffer. Fire af gruppens medlemmer meldte sig til frivillig tjeneste i CB-korpset og de blev tilknyttet Ballerup politi hvilket gav mulighed for p.gr. af uniformen at færdes på alle tider af døgnet og under alle forhold samtidig med, at man fik et godt kendskab til politiets holdning gennem det daglige samarbejde, og den 29. august gav stødet til dannelse af flere illegale grupper på seminariet.”

I sommeren 1943 stiftedes i Helsingør ”Kajakklubben” på foranledning af Anker Olesen. Alle kajakkerne var i Helsingørrområdet opmagasineret på Grønnehave bag ved Martensens Tivoli. Gennem forbindelser til dette Tivoli fik Ejner Povlsen adgang til kajakkerne, der var eenmandskajakker, og som så blev overladt til den, der skulle over Sundet. Transporterne udgik hovedsagelig fra gummifabrikens område, hvor både kajakker og flygtninge også blev holdt

skjult. Flygtningene kom til Helsingør dels med kurerere via KFUM's hovedkontor i København og dels gennem Sct. Vincentsøstrene ved den katolske kirke i Helsingør. Svindet i kajakkerne blev imidlertid opdaget i begyndelsen af august 1943, og alle kajakkerne flyttedes af det danske politi til Reberbanen, hvor de blev låst inde på et loft. Povlsen og Hovgaard fik dog organiseret et par to-mandskajakker, og herefter ændredes transportformen.

I dagene op til den 25. august havde der været flere episoder rundt om i Helsingør rettet mod de danske nazister og tyske soldater. Klokkeren 13.45 den 25. august eksploderede en bombe mellem hænderne på den 62-årige skibbygger Carl Reib i lasten på M/S Minden, og arbejdet blev øjeblikkelig nedlagt på værftet. De følgende dage var der stadig skudepisoder mellem tyskere og danskere, men begivenhederne den 29. august satte helt problemerne i Helsingør i skygge og arbejdet blev genoptaget og først i forbindelse med de senere forfølgelser af de danske jøder blev Helsingør et vigtigt led i modstandsbevægelsen.

Til sidst må nævnes en bekendtgørelse fra Frederikssund, der viser tyskernes nervøsitet og beskyttelse af værnemagere allerede på det tidspunkt. Det er en bekendtgørelse underskrevet af politimesteren i Frederikssund den 31. august 1943. Der står: "Sålydende bekendtgørelse er dags dato tilstillet politiet af den tyske værnemagt: "Såfremt der sker noget sabotage ved Fiehns Bageri bliver der øjeblikkelig skudt 20 af de største borgere her i byen." I den anledning skal jeg indtrængende opfordre enhver til ikke at foretage nogen ubesindig handling."

Kilder:

Parl.Komm. bd. VI side 154-156 og beretninger fra Chr. Christensen, Poul Erik Bahn, Jesper C. Strandgaard, Mogens Rosenvinge, Johan M. Mønsted, Vagn Ussing, Gunnar Langberg, A.R. Jørgensen og Ole W.Borch samt i FM 6D-27 brev til Sonja fra Ejnar. Desuden beretninger fra Ib Bering-Jensen, Arne Wigand Sørensen, Bent W. Dahlstrøm, Karl H. Hansen, Jørgen K. Vallentin, Børge Jacobsen, Erling B. Smidt, Leo H. Knudsen, Helmuth Petersen, Svend-Erik Andreassen, Jens K. Olsen, Poul Frederiksen, Leo Jensen, K.G. Christensen, N. Sabinsky samt oberst O.C. Brøndum i FV-bladet nr. 61, 1973 side 8-10 og i H.Edv. Teglers: Sabotage, Amatørernes oprør, side 51-61 samt A.R.Jørgensen: Generalløjtnant Ebbe Gørtz, side 59-61 og illegal løbeseddel fra "Dansk Maanedspost" og beretninger fra Erik Arboe-Rasmussen, V. Brink Henriksen, Herluf Larsen, P.E. Jacobsen samt Henrik A. Bengtsen: Modstands-

kampen i Helsingør 1940-45, Årbog 1981 side 17-19 og 43-49 samt FM Dok. arkiv nr. 6 D – 38, og Anders Bjørnvad: Hjemmehæren side 32-33.

Det øvrige Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm

På Sjælland kom det til at gå hårdt til i Næstved. Her var både garderhusarkasernen, hvor der lå garderhusarer og Fodfolkets kornet- og korporalskole, og i selve Næstved by var Grønnegades Kaserne.

Det var planen, at Kornet- og Korporalskolen den 28. august om formiddagen skulle afgå til fægtningsskydninger ved Jægerspris, og selvom man om formiddagen erfarede at den politiske situation var anspændt, beordrede generalinspektøren for fodfolket, at skolen alligevel skulle afgå som forud bestemt.

Kl. 12.30 blev der fra Sjællandske Division givet ordre til, at al lørdag-søndagsorlov skulle inddrages. Omkring kl. 18 erfarede garnisonskommandanten fra civil side, at regeringen havde afslået de tyske krav, men nogen konkrete oplysninger om den politiske situation fik man ikke og der savnedes en egentlig forholdsordre fra de højere militære myndigheder udover den instruks man havde fået i maj 1943.

Omkring kl. 19 besluttede garnisonskommandanten, oberstløjtnant M. Fog, på grundlag af majinstruktionen at forøge vagtstyrken, og at den øvrige styrke skulle holdes i højeste alarmberedskab, og kasernekommandanten i Grønnegade blev underrettet herom.

I løbet af aftenen blev alt gjort klart, idet forsvaret af kasernen blev inddelt i tre afsnit. det første afsnit var stalde og eksercerhus samt lejren med træbaraker, afsnit 2 var hovedkasernen samt pladsen Nord og Syd herfor og afsnit 3 var terrænet omkring garagegården, gymnastikhuset og den Østre hovedindgang, og desuden blev der beordret patrouillering rundt om hele kaserneområdet med forbindelse til alle de udstillede poster.

Kl. 23 er alt klart, og da ankommer en premierløjtnant i bil fra Vordingborg og melder, at de tyske tropper der havde rekvireret civile biler, og at de var kørt bort fra byen, men han havde dog ikke set nogen på vejen Vordingborg-Næstved. Der indløb stadig ingen meldinger fra overordnede myndigheder, men henimod kl. 3 om natten syntes posten ved den østre indgang at være urolig for, at noget skulle nærme sig fra skoven Øst for kasernen. Folkene søgte flere gange at råbe an og gjorde også brug af feltlygte, men der kom ikke noget frem fra skoven, og patrouiller til skovkanten ud for kasernen stødte ikke på noget.

En menig skriver herom: "Jeg hørte med til vagtmandskabet og tilbragte et par spændende timer som vagt ved hovedindgangen mellem kl. 1 og 3 nat. Ofte kunne jeg se lys fra alle fire verdenshjørner, og jeg havde sammen med de

andre vagter ikke karabinen på højre skulder i hvilestilling hele vagttiden. Jeg meldte flere gange til vagtkommandanten, at jeg så lys i skoven ca. 400 meter borte, men hver gang han kom ud, blev det væk, og han tvivlede på mig.”

Kl. 4.05 modtog den vagthavende officer telefonisk besked fra souschefen ved Sjællandske Division:” Slotsholmen og Sorgenfri er omringet, enkelt angreb på baraklejren på Amager, og nu skydes der flere steder i byen, Slut”. Der indløb dog stadig ikke nogen ny forholdsordre. Kl. 4.15 søgte man telefonforbindelse med Grønnegades Kaserne, men telefonen var afbrudt, men var dog klar igen nogle minutter efter, så man mente, at det måtte være en gren, der havde kortvarigt slået på ledningen.

Kl. 4.37 hørtes skud fra skovkanten, og en patrouille blev afsendt, men før den kom tilbage kom der kl. 4.45 en meget kraftig ild fra svære fodfolkskanoner, maskingeværer og morterer, som især var rettet mod Øst- og Sydfløjen af administrationsfløjen. Projektilerne slog gennem de ydre mure og passerede for de størres vedkommende rummenes indervægge og fløj ud på gangene, hvorfor man forlagde kommandostationen til en kældertrappe, hvor man afventede en ildpause for at kunne komme videre.

Det var meget mørkt i vejret, og i forbindelse med larmen og knitren af projektiler, sorængstykker, nedfaldende tagsten og ruder m.v., var det umuligt at få noget overblik over situationen. Ilden mod den indre gård intensiveredes ved mortarild og krydsild fra skovkanten SØ for kasernen gennem gabet mellem sydfløjene. Der kom ingen meldinger til kommandostationen. Dels var telefonen øjeblikkelig blevet afbrudt og dels var det fordi alle adgangsveje hertil var under stadig ild.

Patruljen, der var sendt afsted mod skovkanten, bestod af overofficiant Gunner Jensen og fire menige. Den kom straks i kamp, men da de gik gennem haverne Nord for krudthuset, trak patrouillen Nord om Gymnastikhuset, hvor man kom i kamp med de tyskere, der søgte frem over idrætspladsen, men tyskerne blev tillige beskudt af en rekylgeværgruppe med premierløjtnant Hansen Nord, der lå ved Østre hovedindgang. Klokkeren var efterhånden blevet 5.10, da beskydningen tog af et øjeblik medens tysk fodfolk løb frem langs vejen fra Valby Riis og over idrætspladsen trængte ind på garagepladsen.

Det var stadig meget mørkt, så skydningen foregik for en stor del i blinde. Fem minutter senere trængte tyskerne frem mod Østre hovedindgang, hvorfor premierløjtnant Hansen-Nord beordrede oversergent Høst Olsen til at gå tilbage mod kasernens SØ-hjørne med rekylgeværgruppen, mens han dækkede tilbagegangen med sin maskinpistol og derved kom i nærkamp med adskillige tyskere. Herunder blev han såret af 5 træffere, hvoraf en gik gennem hjelmen og ind i hovedet. Han faldt på vejen ca. 15 meter fra hovedindgangen. Oversergent Høst Olsen fik sin gruppe i stilling og fortsatte skydningen, hvorunder han blev

De afleverede våben i Næstved kaserne. (FM)

såret i sit højre lår og en menig ramtes på hjelmen, mens en anden fik en kugle i støvlehælen.

I mandskabskasernen tog det sin tid at få indtaget de beordrede stillinger ved vinduerne, og under stillingsindtagelsen blev sergent Andersen hårdt såret, medens han passerede ned ad en trappe, idet han blev ramt af et projektil, der gik gennem et vindue. Også en menig Jensen blev såret af en granatsplint i ansigtet ved næseroden, da han skulle gå i stilling med sit rekylgevær, men selvom kaptajnløjtnant Jespersen beordrede ham i dækning insisterede han på at fortsætte trods det ret ubehagelige sår. Da en tysk styrke ville snige sig ind på kasernevagten her blev den stoppet, og kornet Frederiksen fik ram på dens fører.

Ved baraklejren var mandskabet kampklar på fire minutter, men da det var så mørkt var det vanskeligt at gribe ind i kampen omkring kasernen, da man ikke kunne se, om der var danskere eller tyskere, og man måtte derfor nøjes med at skyde ud over eksercerpladsen og haven Syd for kaserneområdet.

Oberstløjtnant Fog med stab opholdt sig i kasernegården, og medens morterilden stilnede noget af ca. kl. 5.15 kom kanon- og maskingeværliden stadig gennem gabet mellem de sydlige fløje. Kasernekommandanten noterer her, at "menig af depotstyrken Christensen viste ved denne lejlighed modig og uforfærdet optræden som ordonnans under beskydning".

Da de tyske tropper nu vrimlede frem i meget stort tal fra østre hovedind-

gang og mod kasernens sydside samt på idrætspladsen mod kasernens østside og endelig fra krudthuset mod staldene, måtte man erkende, at de tyske tropper var i overtal, og da man efter det passerede iøvrigt måtte skønne, at den danske regering var sat ud af spillet, besluttedes det at søge kampen indstillet for at undgå videre blodsudgydelse.

Fra den meniges beretning hører vi herom: ”Vi, vagten, gik i stilling bag vagtbygningen og dennes vinduer. En af kammeraterne blev straks skudt i kinden og skreg, og det gjorde os en del nervøse, men vagtkommandøren kornet Frederiksen fik ram på en tysk Oberleutnant, som kom for nær. Det gav os atter mod, og vi oplevede nogle spændende minutter, hvor jeg så det, som jeg havde tvivlet på hidtil, nemlig at den danske soldat har mod og kan tænke selv i en kritisk situation.”

”Pludselig kom kaptajnløjtnant Jespersen farende. Han var vagtinspektør og skulle bruge to ordonnanser. Det blev ”Rødovre” og ”Næstved”. Jeg var lidt betænkelig ved situationen, for det betød, at vi skulle ud og lave enkeltmandspring mellem husblokkene. Kaptajnløjtnanten råbte, at vi skulle følge ham. Først løb han, derefter jeg og tilsidst kammeraten. Kammeraten passerede netop medens en voldsom maskingeværild peb om ørene på ham. Vi kom til en port og her lagde vi os et par minutter og afleverede 6-8 skud hver. Om vi ramte kan jeg desværre ikke sige på grund af mørket, men vi skulle frem til regimentskontoret, og kaptajnløjtnanten råbte, at en mand skulle følge ham. Kammeraten blev i porten, og jeg fulgte efter kaptajnløjtnanten tværs over plænen i gården. Med hjertet oppe i halsen løb jeg, som jeg aldrig har løbet før. Da vi var nået til midten af gården blev vi beskudt, og jeg faldt ned i et hul, der vistnok var lavet af en mortargranat. Det var måske heldigt for mig, men kaptajnløjtnanten råbte atter, at jeg skulle følge ham, og selvom jeg ikke var glad ved det, løb jeg, alt, hvad jeg kunne. Mærkelig nok blev der kun skudt en gang efter mig, men det må jo være gået så fandens hurtigt med at komme over, selvom jeg syntes, at det varede en evig tid.

Kaptajnløjtnanten og jeg kom op til regimentskontoret, og jeg fik besked om at løbe til en premierløjtnant med en melding, men heldigvis blev det aldrig til noget, da kaptajnløjtnanten fik besked på at binde en hvid dug på et kisteskaft og stikke det frem som parlamentærflag. En hornblæser blæste et signal, som betød overgivelse, og alt blev roligt efter et par minutter – heldigvis. Kampen, hvis man kan kalde den det, kunne jo kun ende med et resultat. Tyskerne var 3, hvor vi var 1. Desuden manglede vi Kornet- og Korporalskolen, som var i Jægerspris. Af gamle soldater var der kun ryttereskadronen, ingeniørtropperne, af hvilke der kun ligger ca. 60-70 stk og har to måneders uddannelse, og vi, cykleeskadronen, har 4 måneder og manglede derfor en del i at være rigtige soldater.

Oberst H.E. Christensen taler til kornetskolen, kort efter at man har passeret kaptajn Brøndums folk.

Efter at “fredsflaget” var hejst, væltede tyskerne frem og inden længe var oberstløjtnanten og hans adjutant, som imidlertid var kommet til stede, og hornblæseren og rekrut 686 omringet af en masse prøjsere. Meget forstod jeg ikke af den tyske obersts samtale, men jeg fik dog at vide, at den tyske oberst var meget ked af, at han skulle lave et sådant gangsteroverfald på den danske kaserne, men han fik sine ordrer ovenfra.

Nu blev alle danske soldater stillet op på en række i gården og afvæbnet. Det var et trist syn, men det var ikke mange våben af dem, vi afleverede, der nogensinde kan bruges igen. Da jeg stod i nærheden af spidserne varede det længe inden de opdagede mine våben, men pludselig fik en prøjsere øje på dem, og hvor tosset det end lyder, tør jeg påstå, at de 10 mand, der afvæbnede mig, var betydelig mere nervøse end jeg, der stod alene. Jeg var lidt modvillig til at aflevere, og det fik dem til at råbe trusler i øret på mig, hvilket jo tydeligt viste deres nervøsitet ved hele situationen.”

På dansk side faldt premierløjtnant P.A. Hansen-Nord, der døde samme dag efter sine sår, sergent S.A.J.Andersen, der ligeledes døde samme dag og train-soldat Larsen, der fik et pistolskud i ryggen. Desuden var der to sårede, oversergent N.A.Høst Olsen og menig Jensen fra depotstyrken. Man formoder,

at der faldt 3 tyskere på eksercerpladsen og desuden blev 12 behandlede på kasernens infirmeri, af hvilke de 7 var hårdt sårede. I den meniges beretning nævnes, at tyskerne mistede 7 døde og 15 sårede, men tyskerne selv har ikke opgivet noget tal. Hvor mange tyskerne har behandlet ved deres forbindsplads i skovkanten vides heller ikke.

Iøvrigt må tilføjes en episode, der kunne være blevet alvorlig. Det danske spejderkorps 1. Næstved trop havde nemlig planlagt et natløb i den nordlige omegn af Næstved. De løb to og to, og efter at passeret Holme-Olstrup gik løbet videre til Kalby og derfra ind i Kalbyrisskoven. En af spejderne fortæller, at "på vejen til skoven mødte vi vor første overraskelse – nemlig kampklare tyske tropper i færd med at fælde træer, der blev placeret tværs over vejbanen. Efter et kortere ophold blev vi dirigeret videre ind i skoven, men vi kom ikke ret langt, før vi stødte på flere tropper, der dirigerede os ned i en vejgrøft – eller rettere sagt en afvandingsgrøft inde i skoven – og så begyndte skyderiet. Det gik efter kort tid op for os med uhyggelig klarhed, at angrebet var rettet mod Gardehusarkasernen. og min makker og jeg var ikke de eneste spejdere, der var dirigeret ned i grøften, men tyskernes skyderi blev besvaret fra kasernen, og det var jo det værste, da vi jo så kom i skudlinien, så opfordringen til at dække os godt ned i bunden af den vandfyldte grøft var overflødig. Nå, men efterhånden ophørte skyderiet i den årle morgenstund, uden at vi havde nogen anelse om eventuelle tab, men der blev dog båret soldater væk fra angrebslinien, der ikke lå så langt fra vort opholdsted. Vi blev "frigivet" og kunne sjokke tilbage til vores hytte, hvor vi blev modtaget af nogle førere."

Oberst H.E. Christensen, der var chef for Kornet- og Korporalskolen, havde søgt at få aflyst skolens tur til fægtningsskydningerne i Jægerspris, men uden held. Skolen havde ellers de sidste par dage indøvet deres stillinger ved et evt. angreb på kasernen, og eleverne, der var den bedst uddannede styrke, skulle tage sig af terrænet mod skoven. Alle var optaget af den forestående kamp, men skolen fik som omtalt ordre til at afmarchere, og det vanskelige forsvarsafsnit blev overdraget til gardehusarerne.

Skolen kørte først med tog til København, hvor der skulle skiftes, og da der blev et ophold her fik bl.a. kornetelev Christian Ulrik Hansen lov til at forlade hovedbanegården. Han fik på Christiansborg talt med Dansk Samlings formand Arne Sørensen og kunne derfor komme med de sidste oplysninger. Kl. ca. 16.40 nåede skolen til Jægersprislejren, og om aftenen fik man ordre til at forstærke lejr vagten og desuden blev en af skolens rekylgeværdelinger lagt i beredskab. Ved aftenappellen informeredes skolens elever, og der blev udleveret mest mulig ammunition.

Kornetelev Eric Tanne fortæller: "Hele min deling skulle være beredskabsdeling, og vi havde vagstue i pudsestuen. Vejret var ikke godt. Det var bæl-

mørkt, det regnede, og det var hundekoldt, men det rørte os ikke. vi vidste, at nu var det alvor. Jeg stod på vagt fra kl. 22-24 og fra 4-5. Det var en lang nat, men man var ikke søvrig, kun træt i lemmerne efter den lange dag. Man stirrede ud i mørket for evt. at opdage et eller andet. Klokkeren blev 5, og jeg kom netop fra min sidste vagt. Jeg var i gang med at tørre mit gevær for vand, da en officiant kom løbende ind i stuen og meldte, at kaserneerne i København var i kamp og enkelte var taget af tyskerne. Nu var det altså regulær krig.”

Klokken ca. 5 meldte adjutanten ved Sjællandske Division fra København, at tyskerne var ved at omringe Slotsholmen, Sorgenfri og kaserne i København. Oberst Christensen beordrede straks den vagthavende officer til at søge at indhente oplysninger fra alle højere myndigheder i København og provinsgarnisonerne. Forbindelse til København kunne ikke fås, bortset fra, at man traf generalinspektørens stabschef i hans hjem, men han kunne kun fortælle, at han ikke kendte den øjeblikkelige situation, men kunne høre skydning og detonationer i København, og der var ingen ny forholdsordre til skolen.

For garnisonsbyernes vedkommende viste det sig, at kasernen i Næstved var blevet angrebet og at man havde overgivet sig efter kamp. Holbæk garnison var endnu ikke angrebet og man havde besluttet at ville kæmpe og var gået i stilling.

Da der ikke fandtes nogen forsvarsplan for Jægersprislejren, og da et forsvar iøvrigt nærmest måtte betegnes som umuligt på grund af skovens umiddelbare nærhed og omkringliggende bakker med gode ildstillinger, som skolen ikke kunne værge sig imod, besluttede obersten af føre skolen til Holbæk, der var meldt fri for tyskere.

Politimesteren i Fredrikssund blev ringet op af obersten, der rekvirerede 10 lastbiler til transporten, og da han fik en fornemmelse af, at politimesteren var noget usikker og passiv overfor rekvisitionen, sendtes en officer i skolechefens vogn for at fremskynde vognenes møde. Ventetiden udnyttedes til at få udleveret morgendrik og tørkost til skolen samtidig med at udrustningen og ammunitionen blev suppleret og to af lejrens egne lastbiler blev læsset med skolens bagage, ammunitions-kasser m.v. Kl. 8.15 kom den første lastbil, og inden starten gav obersten en kort redegørelse for stillingen og beslutningen om at køre til Holbæk og kæmpe der sammen med garnisonen. Stemningen blandt eleverne var fortrinlig og beslutningen om kamp hilstes med Hurraråb.

Kørslen foregik ikke uden vanskeligheder, da de gamle gengasbiler ikke alle var i stand til at holde det befalede tempo, men ofte gik i stå med de tunge læs på bakkerne. Da man ved 10-tiden nåede Langtved, mødte man en officiant, der var udsendt fra garnisonskommandanten i Holbæk. Han meddelte, at tyskerne havde erklæret militær undtagelsestilstand i hele Danmark med øjeblikkelig virkning, og han meddelte, at garnisonskommandanten, oberst Raabye, som situationen nu lå, havde opgivet at ville kæmpe.

Marchen blev derfor standset, og alle vognene kørt i skjul i plantagen Nord for Englerup. Derefter blev en af skolens officerer sendt på motorcykel til Roskilde for at give melding tilbage telefonisk om forholdene.

Medens man ventede passerede en mindre motorvognskolonne under kaptajn O.C. Brøndum. Han ville ikke deltage i den befalede afvæbning i Holbæk, men søgte nu med kolonnen til Sverige. Obersten overvejede en tid, om man skulle følge med, men han opgav det.

Kornetelev Bob Ramsing har skrevet herom: "Ude på vejen holdt vognene med soldaterne fra Holbæk, vi kunne høre motorerne gå. "Hvis nogen vil med de andre til Sverige, så må de træde af nu". Det var obersten, der så på os med alvorlige, trætte øjne. Han havde været med den 9. april. Også dengang måtte han give sine soldater ordre til at aflade våbnene og opgive kampen. "Men jeg vil fraråde enhver at tage til Sverige. Jeg tror, at I kan løse vigtigere opgaver herhjemme. Der kommer en dag, hvor vi kan byde tyskerne på ærlig kamp. Vær vis på det." Der var et langt øjeblik. Hver for sig kunne vi vælge. Reelt var vi ikke mere under kommando. Ingen skulle mere tænke eller vælge for os. Og dette var det første rigtige valg, vi skulle træffe. Ingen rørte sig. Så kørte de andre, mens de løftede hænderne til hilsen.

Mere end 40 år efter kan man tænke nøgternt på begivenhederne den morgen og får måske en vis kvalme ved myterne om ære og værdighed. Om kamp til sidste mand og alt det der. Hvorfor strejfede vi den morgen rundt i Nordsjælland for at finde nogle tyskere vi kunne slås med, skønt vi vidste, at det var en håbløs og nytteløs kamp?"

Omkring kl. 12.30 meldte den til Roskilde udsendte officer, at han havde haft forbindelse med tyskerne, og at disse ville sende en officer. Denne kom ved halv 2-tiden og tilbød at føre skolen tilbage til Næstved, og han ville da garantere fri genemkørsel gennem Ringsted, der var besat af tyske tropper. Herefter fulgte den sørgelige sidste transport tilbage.

"Undervejs blev der kastet mængder af ammunition og andet udstyr i vejr-røften. Rekylgeværer og maskinkanoner blev gjort ubrugelige ved at fjerne sporstykket – som forskriften lyder ved overgivelse. Tilbage i kasernegården prodsede vi kanonerne af, mens de øvrige elever begyndte at bære våbnene ind til tyskerne i gymnastiksalen. Da de første våben var kastet i bunke begyndte nogle at brække kolberne ved slag mod gulvet. Alle efterfølgende ødelagde deres våben, og alle havde bukket de lange kårdebajonetter på stentrappen ind til salen." "Magasinerne bøjede vi, så de blev ubrugelige og ammunitionen kylede vi rundt i salen."

Kornetelev Ramsing fortæller videre: "Interneringen blev lang og nerve-nedbrydende, men en ting gik aldrig tabt, humøret og trodsen. Få dage efter den 29. kom Christian hen til mig og bad mig møde på skolens loft med det

samme. Her var for første gang grundstammen til Holger Danske gruppe nr. 4 samlet. På nogle kasser i en krog af loftet sad: Preben, Lasse, Kai, Christian, Mogens, Herman og Bent.

Christian indledte dette lille møde med at udtale, at han havde bedt os komme, fordi han vidste han kunne stole på os, og fordi vi havde den rigtige indstilling. Dernæst forklarede han i korte træk, at han havde til hensigt med os at starte en gruppe, som var i stand til at smugle våben ud fra kasernen og senere om muligt overgå til illegalt arbejde som sabotagegruppe. For første gang erfarede vi, hvor opildnende og inspirerende Christian kunne være. Begeistret tog vi fat på at udarbejde planer for gruppens arbejde, og her kom det ganske overraskende frem, at Christian allerede havde en del våben og ammunition gemt på loftet.”

Gruppen fik i de følgende dage stjålet en hel del våben og gemt dem på loftet, og problemet med udsmuglingen af våbnene klarede Christian Ulrik Hansen også. Gardehusarerne havde nemlig fået lov til at beholde deres heste, og af den grund kom der to gange om dagen en hestevogn ude fra byen og hentede møg i staldene. Christian havde fået det arrangeret med kusken, at når kusken kørte ud med møget havde man gemt våben indenunder. Efter nogen tid begyndte tyskerne imidlertid at interessere sig for transporten og kusken ville ikke tage våben med mere.

Dette skete midt i september, og gruppen der planlagde våbenudsmuglingen blev siden til Holger Danskes gruppe nr. 4, og fire af dem blev henrettede af Gestapo.

Steffen Hansen, der boede i et gammelt bondehus i Karrebækstorp ca. 13 km fra Næstved, fik om morgenen at vide fra en genbo, at tyskerne havde overfaldet kasernen i Næstved. “Han blev meget fortørnet, da jeg sagde:” Så er vi i krig med Tyskland”. Hans søn havde meldt sig som tysk soldat nogen tid før, og vi var ikke rigtigt på talefod siden. Da tyskerne havde ophævet udgangsforbudet for de danske soldater, fik vi besøg af to sergenter. De bragte os til opbevaring en cykel og flere militærtæpper og fortalte os, hvor de på hjemturen fra Jægersprislejren havde skjult våben i Stenskovene lige uden for Næstved. Det lykkedes mig desværre ikke at finde dem, da der havde været andre før mig.”

I Vordingborg var det hjælpetropper, som var indkvarteret på soldaterhjemmet, medens kasernen var belagt med en tysk bataillon på 5-600 mand. Da premierløjtnant C.E.Nielsen om aftenen den 28. august erfarede, at tyskerne rekvirerede biler hos byens vognmænd, fik han af obersten tilladelse til at køre til Næstved for at varsko garnisonen her, som ovenfor omtalt. Ved halv fire tiden om natten kom en tysk styrke på omkring 50 mand og trængte ind på soldaterhjemmet, hvorefter den vagthavende officer overgav de danske soldater. Også i Slagelse var det hjælpetropper, der var indkvarteret på soldaterhjemmet,

Muren på kasernen i Næstved. (FM)

der ganske naturligt lå overfor kasernen, som var besat med tyske styrker. Ved fire tiden brød tyskerne ind ved at knuse døren og i løbet af kort tid var hele soldaterhjemmet besat. På lignende vis gik det i Ringsted, hvor der også var nogle hjælpetropper indkvarterede på soldaterhjemmet, medens tyskerne var i besiddelse af kasernen. Oberstløjtnanten blev hentet i sit hjem kl. 3,45 og kørt til soldaterhjemmet på betingelse af, at han overgav styrken uden kamp.

En af eleverne fra Hærens Officersskole var netop da i Ringsted for at fejre sin afsluttede eksamen. Det var Otto Lind. "Vi havde om aftenen den 28. august hørt radioavis og hæftet os ved, at den var endog usædvanlig indholdsløs. Vi vågnede tidligt om morgenen ved en stærk larm af lastbiler. Kort efter ringede det på døren, og man fjernede værten, oberstløjtnant Erik Christensen, men der var ingen interesse for resten af de i lejligheden værende. Jeg troede da, at de kun var ude efter officerer og at jeg nok kunne nå København i min kornetuniform. Jeg kom imidlertid ikke mange skridt ned mod banegården, før jeg fandt mig selv placeret bag på en motorcykel med en meget beslutsomt udseende tysk løjtnant i sidevognen. På kasernen i Ringsted var stemningen mildest talt ikke høj. Den fik et klart udtryk gennem oberstløjtnant Carlsen, der gik op og ned af gulvet ustandseligt gentagende for sig selv: "Det var så det,

nu må vi se at finde på noget andet". Tydeligere kan man vel ikke, når man skal være apatisk, udtrykke samarbejdspolitikens fallit.

Efter nogle få dages ophold i Ringsted blev vi transporteret til Jægersprislejren, og derfra gik turen til Hornbæk og så til Marienlyst ved Helsingør."

Studentereforeningen havde sommermøde på Gerlev Højskole ved Slagelse den 25-31 august. "Den 28. august herskede en hektisk stemning", fortæller Bengt Petersen, "Samme dag fik deltagerne – hvis de ville – tildelt den nedkastede publikation fra England "Norske hilsener til Gerlev-mødet, august 1943": "Vi kom alligevel". Deltagerne blev advaret mod at opbevare dette illegale skrift, men selv fik jeg dog publikationen uds muglet fra højskolen ved at bruge den som skosål under interneringen. Samme aften forlod stud.jur. Niels Jørgensen højskolen af frygt for tyskerne.

Tidligt om morgenen den 29. august blev idrætshøjskolen omringet af tyske soldater og politi. Studenterne blev herefter kaldt til morgenmøde i foredrags-salen, hvor mødets leder professor Niels Nielsen redegjorde for den af tyskerne indførte undtagelsestilstand i Danmark. studenterne fik besked om, at de foreløbigt var internerede. Tyskerne opfordrede straks mødedeltagerne til at aflevere våben, hvis nogle havde sådanne med sig eller på sig. Det var der tilsyneladende ikke. De kvindelige deltagere blev hjemsendt i løbet af dagen, og professor Niels Nielsen og redaktør Jørgen Sandvad blev om aftenen afhentet og ført som gidsel til København."

Tyskerne har haft utrolig travlt alle steder den weekend.

Endvidere må omtales de to rekrutkompagnier, der lå på Lolland på henholdsvis Berritsgård og Aalholm. På Berritsgård fik man den 28. august i løbet af eftermiddagen ordre til, at alle skulle være i lejren fra kl. 20. Natten forløb roligt og kl. 5 morgen oplyste amtmanden og politimesteren, at Sorgenfri var omringet og Slotsholmen var besat, hvorefter man kl. 7.30 telefonisk fra Næstved fik at vide, at Gardehusarkasernen var angrebet ved 4-tiden og havde kapituleret efter kamp, men der skete stadig intet på Lolland. Ved 14.30-tiden vendte imidlertid to premierløjtnanter tilbage til lejren fra København. De havde haft orlov og kunne berette, at der endnu kæmpedes flere steder.

Chefen på Berritsgård, oberstløjtnant L.P.H.G.Kirstein, skønnede nu, at der burde ydes modstand på Berritsgård, og at det måtte forhindres, at lejren overrumpledtes i løbet af natten, hvorfor der blev iværksat forskellige forsvarsforanstaltninger. Natten forløb dog roligt, og næste morgen kl.8 kom der telefonisk melding fra Guldborg om, at en tyske styrke på et par hundrede mand havde passeret broen, og man indtog derfor nu kampberedskab.

Kl. 9.15 meldte chefen for den tyske styrke, major baron von Oertzen, sig som parlamentær ledsaget af ritmester Stenkov fra Næstved, og majoren opfordrede til kapitulation, da kampene iøvrigt var indstillet overalt, og oplyste iøvrigt, at

artilleri var på vej.

Oberstløjtnanten kapitulerede da, men opnåede som den eneste garnison følgende vilkår: 1. Dannebrog skulle vaje over lejren, så længe, der var dansk belægning. 2. Officerer og befalingsmænd af officiant gruppen skulle beholde sabel og pistol, og øvrige befalingsmænd og menige deres bajonetter. 3. Alle andre våben og ammunition skulle afleveres. 4. Der skulle indsættes en tysk vagt på ikke over 20 mand til bevogtning af våben og ammunition, mens lejren iøvrigt forblev under dansk kommando og administration. 5. Officerer kunne færdes frit i omegnen også i uniform, og øvrige befalingsmænd og menige på chefens ansvar. Kl. 10 foregik kaptulationen.

På det nærliggende Aalholm havde kaptajn T.P.E. Nielsen ligeledes et rekrutkompagni, og da man modtog ordren om personellens tilstedeværelse i lejren den 28. august var allerede omkring 30 befalingsmænd og menige rejst på orlov. Man forstærkede imidlertid om aftenen vagterne, og man fik ligesom på Berritsgård melding den næste morgen kl. ca. 4.30 om, at Slotsholmen og Sorgenfri var besat. Batteriet gik herefter i stilling omkring lejren, men da der intet skete, inddroges styrken atter og kl. 12 sendtes næstkommanderende til Berritsgård. Man overvejede mulighederne for at tage til Sverige fra Nysted, men skønnede, at det ikke var muligt.

Næste nat indtog man atter beredskab som den forrige nat, og da der om morgenen kom melding om, at tyskerne var på vej over Guldborgsundbroen, gav chefen ordre til opbrud for at understøtte Berritsgård, og han kørte selv i forvejen. Inden han nåede frem mødte han dog adjutanten fra Berritsgård, og batterichefen kørte tilbage til Ålholm, hvor han traf en tysk løjtnant med parlamentærflag. Kl. 10 påbegyndtes her tyskernes overtagelse af lejren og gennemførtes på lempelig måde ligesom selve interneringen.

Endelig kan nævnes, at der på Bornholm fandtes et mindre detachement på omkring 30 befalingsmænd og menige, hvoraf de 6 mand var på vagt ved Stausdal og de øvrige indkvarteret på 1. sal i forsamlingshuset. Kl. 6.30 kom en tysk styrke på 30-40 mand til vagten, der straks overgav sig, og det øvrige

Christian Ulrik Hansen. (FM)

mandskab overgav sig kl. 7.45, da en tysk styrke kom til forsamlingshuset.

Menig Knud Nielsen var ordonnans for kommandanten, oberst Waagepetersen, og han var netop på vagt i disse dage. "Den 29. august om morgenen kom der signal fra Årsballe: "Tyskerne er her." Obersten forsøgte at få telefonforbindelse med Årsballe, men her blev der spurgt om, hvem der kaldte. Obersten svarede, at det var kommandanten. Stemmen spurgte hvilken kommandant, og obersten svarede, at der kun var en kommandant på Bornholm, nemlig den danske, hvorefter forbindelsen blev afbrudt. Obersten og adjutanten kørte omgående til den tyske lejr for at opklare situationen, og fik at vide, at alt var besat, og at alle våben skulle afleveres og mandskabet i Årsballe skulle forblive i deres kvarterer hos bønderne i området.

Der var ingen ordrer til staben, men den 31. august havde tyskerne fået ordre til at tage os til fange og sætte os i lejren på Galløkken. Vi fik ordre til at tømme depoterne og laste forsyningerne i nogle både, som lå i Rønne havn. De automatiske våben blev bragt til lejren Jeg tilbød at soignere rekylgeværerne, og det blev betroet denne "Dumme Däne" at klargøre våbnene, men der blev et postyr, da bundstykkerne pludselig var bortkommet. De kom aldrig til veje, og jeg blev truet med mord, brand og krigsret. Det sidste så ud til at blive en realitet, men i en tidlig morgentime blev vi ført til havnen. Officererne blev anbragt på en lille damper og mandskabet fordeltes i tre landgangsbåde. Vi skulle til Stalag 1, der viste sig at være Jægersborg Kaserne."

Kilder:

Den Parl. Komm. VI side 152-162, 177-181 og XIII bd. 2 side 867 samt oberst M.Fogs fægtningsberetning foruden beretninger fra Kaj Glasius, Johs. Nielsen, Strange Garset, Vagn Pedersen, Bent Hansen og i FM 6D-2 beretning af menig 686 Anker Jørgensen og beretninger fra E.Tanne, Peter Jepsen, N.O. Moltke, Terkel Teilmann, Sven Hoffmann, V.N.S.C. Kragh, H.E.Christensen samt Bob Ramsing: Chr. U. Hansen og hans venner side 41 og Gruppe nr. 4, Holger Danske side 10-12, og beretninger fra Erik Steffen Hansen, Bengt Petersen, Otto Lind og Knud Nielsen.

Fyn

På grund af angsten for invasion i Jylland og den danske hærs evt. medvirken imod besættelsesmagten havde tyskerne fået gennemført, at alle danske garnisoner i Jylland blev flyttede, og derfor var Jyske Division stab i Odense og de jyske regimenter lå spredt rundt på Fyn. Desuden fandtes i Odense kasernen i Albanigade samt en vagt ved Skovpavillonen i Fruens Bøge.

Ligesom ved de øvrige garnisoner florerede rygterne i løbet af lørdagen den 28. august, og også her nåede man endelig til om eftermiddagen at inddrage al orlov og iøvrigt gøre sig klar til, at der kunne ske et eller andet. Mange steder havde officerer eller andre i hæren haft forbindelse med modstandsgrupper, men der var næppe andre steder, hvor en gruppe officerer var så direkte impliceret i modstandsarbejdet som i Odense. Det var bl.a. en række yngre officerer, der samarbejdede med faldskærmsmanden Jens Peter Carlsen også kaldet Knud, ligesom der også var politifolk og andre knyttet til hans illegale arbejde. En af officererne var premierløjtnant Ib E. Jersing.

Han fortæller:” Natten mellem den 27. og 28. august blev min kone og jeg vækket af premierløjtnant Axel Christensen, som sagde, at fra SOE (den engelske faldskærmsorganisation) forlød det, at hæren nu ville blive “overfaldet”, og at Knud mente, at vi skulle “gå under jorden”. Jeg tog derefter med ham, og vi mødtes alle fra officersgruppen hos en skovløber på Sydfyn, hvor vi i løbet af natten klargjorde de engelske våben, vi havde. Da der i løbet af natten ikke forlød noget, og da alt var roligt i Odense, vendte vi om morgenen tilbage til kasernen. Vi havde i løbet af dagen aftalt at mødes hos adjunkt Hæstrup om aftenen, eftersom det var åbenbart, at det skulle ske nu om natten. Grunden til at officersgruppen absenterede sig var, at vi ved en parole hos regimentschefen havde fået ordre til, at der ikke måtte skydes på tyskerne, hvis kasernen blev angrebet. Den dag var vi enige om, at vor loyalitet overfor regeringen var opbrugt, og at vi ikke ville lade os internere.

Det begyndte ude ved Fruens Bøge, hvor vagten på 10 mand under en sekundløjtnant allerede ved midnat havde observeret mistænkelige personer ved ståltrådshegnet og vagtposterne havde måttet åbne ild mod et eller andet i krattet. “Derefter blev der roligt, men en times tid efter blev vagtposterne beskudt, men det var ikke de sidste skud, der faldt den nat. Først da et tysk kommando ankom ad stien fra Sdr. Boulevard og gjorde holdt ved pavillonen, fik man visshed for, at det var tyskerne, der havde været på spil, og at angrebene var et led i en større plan. Skydning, man i mellemtiden hørte fra “Hangaren”, bestyrkede

dette. Vagten råbte tyskerne an, men der skete intet. Alle i det lille vagthold gik i stilling omkring pavillonen og åbnede ild mod det tyske kommando, der senere viste sig at bestå af ca. 30 mand. Det udviklede sig til en drabelig ildkamp, under hvilken skydningen i byen også tiltog. Telefonisk kom der melding om, at kasernen var blevet overfaldet, og det var da umuligt at tilkalde forstærkning. En mængde håndbomber blev kastet mod indgangen, men ingen af de danske soldater, der lå bag skilderhuset, blev ramt. Kl. 4.20 kom der pr. telefon besked om, at kasernen havde overgivet sig, og at vagtholdet i Fruens Bøge skulle gøre det samme. Ammunitionen var samtidig opbrugt, og kort tid efter trængte tyskerne gennem afspærringen og afvæbnede vagtholdet. En af dem var menig 552 Dantoft, der så sit snit til at stoppe det danske splitflag under uniformstrøjen og tage det med hjem til kasernen.”

På kasernen i Albanigade fik oberstløjtnant K.J.Bruhn om eftermiddagen den 28. august ordre til at overtage kommandoen. “Der var nu ikke meget at tage kommandoen over: 17 fuldt uddannede folk, nogle underofficerer, en reservekaptajn samt 20-30 rekrutter. Der skete intet før jeg ved 3-4 tiden blev vækket ved, at køkkensergenten meldte, at der vist nok var tyske patruljer på gaden udenfor. Omtrent i samme øjeblik – jeg havde dårligt nok fået uniformsfrakken på – begyndte tyskerne uden varsel at skyde mod kasernen fra alle sider, både med maskingeværer og med en lille let kanon. Jeg behøvede ikke at give ordre til at alarmere. Mandskabet på den ene belægningsstue blev vækket ved at en granat sprængtes derinde, og en mand blev såret, inden han kom ud af sengen.

Men så var vi også klar. Det var bælgmørk nat og vi kunne intet se, men hver mand tog sit våben og gik af sig selv på plads og skød ud gennem vinduerne ud i mørket. Vi havde også et par rekylgeværer og selvom vi ikke kunne se, så vidste vi, at vi ramte for vi kunne høre skrig af sårede ude på gaden. Tyskerne fortsatte ilden, og efterhånden havde vi 20 sårede og 1 dræbt, men det konstaterede jeg først bagefter.”

En af rekrutterne fortæller:” Ved 4-tiden blev vi vækket på en noget mere brutal måde, end vi var vant til. Et par tordenligende brag gennemrystede vor barak, træværk splintredes, og en skarp krudtlugt trængte ind. Samtidig begyndte det at syde et eller andet sted. Det viste sig senere, at vi var blevet beskudt af en maskinkanon, som tyskerne havde opstillet ved Albanigade, og vor barak lå lige i skudlinien. En af mine kammerater – rekrut 121 Taul – var blevet såret. Efter besvær fik jeg lyset tændt og med stålhelmet på hovedet klædte vi os på i liggende stilling. Et par af mine kammerater lagde forbindelse på “21”, der var blevet ramt i låret.”

I forbindelse med kasernen var der en vagt ved Hangaren. Her stod 145 A.P. Christensen sammen med menig 543 Barnewitz, “da de blev overrumplet af

tyskerne uden at kunne søge dækning først. Samtidig med at der blev kastet en håndgranat blev der åbnet ild mod dem, og begge blev ramt. Da 145 var sunket sammen og bevidstløs, slæbte 543 ham over den tilstødende jernbanelinie og lagde ham ved en kolonihave for at hente hjælp, men ved det nærliggende krudthus løb han i armene på en flok tyskere, som afvæbnede ham og førte ham til kasernen ved Sdr. Boulevard. Det eneste han havde fået lov til at beholde var en feltlygte, og da han pludselig tabte den, troede tyskerne, at det var en håndgranat. Det skete netop, da han blev ført gennem vagten. Der opstod forvirring, og "543" benyttede lejligheden til at tage flugten. Trods voldsom beskydning lykkedes det ham at slippe gennem hækken om alderdomshjemets have. Her smed han støvlerne og løb videre på strømpesokker. Han bankede på en dør, men ingen turde lukke op. En dame kom til vinduet, og da hun hørte, at han var såret, viste hun ham vej til sygehuset i nærheden. Her forcerede han en mur, havnede i nogle skarnbøtter lige uden for fyrrummet, og fyrrmesteren sørgede for den fornødne hjælp til den sårede soldat."

"Man forsøgte at underrette den danske garnison om "543" hårdt sårede kammerat ved Hangaren, men forbindelsen var afbrudt, og da 145 senere blev fundet, var han død. Hvor længe vi kunne have klaret os," fortsætter oberstløjtnant Bruhn,"er ikke godt at vide, men efter nogen tids forløb standsede tyskerne ilden og vi hørte en dansk stemme råbe:"Ordre fra regimentschefen, skydningen skal holde op." Det viste sig senere, at tyskerne samtidig med at de begyndte skydningen mod kasernen havde hentet obersten i hans hjem samt et par løjtnanter, der boede uden for kasernen. Løjtnanten, der blev sendt ud med ordren fortalte bagefter, at det havde været en alt andet end morsom opgave at overbringe den ordre, for vi skød jo stadig og han følte sig ikke sikker på, om tyskerne ville begynde igen. Da jeg havde samlet folkene i kasernegården og forklaret sagen var der kun en ting de spurgte om: "Hvordan har kongen det?" alt andet var dem ligegyldigt.

Den tyske kaptajn spurgte, hvorfor vi havde skudt, når vi dog måtte vide, at regeringen ikke ønskede modstand. Dertil svarede jeg at vi, når vi uden varsel blev beskudt, måtte gå ud fra at det var kommunistiske bander, der havde fået våben – så stod han der. Jeg fik lov til at se til vore egne sårede og spurgte også, hvad tab tyskerne havde lidt. Kaptajnen svarede, at de ingen tab havde, men i samme øjeblik kom en underofficer og meldte, at nu havde ambulancen hentet alle. "Nogle dage senere fortalte en tysk skildvagt mig, at han havde været med i Albanigade: "Det gik varmt til, vi havde 20 døde".

Et par dage efter, da en af vore løjtnanter sammen med en tysk kaptajn gik gennem lokalerne, hvor folkene var interneret, viste de deres sindelag ved fuldt korrekt at råbe "Ret, da løjtnanten kom ind i belægningsstuen. Den tyske kaptajn spurgte bagefter løjtnanten, om han ikke kunne lære folkene at gøre det

samme, når en tysk befalingsmand gik gennem stuen. Svaret blev: *“Når man to gange har brudt sit ord, den 9. april og den 28. august, må man finde sig i at rigtige soldater mister respekten for en.”*

Der var som før omtalt fire tjenstgørende officerer fra Odense, der ikke ønskede at melde sig til tyskerne. Det var Bork Andersen, Ole Justesen, Axel Christensen og Ib Jersing. Da de var efterlyste fra hæren, var de nødt til at gå “under jorden”. Deres leder, den førnævnte “Knud” mente derfor, at de på daværende tidspunkt kunne gøre mere gavn ved at søge over til England til uddannelse.”De næste dage”, fortæller Ib Jersing, ”cyklede jeg rundt på Sydbyn, men fra Odense frarådede de mig at tage over Storebælt til Sjælland. en sognepræst skaffede mig en dåbsattest fra en afdød, og en sognefoged skaffede mig et falsk legitimationskort, og da trafikken efter en 10 dage virkede ret normal afrejste vi med samme tog til København. Justesen besluttede sig til at forblive på Fyn, hvor han blev modstandsleder. Nogen tid senere kom vi andre til Sverige.”

9. artilleriafdelings 1. batteri var oprindeligt hjemmehørende i Århus, men blev som hele Jydske Division overflyttet til Fyn, og batteriet blev indkvarteret på Fruestrædes Skole i Svendborg. Den 28. august blev alt personel instrueret om den alvorlige situation og der blev udleveret skarp ammunition. Kornet Viggo Tønsberg fortæller, at om natten kl. 4.30 “blev vi kommanderet til parole, og kaptajn Muschitz fortalte os, at der kunne ventes tysk invasion på vort område, hvorefter vi gik stilling ved indgange og vinduer.

Efter et par timer marcherede en tysk afdeling soldater op foran skolen, opstillede maskingeveærer og poster med flammekastere, og vi kunne se aktiviteter på hustage og i kirketårnet. Vi afventede forholdsordre og navnlig to af vore officerer var stærkt utålmodige. Det var vor næstkommanderende kaptajn-løjtnant E.H.Jensen og premierløjtnant von Holck. begge blev senere sendt til England og nedkastet over Danmark som faldskærmsfolk. På et tidspunkt ankom garnisonkommandanten oberst Schmidt og parlamenterede med den tyske leder. De stod ved flagstangen foran skolen. Vi fik ordre til at aflade, hvortil E.H.Jensen udbrød:”Det var Satans”. Der fulgte senere ordre til at aflevere alle våben, hvad vi delvis efterkom, idet alt, der blev afleveret, forinden blev molesteret. Karabinerne bøjede vi ved at stikke dem ind bag vandrør og radiatorer og vride kolberne rundt, men ikke så få mindre håndvåben stak vi til side.”

Oberst Schmidt havde kl. ca. 5 fået meddelelse om, at 14. Artilleriafdeling i Ringe var blevet angrebet af tyskerne og at der forhandlede. Obersten begav sig da til regimentskontoret, der lå i etagen under hans bolig, og her blev han kl. 5.45 ringet op af den tyske Standorttæster, der anmodede obersten om en forhandling på Hotel Hafnia. Han svarede, at han ønskede betænkningstid og begav sig derpå til kasernen. Herfra søgte han at få forbindelse med Jydske

*Park Hotel i Odense, hvor de danske officerer blev interneret den 29/8 1943.
(FM)*

Division i Odense, men uden held før der ca. kl. 6.15 kom ordre herfra om, at der ikke måtte gøres modstand mod en tysk besættelse af kasernen og mod afvæbning. Han tog nu til det tyske kvarter og derfra tilbage til kasernen, hvor afvæbningen fandt sted.

Udenfor Svendborg lå Jydske Dragonregiments rytterskadron i baraklejr på Belvedere. Udviklingen var som ved de andre forlægninger, idet man om eftermiddagen den 28. august fik ordre til, at ingen måtte forlade lejren. Sergent Hans Brodersen fortæller, "at vagten blev fordoblet, og der blev udleveret skarp ammunition. mandskabet var ellers beskæftiget med eftersyn af personlig udrustning og våben, ligesom hestene og deres udrustning blev efterset, slidte og defekte dele blev udskiftet med nye. På grund af træbarakkernes sårbarhed og lejrens udsatte beliggenhed i en kampsituation havde regimentschefen oberst C. Gundelach befalet i forholdsordren, at eskadronen ved en eventuel alarmering skulle forlægges til skovene NV for Svendborg og der holdes i beredskab til nærmere ordre.

Kl. ca. 6.00 om morgen kom så ordren om opbrud, og hele rytterskadronen og traineskadronen var fuldt feltmæssig rede til afmarch på meget kort tid. Marchen forløb i ro og roden – dog præget af nogen spænding og nervøsitet – men vi så ingen tyske tropper. Kl. ca. 7.30 gik vi i stilling i terrænet omkring

gården Nielstrup og her afventede vi nærmere ordre. Eskadronchefen kontaktede fra gårdens telefon regimentschefen på Hvidkilde slot, og fik her den nedslående og ydmygende ordre om, at der ikke skulle kæmpes og vi skulle omgående returnere til Svendborg. Mange af dragonerne smed deres våben ad H . . til, da de hørte ordren, og der var også enkelte, der i raseri fældede en tåre. I Svendborg blev våbnene smidt i bunke i lejrgaden, men – der blev ikke mange anvendelige våben til fjenden, det havde dragonerne selvfølgelig sørget for.”

Jydske Dragonregiments stab og motorcyklisteskadronen var forlagt til Hvidkilde ved Svendborg. Den 28. august kom den i alarmberedskab og var kampklar og i stilling tidligt om morgenen den 29. august. Kl. 5.05 fik man imidlertid meddelelse fra det sømilitære distrikt i Svendborg, at København var besat af tyskerne og at der for øjeblikket kæmpedes i Ringe. Telefonforbindelsen til Jydske Division var afbrudt, og kl. 6.00 meddelte Ringe, at der var sluttet våbenstilstand og at rytterskadronen og trainskolen var redet ud til skovene ved Nielstrup, men kl. 6.40 kom meldingen fra Svendborg om, at der var ordre til ikke at yde modstand mod tyske styrker.

Kl. 8.00 kom oberst Schmidt sammen med den tyske kommandant og beordrede kapitulation, hvorefter eskadronen blev afvæbnet under protest fra regimentschefen oberst Gundelach. Til dette sørgelige kapitel kan føjes, at greve Ahlefeldt-Laurvig Lehn blev rasende. han kaldte oberst Gundelach op til sig og gav ham en regulær skideballe med besked om, ”at når Jyske Dragonregiment havde fået lånt hovedbygning og mellemgård af Hvidkilde var det ikke for – hurtigst muligt – at kapitulere.”

Soldaterne var en uges tid interneret i Svendborg, og dette gav selvfølgelig mulighed for at få smuglet nogle våben ud til civile, men derefter flyttedes de alle til Assens.

Ved Ringe lå 14. Artilleriafdelings polyteknikerbatterier, og meddelelserne hertil varierede meget. Foruden de almindelige direktiver om, at forsvar skulle ydes mod irregulære styrker var der af afdelingen tilføjet, at ”man om natten kun igennem en vis kamp kunne skønne, hvorvidt et angreb blev foretaget af regulære styrker eller ikke, hvorfor det var pålagt afdelingen under sådanne forhold at kæmpe.”

Allerede natten til lørdag tilgik der afdelingen meddelelse om, at den politiske situation måtte betragtes som meget spændt, og i den anledning fordobledes vagten, og vejen forbi lejren blev spærret med barrikade af sveller og jernbaneskiner samt pigtråd for hver ende af lejren, og der etableredes en vagt ved hver af spærringerne. Om formiddagen ved 10-tiden fik man imidlertid at vide, at man mente, at der var indtrådt en vis afspænding. Om aftenen kom der atter meddelelse fra Jydske Division om, at alt personel skulle forblive på kasernen fra kl.20, men kl. 22,30 fik oberstløjtnant Gerstofft at vide, at der var

Da polyteknikerne i Ringe måtte stryge flaget. (FM)

stillet ultimative krav fra tysk side, men der var en mulighed for, at der optoges forhandlinger om en lempelse af kravene. "Jeg fandt derfor ikke anledning til yderligere at forstærke beredskabet, men lod indstille telefonforbindelse om natten til mit kvarter og anbragte vagt der." Således var forholdene, da tyskerne angreb lejren kl. ca. 4.10.

Da vagten opdagede en tysk styrke på 12 mand på vejen ved spærringen "løb han straks ind og alarmerede vagtkommandøren, der øjeblikkelig kom til stede og råbte styrken an med: "Holdt, hvem der?" to gange, og da der ikke blev svaret, slog han alarm og beordrede vagten til at skyde. Styrken forsvandt, men i samme øjeblik åbnedes en kraftig ild mod hele lejren, navnlig fra jernbaneterænet, men også fra haverne NV for lejren, med såvel maskingeværer som maskinpistoler og håndbomber."

Vagtkommandøren løb gennem den vestlige lejrgade og alarmerede mandskabet, og i lejrgadens nordlige ende traf han kaptajn K. Lindhardt, som han orienterede om situationen."Denne tog et vue over forholdene, og da han mente, at der ikke kunne være tvivl om, at angrebet skyldtes regulære styrker, søgte han i henhold til de givne ordrer og efter en kort forhandling med kaptajn K.J. Fenger forhandling med de tyske troppers fører. Kaptajnen råbte:"Holdt" og

bad om at komme til at tale med kommandanten for de tyske tropper. Skydningen standsede straks, og der blev svaret, at en dansk officer måtte komme over til tyskerne for at forhandle, idet den tyske kommandant var hårdt såret.”

Efter en kort forhandling opnåedes enighed om at standse skydningen, at holde styrkerne hver for sig og at indhente forholdsordre, idet tyskerne anførte, at deres opgave var at afvæbne lejren inden kl. 5.00. Kaptajnen ringede derefter til afdelingen kl. ca. 4.30, hvorefter oberstløjtnant Gerstoft fik forbindelse med oberstløjtnant Friis i Krigsministeriet i København. Denne mente, at det var bedst, hvis der kunne opnås enighed om at holde styrkerne adskilte, og at man i løbet af kort tid så kunne få ordre fra Krigsministeriet.

Omkring kl. 5.30 blev Ringe kommuneskole (Guldhøjskolen) beskudt. “En nyankommen tysk styrke troede, at skolen var kaserne og åbnede ilden mod østsiden, sprængte hoveddøren til gymnastiksalen, trængte ind og opdagede efterhånden fejltagelsen, men det har været nogle ernerverende minutter for de tre lærere og pedel Jørgensen med familie, der boede ved skolen.”

Man ventede imidlertid forgæves i en times tid, og da man ikke påny kunne få forbindelse med hverken København eller Odense enedes man om at sende kaptajn Lindhardt sammen med en tysk Feltweibel til Odense i bil. Denne afgik kl. 6.35 og vente tilbage kl. 8.00 med ordre fra general Knudtzon om, at man hverken måtte yde modstand mod tyskerne eller mod afvæbningen, og herefter afleveredes våbnene på depotet.

Oberstløjtnant Gerstoft oplyser, at i fægtningen blev på dansk side menig 1057 såret ved håndbombsplinter i benet over knæet og 1194 ved skudsår gennem højre underben samt at reservehåndværker P. Hollænder fik en bombesplint i venstre skinneben. På tysk side blev 5 hårdt sårede og blandt disse den tyske Oberleutnant, og adskilligt flere blev lettere såret. Iøvrigt roser han vagtkommandøren, oversergent H.K.S. Nielsens hurtige, modige og resolute optræden.

I Assens lå omkring 150 mand, hvoraf de fleste var rekrutter eller hjælpetropper, der alle som de øvrige steder hvilede påklædte om natten, og om morgen den 29. august kl. 6.30 modtog man divisionens ordre om ikke at yde modstand mod tyske organiserede styrker. Mandskabets våben blev derfor inddraget til våbenkamrene og kun vagtposter og befalingsmænd beholdt deres våben. Kl. 11.30 blev nogle tyske tropper udladede fra biler ca. 500 meter Øst for lejren, hvorefter de nærmede sig lejren i fægtningsformation. En tysk løjtnant kom ind i lejren ad hovedindgangen, hvor han blev modtaget af bataillonschefen oberstløjtnant Skjoldager, og efter en kort forhandling afleveredes også de faste befalingsmænds og vagternes våben og ammunition. Kommandoet interneredes i lejren, mens det tyske kompagni fjernede al dansk udrustning fra belægningsbarakkerne og herunder også mange private genstande, der blev taget fra tøjskabene, som i mange tilfælde blev opbrudt.

En ung mand, der var i lære i et firma, som bragte leverancer til kostforplejningen, havde derved sin daglige gang i lejren og fik af tyskerne Ausweiss, så han uhindret kunne komme ind og ud. Da han tidligere havde boet i Sønderjylland talte han godt tysk, hvorved han kunne besnære vagterne. "Det første vi arrangerede var en postservice, da de danske soldater i den første tid ikke havde tilladelse til at skrive eller modtage breve, idet svar til soldaterne kunne sendes til mit firmas postboxnummer. Af officererne fik jeg pakker med dokumenter, som jeg skulle opbevare til de siden ved et løsen kunne afhentes hos mig i vort firma. For at få det prekære ud af lejren, var det ofte nødvendigt, at jeg måtte bestikke de tyske soldater, som ofte kun var drenge på min egen alder, med cigaretter og hvad jeg ellers kunne finde på, men en dag blev jeg kaldt ind i den tyske vagtstue, og en tysk officer spurgte mig ud, hvorfor jeg så tit var så gavmild overfor de unge soldater. Jeg havde jo ikke sprogvanskeligheder, og jeg klarede samtalen rimelig godt, man da jeg ville gå, tog han mig armen, og så mig dybt i øjnene, og så sagde han: "Aufpassen mein Lieber, sonst fährst Du Dich Tot". "

I Faaborg lå ca. 60 mand af 2. regiments kanonkompagni foruden omkring 170 mand rekrutter og hjælpetropper, alle indkvarteret på Faaborg Kaserne. Natten mellem den 28. og 29. august forløb roligt og kl. 5.50 meddeltes fra Jydske Dragonregiment, at der kæmpedes i Ringe og at forbindelsen til Odense var afbrudt. Kl. ca. 6.15 fik man forbindelse til Ringe, hvor det blev oplyst, at der forhandlede mellem de danske og tyske tropper, og kl.6.45 kom der telefonisk ordre fra Jydske Division om at der ikke måtte ydes modstand mod tyske tropper og heller ikke mod afvæbningen.

Al udleveret ammunition blev derefter inddraget – også fra vagtposten ved depotet i byen. Omkring kl 7 modtoges fra vagtkommandøren melding om, at tyske tropper havde besat kirkegården i nærheden af kasernen og oberstløjtnant Hemmingsen gik ud i kasernegården, hvor andre befalingsmænd og menige var til stede. Umiddelbart herefter kastede tyskerne fra kirkegården en håndgranat ind i kasernegården, hvorved en kaptajn og en menig såredes. Ved tilråb lykkedes det at forebygge skydning, hvorpå de tyske tropper forcerede kirkegårdsmuren, og afvæbning påbegyndtes. Regimentschefen, der var på vej til kasernen, blev taget til fange umiddelbart uden for kaserneporten.

Premierløjtnant Ejler v. Holck beskriver det således: "De tyske soldater og befalingsmænd var meget nervøse og oprevne, de råbte og skreg. Den mand, som "holdt mig op" medens en anden gennemrodede mine lommer har højest været 18 år, han rystede som et espeløv og kunne kneben holde på geværet. Kaptajn Larsen blev såret i benet af en bombesplint og blev bragt på hospitalet, og to menige fik lettere sår i ansigtet og på hænderne. Alle telefoner blev revet ned, alle skabe og skuffer brudt op med geværer og plyndret for værdisager.

Den tyske chef, en major, prøvede at forhandle med den tilfangetagne regimentschef, oberst A.H.M.W.Have gennem "en dansk tolk" som tyskerne havde medbragt, men obersten var aldeles afvisende og ville overhovedet ikke forhandle om noget."

Også kornet Erik Ravn kan fortælle herom: "Mange af tyskerne virkede nervøse og bange, men når det drejede sig om indbrud på kvarterer og stuer, var de helt på højde med situationen og stjal alt, hvad de kunne få fat på af vore personlige ejendele. Et par små episoder fra denne morgen har jeg en hel klar erindring om. Først hørte jeg, at der fra en dansk officers side blev råbt: "Wir sind ja nicht im Kriege", og straks efter så jeg kaptajnløjtnant Jarl Lund uden for vagthavende officers stue med hænderne i lommen iagttagende "showet". Jeg så også sekondløjtnant Ridung, som i fuld fart mod kasernens bagport kom over den og forsvandt. Han blev dog kort tid efter fanget af tyskerne."

Selvom alt tilsyneladende foregik så gnidningsløst, var der dog ikke tvivl om soldaternes iver efter at slås, hvad de jo også var uddannede til."Da råbet lød "Tyskerne kommer" løb nogle unge kornetter til ammunitionsdepotet og brød ind. Nogle nåede så vidt, at man fik fat i noget skarp ammunition til de medbragte karabiner, og man var i færd med at lade våbnene, da en kaptajn kom farende og råbte: "Hvad laver de herrer dog. Vil De være skyld i en ny 9. april, hvor uskyldige mennesker blev dræbt til ingen verdens nytte. Vil De omgående aflade." Besjølet af autoritetstro efterkom kornetterne selvsagt ordren. Mandskabet tog iøvrigt situationen forbløffende roligt og koldblodigt. En af hestetrækkerne, en stor stærk jyde, stillede sig således, før det kunne forhindres, op foran de indstrømmende tyskere med "fældet gevær", dog uden påsat bajonet. Heldigvis var den forreste tysker en koldblodig underofficer, som med et grin slog "86"s gevær til side, idet han pegede på geværmundingen, hvor mundingshætten endnu sad på. Dette gav nemlig formodningen om, at våbnet ikke var ladet.

En depotofficiant, officiant O. Christensen, med øgenavnet "Den tavse dansker" var på sit depot den 29. august om morgenen. Da han hørte om tyskernes angreb, slog han depotets døre på vid gab og opfordrede alle borgere, han mødte på sin vej til havnen, til at gå ind i depotet og forsyne sig med lagener, håndklæder og tæpper. I havnen "organiserede" han en lille sejlbåd, og i den slap han velbeholden til Sverige. Det var iøvrigt ikke småting, der blev reddet for næsen af tyskerne, og selvfølgelig endte det med, at "herrefolket" opdagede aktiviteterne, hvorpå alle depoter blev forsynet med opslag om, at "Wer plündert wird erschossen". Den risiko var det trods alt ikke værd at løbe, selvom tyskernes samtidige tyverier af de danske soldaters ejendele nok opfordrede til gengæld."

I Kerteminde lå ca. 120 mand rekrutter og hjælpetropper i Kertemindelejren og på Ulriksholm. Heller ikke her blev der kæmpet. Efter at man natten

mellem fredag og lørdag havde fået melding om, at situationen var alvorlig, fik man i løbet af lørdagen indtrykket af, at der var indtrådt en vis afspænding. Alle befalingsmænd og menige, der ikke var afrejst på orlov, fik ordre til at forblive i lejren fra kl. 20. Natten til søndag den 29. august forløb roligt.

Kl. 6.50 modtog oberstløjtnant Kaalund-Jørgensen, der var kommandant i Kertemindelejren ordre fra Jydske Division i Odense om, at tyske styrker var på vej til Kerteminde og at der ikke måtte ydes modstand, heller ikke mod afvæbning. Regimentschefen oberst O. Holbek kørte kl. 7.25 til Kertemindelejren, hvor enkelte underbefalingsmænd og en del rekrutter havde forladt lejren, og han beordrede dem tilbagekaldt. Kl. 10.25 kom tyskerne ledsaget af en dansk officer.

Udviklingen var nogenlunde den samme på Hindsholm, hvor der lå en mindre styrke på 35 mand hjælpetropper. Da kaptajn E.F.I. Brasch om morgen den 29. august fik Meldingen fra Jydske Division satte han personellet ind i situationen og tilføjede, at alle kunne gøre, som de ville, og at han selv rejste bort for ikke at blive taget. Kl. 8 havde alle forladt lejren med undtagelse af kommandoofficianten, men i løbet af det følgende døgn kom dog 7 mand, der ikke havde kunnet skaffe sig civilt tøj, tilbage, og disse gik nu i gang med at rydde op i lejren. Natten til den 31. august kl. 3.00 kom en tysk Oberleutnant og overofficianten og de 7 mand blev ført til internering i Odense.

Denne gennemgang af garnisonerne på Fyn er det passende at afslutte med at se på forholdene i Nyborg, hvor der fandt dramatiske begivenheder sted.

På kurstedet Nyborg Strand var indkvarteret regimentsstab og bataillonsstabene for 3. regiment samt 6. og 20. bataillon, mens 6. bataillons kompagnier lå i den nærliggende forsamlingsbygning "Hermon" og 20. bataillons rekrutkompagni lå på vandrehjemmet ca. 1 km fra kurstedet. De to danske kaserne var omgivet af pigtrådsspærringer, men ved vandrehjemmet lå de dog kun i en afstand af få meter fra bygningen, og der måtte ikke være vagter uden for denne spærring.

Lørdag den 28. august ved halv fem tiden indløb der fra Jydske Division meddelelse om, at generalkommandoen havde beordret, at der ved hver lejr eller kaserne skulle være en stabsofficer til stede, og ingen måtte forlade kaserne efter kl. 20.

Om aftenen fik man fra politimesteren i Nyborg at vide, at den politiske situation var yderst alvorlig, og ligeledes ringede premierløjtnant Harder fra København herom, og erfarede her, at "da regimentschefen, oberst Woelck, sent på aftenen var vendt hjem fra et privat selskab i byen, udtalte obersten, at vi kunne tage det roligt, fordi han havde en aftale med Standortältester i Nyborg, major Mohr, om at han ville blive underrettet i tide såfremt situationen ændredes. Alle skulle gå til ro som normalt."

Rekrut Bendt Petersen fortæller: "Ved 20-tiden samlede vores kaptajn os i samlingsstuen for at give os et overblik over situationen. Vi skulle gå til ro som normalt, men af sikkerhedshensyn fik vi imidlertid ordre til at lægge vores benklæder over fodenden af vore senge og at stille støvlerne under disse.

Hvad var det dog for en infernalsk støj? Man skulle tro man befandt sig på et maskinværksted. Nå, det var vore rullegardiner, der af en orkanagtig storm blev ført til at klapre i vinduerne. De af os, der var vågne, fik vinduerne lukket i, og efterhånden var størstedelen af de 16 mand, der lå på vores stue, blevet vækket, og vi talte om, at det var søndag, så vi ville først blive vækket kl. 7, og da klokken kun var et kvarter over 4, var der jo tid endnu. Der faldt ro over stuen igen."

Kornet Steen Hønnerup, der da var vagtkommandør, skriver: "Begyndelsen af døgnet, de første fire timer, gik rent rutinemæssigt. Hverken jeg eller vagterne konstaterede uregelmæssigheder. vi kunne have ønsket en afpatuljering af de nærliggende sommerhusområder, men holdt os inden for pigtråden, idet regimentchefen direkte havde forbudt udsendelse af patruljer. kl. 4.35 observerede en af vagterne nogle personer, der sneg sig frem mellem sommerhusene. Han råbte dem an, og da de ikke reagerede skød han, og de kastede en håndgranat. Derefter udførte tyskerne et kraftigt ildoverfald med alle våben, der bl.a. omfattede geværer, maskingeværer, håndgranater, morterer og panserværnskanoner. De danske vagter besvarede omgående ilden, og ganske kort tid efter deltog hele kompagniet i ildkampen."

Rekrut Bendt Petersen fortsætter sin beretning: "I bælgmørke, med lyden af skud i ørene, kravlede 16 mand langs gulvet for at få fat i støvler, hjelme, karabiner, geværer og det allermest nødvendige tøj, og man kunne fristes til at tro, at der var vild forvirring, men det var der ikke på nogen måde tale om. Selvom det var tidligt om morgenen og selvom vi kun var 4 måneders rekrutter, så var der ingen forvirring. Den enkeltes pligt stod ganske klart, og den blev gjort, og selvom vi ved prøvealarmeringer måske nok havde fumlet rigtig godt gammeldags i det, så vidste hver mand nu, hvor der var virkelig alarmering, hvor hans plads var.

En af de kammerater på vores stue, nr. 341, der var hjælper ved et rekylgevær, som jeg var skytte ved, var en stout og rolig vendelbo, der ikke lod sig bringe ud af ligevægt sådan lige med det samme. 341 havde fået det job at bryde plommen på vores kasse med ammunition og sørge for at få den uddelt. Knap var geværskytterne klar, før 341 kunne melde, at kassen var åbnet og ammunitionen klar til udlevering. Også ammunitionen til rekylgeværet skulle han sørge for, og da jeg nåede hen til den plads, jeg havde fået tildelt ved et vindue i det sydøstre hjørne af kasernen, var han også der, og der gik kun få øjeblikke før vi kunne tage fat på at besvare ilden. Samtidig var 341 rolig og fattet, og hans ro forplantede sig til mig."

På en anden af stuerne lå rekrut Chr. Algreen Petersen:” Vi for straks ud af sengene og fik fat i stålhellem, gevær og støvler, og i den ”påklædning” plus en skjorte så man de forskellige på deres pladser. 318, der var på vagt og netop på dette tidspunkt stod i skilderhuset, smed sig øjeblikkelig ned på maven, mens han kimedede på alarmklokken. 313, som var frivagt, for rundt på stuerne og skreg alarm. Det var såmænd knap nok, at hans stemme kunne overdøve skydningen. Da han stak hovedet ind ad døren til vores stue og skreg, blev han modtaget med ordene: ”Hold kæft, det er vi s’gu godt klar over”. 303, der havde frivagt og netop havde ligget og sovet i vagtlokalet, da angrebet begyndte, sprang ud af køjen og greb det første det bedste våben, han fandt – en maskinpistol. Han havde dog aldrig haft sådan en tingest i hånden før, men det lykkedes ham dog at tømme et helt magasin ud af døren. Da han ikke vidste hvordan han skulle sætte et nyt magasin på, sådan fortalte han selv, så han sig om efter et nyt våben og opdagede netop en kornet stå med en maskinpistol. Øjeblikkelig rev han pistolen ud af hænderne på kornetten og tømte også dennes magasin ud gennem døren. Nu var der ikke flere våben der, men på en eller anden måde fik han fat i et rekylgevær og stormede ned ad trappen og ned i kælderen, hvor 313 lå og hamrede løs med sit rekylgevær. ”Gå væk, jeg har et rekylgevær”, skreg han. 313, der på grund af mørket ikke kunne se, hvor 303 befandt sig, skreg gennem larmen på ægte københavnsk:”Hvor Fa’en har du lagt dig, nu ligger du vel for Helvede ikke og skyder mig i røven?” 303 lå imidlertid ved et vindue og skød løs, lige til kampen var forbi.”

Hos 342 gik det også hårdt til. da tyskerne havde opdaget, hvor hans rekylgevær lå, løber ”pludselig en fjendtlig soldat frem fra venstre side og kaster en håndgranat mod vinduet. til alt held rammer den vinduessprossen og falder tilbage på jorden, hvor den eksploderede. Ruderne splintredes, men nu var der frit skudfelt for vores rekylgevær. Så var vi altså for alvor opdaget, og nu kunne vi vente alt. Et øjeblik efter så vi glimt af et automatisk våben 25 meter fra os. Det fyrede løs på os, så nu havde vi også endelig et mål og vi tømte et magasin mod det. Hvad grunden end har været, og om vi havde haft held med os, ved vi ikke noget om, men i alle tilfælde hørte vi ikke mere fra den kant.

Næstkommanderende, kaptajnløjtnant Gabriel Jensen, indså den fare, som fjendens ret kraftige brug af håndgranater betød for os, så han gav ordre til at sætte madrasser op for vinduerne. På dette tidspunkt anede vi intet om, at fjendens forsøg på at forcere pigtråden havde været frugtesløse, og da der på en gang lød en råben og skrigen udenfor var den tanke nærliggende, at de virkelig var kommet indenfor, og at de nu ville storme kasernen. Antagelsen var virkelig nærliggende, og da vores gruppefører og stuekommandør, kornet Hønnerup, på grund af den samme tanke kommanderede: ”Bajonet på”, blev vi yderligere bekræftet i denne antagelse.”

“Tyskerne begyndte nu at hyle og skrig”, fortæller Algreen-Petersen, “samtidig med, at de smed en sand byge af håndgranater mod os, og når man betænker, at vi lå på et vandrehjem med store ruder og glasdøre, kan man forstå, at det ikke har været hyggeligt. Hele vejen rundt om vandrehjemmet var spækket med tyske soldater, selv oppe på tagene af sommerhusene, der var beboede af feriegæster, lå de og skød mod os.

Instruktionerne under træningen i kamp fra bygninger blev stort set fulgt – og med den yderste grad af beslutsomhed og offervilje”, udtrykker Hønnerup, “da nærkampen forestod, og jeg kommanderede: “Bajonet på” sporedes ingen tøven. Den livsfare vi havde været i skabte en ganske særlig kammeratskabsfølelse. Jeg kunne føle det, såvel under selve kampen som i tiden, der fulgte.

Kompagniets næstkommanderende mente efter de ca. tre kvarters ildkamp at have konstateret, at angrebet blev udført af regulære tyske tropper og beordrede derfor i henhold til forholdsordren kampen indstillet.” Tyskerne stormede så ind på vandrehjemmet og gennede rundt med os, indtil vi til sidst blev ført ud på vejen foran vandrehjemmet og stillet op i marchkolonne.

Også ved “Hermon” var det gået hårdt til, og da der blev kastet håndgranater ind i bygningen blev ilden hurtigt åbnet overalt. Under kampene her faldt kornet K.B.Madsen, og da bygningen blev stukket i brand måtte den daværende styrke søge over i klosterfløjen, hvorfra kampen blev fortsat.

Da ordren til kampens standsning var givet blev der hejst et hvidt flag på flagstangen af kurstedets tårn, men på grund af mørket var det vanskeligt at se. Skydningen holdt inde i et par minutter, men blev derpå genoptaget fra begge sider. Det var vanskeligt at få skydningen standset som følge af det store areal styrken var spredt over, således at der gik op mod 1 1/2 time inden overgivelsen fandt sted. Da kaptajn Wesenberg var på vej til klosterfløjen for at få ilden standset her blev han ramt af en sprængladning og murbrokker og dødeligt såret. Iøvrigt såredes 7 menige under kampene her. Tyskerne angiver selv deres tab til en død og 33 sårede.

“Den første tid var kornetterne interneret i Nyborg, d.v.s. dels på vandrerhjemmet og dels på Kurhotellet. Vi boede i vandrerhjemmet og blev under skarp bevogning marcheret til Kurhotellet for forplejning m.v. et par gange om dagen. De første dage gik med at skrive beretninger og smugle breve ud, og da det forlød, at vi skulle flyttes til en anden lejr, tømte vi hvad vi kunne af løst og løstsiddende inventar, som vi fik ud gennem hegnet eller kastede over hækkene til de haver vi passerede på vejen frem og tilbage til Kurhotellet. Efter ca. ti dages forløb blev kompagnierne, minus officerer og officianter, flyttet til Stalag Kerteminde sammen med de soldater af 7. regiment, som havde ligget der tidligere.”

Der knytter sig til Nyborggarnisonen endnu en beretning, idet et hold befa-

lingsmænd fra regimentet fra den 25. til den 28. august deltog i et militært landsidrætsstævne på Holmen i København. Stævnet sluttede den 28. august omkring kl. 16 i opløsningens tegn, idet en vis nervøsitet havde grebet de fleste, især da kadetterne og orlogsgasterne blev kaldt til deres skibe. Premierløjtnant E.J.Harder var holdleder for gruppen fra 3. regiment. Han fortæller:

“Jeg tog ind til byen for at undersøge, om der overhovedet var noget om sagen, eller om det alligevel blot var bundløse rygter. Jeg traf en funktionær fra et af ministerierne, og han mente at kunne bekræfte, hvad jeg havde hørt og kunne yderligere understrege alvoren ved at fortælle, at man i ministerierne havde påbegyndt udbetaling af lønning for 2 måneder frem i tiden. Hos chefen for kommandoafdelingen traf jeg kaptajn Hjalf, der kunne oplyse, at rygterne svarede i det store og hele til de virkelige krav. Kl. 19 fik jeg forbindelse med vagthavende officer i Nyborg, premierløjtnant Rasmussen, som jeg orienterede om situationen og understregede, at man “burde passe på de tidlige morgentimer”, samt udbad mig forholdsordre.

Kl. 22 var jeg atter i generalstaben, og kaptajnen mente, at situationen nu var sådan, at man kunne forvente “tysk besættelse af de danske kaserneetablisseringer i løbet af de tidlige morgentimer. Jeg spurgte, om der i den anledning var givet nogen forholdsordre til garnisonerne og kaptajnen svarede, at det var der ikke, og der var heller ikke givet ordre om, at garnisonerne skulle forsvare sig i tilfælde af angreb. “Det er der ikke, nogen kan måske forsvare sig og andre ikke, så det må de selv om.

Jeg sagde, at jeg havde ansvaret for 10 af regimentets befalingsmænd, der havde deltaget i landsidrætsstævnet og spurgte, hvad han ville råde mig til at gøre. “At tage til Nyborg i morgen tidlig gavner vist ikke meget, men forsvind fra jordens overflade eller tag til Næstved. Jeg har en formodning om, at de vil forsvare sig.” Med den besked gik jeg.

Jeg havde nu fattet min beslutning og fik kontakt til trainafdelingens chef, oberst W. greve Sponeck på hans privatadresse og bad om at måtte låne en rufvogn for med den at blive kørt til Korsør, hvorfra jeg så med et af marinens skibe kunne blive sejlet til Nyborg og søge at nå afdelingen inden kl. 4. Derefter fik jeg telefonisk fat i 7 af befalingsmændene og gav dem ordre til at møde ved Hovedpostkontoret kl. 00.45. Det var premierløjtnanterne Linding og Nordborg samt kornetterne Lerche, Almar, Paaby og Holst.”

I mellemtiden havde kornetterne Lendal og Lerche været ude på Jægersborg kaserne for dog at være på et militært etablissement, hvis der skete noget, men her havde man været ganske uinteresserede i forholdene. Kornet Lerche fortæller, at de endog om aftenen havde samlet mandskabet og forevist folkene en Chaplin-film, så kornetterne var klar over, at her ville der ikke blive kæmpet.

Premierløjtnant Harder fortæller videre: "Allerede efter at have kørt et lille kvarter, mødte vi tyske troppekolonner på march mod København. Vi lod os ikke standse, men kørte lige igennem med fuldt oplyste lanterner. Vejret var ualmindelig dårligt. Det var bælgmørkt, og regnen strømmede ned i stride strømme. Sigbarheden var lig Nul. Chaufføren var sat på en vanskelig opgave, da vi jo gerne skulle nå Korsør i løbet af et par timer. En enkelt gang kørte vi galt, og to gange kørte vi i grøften. Desværre var heldet ikke på vor side, da det planmæssige tidspunkt forskubbede sig fra kl. 3 til 3 3/4.

Ca. 5 km fra Korsør, netop da vi passerede et bakkedrag, opdagede jeg et væld af projektørlys, lysbomber og sporlys og sagde til chaufføren: "Så for S...., nu er englænderne der, nu er skibene måske stukket ud. På med vanten, chauffør, fuld gas på.

Da vi kom ud i havnen, mødte der os et sælsomt syn, men vidunderlig smukt og uforglemmeligt. Det skønneste maleri, jeg nogensinde har set. Havnen var et lyshav, projektørerne fejede hen over skibene og kajerne. Lysbomber svævede hen over den ellers kulsorte himmel og kastede et blændende hvidt skær over det hele. Sporprojektiler kastede lyskugler i alle mulige farver, røde, hvide, gule, blå og grønne op og hen over pladsen i en uendelighed. "Bravo, der er den", sagde jeg til chaufføren og pegede på ministrygeren "Søbjørnen". Kør hen til det skur der og stands.

"Halt. We'st da" – Jeg stirrede frem, og lige foran vognen stod to tyske officerer med pistolerne pegende lige mod os. I en brøkdæl af et sekund blev jeg klar over, hvad der var sket. Vi var altså kommet for sent. Jeg så nu, hvorledes alle projektører var rettede mod et eneste mål, nemlig de to ministrygere, der nu lå ganske døde og tavse side om side, det mindre bag det større. Det så ud, som om det lille skib brændte. Og tyskerne blev ved med at skyde.

"Bak, bak for H...." råbte jeg, og chaufføren havde nok at gøre med at rive i sine bremse- og gearanordninger. Tyskeren, der åbenbart pludselig må være blevet forvirret og troede, at han kunne forstå dansk, råbte: Tilbakke. Tilbakke." "Ja, Ja, sagde jeg og smilede venligt og smækkede døren i lige for næsen af ham, og pludselig var vi væk lige så hurtigt, som vi var kommet. Et held, at der netop var en gade i den retning, vi bakkede. Tyskerne kom sig hurtigt af deres forbløffelse, men afstanden var alligevel blevet så tilpas stor, at deres skud ikke ramte. vi kørte op i udkanten af byen, hvor vi parkerede inde i en have til en stor villa. Jeg bankede, ringede, kimede på døren, men man turde vel ikke åbne, klokken var lidt over fire og det var bælgmørkt endnu.

Lendal og jeg foretog en rekognosceringstur ned i byen. Tre gange blev vi anråbt af tyske posteringer, som vi dog heldigvis undgik, og vi indså da, at vi godt kunne forsvinde. Men hvor skulle vi tage hen? Næstved, jo det var nok det rigtige sted. Chaufføren arbejdede igen, men det var kun en kort tur. Ved et

Sabotagen mod Dansk Akkumulator og Elektromotorfabrik (DAE) i Odense den 28/8 1943. (FM)

vejkryds lige uden for byen blev vi standset, og denne gang lykkedes det ikke at bakke væk, men derimod ned i en grøft. Tyskeren, en ældre Obergefreiter, havde allerede lukket døren op til mig og spurgte, hvor vi skulle hen. Jeg forklarede ham, at vi var på vej ned i byen, en forklaring, der vel i nogen grad forvirrede ham, da han mente netop lige at have set os komme fra byen. Jeg fortsatte med at snakke med soldaterne på det mest gebrokkne tysk, og imens benyttede mine kammerater lejligheden til at snige sig bag ud af vognen og efter bedste eksercerpladsmønster at krybe bort langs grøften og forsvinde ind i en frugthave. Da alle var væk pegede jeg på en gård, der lå i den retning, de andre havde taget, "Pferde holen", sagde jeg, og det syntes tyskerne var en god ide for at få vognen op af grøften, hvorefter vi med tyskerens velsignelse forsvandt i retning af gården og ind i skoven, hvor de andre var.

Så blev det heller ikke Næstved, og det næste mål måtte da være Sverige og siden England. Vi sneg os ned gennem Sjælland langs hele østkysten, og efter ti dages forløb lykkedes det os at komme over."

Ovenstående, der er et uddrag af en langt fyldigere rapport fra oktober 1943, har Harder suppleret med nogle ord i dag som en konklusion:" Generalstaben

anså altså ikke situationen alvorlig nok til at udsende en skærpet forholdsordre. Et andet eksempel på den besynderlige inaktivitet, som åbenbart også herskede andre steder, finder vi i Odense ved Jydske Divisionkommando. Chefen var generalmajor Knudtzon. En ved divisionsstaben tjenstgørende officer, kaptajn Kaas-Sørensen havde privat forbindelse med en lokal modstandsgruppe, og tidligt om morgenen den 28. august modtog han på sin bopæl en kopi af en befaling, som en kvindelig rengøringsassistent havde tilegnet sig under sit arbejde ved den tyske kommando i Odense. Det var en kopi af den tyske militærchefs angrebsordre på de danske militære installationer og garnisoner på Fyn. Kaas-Sørensen har fortalt mig, at han omgående afleverede den direkte til generalmajor Knudtzon, men denne tog altså ikke henvendelsen og især dens indhold alvorligt.

Der herskede en klar afstand mellem os unge befalingsmænd og chefsgruppen, men de unge officerer, værnepligtige befalingsmænd og de menige dannede – uden at tale derom – et fællesskab mod tyskerne. Vi ønskede alle, at der ville opstå en situation, hvorved danskerne udadtil kunne bevise deres ståsted på allieret side. Sådan var det. vi var blevet nationens gidsler bl.a. med opgaven at skulle uddanne værnepligtige unge til at forsvare deres fædreland i en situation, hvor fjenden allerede havde etableret sig – endog i samarbejde med regeringen.”

På Fyn lå modstandsgrupperne ikke på den lade side. i løbet af 1943 finder vi dem allerede vel organiserede og aktive i kampen mod besættelsesmagten og mod den samarbejdspolitik, som den danske regering førte.

I slutningen af juli var den første nedkastning fra England kommet ned ved Enebærødde med materiale til modstandsbevægelsen, og i august måned havde man været godt med til at varme op til bruddet mellem den danske regering og tyskerne. Særlig i Odense var det gået hedt til med kampe mellem danskere og tyske soldater, og den 19. august var der udbrudt den første folkestrejke, hvilket havde fået til følge, at Odenses politi havde måttet indhente forstærkninger fra Sønderborg, Kolding og Haderslev samt fra København.

Det gik bl.a. hårdt ud over forretninger, der handlede med tyskerne, og en af betjentene fra Frederiksberg, Erik Madsen, fortæller: “Jeg husker, at det i særlig grad gik ud over en stor slagterforretning. Alt var så at sige ødelagt, de store udstillingsvinduer var knust, fødevarer af enhver art flød rundt på gulvet, kasseapparater var smadret og kødfars smurt op ad flisevæggene. Selv et stort messinggelænder ved indgangen til forretningen var hamret fladt. På fortovet flød det med glasskår og udkastet butiksinventar.

Stemningen blandt os var god, og medvirkende hertil var det gode forhold vi havde til befolkningen, hvilket tyskerne var klar over. De var derfor mistænksomme og meget besværlige, for at sige det mildt. Vor ledelse udviste stor

situationsfornemmelse under mange sammenstød mellem befolkningen og tyskerne. Vi nærmede os den 29. august. Ved daggry befandt vi os alle på forlægningen i Lille Dansestræde. De fleste havde lagt sig på sengene med uniformen på, da stedet med et blev omringet af tyskerne. I det rum, hvor jeg opholdt mig, stod pludselig to tyske soldater med skudklare maskinpistoler rettede imod os. De råbte op og virkede nervøse. Det samme skete i de andre rum, hvor der befandt sig politifolk, og fra byen kunne vi høre skud. Vi blev alle afvæbnet.

Efter nogen tid blev vi – stadig under skarp bevogtning – ført ud til vore to udrykningsvogne og kort efter kørt til Nyborg, hvor en færge ventede. Henimod aften blev vi sat af ud for Frederiksberg politistation og en del af de fragne våben tilbagegivet, hvorefter de tyske soldater forlod stedet.”

I maj 1943 var faldskærmsmanden Peter Carlsen kommet til Fyn og sammen med LR Sagfører Johannes Rud fik han de nødvendige kontakter til aktive grupper i Odense, og blandt dem også en gruppe yngre officerer. Man var allerede i godt i gang med modstandsarbejdet, og den 29. august blev derfor en befrielse for mange.

I løbet af lørdagen blev man klar over, at tiden var inde, og gruppen aftalte, at man om aftenen ville mødes hos adjunkt Hæstrup. Siden 1940 havde Jørgen Hæstrup sammen med LRSagfører Ernst Petersen og premierløjtnant Borch-Andersen stiftet og drevet en terrænsportsforening og arbejdet var intensiveret efter ankomsten af faldskærmsmanden Peter Carlsen. Peter Carlsen havde i løbet af sommeren fået organsieret en del særdeles aktive grupper, der også havde gjort deres til at august måned blev “varm” for tyskerne. Fra en af grupperne fortæller Erik Frandsen: “Vore kvinder syede 20 bæltter i hessian, og heri blev sprængstoffet sat – ialt ca. 100 kg. Bæltterne blev afhentet på min bopæl om aftenen den 28. august af spadserende unge par, der på et ganske bestemt tidspunkt lagde vejen forbi fabrikken – Dansk Akkumulator i Ørstedsgade – Her var en mand klar ved et åbent kældervindue ud til gaden, og ubemærket gled alle bæltterne her ned, blev stablet det rette sted, for til slut at blive forsynet med detonator “blyant”. Sent på aftenen kom så det store brag, der var en god optakt til den 29. august – og var tyskerne ikke vilde i forvejen – så blev det nu.”

Jørgen Hæstrup fortæller om denne aften, da han var gået i seng dødtræt og var faldet i søvn: “Lidt over midnat blev jeg vækket af vores logerende, der ruskede i mig og sagde, at det ringede og at der uden for døren stod en mærkelig mand. Søvntrukken gik jeg ned og lukkede op, og her stod maskeret med et tørklæde og med pistol premierløjtnant Borch-Andersen. “Luk vinduerne op med det samme” var hans første korte besked, og den besked var jo ikke til at tage fejl af. Få minutter senere bragede bomberne på det ret nærliggende akkumulator-

fabrik. Situationen var indlysende, og Borch-Andersen var tydeligt nervøs. Han agtede ikke at lade sig internere. Foreløbig blev aftalen, at han gik "under jorden" i vort hjem."

Premierløjtnanterne Ib Jersing og Ole Justesen sov denne nat hos grosserer Jens Fr. Busk Rasmussen, og "i løbet af formiddagen den 29. august samledes de fleste fra modstandsgruppen hos LRSagfører Rud på hans landsted "Elysium". Vi 4 tjenstgørende officerer (Borch Andersen, Ole Justesen, Axel Christensen og Ib Jersing) besluttede ikke at ville melde os til tyskerne for at blive interneret. Da vi var efterlyste, som absenter og måske andet, var vi nødt til at "gå under jorden". Det problem havde de civile eller hjemsendte officerer ikke. Vi udgjorde derfor en sikkerhedsrisiko for resten af gruppen, og Odensegruppen besluttede at ligge lavt indtil videre, og ville nødtigt have for mange "under jorden" at passe, især da vi ikke selv havde civile forbindelser i byen. "Knud" mente derfor, at vi kunne gøre mere gavn ved at søge over til England til uddannelse. "

Med et velanbragt brag havde gruppen afsluttet den række af sabotager, der førte op til det endelige brud med tyskerne, men det forårsagede for officersgruppens vedkommende en ændring af arbejdet, fordi flere måtte søge til Sverige.

Andre grupper var dog intakte. Kristian Hansen fra gruppen Walther fortæller om sin aktivitet efter morgenens begivenheder: "I herregården Lundsgårds skove lå en dansk garnison i kontonnement. Da vi søndag morgen erfarede om den militære undtagelsestilstand, ilede vi ud til den danske forlægning. Her var alt i oprud og man ventede tyskernes ankomst. Jeg fik kontakt til en premierløjtnant og fortalte, at jeg var medlem af modstandsbevægelsen i Odense, og spurgte om vi kunne få andel i nogle våben inden tyskernes komme. Det kunne der overhovedet ikke være tale om, og jeg kontaktede nu nogle af de menige, som stod ved pigtrådshegnet. De var mere end villige. Over hegnet blev nu kastet et gevær 89 og senere en karabin, og desuden fik vi en del ammunition. Vi fortrak skyndsomt til Kertemind Roklub, hvor vi skjulte våbnene og ammunitionen i en fire-åres inriggerbåd, der samme eftermiddag blev roet til Odense. De første uger efter den 29. august gik med at støve rundt og opsnuse, hvor der var gemt våben, som havde tilhørt militæret."

Der kom dog også gang i sabotagerne igen. Den 9. september sprængtes en transformator ved viadukten i Grønlandsgade, og samme aften gik det ud over Blumensåts fabrikker i Nedergade samt et autoværksted i Brogade. Den 11. sprængtes en højspændingmast på Solsikkevej og den 14. gik det ud over De forenede Automobilfabrikker.

Erik Malmlose, som havde været på officersskole, men i august 1943 arbejdede for Geodætisk Institut på Fyn, havde fået kontakt med modstandsgrupperne

og virkede her som våbeninstruktør. Han blev gift den 22. august, og hans nygifte kone fandt sig i, at han de følgende aftener fortsatte sin instruktion og undervisning i brugen af våben og sprængstoffer. Han havde planlagt en bryllupsrejse til København den 29. august, men den måtte aflyses. Derimod lykkedes det for ham fra en ungdomskammerat at redde 6 danske pistoler, og "nogen tid efter fik vi en pakke tilsendt med 24 stk. 6 mm pistoler, hvorfra husker jeg ikke, men jeg hentede dem på banegården. Pakken var sendt til handelsrejsende Peter Våben, post restante Odense Banegård."

I det hele taget gik jagten på den danske hærs våben. Nogle 89-ere var således blevet druknet i svømmebassinet i Ringe, og her var bl.a. Uffe Klausen med til at rense våbnene efter at de var reddet op igen. Stud.mag. Johan Malling var også på Fyn i dagene omkring den 29. august, hvor han af premierløjtnant Lundorf fik udleveret en stor fiberkuffert med sprængstof og detonatorer, der skulle til København. Det havde været opbevaret hos greve Ahlefeldt Laurvig Lehn på Hvidkilde.

Kilder:

Beretninger fra Erik Madsen, Anton Dalsgaard, Erik Frandsen, Jørgen Hæstrup, Ib.E. Jersing, Sigurd Weber, Kristian Ingv. Hansen, B.L.Olesen, Erik Malmose, Uffe Klausen, Johan Malling, K.H.Bruhn, Eyvind Lillevang Andreasen, Erik Sinding, Hans Brodersen, Viggo Tønsberg, Sven Koefoed, Carl Schondel, E.O.Hansen, Ahlefeldt-Laurvig-Lehn, N.K.Nørgaard, Bent Hejnfelt, Ejler v. Holck, J.K.Ovesen, Erik Ravn, Heimann, Chr. Algreen-Petersen, Bendt Petersen, E.J.Harder og Steen Hønnerup og samtale med E.C. Lerche samt Parl.Komm. Bd.VI side 163-176 og bd. XIII bd. 2 side 870-872, og Jørgen Hæstrup Krig og besættelse, Odense 1940-45, side 254-256 og 299-303, samt en beretning i Fyen Stiftstidende d. 26/8 1968 og fægtningsberetning af oberstløjtnant Gerstoff i FM 6 D - 20.

Holmen og kystdefensionen

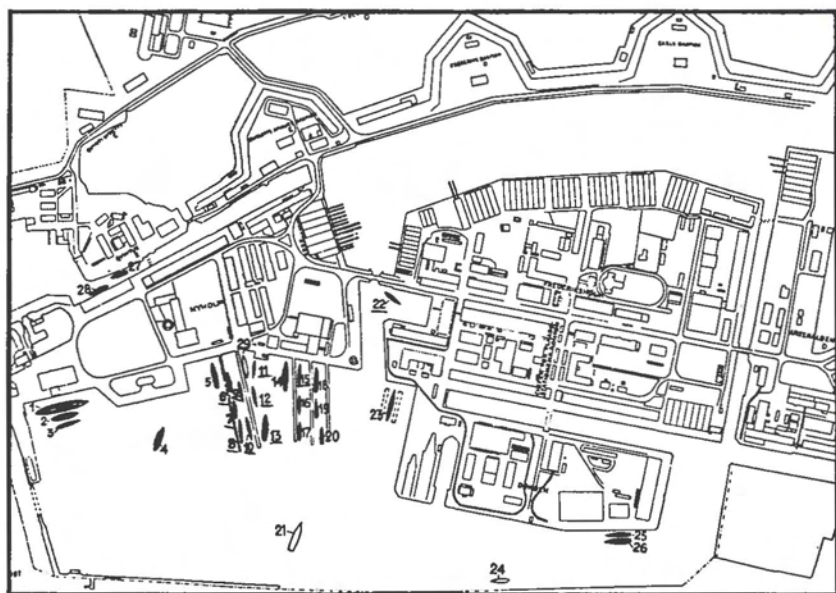
Omkring kl. 15.15 lørdag den 28. august tilkaldte forsvarsministeren chefen for søværnskommandoen, viceadmiral A.H.Vedel. Denne fik ordren, at der ikke måtte kæmpes på Holmen og ved kystdefensionens værker og heller ikke fra skibene. Viceadmiralen spurgte, om det var regeringens ordre, hvilket ministeren bekræftede. Straks efter samtalen udsendtes ca. kl. 16 en af ministeren underskrevet ordre: Besættelse af skibene på Holmen må efter regeringens bestemmelse ikke imødegås med magt, og hertil føjede søværnskommandoen: Skibe kan efter omstændighederne sænkes.

Tjenesten på Holmen blev, trods den rådende beredskabstilstand, så vidt muligt udført som under normale forhold, og bl.a. gennemførtes som tidligere nævnt på Holmens stadion et idrætsstævne med deltagelse fra såvel hæren som søværnet.

Meget var imidlertid allerede da forberedt, idet det for enhver søofficer var magtpåliggende, at man ikke endnu en gang blev udsat for, at regeringen skulle beordre aflevering af nogle af flådens skibe. Det pinte alle, og det havde været en sorgens dag, da man i februar 1941 fik ordre til at aflevere 8 torpedobåde til tyskerne.

Den 27. august omkring kl. 22 havde viceadmiral Vedel afholdt et møde i Marineministeriet, hvor han havde givet meddelelse om den politiske situation og samtidig udstedt forskellige forholdsordrer. Det havde for Holmen betydet, at man havde beordret en ministryger "M.S.4" til om natten at tage post ved Hønseløbets, der er indløbet til flådens leje fra havnen, således at den kunne alarmere, hvis noget nærmede sig. Desuden blev vagten ved de to indgange til Holmen fra landsiden, nemlig den såkaldte værftsbrovagt fra Christianshavn og Kongebrovagten fra Refshalevej forstærket. Da man endnu ikke vidste, om der ville blive mulighed for nogle af skibene at stikke ud af havnen til Sverige, fik alle enheder, der lå ved Holmen ordre til at træffe øjeblikkelige forberedelser til at sænke skibet og samtidig til inden lørdag kl. 16 at indtage den nødvendige ammunition og proviantering til en uge.

Afgørende for begivenhederne den 29. august var det imidlertid også, at alle skibe ved Holmen var underlagt chefen for kystflåden, og at chefen for Holmen havde kommandoen på land. Da regeringen havde givet ordre til, at flådestationen ikke måtte forsvares, var det ligeledes væsentligt, at man kunne sinke tyskerne så meget som muligt, og derfor besluttedes det, at alarmering om indtrængen på området ikke alene skete pr. telefon, men også pr. motorordon-

Sænkede skibe på Holmen den 29. august 1943.

1. Artilleriskib PEDER SKRAM.	17. Mineskib MF.2 SIXTUS.
2. Torpedobåd HVALROSSEN.	18. Mineskib LOSSEN.
3. Torpedobåd R.2 MAKRELEN.	19. Ministryger MS. 10.
4. Ministryger M.3 SØULVEN.	20. Ministryger MS. 8.
5. Opmålingskib HEJMDAL (delvis).	21. Ministryger M.2 SØBJØRNEN.
6. Ubåd C.1 BELLONA.	22. Oliebåd.
7. Ubåd C.2 ROTA.	23. Ubåd H.2 HAVFRUEN m.Dok 2.
8. Ubåd H.1 HAVMANDEN.	24. Ministryger MS.4.
9. Ubåd H.4 HAVHESTEN.	25. Torpedobåd R.5 SÆLEN.
10. Ubåd D.1 DAPHNE.	26. Torpedobåd R.3 NORDKAPEREN.
11. Ubåd D.2 DRYADEN.	27. Mineskib MF.3 LOUGEN (+ brændt).
12. Ubåd H.3 HAVKALEN.	28. Mineskib MF.4 LAALAND.
13. Værkstedsskib HENRIK GER-
NER (+ brændt).	29. FLORA (intet batteri).
14. Mineskib LINDORMEN.	
15. Ministryger M.6 SØHUNDEN.	
16. Mineskib MF.1 KVINTUS.	

Efter "Da Danmarks Flaade blev sænket" af kommandørkaptajn F.H. Kjølseen.

Plan over Holmen.

nans til chefen for Kystflåden, samtidig med at man lavede passive spærringer på vejene og lod broerne over kanalerne blive åbne.

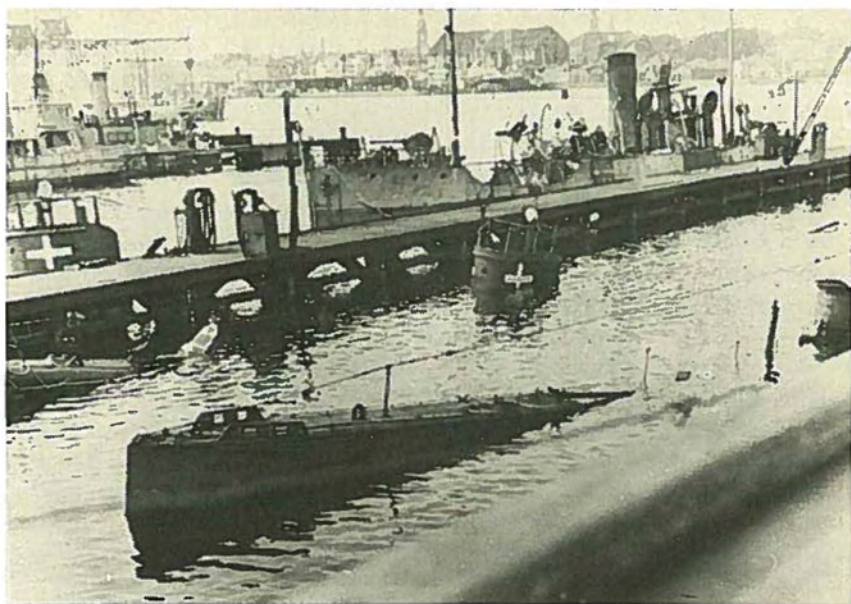
Kl. 4 kom meldingen om, at tyskerne var ved Værftsbroen, og da chefen for Kystflåden efter kontrolopringning havde sikret sig, meddelte han kl. 4.05 viceadmiralen, at tyskerne var både ved Værftsbroen og ved Refshalevejen og at der var tyske fartøjer ved Hønseløbet. Viceadmiralen gav da kl. 4.07 ordre til sænkning af skibene på Holmen. Kl. 4.08 signaleredes ordren videre til enhederne og kl. 4.13 lød den første detonation og sprængningerne fortsattes indtil kl. ca. 4.35.

Da tyskerne kom til værftsbrovagtten bad den tyske officer om at komme til at tale med "Der Kommandant", hvorefter vagten lod bilerne passere. Da klapbroen mellem Arsenaløen og Frederiksholm var løftet, kunne vognene ikke komme videre, så de måtte vende om og kørte ad Refshalevejen til vagten ved Kongeporten, hvortil tyskeren nåede kl. 4.13. Atter erklærede den tyske Oberleutnant, at han skulle aflevere et meget vigtigt brev til "Der Kommandant", men ved en fejltagelse blev denne officer imidlertid vist til kommandorummet på Søværnets Kaserne, hvor han var kl. 4.18 og meget ophidset forlangte at tale med den øverstbefalende. Han fik da at vide, at chefen her var chef for kasernen, og man førte ham da til chefen for flådestation, hos hvem han kom kl. ca. 4.27.

Efter gennemlæsning af skrivelsen gjorde chefen imidlertid tyskeren opmærksom på, at de i skrivelsen omtalte skibe og Lynetten ikke hørte under hans kommandoområde, men han ville udarbejde et svar på de tyske krav. Han ringede derfor til viceadmiral Vedel. I telefonen blev viceadmiralen ved *langsom oplæsning* gjort bekendt med de modtagne krav samt med den svarskrivelse, som chefen for flådestationen havde affattet, og som viceadmiralen gav bemyndigelse til at aflevere. Svaret indeholdt i forbindelse med en protest mod besættelsen af Holmen, tilsagn om at anlæg, skibe, våben og soldater indenfor Holmens område ville blive udleveret uden modstand. Kl. 4.50 blev svaret overrakt, hvori man erklærede, at indmarchen ville tage sin begyndelse kl. 4.57. To minutter før, kl. 4.55, indfandt chefen for kystflåden sig hos chefen for flådestationen og meddelte denne, at skibene var sænket.

Her skal vi ikke give en nærmere redegørelse for sænkningen, men derimod udelukkende høre, hvad deltagerne i begivenhederne har at berette.

Viceadmiral A.H.Vedel opholdt sig hele natten på sit kontor i Marineministeriet, og han fortæller: "Tyskerne sørgede for i den årle morgen at omringe min privatbolig i Hellerup for at søge at finde mig der. Min kone opgav selvsagt ikke, hvor jeg var, men telefonerede kort efter ind til mig, at tyskerne havde været der. Jeg blev så, hvor jeg var, og en times tid efter kom en tysk officer og en patrulje. Ved 7-tiden blev jeg ført til Hotel "Phønix", hvor den tyske admiral Wurmbach modtog mig med ordene:"Hr. admiral, vi har begge gjort vor pligt,"

Henrik Gerner og ubådene "Bellona" og "Havhesten".

og viceadmiralen tilføjer: "Men sænkningen af flåden den 29. august var ikke et een-mands værk. Een har ansvaret, men hele marinens samlede personel har sin del i, at noget sådant kunne gennemføres. Både loyalitet, dygtighed og samarbejde er nødvendigt."

Ubådsværkstedsskibet HENRIK GERNER skulle den 29. august være afgået til Århus med et hold dykkeraspiranter på uddannelse. Søløjtnant Erik Stær-mose fortæller herom: "Den 28. august blev toget definitivt aflyst, og i stedet blev søløjtnant Alexander Edvars og jeg beordret til at gøre skibet klar til hurtig demolering evt. sænkning. Kl. ca. 4 angreb tyske styrker Holmen gennem Prinsessegadeporten, men søløjtnant Wesche m.fl. havde ved håndkraft åbnet broen mellem Nyholm og Frederiksholm og smidt håndtaget i havnen. Denne manøvre gav os ekstra tid til at demolere. Der blev fra chefen for kystflåden givet signalet til sænkning af skibene: "KNU."

Signalet blev sendt fra torpedobåden HVALROSSEN, der ligger et par hundrede meter borte ud for Nyholms gamle kran og på siden af det gamle panserskib PEDER SKRAM, hvor kystflådens chef kommandør Ipsen havde tilbragt natten. De to løjtnanter fik ordre til at undersøge om ordren er modtaget på

ubådene. Inde mod kajen lå de 2 ubåde DRYADEN og HAVKALEN, og idet de to løber forbi hører de en boblende lyd. Det er HAVKALEN, der synker. Fortøjningerne er kastet, bundventilerne er åbnet, og nu synker den med åbne luger. Kl. er 4.12.

Forpustede entrer de to om bord på HENRIK GERNER, men til deres overraskelse træffer de en værnepligtig i færd med at hente ammunition. Han var i færd med at lange granater til en 20 mm kanon. Han vender sig, da han hører trin. "Gå bare tilbage til HEKLA", siger løjtnant Stærmosen til ham, men marineren er hvid i ansigtet af vrede: "Forrædere, forbandede forrædere, skal skibet ikke forsvares?" Stærmosen forstår situationen, men der er ikke tid til nærmere forklaringer. "Tag det roligt, kammerat", siger han, "tyskerne får ikke skibet. Det, der skal gøres ordner vi".

HENRIK GERNER kan ikke som ubådene sænkes ved at åbne bundventilerne. Det er et langt større skib, og der skal sprængladning til, men alt er forberedt og sprængladningen findes i chefens skab. De står et øjeblik og stirrer på skabets pæne mahognidør, men ingen af dem har tænkt på nøglen, og det latterlige i situationen går op for dem. Et velrettet spark af træskostøvlen knuser døren og de kan hente en 10-kilos bombe med elektrisk tænding og et vækkeur til tidsindstillingen. De får den anbragt på forskottet i maskinrummet og indstiller sprængningen på ti minutter, og springer op ad lejderen.

Undervejs passerer Stærmosen officersmessen og husker skibets berømte gæstebog, der rummer navnetræk af mange kendte danske og udenlandske personligheder. Han finder den, og efter en pludselig indskydelse slår han op i bogen og skriver med fast hånd: "Farvel HENRIK GERNER, den 29. august 1943 kl. 4."

På land venter de, mens de rundt om i mørket hører eksplosioner og dæmpede kommandoråb og ser skæret af brande, men der sker ikke noget med HENRIK GERNER. Efter endnu fem minutter løber de ombord på skibet og sniger sig hen til bomben og stirrer på den. De kan ikke se, hvor fejlen er. Så finder de et par dunke med olie og hælder den ud over hynder og andet brændbart i lukafer og messer og sætter ild til, men ilden brænder dårligt. Den fænger ikke rigtigt. Så lykkes det dem at finde dunke med benzin og petroleum. De arbejder, så sveden hagler af dem, og nu fænger ilden, og eksplosionsagtigt springer den rundt og stiger på sekunder til en knitrende brølen. Edvars når ud, men da Stærmosen skal til er trappen blokeret. Han prøver en luge, men den er boltet til, og han må springe afsted for at nå trappen. Det lykkes, og i det øjeblik han når ud rammer han i hovedet af en pøs vand. Det var Edvars, der fik slukket ilden i hans tøj.

Da de kommer ind på land ser de store sorte røgskyer, der slår op fra skibet. Branden vil ikke være til at standse.

På U-bådene havde man travlt. Maskinelev Erik Richter fra U-båden DAPHNE fortæller herom:” Den 28. august blev vi kaldt til mønstring på kajgaden ved logiskibet HEKLA, og vi fik i korte træk fortalt om situationen. Al landlov blev inddraget, og skibene blev beordret gjort kampklare. Hver skibsbesætning kom i gang med at hente krigsforsyning i depoterne, bringe det ombord og få det stuvet af vejen, såvel sprænghoveder til torpedoerne som vand og olie. Vi arbejdede hele natten op til den 29. Ikke mange af os unge mennesker var i virkeligheden klar over den egentlige alvor, og hvad det indebar. Til sidst blev vi beordret ombord, motorerne blev prøvestartet og slukket igen og ud på natten den 29. august blev der givet ordre til afsejling.

Fortøjningerne blev kastet, og vi gled agter ud i flådens leje, men længere nåede vi heller ikke, for der blev skudt på os med artilleri, så vi gik til kaj igen, motorerne standset, og alle blev beordret op på anløbsbroen. Kun chefen, kaptajnøjntant Wern og første mester blev ombord. Kort efter kom de hurtigt fra borde, og D 2 begyndte at synke, og der stod vi og så vort skib gå ned, men det var ikke kun vort, men også de øvrige fartøjer, som på det tidspunkt var på Holmen, som endte på bunden. Med en klump i halsen gik vi ind på hovedkajen.”

På ubåden DRYADEN søgte man yderligere at ødelægge båden. Aage Philipsen, der var maskinist ombord, fortæller, at “i maskinen blev samtlige fremdrivningsmotorer ødelagt, dieselmotoren blev smadret, herunder motorblokken, topstykker og brandoliepumper, i elektromotorerne til fremdrivning blev samtlige viklinger ødelagt ved at slå en skruetrækker ind i ankervikling og samtlige magnetpoler med resultat af 100% defekte motorer til følge.” Også på ubåden HAVKALEN tog de deres forholdsregler. E. Barsted fortæller, “at vi tømte båden for håndvåben, tog bundstykkerne ud og kastede dem i vandet. Under gulvet i båden var batterierne anbragt, og de kortsluttede naturligvis, så båden blev ubrugelig

Henning Pløger var værnepligtig radiotelegrafist på SØULVEN og havde Hundevagten fra midnat til kl. 4 den 29. august: “Jeg husker endnu tydeligt den nattevagt. Radiostationen i M-bådene lå oppe i dækshuset lige under broen ved siden af nedgangen til banjerne. Der var meget atmosfærisk støj og meget lokal støj, og samtidig ville jeg gerne følge med i, hvad der foregik på dækket, så jeg havde af og til døren på klem.

Lidt over kl. 4 blev der pebet ud på banjerne. Der var blevet modtaget et blinksignal fra kystflåden om at sænke skibene. Alle mand blev nu beordret i land medbringende den pakkede køjesæk. Chefen havde antændt sprængladningen – det gav ti minutters frist. 2. mester satte maskinen på langsom bak, og da han og chefen var hoppet i land, kappede dæksregnskabsføreren fortøjningerne, således at SØULVEN selv sejlede ud i flådens leje.

For os, der stod i læ bag husene i land, var det et uforglemmeligt syn. En mørk og regnfuld nat, der blev gennemtrængt af kommandoråb og snart efter af de dumpe drøn fra de detonerende sprængladninger, som snart sendte skibene til bunds. Flere skibe begyndte at brænde og deres luftskytssammunion begyndte nu at eksplodere og sende sporprojektiler vildt omkring. Ude i Hønsbroløbet var en af de små minestrygere MS 4 placeret for at hindre nogle armerede tyske trawlere i at trænge ind på Holmen. Chefen for MS 4 søløjtnant R.H.Larsen havde stukket sit skib i brand i stedet for at sænke det. Det var et træskib. Det lyste uhyggeligt op samtidig med, at de tyske trawlere søgte frem mod Holmen og skød ind over os. Besætningen på MS 4 sprang i vandet og svømmede over til toldboden, hvor de blev hjulpet i land af besætningen på en af DFDS små rutebåde.”

Torpedobådene MAKRELLEN og HVALROSSEN var begge fortøjet på siden af artilleriskibet PEDER SKRAM. Besætningerne på de to både bestod bl.a. af søkadetter i ældste klasse, der stod lige før deres udnævnelse til søløjtnanter. Den 28. august blev antiluftskytset gjort kampklart og torpedoerne fik udskiftet deres øvelsesrum med krigsladninger og endelig klargjordes en bombe til sprængning af eget skib, ligesom der blev truffet foranstaltninger til åbning af bundventilerne.

Da signalet om at sænke skibene kom, blev besætningerne jaget i land og derefter kunne de blot iagttage skuespillet herfra. “Skibene begyndte at springe i luften med høje knald: først mineskibene, lidt efter HVALROSSEN og MAKRELLEN og så slag i slag undervandsbåde, minestrygere, torpedobåde, torpedojagere og bevogtningsfartøjer. Foran mig brændte værkstedsskibet HENRIK GERNER og til højre lå en lille minestryger ude i indsejlingen til Holmens område som en eneste klar flamme”, fortæller kaptajnløjtnant H.L.Prause, “med et hørte jeg et skarpt knald og så et kraftigt ildskær fra en af vore store, nye minestrygere, der ganske langsomt i brændende tilstand bevægede sig agterover ud i flådens leje. Ved varmen begyndte forskellige maskinvåben at give ild i alle retninger, røgen væltede frem, og skibe sås synke, mens regnen silede ned.”

I søminegraven lå mineskibet LOUGEN, hvor søløjtnant J. Westergaard var ombord. “Da klokken var nogle minutter over 4, fik vi gennem chefen for kystflåden ordre til at sænke skibet. Hele besætningen blev øjeblikkelig kaldt på dækket og beordret i land. Det var buldrende mørkt, og det regnede og blæste. Sammen med chefen kaptajnløjtnant Hastrup satte jeg urværket til bomben i gang, hvorefter vi sprang i land. I læ af en bygning lige ved siden af iagttog vi så, at bomben sprang ca. 10 minutter senere, og sprængstykker regnede ned over os. Så snart vor bombe var sprunget gik chefen og jeg ombord. Det brændte midtskibs og på broen. Agterenden var sunket og der stod vand på dækket.

Minefartøjerne "Lougen" og "Laaland". (FM)

På grund af den ringe vanddybde kunne skibet ikke synke helt. Da vi havde konstateret, at skibet var så ødelagt, som det kunne blive, gik vi i land igen."

Det gamle kaserneskip FYEN lå ved Holmen med bl.a. mathelever. En gast fortæller: "Omkring kl. 4 om morgenen hørte vi larm og skudveksling og vi blev purret og kommanderet til antrædning på dækket af FYEN, hvor chefen kaptajnløjtnant Olsson meddelte, at tyskerne havde angrebet Holmen, hvorefter han gav ordre til, at kaste de på skibet værende geværer overbord med gevær og lås hver for sig. Da det var sket, blev vi beordret til at træde an ved den gamle mastekran, og her blev vi taget til fange af nervøse, tyske soldater."

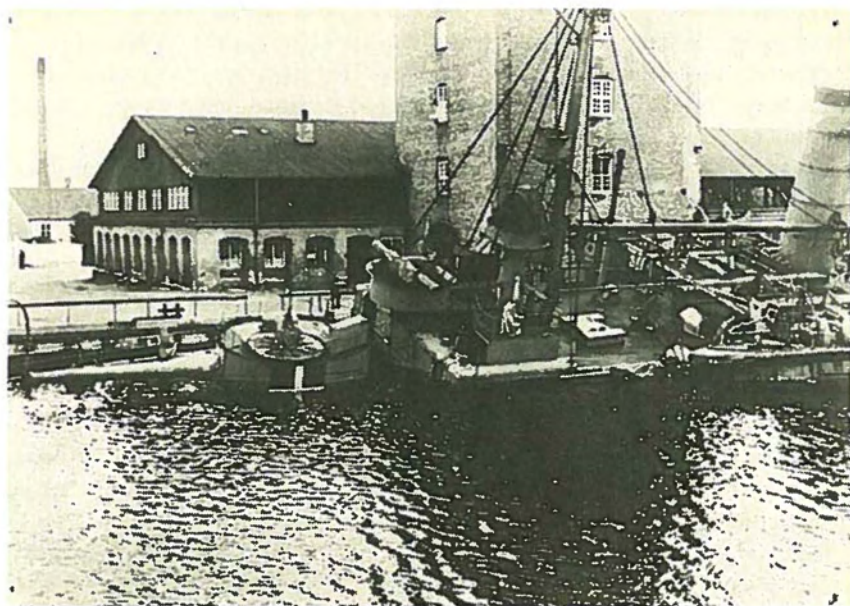
På Søværnets Kaserne var mandskabet beordret i beskyttelsesrummene, og da skibene var sænkede eller stukket i brand, skulle folkene træde an i kasernegården og det nyindkaldte mandskab fra kaserneskipet FYEN fik ordre til afmarch til Holmens gymnastiksal. "På det tidspunkt kom chefen for Kystflåden kommandør Paul Ipsen til de hjemmenværende besætninger og udtalte kort og klart: "Den danske flåde er sænket med ære. Leve den danske flåde", og da Hurraråbene gjaldede i planbygningen troede tyskerne på Toldboden

åbenbart, at det var begyndelsen til et angreb og fyrede løs med deres maskinkanoner, hvorved en af mine hornblæserelever, en mathelev på 16 år, blev dræbt tillige med en værnepligtig fisker. Projektilerne slog ind i kasernemuren over vore hoveder, og vi blev påny beordret i beskyttelsesrummene, der lå Zig-Zag under volden bag kasernen. tyskerne angreb, men vi var ubevæbnede. De tog beskyttelsesrummene fra begge ender, idet de åbnede ståldøren, smed en håndgranat ind og smækkede døren i. Proceduren gentog sig rum for rum indtil vi til sidst stod som sild i tønde. Da trådte søløjtnant Wesche ud med et lommetørklæde i hånden og reddede dermed livet for os alle.”

Som nævnt begyndte Tyskerne at skyde på de ubevæbnede marinere, men årsagen har nok snarere end Hurra-råbene været de mange projektiler, der fløj i alle retninger fra de brændende skibes ammunitionslagre. Begge dele forøgede nervøsiteten hos de tyske styrker og da skydningen begyndte, faldt alle ned på maven, mens skydningen fortsatte både fra de tyske trawlere, der forsøgte at trænge ind i flådens leje og fra de tyske soldater på pladsen, hvor skuddene faldt vildt mellem bygningerne Under Kronen og kasernebygningen. Tyskerne var gået helt amok og troede, at skydningen kom fra arrestbygningen, da adskillige skud rikocheterede herfra. “Med pistol i ryggen blev kommandør Ipsen beordret til at gå frem mod den tomme arrestbygning, og opfordre de indsatte til at ophøre med skydningen. “For hver tysk soldat, der bliver skudt, vil der blive skudt 5 danske” fik kommandøren ordre til at råbe.” Efterhånden hørte skydningen heldigvis op.

Da var imidlertid mathelev O.K.Rasmussen blevet dræbt og ligeledes værnepligtig E.B.Christensen, der begge havde været på kaserneskipet FYEN.” Der blev også ramt nogle officerer, bl.a. løjtnant Prause, der blev såret i hælen, og søløjtnant Westergaard blev truffet i armen.” Desuden dræbtes en eller to tyske soldater af deres egen ild, da det udelukkende var tyskere, der skød.

Kommandørkaptajn Kjølsten skriver:” For en, der har oplevet det gribende syn at se ikke mindre end 27 enheder af den danske flåde med vajende flag og vimpler gå til grunde på mindre end en halv time hin regntunge, mørke og skæbnesvangre augustmorgen ude på Holmen, vil dette indtryk aldrig udviskes. Glimtene og drønene af lysraketter, detonationer og skud blandede sig med den hvislende lyd af udstrømmende damp og korte kommandoråb i mørket. Midt ude i lejet lå de to store minestrygere og brændte som fakler, idet de var overhældt med olie og benzin, den ene omtrent midt i lejet, den anden ovre ved Hønsebroen, ligesom det blafrende skær fra HENRIK GERNERS brand ved ubådsbroerne og minefarøjet LOUGEN, der lå brændende i søminegraven bag spanteloftsbygningens lave længe, lyste uhyggeligt op i hele dette dramatiske sceneri.” De meget forvirrede begivenheder forårsagede, at kystflådens officerer først ved 7-tiden ankom til chefen for flådestationens kontor under

Artilleriskibet "Peder Skram" ved mastekranen. (FM)

tysk bevogtning, hvor også en Korvettenkapitän Petersen indfandt sig. Han erklærede, at han havde kommandoen over hele den tyske styrke, og han holdt nu "til samtlige forsamlede danske officerer en stærkt ophidset tale, hvori han beskyldte dem for at have udvist slet militær disciplin, idet der var udøvet sabotage mod skibene samt at beskydningen var åbnet fra dansk side, og endte sin tale med at udråbe, at det var noget Schweinerei de danske officerer havde udført, hvorefter han forlod lokalet og lod de danske officerer tilbage under skarp bevogtning." Viceadmiral Wurmbach gav dog senere de danske officerer en undskyldning for Petersens optræden.

Over hundrede officerer opholdt sig derefter her på kontoret indtil de om eftermiddagen overførtes til Søofficersskolen, hvor de interneredes.

De øvrige besætningsmedlemmer førtes under tysk bevogtning ud af Værftsbrogvagen og ad Prinsessegade og videre ud til Margretheholm, der da var station for de tyske vandflyvere. "Foran mig i kolonnen gik en menig fra en af kutterne. Han var kun iført uniformsbukser og en islandsk sweater. Han var måske nok kommet lidt langt ud til siden i geledet, for pludselig blev han gennet væk af den tyske vagt, der troede at han var en civil."

Herude var marinerne til om eftermiddagen, hvor alle atter førtes tilbage til Holmen og alle indkvarteret på kaserneskipet FYEN. "I de følgende 3 uger af september var jeg interneret her og vore beskæftigelsesmuligheder var i sagens natur meget ringe. Desuden havde vi stadig vagter med rengøringsopgaver og tjeneste i kabysen m.v.

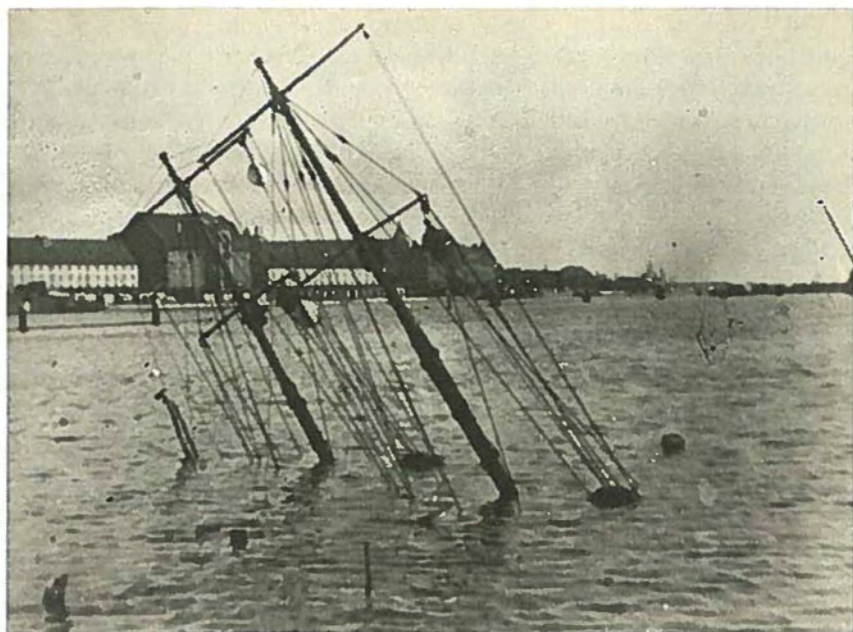
Tyskerne havde gennemført Holmen, mens vi var på luftmarinestationen. De havde både stjålet og ødelagt, hvad de kunne."

Chefen for kystdefensionen, kontreadmiral Briand de Crèveceur, havde deltaget i møderne den 27. og den 28. august og var fuldt informeret om forholdene, og derfor udbragtes til de forskellige fortchefer ordrer om skærpet beredskab, men samtidig fik de ministeriets skriftlige ordre til ikke at gøre modstand. På Lynetten brændte man om natten til den 29. august alle fortrolige sager, og da der omkring et kvarter over 5 kom ordre fra den tyske kommandant, at alle officerer skulle møde på chefen for flådestationens kontor, kørte kontreadmiralen afsted med stabschef og adjutant ad Refshalevej, men blev ved Kongebrovagten standset og tilbageholdt, og først efter telefonisk henvendelse fik de over en time senere lov til under tysk bevogtning at fortsætte.

Da en tysk styrke kl. 5.40 rykkede mod Lynetten med motorvogne med maskinkanoner, ambulancer m.v. gik chefen dem i møde og råbte, at han nedlagde en skarp protest, men at der ikke ville blive ydet modstand og tilføjede, at alt skyts var gjort ubrugeligt og fortrolige sager var brændt. De tyske soldater gjorde indtryk af at være meget ophidsede og nervøse og "håndgranater og maskinpistoler dirrede på foruroligende måde i deres hænder, så chefen råbte på tysk til dem, at de skulle være rolige."

På Middelgrunden lå der et par kompagnier nyindkaldte værnepligtige, som kun havde været inde nogle uger, samt 12 kadetaspiranter, og desuden var der nogle tyske artillerister ved luftværnsskytset. Der skete det ejendommelige, at den 28. august om aftenen forlod det tyske kontingent fortet medbringende alt deres materiel og udstyr. Kadetaspirant Svend Yttesen skriver, "at man anede dog, at man fra tysk side ville have eget personel i sikkerhed ved et evt. angreb. Man drøftede planer om at forlade fortet og sejle til Sverige, da aspiranterne netop var i besiddelse af fortets eneste sejlfartøj. Det blev en løjtnant og en kadetaspirant, der tog chancen natten mellem den 28. og 29. august, og begge kom velbeholdne til Sverige.

Tyskerne vendte den 29. august tilbage til fortet, der måtte lide den forsmædelse at overgive sig til to armerede patruljekuttere. Fortets officerer havde i nattens løb sørget for, at udrustning af forskellig art blev bragt til forberedte skjulesteder, og at et stort antal håndvåben var gjort ubrugelige, men da tyskerne kom gik fortchefen dem i møde med hænderne i vejret. Det var den almindelige mening, at han burde være blevet på sit kontor og der modtaget chefen

“Sælen” og “Nordkaperen” sænket 29/8 43. (FM)

for tyskerne med værdighed. Det gjorde, at kommandoen måtte overdrages til næstkommanderende under de følgende begivenheder for at kunne opretholde disciplinen. Den 30. august forsøgte et antal konstabelelever at flygte i et roøvelsesfartøj. De var kommet vel ud af havnen, men blev opdaget og beskudt af de tyske vagter. Derved mistede overkonstabel K. B. Jensby livet. Under den følgende internering fortsatte dog flugtforsøgene, og det lykkedes nogle overkonstabler og en kadet aspirant yderligere at nå ud til Sverige.” Lige så fredeligt gik det til ved Tårnbæk fort, der blev besat af omkring et halvt hundrede mand ved 2-tiden om eftermiddagen.

Derimod var der mere dramatik ved Kongelundsfortet. Her var orlogskaptajn prins Knud fortchef, og H. Gyller fortæller om begivenhederne: ”Om natten havde kong Christian X ringet prins Knud op, og forklaret ham, at tyske tropper ville komme for at overtage fortet, og at han ikke måtte gøre modstand. Prinsen samlede da fortets officerer for at høre, hvad de mente, da han selv var meget uvillig til at følge ordren, men resultatet blev dog, at man måtte følge kongens henstilling.”

Ved 4-tiden gav chefen ordre til at brænde alle fortrolige sager og derefter gøre alle våben ubrugelige, og i løbet af den følgende halve time blev låse og bundstykker taget ud af alle våbnene og sammen med fortets beholdning af revolvere pakket i 3 mælkejunger og sænket i voldgraven på et afmærket sted. Kun officererne beholdt deres revolvere og samtlige vagtposter blev inddraget. Samtidig sørgede man for i løbet af morgenen at deponere forskellige ting, som man ikke ønskede i Tyskernes hænder, hos gårdejer Hansen i nærheden.

Først kl. 17,45 skete der noget. "Fortet blev pludselig angrebet af 2 delinger tyske soldater, der uden varsel åbnede ild, hvorved den ubevæbnede vagt ved fortbroen Aage Nielsen blev såret i skulderen af to skud. Da alle værnepligtige på grund af det gode vejr opholdt sig på fortterrænet løb næstkommanderende gennem fortet og råbte til alle om at søge dækning. Prins Knud og næstkommanderende gik derefter ned mod fortbroen for at søge forbindelse med de tyske soldater. Men pludselig åbnedes ilden igen fra den vestlige side mod fortgaden, og det må betragtes som et Guds under, at ingen blev ramt. Den tyske løjtnant fik dog standset skydningen, og chefen henvendte sig til ham med ordene omtrent som følger: "Ich protestiere im Namen meiner Regierung", hvortil løjtnanten svarede, at det ikke nyttede, da alle havde overgivet sig.

Fortet kom nu under bevogtning af ca. 35 tyske soldater under kommando af løjtnant Ehren. Næste formiddag kom en Kapitän zur See og beklagede i store vendinger, at prins Knud var blevet interneret under sådanne forhold. Man havde ikke været vidende om, at prinsen havde kommandoen. Prins Knud blev derefter opfordret til at tage med til Hotel d'Angleterre, og han tog orlogsflaget med sig."

Til sidst kan nævnes Lynæs batteriet, hvorfra man kunne se Orlogsskibet NIELS JUEL på vej ud af fjorden, da en tysk Stukas gik til angreb. "Alle blev beordret ind i fortet og jernskodderne blev sat for, hvorefter vi blev kommanderet med stålhjelm og gasmaske over i bakkerne, hvor vi efter et par timers venten gik tilbage igen. Kl. 18 blev der råbt "Tyskerne kommer", og det var de første forhandlere, der gik fortet igennem, og efter at vi havde strøget Dannebrog rykkede Tyskerne ind med tanks og en stor styrke. "Interneringen her varede en uges tid, hvorefter mandskabet blev kørt i tyske militærbiler til Holmen. På Holmen tog tyskerne desuden P-kutterne 10, 12, 16, 18, 36 og 38."

Kilder:

Parl.Komm. bd.VI side 186-197 og 206-215. samt interview med A.H. Vedel i FV-bladet nr. 39, august 1968 og beretninger fra Erik Stærmosé, Aage Philip-sen, E. Barsted, C.J. Knabe, Tom Hansen, Egon Thaarup, Aage H. Mathiesen,

Th. Jakobsen, Orla Bjerg Iversen, Herbert Hessner, Povl Anker Jakobsen, John Ribert, Svend Konggaard, Fritz Bistrup, Jørgen Strange Lorenzen og P.L. Hansen, Hans W. Nielsen, Svend Yttcsen, K. Vilstrup Pedersen og Erik Richter samt H. Gyller i Kystartilleribladet og F.H. Kjølsten: "Da Danmarks flåde blev sænket" side 15-27, 47-49.

Sundet og Isefjorden

Under kystdefensionen sorterede også kystbevogtningen, der bestod af 3 ældre torpedobåde og 18 lejede uarmerede fiskekuttere, som var fordelt fra Hundested og langs Øresunds kyst til Grønsund. De havde kun rent søpolitiske opgaver og var under kommando af orlogskaptajn Jegstrup. De to af torpedobådene lå dog på Holmen den 29. august. Det var NORDKAPEREN og SÆLEN, der blev sænket her.

Den tredje torpedobåd HAVKATTEN lå på patrulje i Sundets nordlige del, og det lykkedes for chefen kaptajnløjtnant Würtz at manøvrere således, at han fik en stor tysk jager til at trække sydover før han selv smuttede ind på svensk territorium. Ved disse manøvrer fik tre af kutterne lejlighed til at nå til Landskrona, hvortil HAVKATTEN også senere kom. Det var K 6, K 8 og K 15. Siden ved 11 tiden kom også her K 3, der havde ligget om natten i Gilleleje havn. K 13 lå den 29. august ved Lynetten ved København, men her gik orlogskaptajn Jegstrup og kaptajnløjtnanterne Lolle og B. Rasmussen ombord, og kl. 4.30 om morgenen stak båden af til Sverige og nåede uhindret Malmø. Hertil kom som tidligere nævnt også K 11, der havde ligget i Rødvig havn. Kaptajn Gyth fra efterretningstjenesten og kriminalassistent Christensen gav ved halv tre tiden kutteren ordre til at sejle tre politifolk til Sverige. Efter at have konfereret med chefen for Kystbevogtningen afsejlede båden og satte de 3 mand i land ved Falsterbo, hvorefter man returnerede til Rødvig, men da man her omkring ved 7 tiden modtog ordren om fri sejlads efter Tyskernes angreb, sejlede den atter mod Sverige og nåede Malmø ved 12 tiden.

K 17 afgik den 28. august kl. ca. 14 på rutinemæssig patrulje, og på grund af hårdt vejr ankrede den ved 9-tiden om aftenen i læ ved Nyord. På dette tidspunkt var der ingen ombord, der havde den mindste anelse om, hvad der forestod. Derfor var det en nyhed, da man kl. ca. 6 om morgenen den 29. august hørte en radiomeddelelse fra Lyngby Radio til alle kystbevogtningsfartøjer, "hvori der blev sagt, at tyskerne havde besat Holmen og at skibene var sprængt i luften, og meddelelsen sluttede: "Fri manøvre". Vi lettede omgående og søgte ind til nordkysten af Møen, for om muligt at undgå opdagelse fra luften. Fra Brunhoved fortsatte vi mod Øst med moderat fart for at give det udseende af patrulje." Senere udviklede begivenhederne sig lidt mere dramatisk.

K 17 stod Syd om det tyske minefelt mellem Falsterbo og Møen. Da man imidlertid observerede et tysk vagtskib, ændrede man kursen til nordpå ad tvangsruten gennem minefeltet. Halvvejs igennem så man en tysk minestyger

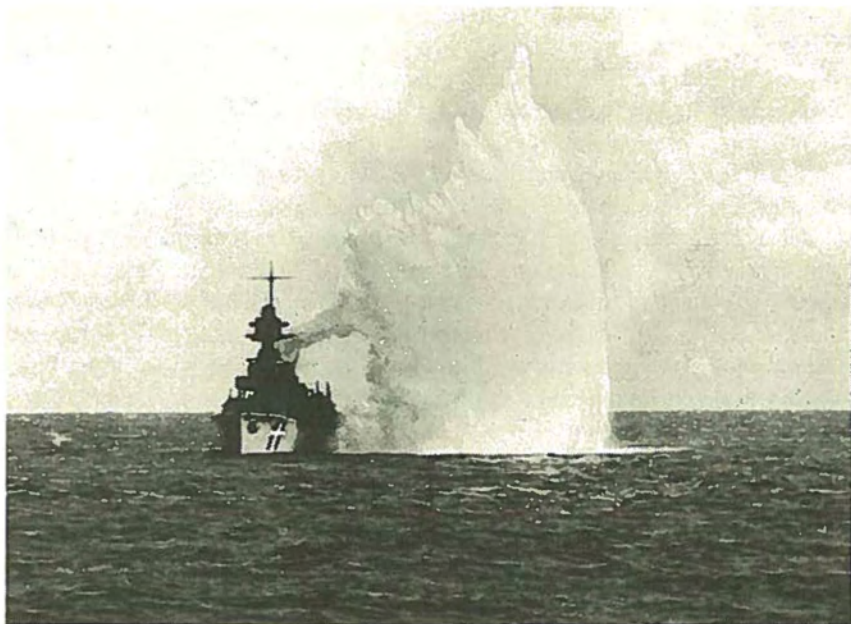
ret forude med kurs mod K 17, hvorefter man tog chancen og stod for fuld kraft tværs gennem minefeltet mod Falsterbokanalen. "Ved 16-tiden anråbte vi et svensk vagtskib, og om aftenen sendtes kutteren med lods til Malmø."

Mens kutterne K 2 i Rungsted, K 4 i Raageleje, K 5 i Helsingør og K 9 i Køge alle blev taget af tyskerne, forsøgte K 10 og K 16, der begge lå i Stubbe-købing at forsøge at undslippe. De besluttede at kamouflere sig og at vente med afsejling til Sverige til mørkets frembrud. I første omgang spredte de sig således at K 16 fortøjede ved Skansepynt Færgebro, og K 10 gik ind i Hesnæs havn, hvor han søgte at forandre udseende ved at overmale fartøjet. Ved halv 11 tiden passerede to tyske minefartøjer dog uden at opdage K 10. Ved 9 tiden meddelte den værnepligtige besætning på 3 mand, at de ville gå i land, da de ikke ønskede at blive interneret i Sverige, og de anså chancen for at nå England for minimal. Da den civile skipper allerede var gået i land i Stubbekøbing, var der blot føreren søløjtnant Flakholm og næstkommanderende tilbage. Føreren cyklede nu til Skansepynt Færgebro for at tale med K 16.s fører, men mens de talte sammen, ankom der netop en tysk bådbesætning, der besatte broen, hvorefter søløjtnanten hurtigst muligt cyklede tilbage til K 10. Kl. 10 om aftenen stod kutteren K 10 da ud fra Hesnæs og de to mand satte kursen mod Trelleborg, som de nåede efter kl. 8 næste morgen.

Den sidste af kystbevogtningens kuttere var K 7, der lå på patrulje i Isefjordens munding, da de kl.6 observerede en tysk ministryger og to motortorpedobåde for sydgående. Kl.8 modtog de gennem radioen meddelelse om undtagel-setilstanden og anløb derfor Hundested havn for at få nærmere oplysning, og her mødte man NIELS JUEL.

NIELS JUEL lå i Holbæk havn i dagene før den 29. august sammen med P 37, og man var for så vidt klar til at adlyde den forholdsordre, som af vice-admiralen var udsendt til alle enheder, men man ventede, og den 29. august kl.4.10 modtoges den første melding pr. radio.: "Skærpet beredskab", hvilket betyder, at alle skulle være klar til kamp. To minutter senere kom : "Alarm-tilstand" og endelig kl. 4,20 lød ordren fra radioen:"Søg svensk territorium". Jørgen Uhlenfeldt fortæller:" Sammen med en del af besætningen blev jeg beordret til at bære fyrrebrænde og kul fra NIELS JUEL til slæbebåden MÅGEN, som kun havde tørv til at fyre med, hvorfor det ville tage for lang tid, før den kunne være sejlklar til at trække NIELS JUEL fra kajen. Jeg husker endnu, at vi løb op og ned ad landgangen, hen ad kajen til MÅGEN, af med kul og brænde og tilbage igen og fylde i sækkene. vi vidste, hvad der forestod, så der var vældig lyst og fart over arbejdet." På grund af lav vandstand og vejrforholdene var det forbundet med betydelige vanskeligheder, at få NIELS JUEL fra kaj.

Efterhånden havde vinden løjjet betydeligt, og omkring kl. 6.30 stod NIELS JUEL med 9 knobs fart ud gennem renden og fortsatte med 12 knobs fart Nord

Artilleriskibet "Niels Juel" angribes af flybomber den 29/8 1943. (FM)

på i Ourø vestre løb og Yderbredningen. Kutteren P 37 fulgte efter.

Jørgen Uhlenfeldt, der var matroselev, fik ordre til at indtage sin "Klart-Skibs post" som var agter,"helt nede i bunden af skibet ved roret, hvor jeg sammen med en befaren, en elev og en kvartermester skulle være klar til nødstyring, såfremt styringen fra broen skulle svigte p.gr. af beskadigelser m.v. Bortset fra larmen fra skibets skrue, var der noget uhyggeligt nede i bunden, for vi vidste, at chancen for at komme op – hvis skibet blev ramt – ville være lille. Vor eneste forbindelse med omverdenen var et rør, som ad mange kringlede veje førte op til broen, og ved at blæse i dette rør, ville der blive påvirket en fløjte, så vagtchefen på broen kunne høre, når vi ville i forbindelse med ham. Stemningen var trykket dernede, vi kunne blot sidde på dørken eller hvor der nu var siddeplads og være klar til nødstyring efter vagtchefens eller kvartermesterens ordre."

Fra bunden i skibet går vi højt til vejrs. I mærsæt sad nemlig Rudolph Arendt. Her var ialt 7-8 mand foruden en ildleder. "Jeg var placeret med to apparater, der skulle registrere dels målets sejlretning og dels dets fart efter ildlederens anvisning. Vore meldinger gik så ned i skibets bund, hvor de blev bearbejdet i et regnebord. Computere fandtes jo ikke dengang. Herfra ekspederedes de

videre ud til kanonerne. Først kom en ung søløjtnant af anden grad op og satte sig i ildledersadlen. Han var vældig oplagt og sagde, at i dag får vi nok brug for noget af det, vi havde lært de foregående måneder. Da vi nærmede os fjordens munding ved Hundested, så vi nogle tyske skibe ude i Kattegat. Vi rettede ind på dem, og vi skulle have gode chancer, da vi var sværere armeret, og vort artilleri kunne række længere end deres.”

De tyske fartøjer lignede en let krydser og to jagere, og de var for vestgående og afstanden målt til ca. 18000 meter, men kort efter vendte de, og afstanden blev nu 15000 meter. Poul, der har skrevet et brev hjem til sin far, var ved en af NIELS JUELS kanoner. “Vi højeste ammunition op til de store kanoner, mens vi var på vej ud, og på vejen op gennem Isefjorden fik vi bragt kaffe op. Stemningen var glimrende, og der var højt humør, selvom Alvoren lurede hele tiden. Fjenden var observeret lige uden for Hundested. Endnu var afstanden for stor, men kort tid efter blev anlægget sat i gang, og kanonerne svingede ud og blev ladet. Vi var nået lige uden for molen i Hundested, da der blev signaleret, at fjenden havde lagt miner hele natten over indsejlingen til fjorden. Fra broen fik vi at vide, at vi skulle forsøge at forcere spærringen 400 meter fra land, og kursen blev sat.” NIELS JUEL blev gjort klar til skud, og da første artilleriofficer gav ordren til batteriet: “Gør færdig” lød en bifaldsmumlen fra hele besætningen.

I et illegalt blad har en anden berettet:” Alt er tilsyneladende roligt, skibet sejler stadig med fuld kraft, men pludselig melder “udkiggen”: flyvere, og vi ser langt forude en formation flyvere nærme sig med retning mod os. Det er Stukas og jagermaskiner, og de flyver lige over skibet for at tage os i øjesyn. Da sker der med eet noget. Pludselig farer en jagermaskine hen over os og kuglerne fra dens maskingevær bjæffer og vi hører en af vore afholdte kvartermestre, som har post ved et antiluftskyts give ordre til at skyde. Næppe har han udtalt ordren, før han synker sammen ramt af fjendens modbydelige kuglereg, og få minutter senere falder den første bombe over skibet. Først troede vi, at den havde ramt skibet, men det er eksplosionen fra sprængningen i vandet, der forårsagede skibets rysten. Bomben var faldet 3-4 meter fra agterstaven.”

“Rystelsen fra bomben havde været så voldsom,” fortæller gæsten i mærset, “at regnebordet blev sat ud af funktion, og dermed bemanningen i mærset. Ildledelsen skulle så overgå til et ildledertårn nede på dækket. Vi i mærset var sat ud af spillet, men i løbet af kort tid lykkedes det dog at få regnecentralen rigget til igen, så ildledelsen atter kunne gå tilbage til mærset. Imidlertid havde vi fået en ny ildleder, nemlig en orlogskaptajn. I modsætning til løjtnanten virkede han noget nervøs. Det viste sig bl.a. i, at han gav mig en forkert ordre m.h.t. målets sejlrretning. Jeg kunne tydeligt se målet derude i Kattegat, og at vinklen var en anden, end jeg havde fået opgivet. Jeg tog mig derfor den frihed at gøre

ham opmærksom på fejlen. Det ville jeg aldrig have gjort under en øvelse, men nu var det alvor, og derfor fandt jeg det ærgerligt, hvis vi skulle ramme forkert, bare på grund af en dum fejl. Orlogskaptajnen var åbenbart af samme mening, for han tog pænt imod korrektionen og gav mig ret.”

Nede i bunden af skibet “hørte vi nogle kæmpebrag fra skibssiden og skibsbunden og lyset gik ud. Alt væltede rundt eller faldt ned, mens vi klamrede os til, hvad vi kunne få fat på. det var endnu forfærdeligere end første gang og jeg var virkelig bange. Der var bælgmørkt indtil nødbelysningen igen kom i gang, og vi kunne se hinanden og konstatere, at vi var uskadte. Kvartermesteren beordrede os til at surre alt det løse grej, der væltede rundt, samt at klargøre så godt vi kunne.”

Flyverne var kommet igen og havde atter kastet bomber, og oppe i mærset “troede vi først, at vi var blevet ramt og at vi var ved at synke. det var vi nu ikke, men det var nu helt klart, at det fintmærkende sigtesystem var ødelagt, så vi havde ikke mere at gøre i mærset. Som ved en fælles indskydelse forlod vi alle skyndsomt mærset og klatrede ned på dækket. Da vi kom ned, så vi at dækket var tomt. Der var intet mandskab ved kanonerne eller andre steder. alle var kommanderet ned om læ, så vi gik også nedenunder.”

For folkene ved kanonerne havde det været hedt. Poul ved kanonen beretter: “så kom der en Heinkel bombemaskine susende ned over os og åbnede ilden og bestrøg dækket med sine maskinkanoner, og der var et par stykker, der blev såret. Han var hurtig væk, og nu var vi klar. Den næste, der kom, fik en varm modtagelse og faldt ned, og ingen blev reddet. Den næste smed to store bomber, der røg lige ved agterdækket, samtidig med at de andre bestrøg dækket. Der var næsten ikke til at være. Sprængstykker og projektiler fra maskingeværer røg om ørerne på os, og det var ubegribeligt, at ikke flere blev dræbt og såret, end der gjorde.”

På kulfyrpladsen mærkedes en meget kraftig rystelse, da det andet luftangrebs bomber detonerede. Lyset gik ud, sikkerhedsventilerne begyndte at blæse og sod og støv stod ud fra ventiler og utætheder i lemme og rør. Overfyrbøder Skov, som stod på fyrpladsen fortæller, “at man mærkede ligesom et tryk fra bagbords kulkasse, så støv og kulstykker stod ud fra kulkasserne.” Og i ammunitionsmagasinerne helt nede i bunden af skibet arbejdede magasingasterne med at iskrue detonatorer til det svære skyts projektiler, og artilleri-underkvartermester Christensen siger, at da man hørte detonationerne fra det første bombardement, troede han, at det var NIELS JUELs 15 cm batteri, der gav ild, så man arbejdede ihærdigt videre, men detonationerne fra det næste bombardement var så voldsomme, at lyset gik ud, og ladningerne sprang frem på hylderne, da tværdragerne fløj op af beslagene, mens værktøj til iskrningen af detonatorerne samt krudttavler og termometre fløj rundt mellem hinanden.

Stukas nr. 3 hylér ned mod os og knalder med sit maskingevær som en vanvittig, men også den rammes af vort luftskyts, og som en stækket fugl styrter den ned i vandet, men desværre nåede skytten på maskinen at ramme to af vore kammerater. Den ene blev vist nok ramt syv steder, og han skreg af smerte. Det var hårdt for os at se, men det gav mod til at hævne, og den anden var sluppet noget billigere. Mens maskinerne knalder ned over os står vor chef på kommandobroen og indtager sin kaffe tilsyneladende uberørt af situationen.”

Fra Hundested signaleredes, at orlogskaptajn Pontoppidan ville komme ombord medbringende ordrer fra søværnskommandoen til chefen på NIELS JUEL. Da chefen ikke kendte til den aktuelle situation i landet, og da han anså en mindre forsinkelse for at være uden væsentlig betydning for chancen for at slå sig igennem til Sverige, besluttede han at afvente orlogskaptajnens ankomst. Kursen ændredes til Syd og chefen beordrede ilden standset og al besætning sendt i dækning.

Kl. 9.48 kom orlogskaptajn Pontoppidan ombord med K 7 og overbragte følgende ordre til chefen: “Da der er udlagt miner og forefindes stærke søstridskræfter ved Isefjordens udløb skal NIELS JUEL ankre og afvente skriftlige ordrer fra chefen for søværnskommandoen.” Da chefen kommandørkaptajn Westermann samtidig fik at vide, at ordren var udfærdiget på Hotel Phønix, og altså under tysk pres, fandt han at valget nu stod mellem at søge at nå svensk territorium eller at ødelægge skibet. Han besluttede da at grundsætte og ødelægge skibet.

Chefen udvalgte et sted, hvor det ville blive så vanskeligt som muligt at bringe skibet flot igen, og “vi sejlede nu med fuld kraft ind mod land. Dieselmotorerne var ødelagt, så vi pakkede det nødvendigeste i mørke, og da vi gik på grund blev bundventilerne taget ud og kastet over bord, og alle søforbindelser blev åbnet, så skibet sank og sugede sig fast i grunden. De får det måske engang af igen, men alt er ødelagt og kastet overbord, så skib er det ikke og bliver det aldrig. Indmaden af kanonerne blev taget ud og kastet i vandet, og regnebordet og andre fine og dyre instrumenter blev smadret. Det var et sandt orgie i vandalisme.”

I skibets motorbåd blev de 4 mand, som havde betydelige sår, bragt til hospitalet i Nykøbing ledsaget af en overlæge og en sanitetselev. Det var artillerikvartermester H.E. Andreasen, der var hårdt såret i maven og afgik på døden på sygehuset den 2. september samt en artilleri-elev og to værnepligtige.

Om eftermiddagen samledes alle på dækket og chefen forklarede situationen. Tyskernes ankomst beskrives således: “En kollega viste dem ned til chefen. Han sad ved sit skrivebord. Det eneste lys, som var dernede, bestod i to stearinlys på skrivebordet. Han rørte sig ikke, før en Fregatkaptajn knaldede hælene sammen og sagde:”Herr Kommandant”. “De ønsker?” svarede chefen og så gik

min kollega ud.

Siden kom chefen op i tjenesteuniform med ordner. Han var meget bevæget og tårene trillede ned ad kinderne på ham. "Det er blevet mig befalet at overgive skibet og stryge flaget nu kl. 7. Vore fjender overtager skibet. Nu er de vore fjender efter dette overfald." Så halede vi flaget ned og ikke et øje var tørt og derefter sang vi "Kong Kristian" og trådte af. Chefen og Førstemester gik ombord i en motortorpedobåd og sejlede, medens vi alle blottede hovedet. Så blev mandskabet sejlet til Nykøbing og officererne til København. "

Ved paraden viste det sig, at der manglede 5 værnepligtige af skibets besætning. De må sandsynligvis være sprunget overbord og svømmet i land.

Mandskabet var i en uges tid på Grønnehavehus, der var "en stor sommerpavillon med en stor sal, hvor der var strøet halm, som vi kunne sove i. Vi måtte ikke forlade bygningen, og tyskerne lå udenfor med deres maskingeværer i en kreds om huset. Et stort problem var det, at der kun var 3 toiletter til os 330 mand. Der var kø ved dem døgnet rundt. Da vi havde været der i otte dage, blev vi kørt til København med toget og indkvarteret i Spanteloftbygningen på Holmen.

I Lynæs havn lå den 28. august kutteren P 31 under søløjtnant Gustav Thomsens kommando. Om aftenen ved 23-tiden havde han ombord i sit skib en samtale med søløjtnant Emdal på Lynæs batteri, og ingen af dem havde på dette tidspunkt hørt noget eller modtaget nogen forholdsordre, men man var klar over, at noget var i gærde, og Thomsen ville derfor lytting til Lyngby Radio hele natten. Over Lyngby Radio hørtes dog overhovedet ingenting.

Ved 7-tiden søndag morgen den 29. august kom en kystbetjent ombord i P.31 og meddelte mig, at han havde hørt om kamphandlinger på Holmen og andre steder i København, men intet med bestemthed. Jeg lod med det samme maskinen starte og gøre klar til at sejle, men kl. ca. 7.35 fik jeg af overbetjent Sund følgende melding, som han havde modtaget fra den tyske værnemagt: "Den tyske værnemagt indfandt sig i dag kl.7.30 her i vagten og meddelte, at der i nattens løb var udlagt et minefelt, hvis nærmere position ikke i øjeblikket kunne oplyses. Under hensyn hertil blev al sejlads fra Hundested havn og Isefjorden iøvrigt forbudt indtil nærmere oplysning om minefeltet kan gives."

Jeg var nu klar over, at rygter om militær undtagelsestilstand måtte være sand og uddelte med det samme våben og ammunition til mine folk. Jeg underrettede folkene om, hvad jeg vidste om situationen og sagde dem, at det var min hensigt at søge langs land østpå.

Jeg så nu NIELS JUEL komme nede ved Lynæs og bestemte mig til at løbe ud, når han passerede havnen. Idet jeg lagde ud kl. ca. 8.15, kom overbetjent Sund og gav mig følgende melding: "Telefonisk meddelelse fra viceadmiral Vedel, København, til kystbevogtningen, Hundested: Orlogskaptajn Pontoppi-

dan vil ankomme til Hundested ombord i en tysk vandflyvemaskine. Orlogskaptajnen skulle bringes ombord i NIELS JUEL, og han anmodede om, at sørge for, at en af marinens patruljebåde var klar til at sejle orlogskaptajnen til NIELS JUEL.”

Klokken var nu ca. halv ni og NIELS JUEL var næsten tværs af Hundested havn. Jeg afsejlede nu og gav med håndflag NIELS JUEL første melding om minespærringen samt pr. råber meldingen fra viceadmiralen. Efter dette så jeg K 7 komme ind fra patrulje ved Rørvig og jeg løb ind for at underrette ham, da han ligesom jeg, intet kunne have hørt over Lyngby hele natten.

Så snart jeg kom ind i havnen så jeg NIELS JUEL få de første to bomber og forsøgte at løbe ud for at hjælpe, da jeg troede at NIELS JUEL var ramt. Lige uden for havnen strøg to jagere over P.31 og afgav hver en salve med deres maskinskyts, hvoraf et projektil ramte P.31 i fordækket. Jeg indså nu, at det var umuligt at fortsætte og lagde mig klar lige indenfor havnemundingen ved den nordvestlige mole. På dette tidspunkt kom P.37 i havn.

Da jeg så en vandflyvemaskine kredse over Lynæs, gik jeg med det samme ud til maskinen, der landede mellem Lynæs og Kulhuse. Ved ankomsten ved 10-tiden var orlogskaptajnen imidlertid med en gummibåd sejlet ind til Lynæs havn og derfra af landbetjent Hansen pr. motorcykel befordret til Hundested, hvor han var gået ombord i K 7 og sat ombord på NIELS JUEL. Jeg var tilbage i Hundested ca. kl. 11 og en halv time senere kom K 7 i havn. Kl. 13.25 løb to tyske hurtigbåde ind i Hundested havn, og fem minutter efter var jeg afvæbnet. Maskinen blev gjort ubrugelig for den tyske marine, og søndag aften blev P 31 fortøjet på siden af en tysk ministryger og mandag morgen kl 6 slæbt til Helsingør.”

I forbindelse med denne transport til Helsingør er der imidlertid et lille efter-spil. Gustav Thomsen fortæller, at “vi blev nu den agterste i bugseringen, idet K 7 lå mellem ministrygeren og os, og til bugseringen benyttedes en trosse, vi fik overladt fra K 7. Der kom to tyske marinesoldater ombord, og den ene mand beordrede mig ned i lukafet og bad mig forklare de værnepligtige, at de også skulle opholde sig i lukafet under bevogtning. Udfor Spodsbjerg begyndte P.31 at rulle, og den tyske soldat, som sad nede hos mig fortalte, at han følte sig syg, og han begyndte at gå op ad lejderen, mens jeg gik til køjs. Kl. 9 mærkede jeg et kraftigt ryk i P.31 og blev straks klar over, at slæberen var sprængt. Den tyske soldat, som havde siddet nede hos besætningen, kom ned i lukafet til mig og sagde på tysk:” Beiden ganz kaput” og beordrede mig med revolveren at jeg øjeblikkelig skulle komme op på dækket. Her så jeg, at begge tyske soldater var meget søsyge. Den ene var fuldstændig sunket sammen og lå inde i styre-huset, og håndgranaten, som han havde haft i støvlerne, lå på dørken. Jeg samlede den op og stak den ned i hans støvle. Den anden soldat havde lagt sig med

K 7 i Øresund 1941.

armene udover lønningen og viste kun svage tegn på liv.

Ministrygeren og K 7 var fuldstændig forsvundet i regntykningen. Kl. 9.15 hørte jeg to fløjt fra den tyske ministryger og så mig nødsaget til at besvare dem, og ti minutter efter var den på siden af os. Den tyske kommandant lod mig gennem en tolk forstå, at han antog, at jeg med vilje havde kappet slæberen og råbte, at hvis dette gentog sig, ville P.31 blive skudt ned uden varsel. Det var krig, og vi var krigsfanger og alle handlinger, der var mod den tyske krigsmarine ville blive straffet med døden. Jeg pegede på de to marinesoldater og gav ikke yderligere forklaring. Et maskingevær på agterdækket af ministrygeren blev rettet mod os.

Kommandanten gav gennem tolken ordre til, at vi skulle gøre vor ankerkæde klar, og sjaklede ankeret ud og fik igen forbindelse med K.7. Da slæberen var klar, surrede jeg roret og gik ned igen, og gav folkene ordre til at holde sig under dækket, til jeg gav dem ordre til at komme op igen.

Ved 11-tiden ud for Gilleleje Flak knækkede slæberen igen, og jeg gik med det samme op på dækket. Den ene af de tyske soldater var kommet sig lidt og havde taget roret, men den anden var stadig meget sløj. Vi lå nu en halv times tid i regntykningen uden at der var kommet noget signal fra ministrygeren, og jeg gav derfor ordre til at hente vore sejl. Vi satte både stagfok og storsejl for at

støtte, da der gik en ret svær dønning og vinden var Sydøst med vindstyrke 7.” Ved halv et tiden kom den tyske minestryger tilbage og gav os en trosse over, så vi atter kom på slæb agten for K.7. og ved 3-tiden fortøjede vi i Helsingør havn.” Den danske besætning blev med vagt kørt til internering på Kronborg, og fredag den 4. september blev de overført til Holmen.

Øresund blev ganske naturligt et søgt område for flygtninge, som ønskede at komme til Sverige. Erik Stærlose, der var søløjtnant i reserven, blev efter begivenhederne på Holmen “interneret på stamskibet HEKLA under meget frie forhold, og det var således nemt at opnå udgangstilladelse. Under en “orlov” opsøgte jeg direktør Mikkelsen fra restaurant “Scandia” på hans kontor i Richshuset. Her benyttede jeg det vistnok mindre fine trick at foregive, at jeg vidste, at han var dybt inde i transporten til Sverige og fortalte, at jeg var interesseret i at komme til England, og jeg mente, at han kunne hjælpe mig derover. Det var en af de første dage i september, og Mikkelsen svarede med at foreslå, at jeg assisterede ham med at få eftersøgte personer ud af landet, men at han “lå død” nogle dage, indtil man kendte tyskernes indstilling til de internerede officerer, og at jeg i hvert tilfælde ikke på nuværende tidspunkt skulle rømme fra interneringen og derved blive hæmmet i arbejde i Danmark ved at være eftersøgt.”

“Den 10. september”, fortæller Stærlose videre, “blev vi reserveofficerer, der åbenbart skønnedes mindre farlige for deres sikkerhed end linieofficererne, frigivet. Efter et par dage at have drevet om og ført en drivertilværelse begyndte jeg at hjælpe med distribuering af “De frie Danske” fra en pølsevogn på Lille Triangel, og mødte så tilfældigt igen Mikkelsen, der fortalte, at der nu forestod et større transportbehov og blev af ham anmodet om at indlogere mig i et sommerhus i Dragør. Foretagendet her mislykkedes imidlertid, og siden blev jeg sendt til Sverige for at organisere sejladsen herfra.”

I første omgang var det mange landofficerer, der ønskede at komme til Sverige. Nogle løjtnanter søgte således op langs kysten, og løjtnant Mogens Nefer mødte under sin rekognoscering en barndomskammaret, der var politibetjent i Rungsted. “Han var klar over, at jeg ville til Sverige og sagde, at jeg skulle møde ham på politistationen i Rungsted om aftenen efter udgangsforbudet kl. 21. Her fik jeg udleveret åregafler og en stor fil. Jeg hentede mine tre kammerater, og vi gik ned til Rungsted havn, hvor vi efter politiets anvisning fandt fire årer under ishytten. Med dem på nakken gik vi ad strandvejen til Vedbæk til apoteker Alfred Benzons villa. På vejen undgik vi de tyske patruljer ved at springe ind i haverne. I Alfred Benzons have tæt ved vandet var et bådehus og efter at have slået en lås itu og filet en stålwire over fik vi en båd i vandet. Vi roede til Hven sammen med 4 andre mænd, der havde ventet os ved bådehuset, så at vi ialt var 8 mand.”

Premierløjtnant Carl Engholm havde deltaget i et kursus på Skydeskolen for

Håndvåben, og da han ellers gjorde tjeneste ved Ulriksholm på Fyn, var han uden for tyskernes rækkevidde. "Efter aftale mødtes en del af officererne fra Skydeskolen i restaurant "Grønningen", hvor de i et baglokale kunne udveksle oplysninger om begivenhederne og bestemme os til, hvad vi skulle gøre. Jeg havde en forbindelse i Snekkersten, som måske kunne hjælpe nogle af os til Sverige. Det var en ældre dame, der hed fru Bonde, og hun boede i en strandvejsvilla sammen med en anden ældre dame. Tilsammen udgjorde de et glimrende illegalt team. Ingen mistænkte to ældre damer for at arrangere illegale transporter til Sverige."

"Det blev aftalt, at kaptajnløjtnant Jørgen Poulsen og jeg skulle tage derop på en rekognosceringstur. Da vi passerede villaen, blev vi noget betænkelige, for vi kunne se, at der sad en herre på verandaen. Mens Jørgen Poulsen ventede i nærheden tog jeg mod til mig og ringede på. Fru Bonde lukkede op, og jeg præsenterede mig som en bekendt af hendes datter, men så stod jeg og hakkede i det, hvilket foranledigede fru Bonde til at sige: "De skal vel til Sverige?" Jae, det var jo meningen, indrømmede jeg. "Hvorfor sagde De ikke det med det samme?" spurgte den myndige gamle dame. Jeg mumlede noget om herren på verandaen. "Ja, han skal også til Sverige". Herren viste sig at være en søofficer, kaptajnløjtnant Fin Haugsted, og kort efter sad vi alle tre og snakkede med fru Bonde om mulighederne for at komme over Sundet.

Fru Bonde vidste, at naboen, der i parentes bemærket var nazist, i sin garage havde en kajak, som det ikke ville være vanskelig at stjæle, og Haugsted havde til gengæld en adresse i Humlebæk, hvor der var mulighed for at "organisere" en robåd, som imidlertid var for stor for ham som enkeltroer. Resultatet blev at Haugsted som den mest søkyndige skulle stjæle og benytte kajakken, mens Poulsen og jeg fik overladt robåden i Humlebæk.

Det var blevet mørkt, men først ved midnatstid, da alle lys var slukket i nabohusene, turde vi gå i gang med at bryde garagen op. Det viste sig at være sværere end vi havde regnet med, da det var en solid port med en dirkefri lås, som vi bogstavelig talt måtte mejsle ud. Endelig fik vi porten op. Den hvide båd så kæmpemæssig ud, og den var tung, men vi fik den da lempet over hækken og trak den ned til stranden, hvor vi skjulte den bag et par store buske, mens vi bragte vore sager – ikke mindst en natpote til at øse med – fra villaen og gjorde klar til flugten.

To betjente med en hund, der heldigvis var i snor, passerede langs stranden på vej ned mod Humlebæk havn. Vi ventede, til vi mente, at de var uden for hørevidde, og så trak vi den tunge båd ud så hurtigt som muligt. Jørgen Poulsen roede. Han var en trænet roer og tog godt fat i de tunge årer, men jeg fik sandelig noget at bestille, for båden tog temmelig meget vand ind. Da jeg et øjeblik ville holde en hvilepause, kunne jeg ligefrem mærke vandet stige i bun-

den af båden. Pludselig så vi projektører komme fejende ned mod os fra Nord. Poulsen mente, at vi ikke var langt fra Hvens nordkyst, så vi drejede sydover. Så så vi de tyske patruljebåde svinge vestover bort fra vor sejlrkning, og kort efter skurrede vores båd mod den stenede bund. Vi var reddet.

Efter nogen søgning fandt vi en sti, der førte op ad den stejle skrænt. Vi kunne skimte pigtråd, veritabelt militært felthejn, på begge sider af stien. Noget senere passerede vi et skilt, der oplyste os om, at vi var gået gennem et minefelt. Endelig kunne vi se lys nede ved et teglværk, og vi fik øje på tre mænd, der kom hen imod os. Vi begyndte at præsentere os på vort bedste svenske, men det viste sig, at de tre også var danske flygtninge, der netop var kommet i land. Det var grosserer Polack, forfatteren Mogens Klitgaard og premierløjtnant K.H. Lindhardt. så vi fortsatte sammen vor søgen efter levende væsener på Hven. Først efter en time traf vi en fisker, der var på vej hjem efter en tidlig fisketur. Han lod ikke til at være det mindste forbavset over at træffe fem mystiske og udasede danskere på denne tid af dagen. Han bød os "välkomna åt Sverige" og indbød os til at komme med ham hjem, så vi kunne få en kop kaffe og en dram, mens han telefonerede efter fjärringmannen. Alle var rørende hjælpsomme."

Premierløjtnant K. Feilberg havde været på kursus i Jægersprislejren, da han lørdag aften kom til sit hjem på Falkonergårdsvej. Efter at have skiftet til civilt tøj cyklede han mod Kildekrog, hvor hans kone og svigerforældre ferierede. Søndag morgen erfarede de om begivenhederne, og han ville nu til København for at slutte sig til sine kammerater. Han havde håbet at kunne bo hos sin morbror, hvor han blev vel modtaget, "men da onkel Thorvald hørte, at jeg ikke havde i sinde at melde mig til tysk fangenskab, blev han mere retiré og forklarede mig, at det var det rigtigste at gøre, og det havde Adam gjort, blev jeg klar over, at jeg måtte finde et andet sted at bo. Mens jeg endnu sad og drak kaffe, tog min morbror overtøjet på og sagde farvel til mig med ordene:"Farvel. Nu går jeg i banken, og når jeg kommer tilbage, så er du gået og har meldt dig." Kort efter gik jeg også efter at have taget hjertelig afsked med tante Merete, der åbenbart var den eneste i huset, der havde mest mod. Jeg har ikke været der siden, og heller ikke, da onkel Thorvald efter krigen inviterede til selskab for at fejre familiens "frihedskæmpere"."

Omkring den 1. september havde Fejlberg et møde med bl.a. Carl Engholm, Jørgen Poulsen, Mønsted og Skaarup-Andersen. "Nogle foreslog, at vi skulle tage til Sverige for at se at komme videre til England, medens jeg kan huske, at jeg hævdede som min mening, at vores opgave lå i Danmark, idet jeg her tænkte på den sabotage- og efterretningsvirksomhed vi kunne gå ind i samtidig med, at jeg skelede til oberst Bennikes organisation og hemmelige våbendepoter, men jeg var vist alene om mit synspunkt. Nogle kunne oplyse om enkelte

navngivne officerer, der havde meldt sig frivilligt. En enkelt af dem, der meldte sig til tyskerne på Frederiksberg Slot, blev sendt hjem igen for at hente sin pistol, hvad i hvert tilfælde jeg fandt yderst beskæmmende, da han virkelig havde gjort det.”

Fejlberg søgte i første omgang at få kammeraterne til at blive i Danmark, men de besluttede til sidst at de ville søge at komme til Sverige, og efter adskillige vanskeligheder lykkedes det omsider at få fat i en robåd og sammen med to kammerater nåede han omsider Sverige lidt Syd for Helsingborg.

K 12, der havde ligget i Humlebæk, fik også lejlighed til at smutte over Sundet. Derimod var MS 3, der lå for anker ud for Køge mindre heldig, da den blev taget af tyskerne ligesom kutteren P 33.

Kilder:

Parl. komm. bd. VI side 197-198 og 216-226, Beretninger fra Rudolph Arendt, Jørgen Theisen, Jørgen Uhlenfeldt, Børge Torp, Gustav Thomsen, Erik Stærmosse, Mogens Nefer, Carl Engholm og Kjeld Feilberg samt i Frihedsmuseet 6 D - 23 brev fra Poul til sin far, og illegal løbeseddel om flådens sænkning. Desuden Kaj Nolsøe Bang: Styrmand til orlogs, side 81-92 og F.H. Kjølsten: Da Danmarks flåde blev sænket, side 30.

Store Bælt

INGOLF lå sammen med HVIDBJØRNEN og øvelseskutterne THYRA og SVANEN og en dampbåd ved Svendborg, hvor de udgjorde en skoledeling for søkadetter, og de havde hidtil opereret i disse sydfynske farvand med kommandør Evers som skolechef.

“Lørdag ved halvsyvtiden kom chefen for det sømilitære distrikt i Svendborg, orlogskaptajn Dinesen, kørende i bil og efter at han havde talt få minutter med kommandøren kom der ordre til at gå af havn ud i Lunkebugten igen”. Sådant fortæller søkadetaspirant John Arentoft i en beretning fra den 4. september 1943. Han var ombord på HVIDBJØRNEN, der var et af de to skoleskibe. “Der blev altså hverken landlov eller spadseretilladelse. Tværtimod – der blev givet skærpet søvagt, idet vagtchefen opholdt sig på dækket og der kom ikke overtræk på “20 mm-eren”, selvom det blev øsende regnjejr om natten.

Næste morgen den 29. august lød hornblæserens sure tone som sædvanligt. Er det allerede “time”? Jeg vendte mig ovenikøbet en omgang og tænkte, at et minut kunne jeg vel nok tillade mig at snue. I det samme blev der blæst “Klart skib”, og så kan det nok være, at jeg røg ud af køjen og i klunset og op til K 1.” Noget lignende fortæller søkadetaspirant William Christensen:” Som en hvirvelvind var vi på dækket – al træthed blæst væk. Jeg sprang i et par arbejdsbukser og nogle gymnastiksko, greb gasmasken og løb til min 20 mm. Et par minutter efter havde vi – skytten og jeg – undersøgt kanonen, indstillet ringsigte, påsat magasin, hentet reservepibe og klargjort reservegrej og var klar til at tage, hvad der måtte komme.”

Den 29. august kl. 6 kom der til INGOLF en jolle fra Troense lodseri med en meddelelse fra Chefen for det sømilitære distrikt Fyn om, at situationen var forværret. Omtrent samtidig kom kutteren P 35 på siden ligeledes med en meddelelse fra distriktschefen. Begge meddelelser gik ud på, at “så vidt man vidste, havde tyskerne i nattens løb forsøgt et militært kup overalt i landet. Forbindelsen til København var afbrudt, men man vidste, at der kæmpedes ved Ringe, og at der havde været kæmpet i København. Tysk militær var rykket til Svendborg i biler.”

Den 1. juli var 30 søkadetlærlinge mødt på Holmen og allerede en måned efter i den første uge i august blev de sendt ud med skoledelingen til et af de øvelsesområder, som tyskerne havde tilladt flåden at anvende, nemlig farvandet Syd for Fyn. 11 af dem var på HVIDBJØRNEN, og uøvede var de også. Per Wessel Tolvig var en af dem, der beretter: “Jeg skulle være lader ved en 20

mm kanon. Det havde jeg ikke prøvet før. Først skulle jeg oplade 3 magasiner med krigsammunition. Jeg tog – behørigt instrueret – lidt forsigtigt på det. Men stemningen ombord var skiftet. Alle var pludselig blevet flinke, ingen sagde, at jeg tog på det “som en nonne på en vis ting”, eller brugte andre nylærte kraftudtryk. Så øvede vi kanoneksercitsen nogle gange – og ventede.”

Da alarmen kom, ville chefen først have indhentet fornyede oplysninger fra Svendborg, men gjorde iøvrigt klar til at forsøge at nå Sverige med de to inspektionsskibe. P 35 sendtes tilbage til Christiansminde for at skaffe nyheder, og imens fik THYRA, SVANEN og dampbåden ordre til at forblive, og evt. søge oplægning ved Troense eller ved Blaaby.

Omkring fem minutter over halv otte returnerede P 35 og bragte meddelelsen om tyskernes overtagelse af magten i Danmark og om den erklærede undtagelsestilstand. Derfor lettede delingen omgående kl. 7.40, mens de små fartøjer fik “fri manøvre”. P. 35 stod ved halv et-tiden Syd på og videre gennem Klørdyb, men efter passage af Kelds Nor observeredes en tysk torpedobåd med et vagtskib og de to danske P-kuttere P.14 og P. 19. P.35 søgte da at vende og søge tilbage til Klørdyb, men torpedobåden nærmede sig med høj fart og løb på siden af kutteren, hvorefter en prisebesætning blev sat ombord.

Kutterne THYRA og SVANEN lagde sig til ankers ind under Valdemar Slot, og den følgende dag, den 30 september blev de forladt af besætningen. Dampbåden skulle også ligge her, og da næstkommanderende “udvalgte en værnepligtig styrmand fra THYRA kaldet “obersten”, til at være fører for dampbåden, nægtede denne imidlertid at gå ombord.. Han sagde:” Nu, da jeg endelig har en chance for at komme op og slås, vil jeg ikke ombord i sådan en potte, og der er heller ingen, der skal få mig derover.” “All right, så bliv styrmand”, sagde næstkommanderende”. Dampbåden blev iøvrigt siden sænket af den værnepligtige besætning. De besætningsmedlemmer, der havde deres hjem på Fyn rejste som civile dertil, mens de øvrige værnepligtige meldte sig til internering.

På HVIDBJØRNEN blev hele besætningen sammenkaldt, da man var lettet, og chefen kommandørkaptajn Hempel-Jørgensen, fortalte, hvad han vidste om situationen. Søkadetlærling S.E. Thiede fortæller, “at han yderligere meddelte, at han havde til hensigt at søge til Sverige, og at vi i tilfælde af, at vi blev angrebet ville forsvare os, hvad der blev modtaget med jubel af alle.”

Også på INGOLF fik besætningen besked. “Idet vore skibe passerede hinanden, præjede kommandøren over til vor chef,” fortæller John Arentoft, “Jeg forsøger at gå gennem Smålandsfarvandet, da det sikkert vil være lettest at slippe igennem der.” Da vi havde sejlet et kort stykke tid blev der pebet:”Alle mand op til baksmonstring”. Vi trådte an som sædvanlig, men fik ordre til at trække op på overbygningen, så ville chefen tale til os fra broen. Da vi alle var samlet og havde blottet hovederne kom chefen frem på broen – mere rolig end

det næsten var menneskeligt muligt – og få øjeblikke efter satte den kendte stemme os ind i situationens alvor. “Mine herrer. Jeg vil i få ord klarlægge situationen for dem. Tyskerne har i nat foretaget et militært kup overalt i landet. Den tyske øverstbefalende, von Hanneken har dannet militærregering. Den øverstbefalende for Jyske Division, general Knudtzon, har beordret at alle skal nedlægge våbnene på Fyn. Der er endnu ikke udstedt nogen forholdsordre for søværnets skibe. Delingschefen agter nu at gå over under Sjælland og bliver det nødvendigt, må vi optage kampen (et rungende: Javel, fra alle mand) Chefen fortsatte:” Der vil naturligvis være størst fare for luftangreb, men nu vil vi gå til vore poster og tage, hvad der kommer” (Atter et klingende: Javel)”

Artillerikvartermester E. Bisp fortæller om den videre sejlads: “ Kl. ca. 10 befandt vi os midt i Store Bælt et godt stykke Syd for Sprogø. En del skibe var i sigte, blandt andet et par tyske vagtskibe, og et kvarter over 10 så vi en tysk ministryger stævne imod os med sydvestlig kurs. Af røgen kunne vi se, at den havde fuld damp oppe. Den passerede foran os i en afstand af ca. 1 sømil. Hver mand stod på sin post, villig til at gøre indsats i det givne øjeblik. Forhåndsammunition var hejst op, og kanonerne ladede klar til den første ildudbødning mod levende mål. Fra ildlederbroen kom der ordre for opsatshøjde og sideforskydning, men til stor skuffelse udeblev ordren: “Salve”. ”

Ifølge chefens rapport var man af hensyn til minefaren nødt til at sejle til fyrskibet på Vengeance Grund for at komme ned i den strøgne rende, hvor en tysk ministryger skulle passeres. Kl. 10.17 hejstes fra tyskeren signalet: “Stop deres maskine øjeblikkelig”, hvorefter INGOLF svarede, som man i forvejen havde bestemt, hvis man blev stoppet: “Går efter ordre til København”. Tyskeren svarede imidlertid ikke, men satte signalet: “Jeg vil sende en båd”. Herefter sendtes fra INGOLF til HVIDBJØRNEN med blink signalet :” Ødelæg fortrolige papirer”.

Chefen på INGOLF regnede med, at det var en parlamentær, der nu kom med motorbåd, og der blev lagt stormlejder om styrbord. “Fra båddækket kiggede jeg spændt ned langs sidedækket for om muligt at tage et foto af disse selvbudne gæster. Men piben fik hurtigt en anden lyd. Med lynets hast entrede tyskerne op ad lejderen, og lige så såre de havde fået fødderne på dækket, rettede de deres maskinpistoler mod de omkringstående og beordrede dem afvæbnet. En Oberløjtnant samt to menige sprang op på kommandobroen, hvor de overfor chefen erklærede skibet for prise, og at de nu havde overtaget kommandoen. 3-4 mand sprang ned i maskinen, 2 mand forblev på agterdækket og 3-4 mand entrede op på båddækket. Jeg stod ved agterste kanon, da en tysker entrede over gelænderet og truede mig med en maskinpistol, idet han ganske forvirret og med kendelig nervøsitet råbte: “Unter, unter”, og da jeg blev klar over, at han ville have mig til at nedhale flaget, gik jeg, som om jeg ikke forstod

“Ingolf”. (Orlogsmuseet)

et muk af det hele, for efter og gemte mit fotoapparat i saltskabet. Også den øvrige kanonbesætning forsvandt indtil den sidste, en aspirant, meget mod sin vilje måtte bøje sig for kravet.

Præcis kl. 10.40 gik Dannebrog ned for at vige pladsen for hagekorsflaget. Vi gjorde front, blottede hovederne, og uden nærmere ordre fra broen varskoede banjermesteren: “Huerne af”. Alle udviste en rolig fatning, hvilket måske skyldtes, at vor næstkommanderende lige fra den tidlige morgenstund havde vist sig rolig og behersket.”

Da man så INGOLF med hagekorsflaget, var man klar over situationen, og “nu gik motorbåden fra INGOLF over til HVIDBJØRNEN, og næppe er den kommet på siden, før ca. 20 mand bevæbnet med maskinpistoler og håndgranater vrimler ombord. Et rent kup med andre ord. Desværre er det så tåbeligt indrettet, at vi ikke er bevæbnet med håndvåben som maskinpistoler og lignende. Derfor kunne man vanskeligt forhindre aktionen. Samtidig med at man entrede havde ministrygeren ca. 20 stk. maskinskyts plus to patronkanoner 10,5 cm rettet mod os – og vi måtte stå og se på det”, således fortæller søkadetlærling S.E. Thiede.

Næstkommanderende, kaptajnløjtnant Knud Seehusen, fortæller: “Den tyske jager var os artilleristisk underlegen. Vi var stadig klar til kamp. Besætninger-

ne var ved kanonerne og klar over delingens overmagt, men der skete intet. Såfremt en ivrig kanonkommandør havde rørt ved aftrækket, ville dagen måske have fået et glørværdigere forløb for os. Der ville utvivlsomt være blevet ofret nogle menneskeliv, men de ville have gavnet Danmark og den danske flåde. På INGOLF så vi nu det danske flag gå ned og det tyske krigsflag gå op. Samtidig så vi dem derovre smide fortroligt grej overbord, hvilket vi så også gjorde.

Ved INGOLFs kapitulation overfor en så ringe modstander blev jeg ophidset og gik op på broen, hvor jeg opfordrede chefen til enten at skyde eller til at sænke skibet – jeg forlangte denne opfordring tilført referatet af skibsrådet. Dette fandt også sted. Chefen afslog imidlertid og mente, at vi loyalt måtte følge delingschefen i hans dispositioner, hvilket jeg ikke kunne se nogen anledning til, da underlægningen efter min mening måtte være ophørt, da det tyske flag hejstes på INGOLF. Chefen nægtede stadig, hvorpå jeg – desværre i en ophidset tone – sagde, at nu gik jeg ned og sænkede skibet på trods af chefens ordre til ikke at gøre det, hvorefter jeg gik ned af broen.

Chefen fulgte mig, hvilket jeg også havde regnet med, og da vi var alene på båddækket om bagbord forklarede han mig nogle grunde til at handle som han gjorde, og fik mig til at love ikke at foretage mig noget, uden at vi atter havde talt sagen igennem, hvorefter chefen atter gik på broen.”

John Arentoft, der stod en af kanonerne fortsætter: “Et øjeblik efter kom en prøjser løbende med karabin og det tyske flag i hånden. Dannebrog skulle hales ned. Han gik og søgte efter flagfaldet, men i det samme hørte vi chefens kendte stemme fra broen: “Klar over alt” og og så blottede vi hovederne. Nej, tænkte jeg – en tysker skal ikke have lov til at hale Dannebrog ned – og så løb jeg hen, og jeg tror jeg skubbede ham ret ublidt bort og ganske, ganske langsomt lod jeg flaget gå ned. Hvad jeg egentlig tænkte, ved jeg ikke – men det gjorde ondt. Da det var helt nede slog den tanke pludselig ned i mig: Hvis du nu halede faldet igennem – så kunne de ikke sætte det tyske flag. Som tænkt så gjort. Jeg slog flaget fra for oven og gav et ordentligt ryk i faldet, så det røg op, men så kan det nok være, at jeg fik en skideballe af Brinck:” Hva fanden i hede hule Helvede Arentoft – hvorfor fanden står du og demonstrerer dårlig sømandskab? “ Jeg blev så forbausset, at jeg helt glemte, hvad jeg skulle, og det eneste jeg bemærkede, var at en mand med en bådshage fik fat i faldet igen.

Så gik jeg ned og lagde mig sammen med alle de andre, men pludselig stod Krüger på båddækket og spurgte om ikke der var en, der kunne gå op og afløse 403 af ved roret. “Det kan jeg godt, svarede jeg, og jeg løb op og meldte mig til chefen. “Efter INGOLF lød overbringningen”, men hvad var det? INGOLF fik pludselig slagside til bagbord og de blev ved med at lukke damp ud. Hvad var der på færde?”

På INGOLF havde man forberedt sig, og E. Bispe beretter herom: “Kl. 11.30

Marinere klar med redningsveste ombord på "Hvidbjørnen" i Store Bælt den 29/8 1943.

fortalte næstkommanderende, at vi nu gjorde klar til at sænke skibet. Helt så let var det dog ikke, eftersom de fleste bundventiler betjentes fra maskinrummet, hvor der var tysk vagt. Da dette kom nordmanden, overfyrbøder Bastrup for øre, slyngede han ud på sit velkendte halvnorske og halvdanske: "Så skal jeg fanden-rasseme åbne på forreste fyrplads", hvorpå Bastrup ubemærket sprang ned på fyrpladsen og åbnede bundventilen. Jeg selv og en kollega gik ned i kvartermestermessen og åbnede køjerne, så vandet så småt begyndte at skulpe ind. Ligeledes var søkadet Thamsborg næstkommanderende behjælpelig med at åbne for vandet til agterste krudtmagasin.

Pludselig begyndte minestrygeren at skyde på os, hvoraf et skud faldt foran INGOLF og et andet kun ca. 25 meter tværs om styrbord."

Chefen beretter, at man allerede kl. 6 havde gjort skibet klar til sænkning ved at en bombe var anbragt i styremaskinrummet. Da planen nu var umuliggjort ved, at en tysk underofficer og 3 menige tyskere havde taget opstilling i maskinrummet besluttede næstkommanderende at flytte bomben til første maskinmesters lukaf agten for skoddet til maskinen, så at den kunne slå hul i maskinskoddet samtidig med at den slog hul i skibssiden. "Kl. 11.35 gav chefen ordre til at sænke skibet, og kl. 11.40 blev der fra broen givet det aftalte signal, og tre

minutter efter blev sprængbombens urværk sat i gang. Skibet fik efterhånden så meget slagside, at tyskerne blev opmærksomme på det.

Sveddrøppende kom Bastrup op fra fyrpladsen og betroede mig, at nu havde han gjort sin indsats, for nu vældede vandet ind på forreste fyrplads, og fødepumpen var stoppet. Vi måtte stadig ikke gå i bådene, og den tyske Oberløjtnant truede os med skydning, såfremt vi gjorde forsøget.

Da tyskerne opdagede, at skibet havde fået slagside råbte de op: "Was ist los, hinter, hinter". Under stærk trussel og med maskinpistoler i ryggen blev vi jaget agterud og trængt op på skansen. Da chefen opdagede, hvilken farlig situation vi var bragt i, forhandlede han med næstkommanderende, som derefter ledsaget af tyskerne gik ned og fik fjernet tændmekanismen. Maskinen var gået i stå. En feldweibel kom farende fra styrbord side med sin maskinpistol pegende imod os og råbte: "Zehn Mann, zehn Mann" og ti mand fra de forreste rækker måtte frem og stå på geled, og blandt dem prins Flemming. Fem minutter senere kom kaptajnløjtnant Thostrup ned fra kommandobroen og forklarede, at hvis det ikke lykkedes at få maskineriet i gang igen og skibet ført ind til Korsør ville de 10 gidsler blive skudt."

"Endelig holdt sikkerhedsventilen op med at tøffe, og maskinen begyndte så småt at arbejde igen. Vi drejede nordpå og satte kursen mod Korsør."

Som før nævnt havde man på HVIDBJØRNEN observeret at INGOLF havde slagside, og Arentoft, der stod til rors, fortæller: "Ikke ret lang tid efter kaldte chefen, der stod lige så rolig ude på styrbord vinge på næstkommanderende og jeg hørte chefens stemme: "Tænd lunten" og næstkommanderendes: "Javel".

Alt det, der foregik var naturligvis et hårdt slag for en ung mand som søkadetaspiranten, der havde set sin fremtid i flåden. Han skriver: "Jeg var selv helt rundt på gulvet og havde mest lyst til at springe over bord ned i skruevandet, for jeg syntes, alt med et var styrtet i grus. Vi var ganske vist ikke i krig med Tyskland og kunne derfor heller ikke skyde, før de havde skudt på os, men det kunne ikke være rigtigt alligevel. Alle de principper og mål vi havde fået at gå efter og som holdt gang i os i den daglige tjeneste, var faldet fra hinanden. Da Klar-skibs tonerne gjaldede ud over skibene og Brejninge kirkes klokker lød ud til os, var det som et "Nu eller aldrig". Jeg følte det sådan, og humøret steg med skruens omdrejninger, men hvad skete der så, da aftrækkeren endelig skulle påvirkes? Vi fik kun lov til at stå og kigge, skønt vi kunne have smadret ministrygeren. Alt dette kredsede jeg om, mens vi nærmede os Korsør.

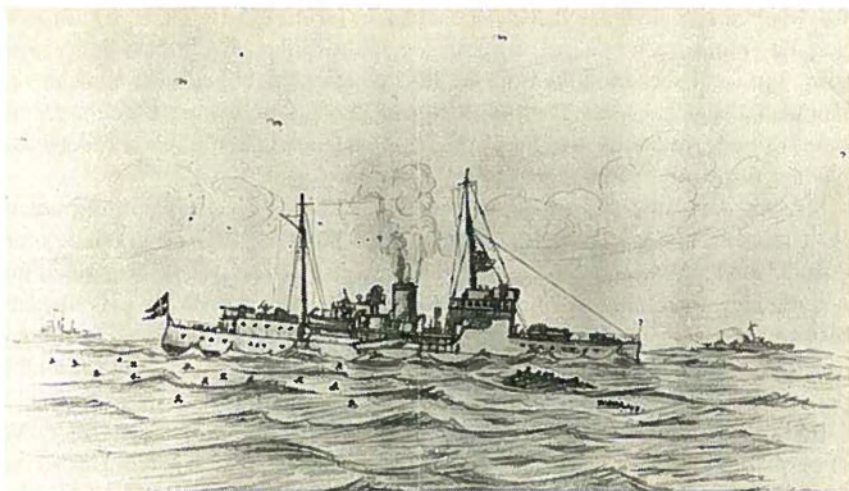
Pludselig kom kokken hen på dækket og råbte: "Er der nogle, der er sultne, så kom med." Vi røg i en sværm forefter mod kabyssen, og her stod vor kok, nærmest splittergal, og tog den ene flæskesteg ud af ovnen efter den anden.

Huggede dem i store stykker med en økse og delte ud til højre og venstre. Samme skæbne fik søndagsæblegrøden. Messegasterne åbnede køleskabene og delte indholdet af mad, øl og spiritus ud på dækket. Det var en meget ejendommeligt situation, men det var mærkeligere, det der fulgte.

Nu lå INGOLF helt stoppet og vi var ikke længere end 200 meter fra den og gik stadig halv kraft. Jeg holdt lige på agterenden -men hvad nu, hvis vi løb op i INGOLF? – Jeg råbte til chefen: “Chef, hvad skal jeg gøre med roret?” “Bagbord helt over” var svaret, og så gik chefen ind og slog: Fuld kraft bak. I det samme kom løjtnant Elving, og jeg spurgte i forbifarten om, hvor længe tidsfristen var for bomben. Ca. 2-3 minutter svarede han.” “Løjtnant Elving gik atter ned, og chefen gik over på bagbord vinge og sagde noget til tyskeren, og i det samme stak han hovedet ind til mig og sagde: “Ned af vejen, Arentoft” – og jeg var fej nok til at løbe i stedet for at vente på min chef.”

Chefen, kommandørkaptajn Hempel-Jørgensen, beretter i sin rapport: “Jeg fandt nu øjeblikket gunstigt og gav ordre til næstkommanderende om at sætte urværket til bomben i gang. Klokken var da ca. 11.45. Samtidig beordredes besætningen til diskret og roligt at trække sammen på agterdækket med redningsveste på, ligesom første mester fik besked om på samme måde at få maskin- og fyrbøderbesætningen op af vejen. Rorgængerens, der nu var den eneste på broen foruden chefen og den tyske dæksofficer, blev i et ubemærket øjeblik ligeledes dirigeret af vejen, og først nu opdagede dæksofficeren, hvis opmærksomhed havde været fæstnet ved INGOLFs foreteelser, at der også ombord i HVID-BJØRNEN foregik noget unormalt. På spørgsmål om, hvad der skete, og hvorfor besætningen gik agterud, svarede jeg, at det vidste jeg ikke, jeg havde ikke kommandoen mere, og at han selv kunne gå ned og se efter. Da han ikke ville dette, tilbød jeg selv at gå ned, men jeg blev holdt op med hans revolver, ligesom han forhindrede mig i at tage redningsvest på. Jeg foreslog, at fartøjerne blev sat i vandet, men enhver ville blive skudt, der forsøgte dette – erklærede han. Da der nu kun var ca. 4 minutter til sprængningen, erklærede jeg i en bestemt tone, at hvis han ikke gik ned og undersøgte forholdene, ville jeg i alle tilfælde gøre det for, noget måtte der jo være i gære, hvorefter jeg vendte ham ryggen og ganske langsomt gik ned fra broen, uden at der skete mig noget.”

Alle blev efterhånden samlet på agterdækket. Per Wessel-Tolvig fortæller: “Ingen sagde noget, stemningen var trykket. Kadet Sander Larsen sad lænet op ad skoddet, han rystede langsomt på hovedet, og tårerne trillede ham ned ad kinderne. Sådan gik et kvarters tid. Oppe på bådendækket kom en tysker, han råbte noget – så kom der flere. De stod og pegede på os med deres maskinpistoler. Vi kunne høre klikkene, da de tog ladegreb. Så kom næstkommanderens tilkæmpet rolig. Nogle kadetter puslede ved flagposen agter. Pludselig var chefen der.”

“Hvidbjørnen”, der går ned med stævnen forrest, før den væltede om på siden, tegnet af Herluf Haar.

Da chefen kom ned, gik han midt ind mellem besætningen og “på forespørgsel meddelte næstkommanderende, at der var ca. 3 minutter til sprængningen, hvorefter jeg meddelte besætningen, at sprængning ville blive foretaget, at der ikke var tid til at sætte fartøjer i vandet, og at dette iøvrigt ville blive forhindret af tyskerne. Vi måtte derfor alle springe udenbords. Depressionen fortog sig i samme nu og fulgtes af fuldtonende Hurraråb, hvorefter orlogsflaget blev sat på det rejste flagspil. På næstkommanderendes opfordring henvendte chefen sig til den tyske officer og spurgte, om vi måtte svinge fartøjerne ud.” “Tyskeren rystede medlidende på hovedet, og med et bredt grin sagde han: “Nein, nein, ganz zwecklos – wir haben viele Zerstörer” var svaret “Ja, det kan vi ikke tage hensyn til – skal vi så springe” lød chefens svar. Vi begyndte at smide tøjjet, mens prøjserne på bådedækket så måbende til.

De første begyndte at springe og de to tyske vagtposter på bådedækket tog ladegreb, men i det samme røg bomben, og så kan det nok være, at de fik fart på hen til hvalbåden. Inden vi sprang, var flagspillet agter blevet rejst og Dannebrog sat, men under gaslen.

Om bord var der endnu en del af besætningen. Chefen stod og var ved at smide tøjjet, og blev revet omkuld, men var straks på benene og sprang i baljen. En overfyrbøder, der stod inde i vagtrummet, blev slynget mod loftet og fik et grimt sår i hovedet. en tysk signalgast på ildlederbroen røg langt op i luften og

forsvandt derpå skyndsomt ned i Hvalbåden. Hele skibet rystede, og alt løst grej fløj rundt, mens en gul røg kom op fra forskibet. Næstkommanderende faldt om, fordi slæbebommen rev sig løs og blev slynget hen over hans lår og lammede begge hans ben. Det lykkedes ham dog at komme op på lønningen og lade sig falde, hvorefter han med armene arbejdede sig hen til en redningsbåd. Der var dog overhovedet ingen panik.”

Medens dette stod på, var der to kadetter, Kieler og Brinck samt aspiranten W. Christensen, der svømmede tilbage til HVIDBJØRNEN og kravlede ombord ad kæderne til nødstyringen. Kieler var den, der først nåede flagfaldet, og ned røg hagekorset med et Hurra fra de mange i vandet. “Tyskerne i Hvalbåden blev gale og sigtede på os med deres maskinpistoler, men vi kravlede i dækning bag maskinskylligtet. Motorbåden var svinget ud, og den fik vi sat i vandet og i dagens anledning var motoren så nådig at gå i gang ved første forsøg.”

Ikke mindre end seks torpedobåde og jagere var indenfor synsvidde. Vi lå og plaskede rundt i en times tid, før vi blev samlet op af Jageren. Her fik vi lidt at spise, og blev i det hele taget behandlet korrekt. HVIDBJØRNEN sank langsomt med stævnen først og med bagbords slagside. Dog lykkedes det for tyskerne at sende en motorbåd over til det synkende skib og nedhale det danske

Fra Taarnborglejren ses fra venstre kommandør Evers, orlogskaptajn Hempel-Jørgensen, kaptajnløjtnant Seehusen og formodentlig kaptajnløjtnant Mogens Schmidt.

og hejse det tyske flag. Efter nogen tid blev vi ført over på den minestryger, der først havde standset os, og den førte os ind til Korsør. Her blev vi sat i land mere eller mindre nøgne. Vi fik lidt tøj fra INGOLF, som det var lykkedes at bjærge ind i havnen.”

Da INGOLF var kommet i havn, havde den tyske Oberløjtnant straks kommanderet alle til at træde an i land. “Bagage eller lignende var der overhovedet ikke tale om at medbringe. Maskinister og fyrbødere kom lige fra de varme maskinrum kun iført bukser og uldtrøje. Våben, kadetdolke og lommeknive skulle afleveres og blev lagt i en bunke på kajen. Oberløjtnanten vigtede sig med ikke mindre end 3 kadetdolke, der stak frem fra hans åbentstående jakke – souvenirs.” Herfra blev de ført til en kommuneskoles gymnastiksal, og “ved 18-tiden hørte vi støj på gaden, og fra ribberne så vi hele HVIDBJØRNENS besætning troppe op i højst mærkværdige påklædninger.”

Da HVIDBJØRNENS besætning var kommet til Korsør, blev de sendt ombord i INGOLF for at finde noget tøj i de opbrudte skabe. “Jeg fandt en kadetuniform, som tilhørte Gregers Bojesen, og et par sko, der var alt for små. Så kom chefshovmesteren ned fra INGOLF, iført kommandørens selskabsuniform. Det udløste en højroset latter og en ordre til ham om at finde en mere passende påklædning. Siden skulle vi aflevere knive og lignende, “ fortæller Per Wessel-Tolvig, “Ingen meldte sig. “Die, der haben knive und munition, die blive skudt”, sagde den tyske bådsmand. En trådte frem, bukkede for bådsmanden og afleverede en neglerenser. Hvad tyskeren sagde, fik jeg ikke fat i, men at han blev rasende, var der ingen tvivl om.”

En times tid senere blev alle i lastbiler kørt til en lejr ved Tårnborghals i Halskov. I løbet af aftenen ankom de besætninger, der ved daggry var blevet overmandet i havnen, således fra minestrygerne SØRIDDEREN, SØLØVEN, SPRINGEREN, HAJEN samt adskillige P-kuttere. I Korsør havn havde ligget de nævnte skibe samt kutterne P.2, P.9, P.21 og P.32.

Om morgenen den 29. august kl. 4 så man fra de danske skibe, at en grøn lyskugle opsendtes fra terrænet bag pakhusene ved kajen. Det var signalet til, at projektørerne på de tyske skibe samt en transportabel projektør på havnepladsen alle tændtes rettet mod de danske skibe. Samtidig stormede tyske soldater, som havde samlet sig bag pakhuse og jernbanevogne på kajen, frem mod skibene. Der åbnedes en kraftig ild både fra landsiden og fra skibene på den anden side af havnen mod de danske skibe.

I SØLØVEN afvæbnedes chefen, straks efter at han kom op på dækket. I SØRIDDEREN søgte chefen og officererne fra beboelsen agter at komme op på dækket, men mødtes med maskinpistolild. Skildvagterne på kajen blev omringet og afvæbnet. Folkene på båden nåede ikke frem til skytset, før de blev afvæbnet, men vagtchefen nåede at afgive et par skud ligesom ordonnansen

Marinere i Taarnborglejren. (FM)

agter tømte sin revolver mod den ledende tyske officer, der faldt. På foranledning af en tysk officer meddelte chefen besætningen, at han havde været nødt til at overgive skibet, da han anså videre modstand for nytteløs. Alle våben, fortrolige sager m.v. blev beslaglagt og samtidig forsvandt en hel del private effekter.

I HAJEN forsøgte officererne at komme op på dækket, da skydningen begyndte, men kun næstkommanderende og 2. maskinmester nåede op, mens chefen blev standset af soldater med maskinpistoler. Næstkommanderende, søløjtnant A. Rübner Jørgensen, søgte forefter på dækket, men blev standset med et bajonetstik i låret. Han blev liggende her i omkring en halv time, selvom chefen gentagne gange henledte tyskernes opmærksomhed på den sårede officer. Han afgik ved døden den 30. august som følge af blodtab. Forude blev den første tyske soldat skudt af vagtassistenten, torpedo-underkvartermester Christian Thomsen, der herefter søgte tilflugt i tårnet, men blev såret i venstre side af et skud fra en maskinpistol og faldt ned på dørken på banjerne, hvor han kort efter døde. En overfyrbøder blev, da han søgte komme op på dækket, slået i hovedet med en geværkolbe og pådrog sig en lettere hjernerytelse.

I SPRINGEREN nåede chefen kaptajnløjtnant Dam, som den første op på dækket agter, men blev straks såret af et skud i skulderen og faldt tilbage over

nedgangstrappen, hvorefter skibet hurtigt blev besat, og i P-kutterne toges besætningerne til fange uden kamp.

Onsdag den 1. september fik besætningerne lov til at hente deres private ejendele under tysk bevogtning, "men den tilstand, hvori vi fandt vore messer og lukafer, var under al beskrivelse. Røveri er ikke for meget sagt i denne forbindelse. Selv chefens kostbare merskumspiber var ranet."

En uges tid efter den 8. september flyttedes alle besætningerne fra Tårnborglejren til København, hvor de blev fordelt på Lergravvejens skole eller på Holmen. I sin beretning fra 1943 skrev den 19-årige søkadetlærling S.E. Thiede til sidst: "Med hensyn til marinen, tror jeg, at begivenhederne den 29. august har stivet mig af i troen på, at det er her min fremtid må ligge." Og åbenbart sikker på krigens udfald slutter han med at sige: "Efter krigen bliver der et vældigt arbejde at tage op, og der skal bygges op fra bar bund. Meget må ændres og forbedres, men alligevel vil det stadig være på de gamle traditioner, man må bygge videre."

Kilder:

Den parl.Komm. Bd. VI side 227-228 og 241-248. Beretninger fra John Arentoft, Erik Bisp, Jens Elving, J.B.Pranov, Per Wessel Tolvig og S.E. Thiede i "Nors Nyt" 1986 nr. 16. Rapport fra Hempel-Jørgensen den 12/9 1943, samt fra Knud Seehusen, og beretning fra W. Christensen den 4/9 1943, 1. maskinmester H. Andersen samt Leif Brinch.

De mindre skibe

Ved Kalundborg lå SØHESTEN samt MS 2 og kutterne P.6, P.26 og P.27, der alle blev rendt over ende af op mod et par hundrede tyske soldater, hvorefter de danske besætninger blev sat ombord et større tysk skib, som lå uden for havnen og var et moderskib for de tyske minestrygere. Den 1. september blev alle derefter overført til København.

MS 1 var en minestryger, der var bygget i 1940 og havde en besætning på 11 mand incl. chefen. Når den skal stryge miner slæber, den en stor ponton med magnet efter sig. Den 28. august var den på vej fra Køge til Korsør, men da fartøjet havde passeret Aggersund og kom ud i Storebælt, mødtes det af kraftig sø i Bæltet, der vanskeliggjorde bugsering af magneten og chefen besluttede da at gå ind til Skelskør. Natten før havde chefen, søløjtnant Urban Gad, modtaget et kodetelegram, der betød "skærpet beredskab", hvorfor man havde gjort våbnene klar og havde skærpet opmærksomheden. MS 1 lagde sig ved en anlægsbro ved fjordens munding, og "til min store overraskelse kom lods båden lidt efter på siden. Vi kom så alligevel til Skelskør, og da jeg meldte mig pr. telefon til min overordnede fik jeg det svar, at al landlov var inddraget. Ved midnatstid forhørte jeg mig på politistationen og hørte om det tyske ultimatum til regeringen. Den vagthavende lovede at give mig besked, hvis der skete noget af interesse.

Ved 6-tiden stod en betjent på kajen med besked om, at landet var erklæret i undtagelsestilstand, Sorgenfri Slot var stormet, at der havde været skyderi i Korsør, og at der var flere dræbte, så han mente, at det var en god ide, hvis vi stak af så hurtigt som muligt. 10 minutter senere afgik vi."

Gad fortæller videre: "Kortet viste, at der på østsiden af Agersø var en lille havn, hvor vi nok kunne få plads, hvis der ikke var for mange fiskere, og der slap vi også ind uden uheld. En ide, som jeg havde puslet med i den forløbne sommer, blev nu bragt til udførelse. To mand sendtes i land for at købe en tønne tjære og nogle koste, og resten af besætningen blev sat til at tømme skibet for overflødig gods. Masten blev smidt i land, og vores bøjemateriel fik fiskerne, og til gengæld lånte de os nogle presseninger til at lægge over kanoerne. Snart var hele skibet sortmalet og lignede en uskyldig slæbebåd, hvilket nok kunne behøves, for efter nattens regn og blæst var det blevet det dejligste sommervejr med meget fin sigtbarhed. Da jeg inspicerede skibet, opdagede jeg, at der på agterspejlet var malet navnet SARA. En af gutterne var øjensynligt blevet inspireret af en af tidens kendte slagtere "Sorte Sara fra Sahara". Han havde nu stavet navnet SHARA.

Bortset fra camouflagen kunne vi ikke gøre andet end at vente, til det blev mørkt. Op ad formiddagen fik jeg melding om, at der hørtes skydning ude fra Store Bælt. Vi styrtede op på toppen af øen og så INGOLF og HVIDBJØRNEN og ikke langt fra dem en tysk torpedobåd og en stor minestryger. Begge de danske skibe havde slagside, men vi kom desværre for sent til at se, hvad der var foregået. Lidt efter satte INGOLF kursen nordefter, fulgt af minestrygeren, mens HVIDBJØRNEN blev liggende og fik mere og mere slagside indtil den kæntrade og sank.

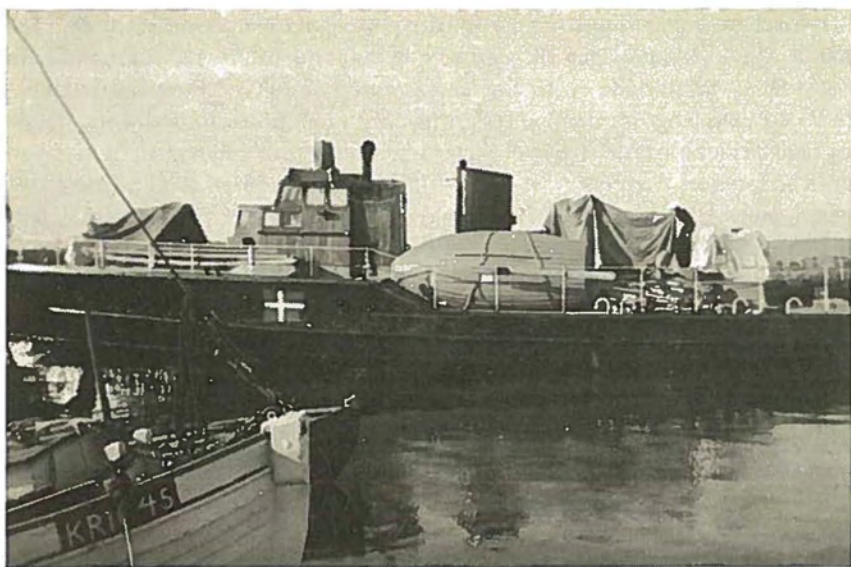
Det var for så vidt fristende at sænke skibet på det dybe vand nær havnen, da chancen for at nå Sverige var overmåde lille. På den anden side var der ingen grund til at foretage sig noget definitivt før andre muligheder var prøvet. Vi kunne gå tilbage gennem Smålandsfarvandet, men jeg brød mig ikke om at komme til de tyske batterier på Storstrømsbroen, da det ikke var sikkert at vor forkælning kunne stå for en nærmere granskning. Tilbage var kun vejen Syd om Lolland, men så skulle vi bruge to nætter, så jeg måtte finde endnu et skjulested, og til alt held kendte jeg en lille havn, der hed Hesnæs på østsiden af Falster. Den lå tilpas afsides og blev vort næste mål.

Ved nattens frembrud afgik vi fra Agersø totalt mørkelagt og uden lanterner. Magneten efterlod vi. Natten forløb uden nævneværdige hændelser og i dagbrækningen passerede vi Gedser. Det var nu blevet regndis og chancen for at blive observeret var ikke stor og sigtbarheden var nu så ringe, at vi havde svært ved at finde Hesnæs. Det lykkedes, og vi smuttede ind og fortøjede.

Jeg forsøgte at sove lidt, men ikke længe efter kom en opskræmt vagtmand og meldte, at der lå et tysk krigsskib uden for havnen. Tågen var nu lettet og ikke 2 sømil borte lå en torpedobåd til ankers ud for indsejlingen til Grønsund. Den havde et par af marinens kuttere fortøjet agter. Endnu en gang var vi heldige, for der lå en lille muddermaskine i havnen, som åbenbart var ved at blive uddybet, så en slæbebåd, som vi forestillede virkede derfor helt naturlig.”

“Gutterne, der endnu ikke var indviet i mine planer fik i løbet af dagen at vide, at den kommende nats sejlads gjaldt Sverige. Det var min opgave at redde skibet, og dertil behøvede jeg ikke hele besætningen, så hvis nogle ønskede at blive i Danmark kunne vi tale om det. En maskinist og kokken kom efter tur. En maskinist kunne jeg undvære, for dem var der flere af, men kokken kunne der ikke være tale om, da han var lige ved at være den vigtigste mand i skibet. Det forhindrede ham dog ikke i at forsvinde, men et par timer senere dukkede han op igen og erklærede, at han havde ombestemt sig. En tredje mand deserte-rede. Det var iøvrigt ham, der havde døbt skibet.”

“Da det blev mørkt, gjorde vi klar til at gå, men til vor store overraskelse tændte tyskerne en projektør, der lyste horisonten rundt og slukkede igen. Hele havnen var klart oplyst, da lysstrålen passerede os, og ca. 10 minutter senere

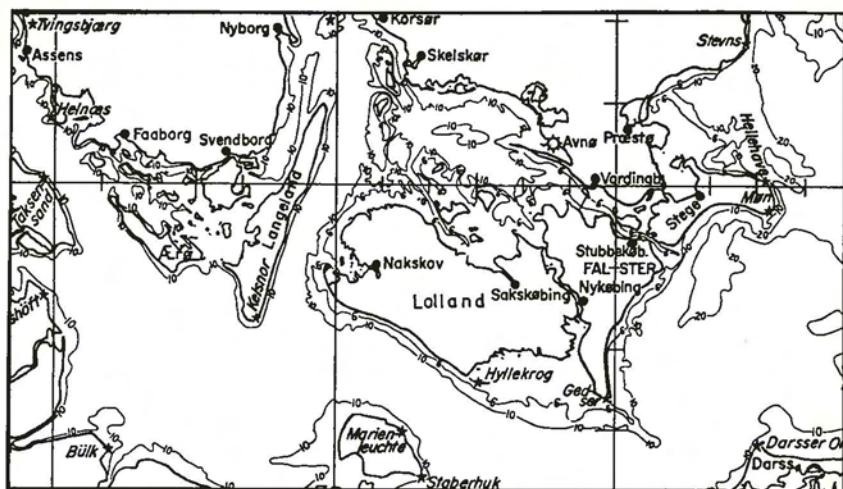
“Sorte Sara” camoufleret den 29/8 1943. (FM)

kom projektøren igen, og sådan fortsatte det hele aftenen. Problemet var, at vi ikke vidste, hvor langt vi kunne nå på 10 minutter, og i nærheden af tyskerne turde vi ikke gå for fuld kraft, for så stod der en regn af gnister op af skorstenen. For at gøre det værre endnu var det en stjerneklar nat med en sigtbarhed, der ikke kunne forlanges bedre.

Ved midnat tog jeg mod til mig, og måske var tyskerne ikke så påpasselige, og jeg trøstede mig med, at skulle det gå galt, så kunne jeg starte uret til bomben, og så havde vi 10 minutter til at tage redningsveste på og komme væk.

Så snart lyset fra projektøren var passeret, kastede vi los og stod ud af havnen og stod sydover så tæt ved kysten som muligt, og i mørket var vi ved at påsejle en af bundgarnspælene. Der var nogle, som holdt vejret, da projektøren blev tændt igen, og der var nogle, der åndede lettet op, da det viste sig at vi var uden for rækkevidde. Vi fortsatte endnu et stykke mod Syd og drejede så mod Øst, gik op til fuld kraft og med en fane af gnister op af skorstenen stod vi ud i Østersøen. Kursen blev sat mod Trelleborg og nogle timer senere kunne vi se skåret fra lysene derinde.

Ved dagry satte vi atter orlogsflag og vimpel, og besætningen blev reglementeret påklædt, så vi var nogenlunde præsentable inden ankomsten til Sverige.

Kort over farvandet syd for Sjælland og Fyn.

Kort efter solopgang gik vi på prajehold af et vagtskib ud for Trelleborg og bad om tilladelse til at gå i havn, og således endte MS 1 alias SORTE SARAs rejse.”

HAVØRNEN lå den 27. august i Korsør, og “da der om aftenen blev beordret “skærpet beredskab” gjorde vi alt klar til hurtig aktion. Der blev sat damp på maskinen, og bomben til skibets ødelæggelse blev gjort klar nede i mit lukaf”, fortæller søløjtnant Aage Schultz. “Der skete dog ikke noget den nat, og planen var, at vi kl. 10 skulle sejle til Næstved med vores magnet sammen med en kutter P.5. HAVØRNEN er en ældre torpedobåd, der blev bygget i 1917, men siden ændret til ministryger, og vi skulle stryge i de render, hvor danske skibe behøvede det til indenlands sejlads.

Vi fyldte kul i Næstved – lige så meget vi kunne have i kasserne, men havnen her er for enden af en lang kanal, hvor vi nemt kunne blive fanget af tyskerne, så vi lagde os derfor ud ved Karrebæksminde, men da vejret blev så dårligt, at det var et forkert sted at ligge, besluttede jeg, at gå til Stubbekøbing. Det var jo også et stykke nærmere Sverige. Vi ringede til København og meddelte, hvor vi var og talte også med politiet i byen, og vi fik at vide, at der var ingen tyskere her, og man lovede at meddele os, hvis der skete noget i løbet af natten.

Vores svage radio kunne ikke tage København, og politiet fortalte os ikke noget, og næstkommanderende gik da kl. et kvarter i 6 op til en telefon og ringede til København, men hverken Holmen eller andre steder svarede. Til sidst fik han mærkeligt nok en forbindelse til Søværnets Kaserne på Holmen, og der

var der en venlig kaptajnløjtnant af vore egne, som sagde, at vi er besat og så var den ledning lukket.

Han kom løbende ned og straks han kom ombord bakkede vi ud af havnen og vendte for fuldt tryk på ud mod Øst i Grønsund. Vi ville prøve, om der var en chance, selvom vi var kommet lidt sent i gang. Der var 3 løb ud af Grønsund. Det ene kunne ikke bruges, det andet var det hurtige løb, men vi valgte det tredje, Hestehoved Dyb, der gik ned langs kysten, for her kunne vi måske være lidt camoufleret mod skovene. Da vi nåede ud af Grønsund så vi imidlertid en tysk torpedobåd, der havde kanoner og torpedoer, og hvad der var det værste af det hele: han kunne løbe meget hurtigere end vi kunne. Så vendte vi rundt og ind igen i Grønsund og han efter os i fuld fart, men han måtte om og ind gennem det store løb – så det var et rigtigt væddeløb.

Han halede dog mere og mere ind på os og begyndte at sende: "Stop" et par gange. Vi lod først, som om vi ikke så det, men til sidst sendte vi et signal, der betød: "Vi kan ikke aflæse Deres lanterne". Så gik tiden lidt, og vi var efterhånden nået på den anden side af Bogø. Vi gik videre mod Storstrømsbroen, men drejede ind gennem nogle mærker, og nu skød han. Vi vendte rundt og gik bagbord over ud over det læge vand, og da vi kom ud i det dybe, hvor vi ville afskyde vor torpedo mod ham, vendte han og løb væk fra os. Vor torpedo kunne imidlertid ikke løbe mere end 30 knob og han kunne sejle 36 knob. Så vendte vi igen og gik tilbage, og vi havde nu fået den lille ø Farø mellem os og ham.

Nu gik det atter i fuld fart Øst på for os og han i fuld fart Vest på. Så vendte han, men i mellemtiden var vi kommet bag den næste ø, så nu fortsatte vi videre op gennem Ulsund, og vi lå der og lyttede til vores radio og hørte om HVIDBJØRNEN i Store Bælt. Vi stoppede nogle galeaser og andre og spurgte, hvad de havde set af tyskere, men det fik vi ikke noget ud af. Vi håbede, at vi kunne trække tiden ud, til det blev mørkt. Vi ankrede, og mens vi ventede, gav vi besætningen et ordentligt måltid mad.

Kl. 13.40 så vi en kutter komme sejlen fra Masnedsund, og selvom det var en af vore egne, havde den Naziflag på. Den var smækfuld af maskingeværer og geværer, og langs lønningen lå folkene klar. Da den kom nærmere, satte vi kanonerne på ham uden dog at skyde. Vi holdt ham væk fra os og flyttede os lidt, og så råbte han: "Übergeben sie sich oder nicht?", og vi svarede: "Nein" og så tror jeg nok, at vi tilføjede "Gå ad Helvede til", men det var jo lidt uden for programmet.

Jeg var klar over, at nu var der ikke meget at gøre, og nu gjaldt det om at få skibet ødelagt og at se at få besætningen i land. Vi havde udset os et lille godt sted. Det sydligste punkt af Sjælland, hvor den kunne stå meget godt på et lille stenrev, Stammenakke. Vi gik hen imod stedet med fuld fart, og på vejen kastede vi alle mulige ting, fortrolige sager, ammunition og navigationsgrejer

overbord. Det var en mærkelig fornemmelse. Til sidst røg også min 20 mm kanon ud, og da tyskerne havde nærmet sig, skyder vi vores torpedo af. Den skulle de jo heller ikke have. Den ramte en sandbanke og detonerede med et mægtig flot sprøjt, der så flot ud. Så havde tyskerne tabt tålmodigheden og begyndte at skyde, men uden at ramme os. Vi fik sat båden op på revet, og da den forude blot stak lidt over en meter og agter 2,5, satte vi stævnen op, så vi kunne vade i land. Bomben blev sat i gang, hvorefter besætningen hoppede ud forude, og de kom alle op i skovene.

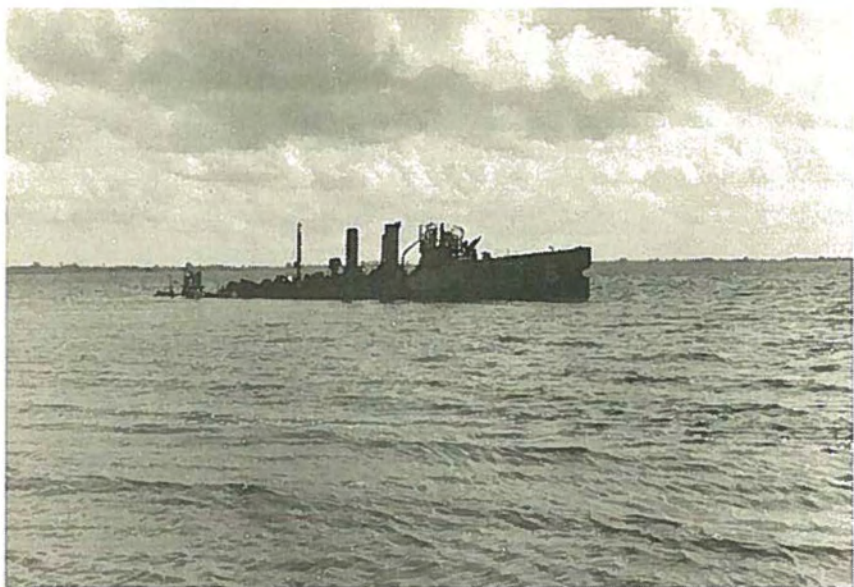
Fra kutteren var tyskerne nu også gået i land, men vi slap alle væk, og delte os op i smågrupper. Jeg nåede Fakse Ladeplads, hvor vi satte os ind på kirkegården og tænkte over sagerne. Da vi traskede videre, mødte vi et par velklædte herrer. Det var 1. og 2. maskinmester fra HAVØRNEN, der siger til os: "Hvor ser I dog ud i tøjet". De havde taget en Taxa til Hærens Rekreativehjem, hvor de var blevet ekviperet, og der blev vi nu også ført til, og så fik vi det pragtfuldt. Vi drog videre til fods, og ved Køge var vi så frække, at vi gik ind til tyskerne og spurgte om, vi kunne få nogle billetter til København, vi var skibbrudne, og vores skib var sunket osv, og vi fik minsandten 5 stk Ausweiss til København, som vi nåede uden uheld."

En ung mand fra Vordingborg, Jørgen Jensen, fortæller, at HAVØRNEN snart blev et udflugtsmål, "men vi blev ustandselig forstyrret af tyskerne", og alligevel blev den af begge parter ribbet for alt af interesse, og resultatet blev da, at båden blev helt ubrugelig.

Den af tyskerne benyttede kutter var P. 8, der var taget i Bogø havn ved halv ti-tiden af den tyske torpedobåd, og føreren af P.5, som HAVØRNEN havde efterladt ved Næstved, besluttede om morgenen også at søge at nå Sverige. Lidt i kl. 14 passerede den Storstrømsbroen, men da den kort efter så den tyske torpedobåd og derefter hørte detonationen fra HAVØRNENS torpedo stod kutteren først ind over Farø Jord for om muligt at assistere HAVØRNEN. Her blev den imidlertid beskydt, og da man antog, at udgangsvejene fra Bøgestrømmen åbenbart var bevogtede overgav man sig til torpedobåden.

Kutteren P.29 lå i Masnedsund og skulle den 29. august kl. 7 morgen afgå til Svendborg for at komme på bedding. Efter de foruroligende meldinger afsejlede kutteren kl. 9.15 og fortsatte gennem Smålandsfarvandet og Omø sund til Store Bælt. Her passerede den en nordgående tysk torpedobåd, men kl. 15., da kutteren befandt sig 3/4 sømil Øst for Kobberdyb hørtes en detonation, og en vandsøjle rejste sig ca. 15 meter foran kutteren. Man stoppede og da torpedobåden nu lagde sig på siden af kutteren havde man forinden nået at tilintetgøre alle fortrolige papirer. P.29 blev besat og ført til Korsør.

Kutterne P.13 og P.20, der lå i Nykøbing Falster fik af den tyske havnekapitajn at vide, at de ikke måtte forlade havnen og ved 7-tiden om aftenen kom en

“Havørnen” sat på grund den 29/8 1943. (Orlogsmuseet)

deling tyske soldater og overtog fartøjerne. Ligeledes blev P.28 i Nakskov havn overtaget af tyskerne om morgenen ved halv-nitiden, og P.25, der var ankommet til Bandholm om aftenen den 28. august blev liggende her indtil en tysk kommando overtog fartøjet ved middagstid den 31. august.

Fra Rudkøbing, hvor MS 9 lå sammen med kutterne P.14 og P.19 opnåede man den 29. august om morgenen kl. 5.55 telefonforbindelse med det sømilitære distrikt Fyn, som fortalte, at der var iværksat en aktion mod både hæren og flåden og til sidst blev der råbt ind i telefonen: “Pas på ikke at blive besat”.

Chefen for MS 9 lod beskeden gå videre til kutterne, hvorefter han straks afgik gennem Klørdyb og Syd om Gedser og nåede svensk territorium samme aften uden uheld. Også kutterne forsøgte sig ad samme rute, men blev i nærheden Gulstav ved Langelands sydspids opdaget af en tysk torpedobåd. Inden der kom tysk besætning ombord havde man fået kastet ammunition og fortrolige sager overbord, hvorefter danskerne blev interneret i Tårnborglejren ved Korsør.

Angrebet på de i Nyborg liggende fartøjer satte ind kl. 4.15 med skydning fra et tysk batteri ved havnen samtidig med at infanteri med maskinpistoler og maskingeværer stormede imod fartøjerne. Den ene af de udsatte skildvagter,

Farvandet omkring Bogø.

værnepligtig N.B. Olsen blev dræbt ved et skud i underlivet, og den anden løb straks ind for at varsko chefen for MS 6. Da denne derefter var på vej op fra lukafet eksploderede 20 mm forhåndsammunition, der blev opbevaret i et skab ved opgangen efter at være blevet ramt af et skud. Chefen standsede derfor og så gennem et køje tyske soldater på kajen sigtende på skibet med lette maskingeværer. Han lagde derfor sin pistol og gik op for at overgive skibet.

I MS 5 var chefen, søløjtnant Kinch, vågnet ved skydningen, og mens han overvejede situationen, blev en håndgranat kastet ind i hans lukaf. Den eksploderede blot en meter fra ham og sårede ham i hofte og ben. Til mandskabet blev der også kastet en håndgranat, men her såredes tykkeligvis ingen.

I P.4 vågnede føreren, søløjtnant H.A. Jørgensen, også ved skydningen, og idet han åbnede døren for at komme op, kastedes ligeledes en håndgranat ned i rummet og eksploderede ca. 1 meter fra ham. Han såredes og mistede bevidstheden. Trods gentagne anmodninger om at få ham under lægebehandling blev han først omkring 12 timer senere indlagt på Nyborg Sygehus.

Besætningerne på P.4, P.7, P.22 og P.34 blev taget til fange, uden at de selv havde skudt, mens tyskerne skød kraftigt, og under overfaldet så det endog ud til, at to tyske grupper ved en fejltagelse beskød hinanden, hvorved 7 tyskere blev dræbt eller såret. Besætningerne førtes ved 18-tiden samme aften til Hotel Nyborg strand, hvor de blev interneret.

P.11 var kommet til Bogense for at blive sat på bedding, og den 29. august tog tyske vagtposter stilling i havnen uden at foretage sig noget mod fartøjet. Den 30 august kom det på bedding, og besætningen blev interneret.

Kutterne var jo civile kuttere, der var udlaant til marinen til specielle opgaver, og da føreren af P.30, der lå i Fåborg havn om morgenen den 29. august kl. 7 fik meddelelse om det tyske overfald på kasernen i Fåborg sejlede han ud til Dyreborg, men da han blev klar over, at kutteren næppe kunne nå Sverige, besluttede føreren at opsigte lejemalet og alt af militær karakter blev tilintetgjort, samtidig med at kutteren fik påmalet civile kendingsmærker. Den 30 august kl. 20 nedhaleses Dannebrog, og besætningen blev indkvarteret i land, og den følgende dag meldte de tre værnepligtige sig til den tyske kommandant og blev interneret.

Fra Fyn kan fortælles om genvordighederne for en værnepligtig ved det sømilitære distrikt i Svendborg. Den 28. august satte orlogskaptajn Dinesen mandskabet ind i situationen. "Da der ved 4-tiden kørte en tysk vogn op foran døren forlod vi distriktet ad bagdøren. Vi fik skaffet noget civilt tøj, og vi var tre mand, der skulle melde os til dampbåd A, der lå ved Valdemar Slot på Tåsinge. Da vi nåede den, lå den med dampen oppe og ville sejle til Sverige i løbet af natten. Man diskuterede længe om mulighederne, men kunne åbenbart ikke blive enige. Vi tre fik anvist kadetmessen som soverum og afventede et resultat, men da der kom piger ombord, kunne vi ane enden på dette eventyr."

Værnepligtig Henning Strarup fortæller videre:" Vi forlod dampbåd A kl. 7.30 næste morgen, og i Troense mødte vi en af vore officerer, der rådede os til ikke at tage til Svendborg, hvor det vrimlede med tyske soldater, og iøvrigt ville det være sikrest, at vi gik hver for sig. Jeg gik til Christiansminde trinbrædt for at komme til Nyborg, og her købte jeg en billet. Konduktøren spurgte mig om Ausweiss, Det havde jeg ikke, men han rådede mig til at få et i Nyborg. Her vrimlede det også med tyske soldater, og jeg gik ombord på færgen. I Korsør måtte jeg købe en billet i toget, men det hævdede konduktøren at jeg bestemt ikke kunne, og han ville sætte mig af toget ved den første station og overgive

mig til tyskerne. Ved den første station blev jeg ført over til stationsforstanderen, der udbredte sig om, hvordan tyskerne rask væk skød folk. Jeg fik lov til at køre med til Ringsted, hvor jeg måtte få et Ausweiss hos tyskerne. Det tog lang tid at få et Ausweiss fra tyskerne og en attest fra politiet, og først næste dag kunne jeg komme videre til København. Jeg havde fortalt, at jeg havde været på ferie.”

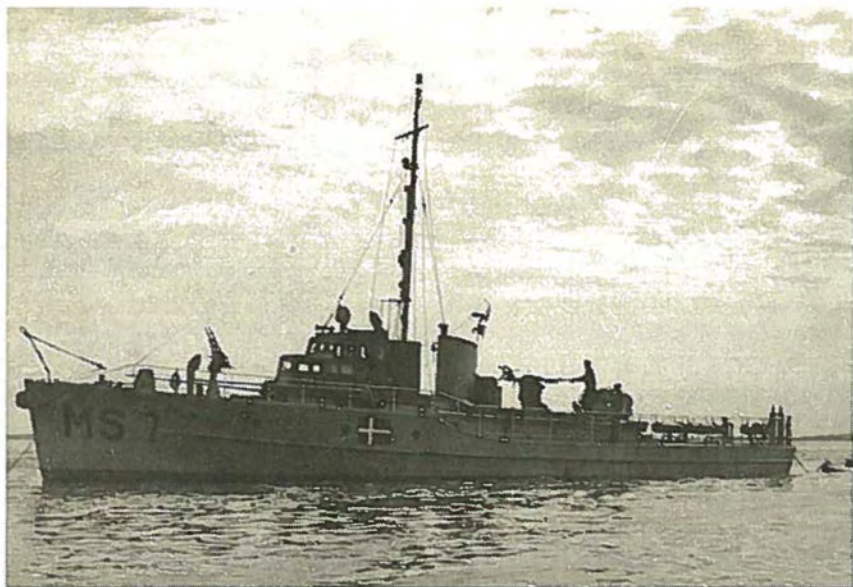
“Kl. 10.30 næste dag nåede jeg København, og efter hos min overraskede familie at have diskuteret tyskernes krav om at alle danske soldater skulle melde sig gik jeg op på Frederiksberg Slot, hvor jeg blev interneret. Den 9. september overførtes jeg til gymnastiksalen på Holmen.”

I Randers lå to kuttere, P.1 og P.17, fortøjet på hver sin side af en minestrygningsmagnet, og allerede et kvarter i 4 om natten til den 29. august trængte 25-30 tyske soldater ombord og besatte kutterne, hvorefter besætningerne førtes til Torsgades kaserne til internering. I Vejle gik det derimod meget fredeligt til, idet der den 29. august kl. 4 ankom nogle tyske soldater på kajen, og en officer ønskede at tale med føreren for P.3, og da den kom meddelte officeren, at landet var i undtagelsestilstand og at han blot ønskede fartøjernes våben udleveret og besætningerne bragt i land. “Det hele ville sandsynligvis blot vare et par dage.” Det samme skete derefter også med P.23.

I Horsens foregik det hele meget ejendommeligt. Den 29. august kl. 3.45 kom ifølge rapporten fra føreren af P.24 “to mand slentrende hen ad kajen for at slå en sludder af med vagten. Da vagten ville beordre de to mand til at forsvinde fik han en maskinpistol i maven og ordre til at holde mund.” Samtidig kom 12 – 16 tyske soldater og gik straks ombord og stak maskinpistoler ind til både føreren og mandskabet. Herefter førtes hele besætningen til Horsens nye Statsskole.

Endelig er der MS 7, der havde held til at komme til Sverige. MS 7 lå stationeret i Mariager, men havde ordre til at forlægge stationen til Rudkøbing. Lørdag den 28. august afsejlede man, men måtte på grund af høj sø ankre op ved Als Odde ved indsejlingen til Mariager Fjord. Efter gentagne gange at have søgt at få noget at vide om situationen, og da også Lyngby Radio var tavs hele natten, kom endelig ved 7 tiden vagten farende til chefen, søløjtnant Sigurd H.L.Barfoed. Han var temmelig ophidset og fortalte, at radioen lige havde udsendt følgende:” Kalder alle KB-både (kystbevogtningsbåde) Ulla 1, 2 og 3. Holmens skibe sprængt i luften. Fri manøvre.”

“Chefen blev roet i land for at søge at få forbindelse telefonisk med København, men han havde ikke heldet med sig. Da han kom tilbage kaldte han kendelig bevæget mandskabet sammen og meddelte følgende: “Der er sket det, at tyskerne har overtaget regeringen. Vi vil nu prøve at nå Sverige. Er vi enige om det?” Javel, lød det i kor.”

MS 7 ved Als Odde den 28/8 1943. (Orlogsmuseet)

“Kl. 7.45 lettede vi,” fortæller værnepligtig maskinist Paul Langballe, ”Vores 20 mm rekylkanon og vores 8 mm rekylgevær i dobbeltaffutage blev gjort klar til brug. For at give et så troskyldigt udseende som muligt, tog vi vores magnet med og højste signalflagene X og S, der betød, at vi slæbte noget efter os. Vores kanon blev dækket løseligt til for ikke at virke provokerende.

Chefen satte straks kursen stik Øst, men måtte snart dreje af mod Syd, da to tyske flyvemaskiner tonede frem i meget lav højde i retning af skibet. Det var antagelig minestrygningsflyvere, for de vendte i alle tilfælde om, lige inden de nåede os. Umiddelbart efter kom dog to andre flyvere, der fløj lige agten for os. De fløj lidt frem og tilbage, men forsvandt så i nordlig retning. Vi var da nået ca. 4 sømil Nord for Grenå, og så satte vi igen kursen mod Øst og var snart atter i rum sø.”

“Chefen havde i mellemtiden placeret en sprængbombe i sit lukaf op til maskinrummets agterskot. Omkring kl. 12 gav det et mægtig ryk i skibet, og vi opdagede, at kæden, der forbandt magneten med slæbetrossen, var sprængt, og chefen lod den nu sejle sin egen sø. Han, der normalt var meget behersket i sine ytringer, fremsatte dog ønsket om, at der måtte komme et tysk skib og blive smadret mod den. Den drev dog senere ind på den svenske kyst og blev slæbt til Malmø, hvor den blev overdraget til den nye danske flotille.

Søen var meget høj, men det gik dog fremad med vores 11 knob. Pludselig fik vi øje på en tysk ministryger agten for os med kurs stik Nord, men den lod sig heldigvis ikke forstyrre, men ca. 20 minutter senere fik vi øje på en anden tysk ministryger ca. 2 sømil ret forude ligeledes for nordgående. Da den var kommet skråt om bagbord, drejede den stik Vest, således at vi kom til at passere hinanden i blot een sømils afstand på modsat kurs. Der skete imidlertid heller ikke noget. Omkring kl. 16 passerede vi tremilegrænsen og blev straks observeret af et svensk jagerfly, der lynhurtigt slog et sving hen over os.

Kursen blev nu sat mod Helsingborg og her prajedes vi af en svensk vagtbåd, men da vi fik at vide, at der ikke var andre danske orlogsfartøjer i Helsingborg fik vi lov til at fortsætte til Landskrona og stadig inden for territorialgrænsen. Kl. 19.30 lagde vi til kaj efter en flugtrute på ca. 110 sømil.

Her lå i forvejen torpedobåden HAVKATTEN (kaptajnløjtnant Poul Würtz) samt kutterne K.3 (søløjtnant J.A.Andersen), K.6 (søløjtnant Bilde-Jensen), K.8 (søløjtnant I.H.Rasmussen), K.12 (søløjtnant K.C.Nondal) og K.15 (søløjtnant K.A. Bang). Mandag den 30. august om aftenen ankom fra Malmø orlogskaptajn Jegstrup sammen med nogle danske og svenske officerer. Vi fik proviant, alle våben og al vores ammunition bragt ombord igen. Kanonerne og maskingeværerne samt HAVKATTENS torpedoer blev gjort klar til brug, og kl. 19.30 sejlede alle syv fartøjer ud af havnen med blændede lanterner. Uden for havnen lå den svenske ministryger HOLMÖN og vedetbåden ANTARAS og ventede på os for at eskortere os sydpå. Ud for Malmø sluttede følgende kuttere sig til os: K.10 (søløjtnant H.C.Flakholm), K.11 (søløjtnant E.R.Vierø), K.13 (søløjtnant H.C.H.Sørensen) og K.17 (søløjtnant C.F.Lous).

Noget efter midnat sejlede vi gennem Falsterbokanalen. Her forlod ANTARAS os, og i stedet stødte den store torpedojager EHRENSKÖLD samt de ældre torpedojagere SIGURD og RAGNAR til. I Trelleborgs havn lå de danske ministrygere MS 1 og MS 9, men da MS 9 havde maskinhavari fortsatte vi uden dem. Det gik langsomt, da farten måtte rette sig efter de langsomtgående kuttere. Til sidst blev disse dog taget på slæb, og endelig kl. 21.40 lagde vi til kaj i Karlskrona krigshavn. De to sidste ministrygere, MS.1 (søløjtnant Urban Gad) og MS.9 (søløjtnant Arne Clausen) kom omkring middagstid den 3. september, og søndag den 12 september kom marinens hurtigtgående motorbåd FANDANGO og øvelsesjagten MARIE eskorteret af en svensk vedetbåd. De to fartøjer var allerede før den 29. august sejlet til Sverige, idet nogle kadetter havde "organiseret" FANDANGO."

Den 14. september blev kommandoen strøget på samtlige skibe, og besætningerne spredt over hele Sydsverige som civile, indtil "Den danske flotille" blev skabt senere.

B.H. Petersen fortæller iøvrigt, at den 29. august "undslap maskinmester

Johannes Nielsen og hans flugt endte på Hårlev kro hos kroejer Viggo Jørgensen, hvortil han kom den 30. august. Kroejeren og maskinmesteren kom hurtigt på talefod og da denne fik kontakt til kommandørkaptajn Bangsbøll, stillede han få dage senere med 12 unge søløjtnanter, der havde undgået internering. De kontaktede mig på Gjorslev, og jeg fik en fisker Hans Andersen til at sejle dem over, men en søløjtnant Johannes Christensen "Jens" blev tilbage som kontaktperson til Bangsbøll. Udslibningen skete fra åben strand ved Køge Sønakke, og ruten blev indlemmet i Bangsbølls illegale transportnet."

Kutteren P.15, der også lå i Mariager, blev taget af Tyskerne, og på samme måde gik det for kutterne P.3 og P.23. der lå i Vejle.

Kilder:

Den parl.Komm. Bd. VI side 228-240. Beretninger fra Urban Gad, Tauber Hansen, Aa.Schultze, Jørgen Jensen, Henning Strarup, B. H. Petersen og Paul Langballe i "Marinehistorisk Tidsskrift" 1986 nr. 4.

Gidslerne

Tyskerne havde travlt denne søndag morgen, for foruden at værnemagten skulle "erobre" de danske militære etableringer, så skulle de også sikre sig et vist antal personer som gidsler. Hele aktionen den 29. august var jo forårsaget af den danske modstandsbevægelses aktiviteter, og nu var den tyske Wehrmacht blevet så bange, at der måtte gøres noget, for hvis nu de allierede foretog en invasion i Danmark, så skulle de nødtigt have støtte fra hær eller modstandsgrupper. Der var blot det uheldige for den tyske Wehrmacht, at man vidste ikke, hvor modstandsgrupperne var, og da man jo hidtil havde været en beskyttelse for danskerne, så kunne man jo ikke så godt bruge alt for hårde midler.

Efter den 29. august var forholdene imidlertid ændrede. Den civile rigsfuldmægtigede dr. Verner Best var blevet sat til side af den kommanderende general von Hanneken, der havde erklæret undtagelsestilstand og ejendommeligt nok henvist til artiklerne 42-56 i Haager Landkriksordningen, der drejede sig om lande, der var besat. Det vil altså kort og godt sige, at von Hanneken anså situationen for at være en krigstilstand. I Pressens Radioavis den 30. august meddelte han endvidere: "Undtagelsestilstanden betyder, at den øverstbefalende over de tyske tropper overtager hele den udøvende magt i Danmark og dermed bestemmer over enhver art af statslig virksomhed i lovgivning, retspleje og forvaltning."

For nu at sikre sig de personer, som von Hanneken åbenbart mente stod bag modstandsbevægelsen, blev der om natten og i løbet af dagen den 29. august arresteret en del fremtrædende personer som en art gidsler.

Disse arrestationer foregik på meget forskellig måde alt efter hvilke officerer, der stod for aktionen, idet de fandt sted over hele landet.

Der arresteredes en række politikere og journalister og blandt dem også Povl Sabroe fra "Politiken". Han fortæller om sin arrestation: "Huset blev omringet af soldater i krigsmæssig udrustning, og pludselig stod et par af dem i soveværelset sammen med en Gestapoherre, der tillod sig at kildre en på den bare ryg med sin revolver, fordi man ikke stod hurtigt nok ud af sengen. Dette tillod man sig at byde et medlem af det radikale parti, der selv i hine bevægede år havde bevaret Bertel Dahlgaard som en sidste illusion. Jeg skyndte mig så langsomt som muligt i tøj. "Schneller" kommanderede Gestapoen, der blev vred, da han så at jeg iførte mig smoking (det tøj jeg havde haft på aftenen før). Der var ingen anledning til festdragt, mente han, så jeg måtte skifte til noget andet, hvad der irriterede fyren, for som han sagde: "Vi skal også andre steder hen".

Sabroe førtes derefter i en såkaldt "prærievogn", en lastbil med pressenning over, til Alsgades Skole. Her fik han "øje på ansigter af fineste sortiment: Kjeld Abell, Soya, Hal Koch og professorerne Einer Lundsgaard, Erik Warburg, Niels Nielsen og Albert Olsen for blot at nævne et par navne, der viste, at værnemagten faktisk havde drevet en kile ind i den danske kulturfront.

Der blev som nævnt også arresteret en del politikere og man havde blandt andet et godt øje til Partiet Dansk Samling, der som en art modstandsparti havde fået nogle folk valgt ved Folketingsvalget i marts samme år. Således blev lektor Paul Holt arresteret og ligeledes en af partiets inderkreds i det illegale arbejde, Egil Barfod. Han fortæller herom: "Kl. 4 om morgenen den 29. august blev vi vækket af telefonen. Det var lektor Paul Holt, som fortalte mig, at tyskerne var gået i aktion, men også han var enig med mig i, at de næppe ville have tanke for os allerede. Jeg overvejede situationen nogle minutter og besluttede derefter at ringe til min bror, der som kornet havde vagt ude ved Vestvolden. Ingen svar. Derefter ringede jeg til Jørgen Staffeldt, og mens vi talte sammen hørte jeg lyden af sømbeslåede støvler på gaden nedenfor, og derefter ringede vores dørklokke. Jeg fortalte Jørgen dette og sagde til ham, at han hellere måtte se at komme væk. Jeg lukkede op, og udenfor stod en tysk soldat, en tysker i civil og en civil, der talte dansk. Jeg blev erklæret for arresteret og bedt om straks at klæde mig på. Den civile dansker fulgte med mig ind i vort soveværelse, hvor også vore to drenge lå. Jeg skyndte mig med påklædningen for at gøre eftersøgningen i lejligheden så kort som muligt og blev derefter taget med ud til en såkaldt prærievogn.

Vi kørte til forskellige adresser, men jeg husker kun en af de andre anholdte, nemlig højesteretssagfører Carsten Meyer. Ved 6-tiden ankom vi til Alsgades Skole. Her mødte jeg Paul Holt, men heldigvis ikke Jørgen Staffeldt, der siden var med ved stiftelsen af "Danmarks Frihedsråd."

Selvfølgelig holdt vi øje med de nyankomne, og pludselig kom Else Skouboe og Henrik Bentzon. Else Skouboe blev hurtigt krydset af, men den tyske sekretær kunne ikke finde Henrik Bentzon på listen, og hun sagde til ham, at han ikke stod der. Hertil svarede Henrik Bentzon, at når fremmede herrer hentedede hans kone, så måtte han naturligvis følge med for at se, hvad meningen var. Den kvindelige sekretær så på Henrik Bentzon med tydelig anerkendelse, hvorpå hun sagde: "Aha, es gibt doch noch ein Kavalier."

Vi var naturligvis bevogtet, idet der bl.a. sad en Feltwebel ved den udgang, der førte til trappen. Mellem de to sale var der på trappen adgang til toiletter, hvortil vi blev fulgt af en af de vagthavende Feltwebler. En dag Henrik Bentzon var på vej ned ad trappen til toilettet, mødte han en gruppe Gestapo-officerer. De kiggede på ham, og en af dem spurgte: "Sind Sie arier?" Hertil svarede Henrik Bentzon på sit norsk prægede sprog: "Nein, Ich bin Aristokrat". "

Alsgades skole i København. (FM)

Povl Sabroe har også nogle oplevelser om Henrik Bentzon, der ifølge ham "havde lidt besvær med at dæmpe Else Skouboes altid glødende temperament. Hun gik om dagen rundt i gymnastiksalen iført solbriller, og når man passerede hende på en af de to boulevarder mellem madrasserne, henkastede hun bittert: "Jeg ønsker ikke at se de forbrydere". En morgen løslod Bentzon sig selv og lovede at gøre alt for os. Han gjorde dog især, hvad han kunne for at få damerne fri, og efterhånden lykkedes det ham at overbevise tyskerne om, at det næppe ville ændre verdenskrigens udfald, hvis damerne slap fri, og det gjorde de med undtagelse af fru Hammer, der brutalt blev overført til Vestre Fængsel."

I Haderslev blev politimesteren og borgmesteren midt om natten ved 4-tiden vækket pr. telefon med ordre til at indfinde sig omgående hos tyskerne, hvor de blev afkrævet loyalitetserklæring til den tyske major Petersen. Politimesteren bemærkede, "at jeg først måtte have ordre fra den danske regering, men han forlangte svar nu, hvortil jeg bemærkede, at hvis arbejdet gik ud på, at politiet fortsatte som hidtil uden at arbejde imod værnemagten, kunne jeg gå med til det, og dette lod han sig nøje med. På politistationen vovede en af folkene en bemærkning, hvorefter denne fik at vide, at hvis han vægrede sig, ville han blive anholdt og stillet for en standret."

“Om natten kl ca. 4 dunkede tyske soldater på redaktør Svenssons dør og slog den delvis ind, hvorefter han blev ført til Haderslev kaserne som gidsel. I løbet af morgenen blev her yderligere anholdt rektor Jacobsen, højskoleforstander Hans Lund og bagermester Andersen. Hvorfor sidstnævnte blev sat fast ved ingen. Man kom kl.4 og spurgte efter en Christiansen, og da der ikke boede nogen af dette navn i huset, tog man bageren med” fortæller Claus Eskildsen, der blev arresteret i Tønder, hvor tyskerne også hentede læge Dahl og provst Schulein. Alle blev kørt til kasernen i Fredericia, hvor der til sidst var samlet 18 mand. Af disse var der tre folketingsmænd: Karl Olsen fra Kolding, Frede Nielsen fra Sønderborg og Boeck-Hansen fra Mariager samt to landstingsmænd: Otsen fra Sønderborg og Poulsen fra Vardeegnen.”

I Sønderjylland arresteredes endvidere de to landstingsmænd politimester Axel Bjerre fra Gråsten og fabrikant M.C. Schaumann fra Haderslev samt lærer Marcussen fra Dansk Nordisk Ungdomsforbund og rektor Buchreizt i Åbenrå.

“De to første dage i Fredericia blev vi ikke godt behandlere. Vi sad i en mørk, snavset kælder, måtte ikke træde i forbindelse med vore familier, måtte ikke modtage besøg og måtte ikke få udleveret lagener osv. Efter ihærdige protester fik vi tvunget igennem, at kommandanten telefonerede til København og fik oplyst hvem vi var, og så fik vi en anden behandling. Vi blev flyttet til en barak og fik lov til at træde i forbindelse med omverdenen, og fredag aften blev de 12 fra Sønderjylland frigivet “nach Betreiben des deutschen Volksgruppenführers Dr. Møller”.”

Man var åbenbart ude omkring i landet lidt i vildrede med, hvorledes disse arrestanter skulle tages, men de fleste steder gik det dog roligt til. I Thy blev Vilh. Ravnemose arresteret ved middagstid. “Klokken nærmede sig 13.30, da det ringede kraftigt på døren. Min kone Lilly gik ud for at lukke op, og pludselig hørte jeg hende briste i gråd og udbryde: “Aah Nej”. Jeg forstod ikke, hvad det kunne være og skulle lige til at rejse mig fra sofaen, da en høj, tysk officer sammen med en lille sortsmudsket mand, som jeg lidt efter hørte tituleret: Hr. Lorentzen, trådte ind, og i samme øjeblik var jeg klar over, at det, jeg havde følt ville komme, og nu var det sket.

“Hr. Ravnemose?” spurgte officeren, “Ja?” svarede jeg, og så tog officeren fat og væltede en masse ord ud over mig. Jeg har ikke beskæftiget mig med det tyske sprog siden skoletiden for 15 år siden, så jeg fattede ikke alt i det voldsomme tempo, hvori han talte, men jeg blev dog klar over, at det drejede sig om, at jeg skulle i “Schutzhaft”, og det bekræftedes af den lille sorte, som viste sig at være en tolk.

Jeg besluttede med det samme, at jeg ville tage det roligt, men desværre havde mor ikke helt den samme opfattelse af, hvad der var fornuftigt. Hun gav sig til at skælde officeren ud, men hvad hun sagde fik jeg ikke fat i. Hele

situationen var så fantastisk, næsten uvirkelig, så man faktisk intet fattede. Officeren forstod åbenbart heller ikke noget, men han fik et raserianfald, rev sin revolver frem, stak den i brystet på mor og forklarede hende i voldsomme vendinger, at hvis hun ikke var fornuftig og tav stille, så ville den blive brugt.

Det var frygteligt at se sin mor blive behandlet på den måde, Det kogte indeni mig, men jeg nøjedes med at knytte hænderne og bede mor så roligt, som jeg kunne, om at beherske sig og tie stille, og det lykkedes mig da også. Lilly var derimod helt ude af det. Så fik jeg besked om, at jeg skulle tage min pyjamas og toiletsager med mig, da man ikke kunne garantere, at jeg ville komme hjem samme dag. Derpå spurgte jeg, om jeg måtte spise noget mad, og officeren svarede, at jeg bare skulle tage mig god tid til at ordne det, jeg ville have fra hånden først.”

Ravnemose blev pænt behandlet og kørt til Fliegerhorst, hvor han også mødte hotelejer Poulsen. Ved 5-tiden kom hauptmann Fiedler, igen ledsaget af kommandanten i Thisted, major Koch. Jeg havde aldrig set ham før, men han så uhyre venlig og rar ud. Han spurgte, hvordan jeg havde det, og sagde, da han så mig:” Herregud, er De så ung, jeg kunne jo være Deres bedstefar”.

Den 3. september kom der yderligere tre marinere. Det var kvartermester Busch og to værnepligtige fra Thisted, der var blevet interneret den 29. august, men de havde været ude at sprænge miner for tyskerne. Den 6. september blev alle flyttede og “da vi kom til hovedvagten stod de andre, der delte skæbne med os, der allerede. Det var helt overraskende lærer Hansen fra Ræhr og købmand Lambertsen fra Vigsø. Hvad i alverden havde de gjort? – var den første tanke, der slog ned i mig. Der var også løberen Aksel Petersen, der var blevet taget, da han var på hjemrejse fra landskampen i atletik i Stockholm og jernhandler Aksel Mathiasen, som jeg kender fra tidligere møder i K.U. samt overlæge Nordentoft, som jeg har haft forbindelse med gennem Dansk Ungdoms samvirke.” Alle førtes med bil og tog til Viborg og indlogeredes i det af tyskerne besatte Afholdshotel. Her kom også landstingsmand Korsgaard, som havde siddet arresteret i Holstebro. Den 14. september blev Ravnemose sammen med 4 andre frigivet fra deres indespærring på hotellet og kunne rejse hjem.

Højskoleforstander Robert Stærmose blev også arresteret på Støvring Højskole den 29. august. “Min kone vågnede først og sagde meget roligt:”Nu er de her”. Vi hørte klirren af jernbeslåede støvler på flisegangen foran huset og så lommelygter glimte ind mod vinduerne. Verandadøren blev slået op, og lidt efter hørte vi trampen gennem stuerne neden under. Jeg gik ned gennem mit kontor og ind i den store dagligstue. Fra spisestuen kom tre tyske soldater løbende. De rettede lygterne og maskinpistolerne mod mig, og en af dem, der straks efter præsenterede sig som flensborger, spurgte på dansk:”Er De Stærmose, Robert?” – Jeg svarede “Ja” og spurgte, hvad de ville mig. – “Vi har

ordre til, at De skal følge med – det danske politi har godkendt det”, svarede soldaten – “Det kan jeg ikke tro, at det danske politi har noget med at gøre”, sagde jeg. “Jo”, sagde flensborgeren, “det danske politi er indforstået”. “Det kan ikke passe”, fastholdt jeg, “må jeg se arrestordren?” Det måtte jeg ikke.

Flensborgeren beklagede, men de havde kun ordre til at hente mig, og jeg var nødt til at følge med. Jeg fik tøj på og pakkede en taske. Mest af hensyn til den unge flensborger sagde jeg:” Jeg er dansk civil borger, og derfor må jeg protestere mod, at tyske militære myndigheder arresterer mig. Desuden er jeg dansk rigsdagsmand og nyder som sådan en særlig retsbeskyttelse, så jeg efter den danske grundlov ikke kan arresteres uden Folketingets samtykke. Jeg vil have, at De udtrykkelig oversætter denne protest for Deres officer.

Over Fræer kørte vi til Ålborg. Jeg blev sat af ved det forhenværende Birchs Hotel og sat ind i et kontor hos en officer, der intet sagde. Jeg sad i en times tid, uden at nogen sagde noget. Lige oven over officeren hang et stort skilt på væggen med indskriften:” Was würde der Führer dazu sagen? “ Efter lang tids stilhed spurgte jeg:” Hvad sker der egentlig?” “Wir brechen die Streike –” svarede officeren. “Hvordan?” spurgte jeg nysgerrigt. “Mit Gewalt” lød det korte svar.

Siden førtes jeg videre til den gamle arrest i Gabelsgade. Det virkede helt befriende at træffe lidelsesfæller, to landsretssagførere fra Ålborg. Jeg blev låst ind i celle 23 på første sal. En tysk soldat kom senere med en gammel, snavset trældsmadras. Den var hullet, og hvor hovedet skulle hvile, var der en skorpet, ildelugtende fedtplet. Mærkværdigt var det, at jeg sov trygt, så snart jeg lagde mig. Ved 10-tiden blev jeg vækket og fik ordre til at samle mine sager sammen og følge med. Jeg blev sat i bilen igen. “Hvorhen?” spurgte jeg. “Hotel Phønix” svarede chaufføren.

Vi var vel 10-12 arrestanter ialt. vi fik hver et værelse på 2. eller 3. sal, der blev spærret med tysk vagt. Det var med megen velbehag, jeg nød forandringen fra den smudsige briks til den friske, gode hotelseng. Jeg havde næppe sovet før jeg atter blev vækket. Det var Ålborgs politimester Bach, der stod i døren i fuld uniform sammen med en tysk Hauptmann.

Politimesteren sagde:” Jeg har fået tilladelse til at besøge Dem, og det er mig magtpåliggende, at De får at vide, at der ikke er rejst nogen sigtelse eller anklage mod Dem, men De er arresteret som garant for den offentlige ro og orden.” “Jeg er her med andre ord som gidsel?” spurgte jeg. Politimesteren sagde Ja hertil og bad den tyske Hauptmann bekræfte dette, hvilket han også gjorde.”

Der blev foruden de nævnte arresteret i Ålborg 12 andre af hvilke i hvert tilfælde antikvitetshandler Adolf Levin havnede i Horsørød. “I den første uge holdtes vi i streng isolering, men efterhånden som dagene gik, lempedes de strenge regler, og vi fik lov til at komme i frisk luft nede i haven, fik lov at tale

sammen, spise sammen og spille kort. Sent lørdag den 11. september blev 9 gidsler frigivet, og tilbage var vi da tre mand og nogle internerede danske officerer, og tirsdag aften den 14. september blev vi flyttet til Viborg til Afholds-hotels teatersal. Over scenen var anbragt en indskrift, der lød: "Lær visdom af livets optrin". Den opfordring var der en hel del trøst i, men lørdag den 18. blev alle civile fanger kørt til København, og via en opsamling i Alsgades Skole kom vi til Horserød lejren."

Knud S. Hansen blev arresteret i Århus den 29. august kl. 3.30 om morgenen. "Det ringede meget, meget kraftigt på døren. Min hustru lukkede, op og 21 tyske soldater stormede ind i min lejlighed. Med maskingeværerne over mit hoved, for jeg lå i sengen, bad de mig stå op og klæde mig på. Det lykkedes mig at få bogen "Månen er skjult" ind under mit nattøj, rive den i stykker og skylle den ned i toilettet. Derefter tog tyskerne mig med i Århus Arresthus, hvor jeg sad i godt to måneder i enecelle." Som enkelte andre modstandsfolk kom han ikke til Horserød, men forblev i det lokale fængsel.

Iøvrigt arresteredes i Århus professorene Franz Blatt, Stender-Petersen, Blinkenberg og Frandsen af hvilke de to førstnævnte kom til Horserød ligesom folketingsmand O. Kier og landstingsmand O.H. Malchau. Herudover blev 5 andre arresteret, men senere løsladt.

Endvidere kan nævnes at der desuden arresteredes nogle mænd fra Silkeborg og Skive samt fra Fjerritslev og gartner Kappel fra Thorsted, som ligeledes endte i Horserød.

Også på Bornholm huskede tyskerne, at der var prominente personer at arrestere. Overlæge Hans Chr. Olsen, der havde været kandidat for partiet Dansk Samling ved folketingsvalget i marts, skriver: "Den 29. august kl. 4 om morgenen ringede det kraftigt på døren. "Hvem er det?" "Die deutsche Wehrmacht" Der blev kastet et kraftigt lys fra en projektør mod huset. Min kone lukkede op. En løjtnant med en bevæbnet soldat trådte ind og spurgte efter mig. Min kone lod dem vente på laboratoriet. – Havde det noget med den spændte polititiske situation at gøre? Eller skulle jeg hentes til nogen, der var særlig syge i den tyske lejr? Jeg tog en slåbrok på og gik ned og præsenterede mig.

Løjtnant Esser gentog mit navn, og da jeg bekræftede det, sagde han: "Sie sind verhaftet". Jeg spurgte om årsagen. Den kendte han ikke. Han var kun soldat og havde sine ordrer. Jeg fik lov til at klæde mig på", og overlæge Olsen førtes til Inselkommandanturens baraklejr på Galløkken, hvortil også grosserer Palle West blev ført.

Inselkommandanten på Bornholm von Rosenberg havde møde med amtmanden, politimesteren, obersten samt kaptajn løjtnant Hasager Christiansen og løjtnant Agersted. Von Rosenberg oplæste den tyske proklamation, men ønskede iøvrigt at undgå panik på Bornholm. Hvis dette var tilfældet, mente

No. 79....

Kr. 20 00....

AKTIEBREV.

Aktieselskabet Horsørød Fidusbank, Horsørød Lejren.

Nærværende Aktiebrev, der lyder paa

Kr. ~~24500~~ 20000/100

udstedes herved til:

Herr Chefredaktør *Hans Hansen*.....

Indhaveren af nærværende Aktiebrev er underkastet Rettigheder og Forpligtelser i Henhold til Bankens Statutter.

Horsørød Lejren pr. Helsingør,

den. 12. September 1943.

AKTIESELSKABET HORSØRØD FIDUSBANK

(Bestyrelsen).

Hjst. H. Knudt *1/1000* *Lina Dessen*
And. Hansen *Dore Doreussen*

Martin Børst
 adm. Direktør.

"Aktiebrev" fra Horsørød fidusbank.

amtmanden, at han skulle indskrænke antallet af vagter og patruljer og åbne for den lokale telefontrafik, og da v. Rosenberg sagde, at han var nødt til at have vagter ved de tyske skibe, erklærede amtmanden, at det ville skabe uro, "fordi rønneboernes søndagstur netop gik ned om havnen", man kunne jo i stedet sende noget dansk politi derned.

Til sidst meddelte v. Rosenberg om arrestationen af de to danskere, men han vidste ikke hvorfor. Han havde blot rettet sig efter ordre fra København. Efter mødet sendtes iøvrigt den danske løjtnant Agersted til Stausdal, hvor han fik soldaterne frigivet, så de kunne tage tilbage til deres kvarterer på sognets gårde. Lørdag aften den 4. september blev overlæge Olsen og Palle West sendt til København på fire mindre tyske krigsskibe. Med ombord var også 9 officerer og officianter og 26 værnepligtige. De værnepligtige førtes til Jægersborg kaserne, officianterne til Frederiksberg Slot, kaptajnløjtnant Hasager Christiansen til Holmen og officererne fra hæren samt de to civile til Østerbro Stadion. Torsdag den 7. september gik turen for de bornholmske officerer videre til Hornbæk og lørdag den 11. september tømtes stadion og de to bornholmske civile kom nu til Øregaard kaserne, der var blevet besat den 29. august.

"Her var civile internerede fra øerne samlet," fortæller overlæge Olsen," og der var de bedste muligheder for at skabe gode kontakter, som siden fik stor betydning." Overlæge Olsen blev frigivet den 15. september uden kommentarer, mens Palle West førtes til Horserød med en række andre civile.

I Odense arresteredes folketingsmand Chr. R. Christensen og landstingsmand Jørgen Jørgensen (Ullerup) samt de to direktører på Thomas B. Thirge Viggo Meyer og Olfert Fischer. Endvidere boghandler Aage Johansen, grosserer Kai Eldal, journalist Th. Rosenberg, landsretssagfører Ernst Petersen og lagerforvalter P. Winkler. Som særligt fængslede var her officererne oberst C.D.O.Lunn, kaptajn Knud N. Bahnsen, premierløjtnant P.J.Borch-Andersen samt fra Jyske Division Ch. Kaas Sørensen. Af alle disse kom de fleste videre til København, hvor de blev internerede i Øregaard kaserne, men kun Ernst Petersen sendtes videre til Horserød, mens de øvrige blev frigivet.

På Fyn arresteredes 14 mand fra Middelfart, men kun en af dem, nemlig borgmester Chr. Hansen sendtes til København for internering på Øregaard kaserne. I Bogense arresteredes 3 mand og i Assens 7 mand samt i Svendborg folketingsmand Poul Hansen, men ingen af dem sendtes videre.

"En skønne septembermorgen på Gerlev Idrætshøjskole, hvor et studentermøde var under udvikling, kom en af lederne over fra et andet anneks og kundgjorde med udbredte arme: "Germanerne er over os". En nærmere undersøgelse viste, at det ikke var en ilde anbragt studentikos spøg, da noget bevægede sig bag buskene. Der var virkelig posteret regulære, grønne svært bevæbnede tropper omkring højskolen. Snart beordredes alle indendørs. Henad aften havde

de tilendebragt gennemgangen af deres papirer, så to af mødets henvendte deltagere, professor Niels Nielsen og redaktør Jørgen Sandvad, kunne anbringes i en sejlugsblafrende og ikke ganske velholdt skovvogn mellem et hold tavse soldater, der bare sad bøjede og stirrede på deres støvler. Så gik det mod København og ved midnatstid lodsedes vi på Alsgades Skole ind i en svagt belyst gymnastiksal, hvor man på snorlige udlagte madrasser skimtede et antal mandspersoner, hvoraf nogle få lod sig identificere – for mit eget vedkommende kom jeg til at ligge med fødderne op i håret på overrabbiner Friediger.”

Også fra andre dele af Sjælland samledes blomsten af Danmarks kultur, og mange af dem førtes direkte til Horserød, der lå så tæt ved. I Vordingborg arresteredes rektor J. Simon og bibliotekar Ole Jensen, men kun premierløjtnant Chr. E. Nielsen førtes til Horserød. I Korsør arresteredes redaktør C. Bundgaard og i Holbæk fotograf Meldgaard, men ingen af dem kom til Horserød. I Roskilde gik det ud over redaktør Svend Jacobsen, der sendtes til Horserød ligesom gårdejer Hans Hansen og lærer Chr. Hermansen fra Nykøbing Sjælland. Her arresteredes dog også gårdejer Alfred O. Larsen og slagtermester K. Johansen fra Vemmelev.

Helsingør ligger jo tæt ved Horserød, så herfra sendtes til lejren billedskærer Otto Bülow, repræsentant Carl Lissabech, biblioteksdirektør Th. Døssing og bankbestyrer i Hornbæk P. Fensmark Hansen. Desuden arresterede man i Helsingør bankdirektør Kai Bertramsen og landsretssagfører H. Rendal. Iøvrigt endte følgende arrestanter fra Nordsjælland i Horserød: redaktør Axel Hansen, forretningsfører Knud Gedde, folketingsmand Carsten Raft, højskoleforstander C.P.O. Christiansen og professor Edgar Rubin, mens ti andre slap med en kortere internering.

Som før nævnt var det ikke alle, der blev behandlet som almindelige gidsler. S.E. Grue “blev ved 4-5 tiden om morgenen arresteret på sin bopæl, Estervej 148, af uniformeret værnemagtpersonel. Det var en temmelig stor affære med ejendommen omringet, maskingeværer på hjørnerne etc.. Derefter blev jeg på en presseningvogn kørt rundt til flere arrestationer, og vi var vel til slut 12-13 fanger på vognen. Jeg kendt ingen af dem. Jeg blev indsat i en celle i arresten i hovedvagten i Kastellet med fem andre i cellen. Her modtog jeg i den følgende tid en nogenlunde korrekt, men noget råbende behandling. Forplejningen var rå fisk og efter ca. 2 dage blev jeg overført til en enecelle i Vestre Fængsel. Her blev jeg afhørt, og det fremgik helt klart, at jeg var stukket. Efter en månedstid og endnu en afhøring blev jeg et par dage senere løsladt.”

Alt ialt kom der til Alsgades Skole i løbet af den første uges tid ca. 150 personer, af hvilke en tredjedel løslodes i løbet af samme tidsrum, og resten, omkring et hundrede, sendtes til Horserød lejr sammen med 16 mand fra provinsen, der var blevet anbragt i Øregård kaserne i første omgang.

Direktør Einar Dessau fortæller spredte træk fra sit ophold på Alsgades Skole: "I denne "skolesøgende" forsamling genkendte man langt de fleste – personligt eller fra aviser eller radio – og efter en omhyggelig registrering fulgte en "velkomsttale" af en Oberleutnant med formaninger til fornuftig opførsel under denne "nødvendige aktion", som han havde udført. Vi ville få måltider "gegen eine kleinere entgeltung" (mod en beskedent betaling), og denne oplysning udløste til hans forundring en spontan latterbølge fra hele forsamlingen. "

Einar Dessau fik den ide, at skaffe øl fra Tuborg, og efter forhandling med både Hauptmann og Oberleutnant fik han lov til at telefonere til Tuborg. "Bo Bramsen udarbejdede i hast en liste over de interneredes navne, deres telefonnumre hjemme, samt deres eventuelle fornødheder. Et par timer senere kunne vi i vagtstuen med tilladelse overrække denne liste til mine to meget nære medarbejdere fra Tuborg (Kraft og Haagentoft), der som rigtige ølmænd bragte mig 4 kasser grøn Tuborg. Derved fik de internerede kontakt med omverdenen og udenrigsministeriet ad denne vej forskellige oplysninger.

En uges tid senere begyndte vi så "at flytte på landet". Jeg var på første hold, der kom til det nye opholdssted, og gennem et åbentstående vindue snakkede jeg med et par af de danske fængselsbetjente, der for at undgå at komme under tysk herredømme gjorde sig klar til at rejse. Jeg fortalte dem, hvem lejrens nye beboere var, og hvor taknemmelige disse landsmænd ville være ved at få gode, danske venner til "fangevogtere" i stedet for de tyske SS-er. "Vil I ikke nok drøfte den nye situation og bestemme jer til, trods alt, at blive?" 10 minutter senere var svaret : "JA". Et meget stort held for os.

Mange af de arresterede var kommet hjemmefra uden en øre på lommen, og andre havde sikret sig, hvilket gav vanskeligheder, når de almindelige småudgifter skulle afholdes. Derfor forelagde Einar Dessau en ide, der blev vedtaget, og den 15. september stiftedes en ny og ganske enestående bank "Horsørød Fidusbank". "Aktierne lød på 10 til 50 kr., men tegningskursen var sat til 200, så de kostede altså fra 20 til 100 kr. Aktiebrevene maledes af vor afholdte kunstner Otto Bülow, og de blev underskrevet ligesom de usædvanlige statutter af hele bestyrelsen og af vor ansatte bankdirektør Martin Bartels.

Jeg kan ikke komme ind på de mange aktiviteter, som repræsentantskabet medvirkede til at igangsætte. Vigtigst var dog, at lidt dansk gemytlighed og humor kunne medvirke til at skabe kammeratskab, tolerance og samhørighed – og en vis modvægt overfor tyskerne."

Det er vanskeligt at opgøre noget nøjagtigt tal for arresterede, men efter alt at dømme er der arresteret omkring 150 i København og omkring 135 i provinsen. Det var naturligvis mest politisk engagerede folk samt journalister og redaktører foruden kunstnere og professorer, kort sagt et udsnit af det, der kaldes intelligensen, hvilket svarer ganske godt til den tilsvarende politik, som

nazisterne udførte i andre besatte lande. Af disse omkring 285 arresterede blev de fleste løsladt efter nogle få dage af forskellige grunde, således, at der tilbage i Horserød blot har været godt 100 mænd.

Der blev arresteret 36 medlemmer af folketing og landsting, og af disse var de 30 fra Det konservative Folkeparti af 45, mens der var 1 (politimester Axel Bjerre fra Gråsten) fra Venstre af 46, 1 (LRSagfører Hermod Lannung) fra de radikale af 13, 2 (redaktør Frede Nielsen, Sønderborg og kontorist Poul Hansen, Svendborg) socialdemokrater af 100 samt to fra Dansk Samling, der ialt havde haft tre mand i Folketinget. Af disse blev 17 kort efter frigivet og tilbage var der i Horserød blot 17 konservative rigsdagsmedlemmer og to fra Dansk Samling. Herudover var der også folk, som var tillidsfolk i de to partier.

Horserødlejren har sin egen historie, som dog ikke skal fortælles her, men indtil den 29. august sad der her danske kommunister, som var blevet interneret efter kommunistloven i 1942. Horserødlejren består af to afdelinger, en stor afdeling og en mindre og nyere lejr med ialt 235 mænd og 7 kvinder. "Ved 22.30 tiden den 28. august blev viceinspektør Gjerstrup ringet op af den vagthavende inspektionsbetjent. Betjentene var nervøse på grund af rygter om regeringskrise, de sidste dages mange sabotagehandlinger m.v. Han gik da straks sammen med overbetjenten over i lejren, hvor vagtposternes antal blev forhøjet fra 12 til 19. Kl. 3 blev han vækket af telefonen. Det var den vagthavende inspektionsbetjent, der sagde: "Den tyske værnemagt er her. De har besat den nye lejr og er på vej herover. Hvad skal vi gøre?" "

Peter P. Rohde fortæller, at man i forvejen havde talt med inspektøren om situationen, og at denne "var indforstået med at han, hvis tyskerne kom for at overtage kommandoen i lejren, straks ville lukke portene op og lade os undslippe, men begivenhederne kom bag på ham. For pludselig var tyskerne der. Det var en bælgmørk nat med skyllende regn, og da de kom til den lille lejr, som de straks omringede, var de ikke klar over, at der lå en anden og større ved siden af. Ved et rent og skært tilfælde fik vi i den store lejr besked, idet en af de vagthavende betjente lod vores barakvagt vide, at han lige så godt kunne gå i seng, for tyskerne var der, og der var jo ingen mulighed for flugt.

Der måtte handles lynhurtigt. Vi realiserede en plan, vi forlængst havde drøftet igennem. Vi stablede bordene ovenpå de spanske ryttere, der omgav lejren indenfor pigtrådshegnet, stillede herfra et bræt fra baderummet som landgangsbro op til toppen af pigtrådshegnet, der skrånede indad for at vanskeliggøre flugt, og herefter kastede vi tæpper og madrasser for ikke at sønderrive hænderne, når vi skulle over. Der var fart over feltet, men alligevel gik alt målbevidst og roligt og uden tilløb til panik. I mørket og regnen var det ikke let for de ældre at komme over. Imens stod en lang kø og ventede tålmodigt uden at mase eller skynde på dem, der havde ondt ved at klare det. Der var gamle

Anders Andersen, en tresårig tobaksarbejder med træben. Han blev ved med at kure baglæns ned ad det glatte bræt, når han næsten var kommet over. Til sidst opgav han: "Det nytter ikke, jeg spærrer bare for jer andre". Men så tog "slagteren" fat. Det var en gummiarbejder fra Køge, en vældig kleppert med et vældigt humør, og i løbet af nogle minutter fik han sammen med et par andre Anders halet over."

Af forskellige rapporter fremgår det, at tyskerne ankom til lejren ved 3-tiden ad Esrumvejen fra Helsingør. 3 tyske soldater synes at have overrumplet den udvendige vagtpost ved indgangen til den nye lejr, og viceinspektøren har forklaret, at der indbragtes poster så sent som ved 4.15-tiden. Under alt dette lykkedes det omkring 100 af kommunisterne at undvige, men tyskerne indbragte i løbet af natten 10-12 af de undvegne. Ved optælling den næste dag blev antallet af internerede gjort op til 142 mænd og 7 kvinder. Der var således undsluppet 93 mand.

Peter P. Rohde fandt sammen med Svend Wagner og tjener Carl Lund i mørket, men de skiltes efter nogen tid. De to sidstnævnte opsøgte Rohdes gamle lærer, professor Vilhelm Andersen, der boede i Fredensborg.

"Vi fandt hans hus, da klokken var henved 6, og uden at tænke på det upassende tidspunkt ringede vi på. Vi ventede, ringede igen og så omsider blev et vindue åbnet på første sal. Nej, vi måtte virkelig vente til professoren vågnede og var stået op. Vi sjokkede ned i lysthuset, hvor vi ventede en god times tid. Endelig gik døren op. Vilhelm Andersen trådte ud i slåbrok og kalot, rank og åbenbart ikke tyngt af alderen. Det tog lidt tid at forklare ham situationen, og ordet Horserød syntes ikke at fremkalde associationer. Havde vi været inde-spærret? Hvad havde vi da gjort? Nåe, tyskerne . . . Aha, De har været inde-spærret, blot fordi De har talt Roma midt imod? Vi blev vist ind i huset og fik tøjet bragt i orden. Hvad var Wagner i det borgerlige liv? Nåe, arbejdsmand, Javel, men jeg mener, hvilken profession? Det stod os klart, at betydningen af begrebet arbejdsmand endnu ikke var nået til den lærde filolog. Ja, her var et sted, hvor tiden stod stille, og hvor man var mere samtidig med Horats, der lå på skrivebordet, end med Hitler og alt hans.

Vi fik hver et visitkort fra skålen i dagligstuen, jeg husker ikke mere, hvilke navne vi gik ud i verden med for om nødvendigt at kunne legitimere os. Vilhelm Andersen forsynede os med penge til billetter og lidt i reserve, og så gik vi til toget og kørte mod Hillerød."

Svend Wagner tog toget til København, og ad forskellige veje lykkedes det ham at komme i forbindelse med sin familie. Han havde været blandt fangerens tillidsmænd og han blev af det nydannede Frihedsråd sat i spidsen for den danske illegale hær.

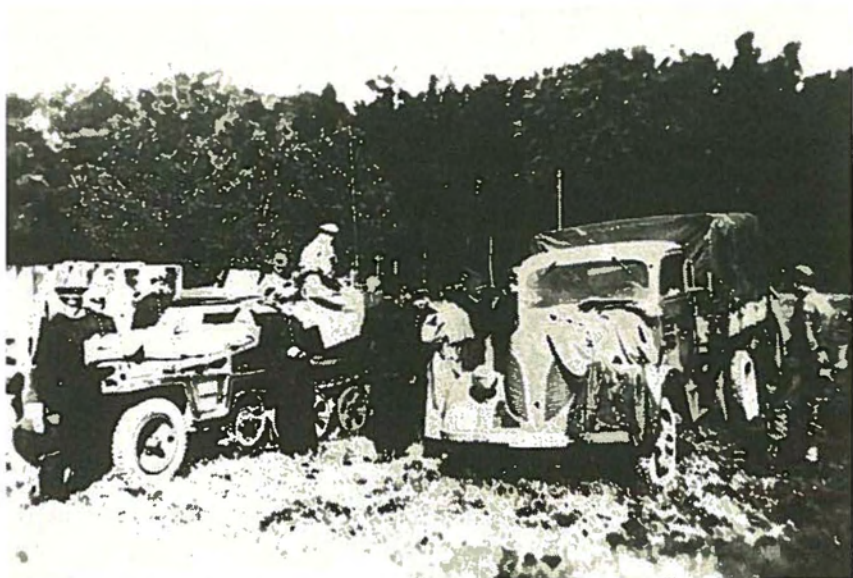
En af de andre fanger, B. Hemmingsen, fortæller, at da han skulle flygte løb

han først tilbage efter sin skrivemaskine for at få den med ud. "Da jeg kom med maskinen i en rem over skulderen var der allerede bygget en bro over hegnet, og mange stod i kø for at komme over. Det er den mest enerverende kø, jeg nogensinde har stået i. Var der gået panik i nogen kunne det hele være blevet ødelagt. Jeg kastede min skrivemaskine ud i skoven og var netop heldigt landet i nedspringet, da skydningen begyndte. Jeg må altså have været en af de sidste. Vi var tre mand, som løb sammen og holdt hinanden i hånden. Den bagerste kammerat var invalideret og havde en ortopædisk støvle på det ene ben, så han kunne ikke løbe så stærkt, men vi måtte jo søge at få ham med så godt som muligt.

Klokken to om eftermiddagen kom jeg til en bod, hvor der solgtes saftvand og småkager. Jeg havde ikke spist siden dagen i forvejen, så jeg fik stillet min værste sult. En times tid senere kom jeg til Lillerød Kro. Jeg gik ind og spurgte, hvad jeg kunne få at spise uden rationeringsmærker. Jeg fik en gang biksemad og en øl, og det er den bedste bajer, jeg har drukket i hele mit liv. En af mændene i kroen var hyrevognschauffør. Jeg gik hen og spurgte om han kunne køre mig til København. Det kunne han ikke af hensyn til benzinrationeringen, men jeg fik ham dog overtalt til at køre mig så langt, som han fandt forsvarligt for 30 kr. Manden kørte mig gennem Hareskoven og satte mig af i skovbrynet Syd for skoven, og så var jeg på hjemmebane og fortsatte til fods. Jeg lå til sengs i 14 dage efter flugten. Dels havde jeg fået en generalforkølelse efter turen i mosen og dels skulle jeg have mine ødelagte fødder bragt nogenlunde i orden."

En anden, Knud Pedersen, fortæller, at han fulgtes sammen med Max Kaplan. "Først satte vi kursen mod Nordvest, da vi regnede med, at hvis vi blev jagtet og forfulgt, ville eventuelle "sporhunde" vælge andre retninger som de mest sandsynlige. Vi holdt os væk fra vejene og strøg ind over markerne langs diger og hegn. De første kilometer så vi ikke andre mennesker end kammerater fra lejren, men snart var der heller ingen af dem. Vi var vist de eneste, der havde tænkt at gøre en så stor omvej til København, for til København ville vi nok alle. Det er nu engang det sted, der er lettest at gemme sig i Danmark." Undervejs forhørte de sig hos en enlig rytter om situationen, og de fik da at vide, at den nærliggende gårdmand var "en Christmas Møller mand". Da de fik ham i tale viste han sig som en meget forsigtig mand, der ikke havde hørt noget om dagens voldsomme begivenheder og var lidt skeptisk, men han bød dem nogle æbler, og de fortsatte Nord om Grib Skov og Hillerød, indtil de kom til et mindre boelssted, hvor der boede en ældre enkemand. "Jeg diskede op med en historie om, at vi var københavnere, der var taget på søndagstur på landet for at komme væk fra urolighederne i København, og nu var klokken pludselig blevet for mange, så vi ikke kunne nå hjem før spærretiden."

Her fik de lov til at sove i kostalden. de fik næste morgen havregrød og

Tyskernes ankomst til Horserød. (FM)

morgenkaffe, hvorefter de fortsatte mod København, som de nåede uden vanskeligheder.

Eigil Hatting oplevede at tage imod nogle af flygtningene. Familien var på ferie med deres to børn i Ålsgårde og nød netop et bad i sommervandet, da de blev kaldt op til huset, hvor der boede to enlige damer. "Da vi kom op til dem, viste det sig, at der sad to mænd hos dem. De var tidligt på natten flygtet fra Horserød, og damerne vidste ikke, hvad de skulle stille op med dem, og bad os tage affære. Det var Arkibal Perlmutter og Henry Hansen." Eigil Hatting tog Perlmutter og deres 5-årige datter med toget fra Helsingør, og Perlmutter lånte Hattings identitetskort, og fru Hatting cyklede med Henry Hansen, der lånte mandens cykel, samt deres to-årige søn til Charlottenlund, hvor de boede. "Undervejs på Strandvejen passerede vi flere grupper fra Horserød, der stod og ventede på transport. Vore to gæster blev hos os nogle dage, men vores problem var, at det var absolut sidst på måneden, og vi var udgået for penge, og mad var der ikke i huset efter ferien. Hansen lovede så at fremskaffe nogle penge, og han gik og kom først tilbage sent på aftenen. Han var gået fra Charlottenlund til Amager og tilbage for ikke at bruge af de 10 kr, han havde organiseret."

Kilder:

Autografer fra Alsgades Skole FM 6 D – 61 og Henrich Henriques autografer far Alsgades Skole fm 6 D – 8 samt illegale lister og andre navnelister i FM 6 D – 1, 6 D – 23, 6 D – 71, 28 C – 3 og 28 C -44. Vilh. Ravnemose: Dagbog som gidsel, i FM 6 D – 46 Jacob Askjærs beretning fra Horserød i FM 28 C – 28 Aktiebrev fra Horserød Fidusbank i FM 28 – 6 Jørgen Hæstrup: Krig og besættelse, Odense 1940-45, side 304 Jørgen H. Barfod: Et centrum i periferien, side 95-100. Robert Stærmose: Afrejsen fra Støvring Højskole. Erik Carlé: Fængselsvæsenet under besættelsen, bd. II si.500-508 Einar Dessau: Fællesskabets praktiske galgenhumor i Horserød, i FV-bladet nr. 61 side 19-25. Egil Barfod: Hvordan oplevede jeg den 29. august 1943?, i FVbladet nr. 76 side 33-34. Carl Næsh Hendriksen: Den morgen i august, i FV-bladet nr. 39 side 21-25. Jørgen Sandvad: Mor har de skudt far?, i Politiken d.1/9 1968. Povl Sabroe: Skraldemænd og professorer bekæmpede nazi-disciplin med dansk humor, i Berlingske Tidende den 18/8 1968. Beretninger fra Claus Eskildesn i FM 6 D – 4 og fra politimesteren i Haderslev i FM 6 D – 27. Knud Pedersen: Da vi flygtede fra Horserød, i Helsingør Bymuseums Årbog 1980, side 144-148. Desuden beretninger fra Chr. E. Nielsen, S.E.Grue Knud S. Hansen, Ida Rohde, Bernhard Hemmingsen, Harry Em. Rasmussen og Eigil Hatting.

Modstanden

En af de provinsbyer, der havde været førende i uroen op til den 29. august, var Ålborg. Urolighederne, der var startet efter Niels Erik Vangsteds begravelse den 23. august var fortsat hver dag siden. Tyskerne reagerede voldsomt, hvilket gav yderligere næring til uroen, og en veritabel folkestrejke udbrød. Arbejderne på Ålborg Værft strejkede, forretningerne lukkede og skoler m.v. måtte også lukke, og al denne uro fortsatte helt til den 29. august.

Karl Peter Madsen, der havde været med i Vangsteds gruppe var efterlyst og derfor "gået under jorden" hos førstelæreren i Auning på Djursland, hvor han afventede en skibsløjighed til Sverige. "Jeg blev den 29. august tidligt om morgenen vækket af min logivært, der fortalte mig, at regeringen var gået af, og at tyskerne havde taget magten. Min logivært, der dagen i forvejen ikke havde kunnet skjule, at han fandt det interessant og ganske spændende at kunne huse en eftersøgt sabotør, var nu tydeligt opskræmt og spurgte mig, hvad jeg mente om det skete. Da jeg svarede, at jeg syntes, at det var glædeligt, og at det havde været et af målene for vores modstandsarbejde, sagde han, at det var vores personlige ændrede stilling, han tænkte på. Hans kone og sin egen og også min sikkerhed. Det var helt oplagt, at han helst så mig forsvinde med det samme, og det blev ikke bedre af, at tyskerne i dagens løb forkyndte, at der var dødsstraf for at huse eftersøgte sabotører."

"Den 30. august tog jeg ind til Randers, hvor jeg kom til at bo hos pastor Borchsenius og senere hos en spejderkammerat Marinus Hansen, indtil jeg en septembraften inden spærretiden trådte i kraft blev afhentet af kroejer Marius Fiil, og sammen med ham og to kammerater også fra Ålborg cyklede vi til kroen, og den næste dag blev vi tre anbragt på hver sin præstegård, indtil vi kom videre til Sverige."

Mandag den 30. august begyndte arbejdet atter på Ålborg værft, og livet gik atter sin gang. Gruppearbejdet var slået i stykker efter Niels Erik Vangsteds død og Poul Kjær Sørensens henrettelse, og efterlysningen af de øvrige i gruppen. Derfor var der ikke så meget sabotage den første tid i selve Ålborg. Derimod blev der først i september øvet sabotage mod Pedershaab Maskinfabrik i Brønderslev og Ridehuset, hvori motorerne var opbevaret, blev nedbrændt af brandbomber.

Niels Eigenbroth var dengang journalist ved Aalborg Amtstidende, og da strejkerne skulle demonstrere mod tyskerne "besluttede redaktør Tyge Lassen at tilgodese abonnenterne i landområderne ved at lave nødudgaver af avisen i

Aars og i Brønderslev. Jeg blev betroet opgaven med at forestå en nødudgave i Aars, og det lykkedes at færdiggøre en særudgave og at forberede et nr. 2 til den følgende dag, altså den 29. august. Begivenhedernes udvikling satte dog en stopper for initiativet, og da jeg vendte tilbage til Ålborg erfarede jeg, at min chef, Tyge Lassen, var mellem de anholdte og internerede gidsler. Siden skrev jeg rapport til det illegale "Information" om døgnets begivenheder i Ålborg."

Uheldet ville også, at Lise og Alf Mørkbak skulle giftes netop den 29. august i Ålborg. De måtte sende bud til alle gæsterne og nøjes med et mindre familiefirma hjemme, da hotellerne var lukkede.

Lige så ubelejligt var det for Kristen Rasmussen i Skagen, da han sammen med 5 kammerater og et tilsvarende antal piger holdt en nattefest, der blev afbrudt, da der lød skydning i gaden. Selvom dansk militær af tyskerne var beordret bort fra Jylland året før, så var der tilbage nogle sømilitære installationer, der ikke uden videre kunne forlades. Her var kommandørkaptajn af reserven Niels Th. L. Michelsen derfor placeret som sømilitær distriktschef, og derfor blev han og de få danske marinere interneret natten til den 29. august. Kristen Rasmussen måtte midt om natten sammen med kammeraterne følge de forskrækkede piger hjem, og de blev da også flere gange stoppet af tyske patruljer.

Samme søndag morgen ville Kristen Rasmussen hente sin post, men både posthus og jernbanestation var besat. "Et øjeblik efter kom en lærerkollega ud fra posthuset med sin avis og et par breve. Jeg spurgte ham, hvordan det var gået til:"Jo, de ville se min legitimation, men var ikke tilfreds med mit almindelige legitimationskort. Jeg tog så mit medlemskort til luftværnsforeningen, og de mange flyvemaskiner, et par flotte stempler og blikkenslager Sørensen fine underskrift må have imponeret dem, for jeg fik min post.

Den internerede kommandørkaptajn Michelsen forlangte sin daglige spadse-retur, men det gav et problem for tyskerne, idet de ingen officerer havde med tilstrækkelig høj rang til at ledsage ham. Han fik derfor lov til at gå alene mod at afgive sit æresord på at vende tilbage. 3-4 dage efter den 29. august gik han sammen med styrmanden på lodsåden ned til denne og åbnede bundprop-erne. båden sank med tysk vagt på dækket. Derefter gik Michelsen alene til statsbanernes remiser, hvor minørernes køretøjer og materiel stod sammen med en bus. Det hele blev sprængt i luften. Derefter gik han tilbage til Ortskommandanten og meddelte, at det var ham alene, som havde foretaget sabotagerne, idet han ikke ville have nogen aktion mod civilbefolkningen." Han blev ved en tysk "standret" den 3. september i Frederikshavn ikendt 3 års fængsel for samme dag at have brudt interneringen, brændt søværnets biler og sænket lods- og mineeftersøgningsskibet SKAGEN i Skagens havn. Han protesterede

omgående mod at være stillet for en "standret", og forlangte dommen indanket for den kommanderende tyske admiral i København. Den 10. september blev han da i København stillet for en tysk "krigsret", hvis formand var Marineoberkriegsgerichtsrat og med to søofficerer som bisiddere. Standretsdommen var kasseret, og efter to retsbehandlinger for krigsretten lød dommen på frifindelse.

I Nibe ca. 20 km fra Ålborg var hverdagen naturligvis påvirket af forholdene i Ålborg, og der var synlig nervøsitet hos "de lokale tyskere", og de illegale bladgrupper havde et godt samarbejde med "Frit Danmark" i Ålborg. man kunne derfor i ro og mag fortsætte arbejdet".

I Jylland, hvor der som sagt ikke mere var dansk militær stationeret gik det ofte i stedet for ud over politiet. Således også i Thisted, da der blev nogen uro og sammenstimlen i byen om søndagen den 29. august, da tyskerne havde afspærret politistationen. Efter nogen diskussion med den tyske garnisonskommandant lovede politiet at fortsætte sit almindelige politiarbejde, hvis tyskerne undlod at blande sig.

I Nykøbing Mors havde tyskerne arresteret 3 gidsler, der blev interneret i Menighedshuset. Dette forårsagede, at "vi i samlet flok begav os råbende og skrigende til Havnegade for at protestere mod arrestationen af vore venner. Det var så kraftigt, at politiet kom og gennede os væk." Om den ene af de interne-rede, løber Aksel Pedersen, fortæller Svend Borg, at "han havde en fantastisk hukommelse, og i sit hovede havde han noteret sig alle dem, som i Nykøbing fraterniserede med tyskerne." "Der var meget lidt arbejde i byen, men der var nok af arbejde ved Vesterhavet, og da jeg nogle dage efter den 29. august kom på fagforeningen blev jeg spurgt om jeg ville være med til at bygge bunkers ved Hanstholm. Det havde jeg hidtil sagt Nej til, men her øjnede jeg nu en chance for at gøre tyskerne rigtigt fortræd. Jeg blev sat til at køre blandemaskinen, der var placeret højt oppe på et stillads, og efter spisepausen kl. 18.30 fik jeg alletiders chance. Først kørte jeg en masse vand ud over støbningen, og råbte til kammeraterne, at de skulle smide cementsækkene i støbningen. Derefter fyldte jeg flere gange maskinen med kun vand og sand, men i al min ivrighed, var jeg et kort øjeblik uopmærksom på formanden. Pludselig hørte jeg et råb, Ja, han ligefrem skreg, Hvad i hule Helvede er det De laver mand? Kan De komme ned fra den blandemaskine i en fart. Da jeg kom ned ville han arrestere mig, men jeg var lidt af en hurtigløber, så han kunne ikke fange mig. Jeg løb alt hvad jeg kunne ud på vejen, og var så heldig, at en lastbil i det samme kom forbi. Den kom jeg med til Thisted og derfra til Nykøbing."

Herning var endnu en forholdsvis fredelig by, og selvom der var en tysk garnison var der ikke sabotager i større målestok. "Missionshuset "Bethania" i Torvegade var overtaget af tyskerne og fungerede vistnok som lazaret og

forplejningssted for alle de lokale styrker”, fortæller Elith Juul Møller, der da gik i gymnasiet i Herning. “Her passerede vi forbi, når vi fra gymnasiet i Bethaniagade skulle spille fodbold på banerne i Nørregade. Et af disse fodboldhold gav den 31. august anledning til at vi blev anholdt – omkring 300 børn, unge og lærere i gymnasium og mellemskole. En dag, da vi som sædvanlig skulle hjem til den varme middagsmad, var skoleporten lukket og bevogtet af et antal soldater med håndgranater i bæltet og skudklare våben, og på skolegårdens halvtag bag os lå soldater parat med maskingeværer pegende ned mod os. det var en ejendommelig fornemmelse således at være indfanget som en flok kreaturer, og situationen følte absolut truende.

Det afklaredes, at de ikke ville have os allesammen, men alene 4 elever fra realklassen. De blev gennet op på en prærievogn og kørt bort under bevogtning, og derpå blev vi andre løsladt. Dagen efter fik vi forklaringen, tillige med nogle alvorlige formaninger fra rektor, der havde haft en ubehagelig eftermiddag med at løse knuderne op: Realklassen havde på vej til fodboldbanen båret de røde hjørneflag foran sig, så vagten foran Bethania havde opfattet det som en kommunistisk demonstration, og da han ikke havde sans for smådrillerier, skulle de fire fanebærere arresteres. De blev udsat for en ondartet behandling, idet de blev sat til at grave noget, der let kunne opfattes som deres egne grave, og soldater tog ladegreb bag dem. Sidst på dagen lykkedes det dog rektor, der selv var tidligere officer, at tale tyskerne til fornuft, og med stort besvær fik han sine elever løsladt.”

Det illegale arbejde i Randers var kommet i gang i det tidlige forår 1943. Ingeniør Chr. Bach udgav da et illegalt blad “Korte Samtaler”. Han blev af faldskærmsmanden Ole Geisler og Flemming Juncker opfordret til at få dannet nogle sabotagegrupper, og den da 21-årige Aksel Sørensen fortæller: “Jeg henvendte mig oppe hos Bach på Hobrovej. Jeg ringede på, og døren blev åbnet af Bach selv. Jeg gav ham mit kodeord, der samtidig var mit dæknavn i denne første gruppe, nemlig “sømanden”. Indenfor i stuen sad der allerede et par stykker, der også havde accepteret at gå ind i sabotagearbejdet. Det var Sven Johannesen fra KU og Aron Larsen fra DKP”. Der blev udført nogle sabotager i løbet af sommeren bl.a. i august mod Randers Tandhjulsfabrik i Vestergrave, hvor man producerede maskindele til den tyske værnemagt, og efter den 29. august intensiveredes arbejdet, da der blev dannet flere grupper.

Viggo Torstensson var journalistelev ved Randers Dagblad i august 1943, og i fritiden arbejdede han med illegalt bladarbejde. “Den 28. august skulle jeg om aftenen deltage i et møde for en mindre kreds af illegale med det formål at vurdere udviklingen i København. Det var medlemmer af en Frit Danmark-gruppe, jeg skulle træffe, men ved en misforståelse endte jeg i et tilsvarende møde hos de lokale kommunister. De to møder blev nemlig holdt i samme baggårdsejendom,

men i forskellig opgang. Alle var optaget af, om det endelig skulle lykkes at få indført "norske tilstande.

Den følgende dags undtagelsestilstand virkede absolut ikke afsvalende, men tværtimod animerede den til endnu mere modstand, og det resulterede i den følgende tid i en ganske stor produktion af illegale blade og flyveblade m.v. De væsentligste var skrivning af stencils til og duplikering af Frit Danmarks Nyhedstjeneste, nogle gange også Frit Danmark og det lokale 10 sideres blad Randers Kurer. Duplikeringen foregik i kælderen til civilingeniør Chr. Bachs bungalow på Hobrovej i Randers, men der blev også skrevet stencils i sene natte timer på Randers Dagblad.

Det var imidlertid ikke bladarbejde altsammen. Lørdag den 18. september blev jeg sendt på en kombineret tog- og cykeltur til Jels i Sønderjylland for at hente en uniform, som en deserteret tysk underofficer havde efterladt hos en derboende skovløber, der var den første, som havde hjulpet desertøren på flugten og havde givet ham civil tøj. I sommeren 1943 var han nået til Mariager, hvor han fik gæstestatus hos pastor Ivar Nordentoft, og siden hos pastor Aage Sletten i Øster Velling. Vi fra Randers forsynede ham med et falsk legitimationskort, af hvilket det fremgik, at han hed Iversen og var døvstum. Han var sprunget af et troppetransporttog undervejs fra Norge til Østfronten. Han var radiomand af uddannelse, og inden han kom i sikkerhed i Sverige kvitterede han for hjælpen med den radiokode, han kendte, og han anviste også muligheden for til modstandsbevægelsens eventuelle brug at få fat i den efterladte uniform i Jels."

I Viborg var det på den tid hovedsagelig bladarbejdet, der spillede en rolle. Det var "Viborg Stifts illegale Tidende", der blev udgivet af bagersvend Søren Vestergaard.

I Sønderjylland var vanskelighederne ved illegalt arbejde større end mange andre steder på grund af de mange hjemmetyskere, som man måtte være på vagt overfor. Derfor varede det en tid inden sabotagerne kom i gang, men man kom godt med efter den 29. august både med jernbanesabotager og med anden form for sabotager. Også op til den 29. august kunne man deltage i den landsomfattende uro, der skulle bringe rene linier i Danmark. Den 28. august sprængte således en gruppe fra Tønder en transformator ved Vilsbæk.

Jens Kongsted Lampe var i august 1943 lærer ved Sct. Jørgens Skole på Kirketorvet i Sønderborg og arbejdede i fritiden med at kopiere og distribuere eksemplarer af "Studenternes Efterretningstjeneste" og "Frit Danmark" ligesom han solgte illegale bøger. "Den 28. august om eftermiddagen fik jeg besøg af en FDF-kammerat Bent Brodersen, hvis far var en god bekendt af daværende undervisningsminister Jørgen Jørgensen. Bent sagde hæsblæsende: "Jens, jeg har en formodning om, at du er med i modstandsbevægelsen. Hvis det er tilfældet vil jeg stærkt opfordre dig til at fjerne og gemme, hvad du måtte have af

illegalt materiale, for min far har lige fået en telefonopringning fra en pålidelig kilde i København (jeg gættede på Jørgen Jørgensen) at der i morgen vil blive erklæret undtagelsestilstand i hele Danmark og at tyskerne vil tage magten og blæse grundloven en lang march. Best tager nok magten alene." Jeg takkede ham for oplysningen.

Samme aften skulle jeg ifølge en aftale truffet i juni læse op i Sottrup Forsamlingsgård, 10 km fra Sønderborg. Denne aften havde jeg forberedt mig på emnet: Dansk humor fra Holberg til Storm P., men jeg skyndte mig at ændre programmet til mere alvorlige ting – Nordahl Grieg, Nis Petersen, Kaj Munk og Henrik Ibsens "Terje Vigen" for at henlede forsamlingens opmærksomhed på Norge og den norske holdning.

Gårdejer Hans Alexandersen bød velkommen, og vi indledte med sangen "Jeg vil værge mit land". Jeg vil skønne, at der var en 75-80 tilhørere. Til indledning genfortalte jeg, hvad Bent Brodersen havde meddelt mig for et par timer siden, og der blev den stilhed, man med en talende kliche siger, der var således, at man kunne høre en knappenål falde til jorden. Forsamlingen var meget lydhør og det alvorlige program gjorde – så vidt jeg kunne skønne – den tilsigtede virkning. Vi sluttede med "Altid frejdig, når du går".

Dagen efter, den 29. august, spadserede min kone og jeg med vor førstefødte ud til Vollerup for at besøge vor gode bekendt, forstanderinde Johanne Hansen på Als Husholdningsskole. Johanne Hansen var ikke bekymret, men ret optimistisk. "Nu får vi endelig klare linier", sagde hun, "nu vil samarbejdspolitikken endelig ophøre og Gud ske lov for det."

Også Tage Albertsen var en af de aktive for danskheden i Sønderjylland. Han boede "i Store Jyndeved i den såkaldte "truede firkant", hvor op til 80 % af landbrugsjorden var ejet af hjemmetyskere, som sammen med danske nazister øvede et voldsomt pres på de dansksindede småkårsfolk for at få dem til at melde sønnerne til fronttjeneste for tyskerne. Og her blev både lokket og truet med økonomiske repressalier. Meget af mit arbejde, der bestod i besøg i de truede hjem, lykkedes fordi jeg bl.a. fik generøs støtte af A.P.Møller. Og aftenerne og nætterne gik med at gennemcykle landsdelen til dagligstuemøder og til offentlige møder i forsamlingshuse og kroer.

Det siger sig selv, at stillingen efterhånden blev varm med anonyme trusler af mange slags. Men jeg blev i god tid før den 29. august behørigt advaret af en god dansk betjent, som kunne fortælle, at jeg var kraftigt i søgelyset og opfordrede mig til at fortrække. Omkring 1. august bragte jeg min familie i sikkerhed på Sjælland og flyttede vore egne møbler til en lejet lejlighed i Tinglev.

Den 28. august bragte løjtnant Bøge fra Hedeselskabet i Tønder og jeg sammen med de to sabotører Anker Hansen og Knud Lauritsen på vore cykler det sprængstof, som beroede i vores udhus til gården Hestholm ved Tønder. Den

var ejet af A.P.Møller. Sent på aftenen forlod jeg Store Jyndeved og kørte i et forsøg på at sløre sporene over Løgumkloster til farver Jacobsen i Aabenraa, som var bindeled til Dansk Samling-folkene, for at aftale, hvad der videre skulle ske.”

Mere uheldig var Carlo Graversen, som var frisørsvend i sin fars forretning i Varde. Blandt kunderne var autoforhandler Thorvald Søndergaard Pedersen. Mens Carlo Graversen engang i forsommeren 1943 var “ved at barbere ham, siger han: “Nå, nu får krigen snart en ende”, “Hvorledes det?” siger jeg. “Jo”, siger Thorvald, “Jeg er lige kørt forbi den tyske lufthavn ved Esbjerg, og der så jeg store tyske flyvere stå parat til invasionen af England. Det interessante var, at bag de tyske flyvere stod en form for svæveplaner. Disse bliver fyldt med soldater, og så lander de i Hyde Park i London, og 14 dage efter er England færdig”. Jeg var meget rystet over at høre ham udtale sig således, men fortsatte behandlingen. Da jeg under behandlingen nåede til halspartiet, sagtede jeg farten og hviskede: “Thorvald, England kan ikke slås – ikke engang om de så besatte de engelske øer – for England er hele verden.” Thorvald sendte mig et bestemt blik, og skyndte sig efter behandlingen ud af forretningen. Min far havde opmærksomt bemærket det passerede, og skændte på mig med ordene: “Der fik du en god kunde jaget på porten”.

Stor var derfor forbavnelsen næste dag, da Thorvald kom ind i forretningen med en stor papæske, som han satte ind i vores private garderobe, hvorpå han hviskede til mig: “Du er manden, der skal klare æskens indhold – det skal fordeles efter mørkets frembrud til mennesker, som ikke må ane noget som helst om, hvorfra de har fået det.” Meget spændt åbnede jeg æsken, der var fyldt med engelske flyveblade. Uddelingen af bladene blev efter ordren gennemført, og nogen tid senere modtog jeg igen en sending.

Den 29. august svirrede rygterne. Varde Stålværk nedlagde arbejdet. Thorvald Pedersen og jeg talte sammen om situationen, og flere forretninger blev opfordret til at følge trop. Stemningen var overalt trykkende, men beslutsom.

Den 30. august kl. 21.15 blev jeg anholdt i mit hjem. Officeren, som stod for arrestationen, sagde, at han havde haft et godt øje til den slags opsætsige personer, det glædede ham at anholde en af dem. Jeg bedyrede, at jeg var uforstående, det måtte være en misforståelse, men det blev kort afvist med, at de havde et vidne til min færden. Så jeg blev slæbt med ned på Hotel Dania, hvor tyskerne havde indrettet celler i hotellets bagbygning. De første to dage gik med forhør under megen råben og skrigen og trusler om alverdens ulykker. Under disse forhør forsøgte man at give mig skylden for den tyskfiendtlige propaganda, som for tiden hærgede byen, og for sabotagen og illegalt arbejde – og man truede mig med dødsstraf.

Det viste sig, at jeg var blevet angivet af frisør Christian Jørgensen, der var

blevet arresteret, fordi han havde en tysk bajonet hængende på væggen. De stillede ham op foran en henrettelsespeleton, og sagde til ham, at hvis han ikke omgående nævnedes nogle navne på personer, som færdedes ude efter mørkets frembrud, så ville han blive skudt. Herunder fyrede de salver af med løst krudt, og under dette pres røbede han, at han havde lagt mærke til, at frisørmester Graversens søn Carlo var kommet gående forskellige steder på de mærkeligste tidspunkter.

Den tredje dag blev jeg igen hentet til forhør. Denne gang var der kommet en ny forhørsleder, som lige var ankommet fra Norge. Da jeg igen nægtede at kende til noget som helst, rejste han sig op og skreg, at han kendte typen fra Norge. Så beordrede han soldaterne til at lægge mig op på bordet på maven, mens fire soldater holdt fast i mine arme og ben, hvorefter han tog sin bajonet bankede mig af al kraft med skaftet ned i ryggen og nyreregionen. Under hans form for tortur besvimelede jeg, så jeg var ude af stand til at sige noget som helst, og jeg vågnede først næste morgen i cellen.

Hen ad eftermiddagen blev døren åbnet, og ind trådte en soldat, der præsenterede sig på dansk og fortalte, at han havde været kaffegrosserer i København, men ikke havde fået ordnet sit statsborgerskab til Danmark og derfor var blevet indkaldt til tysk tjeneste. Han skulle nu være min tolk for standretten inden aften. Så spurgte han om grunden til min anholdelse, hvortil jeg kun kunne fortælle, at man mente, at angiveren var en troværdig person, hvad jeg stærkt betvivlede, for jeg var fuldstændig uden kendskab til anklagen. Under samtalen fortalte han mig, hvem anklageren var og, at han ikke satte større lid til ægtheden.

Sidst på eftermiddagen blev jeg kørt op på Hotel Damkjær, hvor standretten fandt sted. Der kom en stor ordveksling frem og tilbage med gentagne beskyldninger, og herunder gled jeg ned af stolen. Tolken forsøgte at hjælpe mig op igen. Enten var de herrer officerer i vildrede, eller også har de tolket min tilstand som håbløs, for pludselig spurgte forhørslederen om tolkens mening efter de samtaler, han havde haft mig. Hertil svarede tolken, at han fandt, at det var den forkerte person, man havde fat i. Obersten, som længe havde lyttet til forløbet af forhandlingen, pegede på mig, sagde til tolken: "Han kan løslades, men det bliver på Deres ansvar."

Herefter blev jeg nærmest båret ud, og kørt på Hotel Dania igen og anbragt i min celle. Sidst på aftenen fik jeg besked på, at jeg skulle løslades. Jeg lå hjemme i de følgende uger under overvågning og behandling af læge Norden-toft.

Den 28. august var København om eftermiddag og aften præget af store tyske troppetransporter samt kørsel med tanks og panservogne. Politikommissær i dansk ordenspolitiet J.P.Schou fik henimod midnat ordre til at stille på

Politigården og overtage vagten der: "Indtil kl. 3.00 forløb alt roligt, men da indløb der telefonisk melding om, at Sorgenfri Slot var omringet af store tyske troppstyrker. Kort efter kom der melding om skydning ved Garderkasernen på Østervold samt om begivenhederne på Holmen, og på Politigården hørtes tydeligt sprængningerne udefra.

Vi satte os telefonisk i forbindelse med politidirektør Stamm og udbad os en forholdsordre. Han meddelte os kort efter, at der ikke af politiet måtte ydes modstand over for de tyske væbnede styrker, og at politiet, såfremt der blev stillet krav derom, skulle aflevere deres våben.

Kl. ca. 6 blev Politigården omringet af tropper fra det tyske luftvåben, og en af de ved porten stationerede betjente meldte, at en tysk kaptajn ønskede at tale med den vagthavende chef. Tyskerne optrådte høfligt og ønskede kun at sikre sig vore våben, der blev deponeret i Politigårdens våbendepot, og efter et par timer fik vi alle tilbageleveret våbnene med en bemærkning om, at det beroede på en misforståelse, at politiet var blevet afvæbnet.

Mange steder blev politifolk afkrævet loyalitetserklæring. På Hovedbanegården blev et antal politimænd og CB-er afvæbnet og holdt tilbage, da de nægtede at underskrive loyalitetserklæring, og jeg blev da af chefen for Ordenspolitiet beordret til Hovedbanegården. Den befalingshavende tysker var imidlertid ikke til at tale til fornuft, og vor samtale resulterede i, at han erklærede mig for anholdt. Under mit ophold blev der stadig af tyske soldater indbragt danske politifolk og CB-er, der fik forelagt en loyalitetserklæring til underskrift. Hver gang gjorde jeg de pågældende opmærksom på, at de ikke måtte underskrive, og efterhånden blev oberleutnanten mere og mere hysterisk, og flere gange truede han mig med sin pistol. Samtlige på nær to overbetjente nægtede at underskrive.

Henimod kl. 10 meddelte oberleutnanten mig, at vi alle – ca. 25 mand – som anholdte ville blive ført bort. Jeg protesterede igen og fik gennemført, at jeg telefonisk satte mig i forbindelse med Politigården, således at man herfra gennem Justits- og Udenrigsministeriet kunne protestere. Vi blev alle i gåsegang ført gennem afgangshallen til en bus, og under denne transport reagerede mange mennesker ved at gøre front mod os og tage hatten af. Vi førtes til Kastellet, hvor man efter mange forhandlinger nægtede at modtage os, hvorfor bussen blev dirigeret til Vestre Fængsels tyske afdeling. Jeg sad i celle med en ung politibetjent, og vi havde rig lejlighed til i fred og ro at drøfte landets og vor egen situation.

Først på eftermiddagen blev jeg gentagne gange hentet ud af cellen og ført til fængslets tyske chef, der prøvede at få mig til at underskrive loyalitetserklæringen, idet han lovede, at vi alle ville blive løsladt, blot jeg underskrev. Ved 15 tiden blev jeg for fjerde gang ført til den tyske chef, der meddelte, at det var

en klar aftale mellem den danske regering og de tyske myndigheder, at alle politifolk skulle underskrive, ellers ville vi blive tilbageholdt i fængslet. Da jeg fortsat nægtede, satte han sig i forbindelse med Dagmarhus. Jeg fik lov til at sætte mig i forbindelse med Politigården, hvor man oplyste, at alle kræfter var sat i bevægelse for at få os løsladt. Iøvrigt fandt departementschef Eivind Larsen, at jeg godt kunne underskrive.

Jeg fastholdt imidlertid fortsat ikke at ville skrive under. Kort efter blev det i cellen meddelt mig, at vi nu alle ville blive løsladt, og straks efter fik vi tilbageleveret våben, penge m.m. og blev lukket ud af fængslet. Jeg gik straks til den danske fængselsafdeling og underrettede Politigården, hvorfra de sendte en bus efter os.”

Reservepolitibetjent Svenning Svenningsen påbegyndte sin nattjeneste kl. 23 den 28. august på Prøvestenen. På en patrulje om natten ved 4-tiden var han på den vej, der i dag hedder Forlandet, og “jeg befandt mig helt nøjagtigt udfor 1. Redan lidt Syd for luftmarinestationen, Margretheholm, da der i halvmørket dukkede en tysk deling infanterister op, snigende sig ad grøfter og langs hegn. Soldaterne var i fuld feltmæssig udrustning og uden tvivl klar til kamp. Jeg blev lidt hårdhændet gennet ned i en fugtig grøft på min højre side, altså ud mod Øresund. Her trykkede jeg mig ned, og nogen tid efter hørtes skudsølver og sprængninger hidrørende fra bl.a. luftmarinestationen, Holmen, Ballonparken m.v. Jeg synes, jeg lå i grøften meget længe, og det var efterhånden blevet lyst. Derefter blev jeg transporteret på en tysk lastbil til Sundby havn, hvor der sad flere af mine kolleger med hænderne bag nakken. Vi blev frataget vore politiskilte, pistoler og stave, men vi fik det hele tilbage dagen efter, da vi mødte til tjeneste igen.”

På Fælledvejens politistation tjenstgjorde Frants Larsson, og om natten til den 29. august skulle han rondere omkring villa “Rydhave”, hvor Verner Best boede. Om morgenen kl. 7 blev han afløst og cyklede til sit hjem på Amager. Først da jeg nåede Nyboder blev jeg stoppet af en tysk soldat, der forlangte at få min pistol. Da jeg forlangte at få en kvittering blev jeg under eskorte af 4 soldater ført til den gamle Station 3 i St. Kongensgade, som var den eneste, der var besat af tyskerne. I vagtstuen var en højstående officer, og da denne så mig, og så at jeg ikke var blevet afvæbnet, for han vild og ubehersket over den unge officer. Da jeg forlangte kvittering, og han ikke ville give mig den, bad den ældre politiassistent, der var den eneste dansker tilbage, om at jeg afleverede pistolen til officeren, og så ville han overfor politiledelsen bevidne, at tyskerne havde taget den.

Jeg lagde nu pistolen og mit lædertøj og knippel på officerens bord, og inden jeg gik spurgte jeg ham, hvad jeg skulle sige til den vagthavende ved Rydhave Politivagt, når jeg mødte om aftenen for at passe på dr. Bests villa uden pistol.

Da officeren hørte navnet dr. Best faldt han ned som et lam og undskyldte sin handlemåde, men han havde jo sine ordrer. Vi aftalte, at jeg ville komme tilbage efter mit våben, når jeg havde fået noget søvn. Da jeg kom ud i St. Kongensgade var der et virvar af holdende køretøjer, og da jeg ville cykle videre blev jeg tilbageholdt af en tysk soldat og igen ført ind på stationen. Da officeren så mig, blev han helt vild og overfaldt den arme soldat. Officeren tilbød mig nu en ordonnans til at føre mig gennem byen. Om eftermiddagen hentede jeg så mine våben.”

En ung mand, Johannes Skikkild, har skrevet i sin dagbog om en eftermiddagstur han tog ind i København. “Op på linie 2 til Amager – overalt på gaderne kommer tyske biler og motorcykler farende afsted. Efter at have skiftet et par gange kommer jeg af ved nr. 16 i Østrigsgade. Carlo er ikke hjemme. Tilbage til Rådhuspladsen. Carlo skal findes. Jeg stillede mig op i krydset mellem studiestræde og Vestre Boulevard, da bilerne ikke kunne holde ved Landsoldaten, fordi de fordømte tyskere havde spærret af der og ved alle gaderne omkring Dagmarhus. Jeg havde udsigt ned til Rådhuspladsen. Den var fuld af mennesker. Carlo kører Taxa. Nu begyndte den mærkeligste støj nede fra Rådhuspladsen, og snart efter drønedes nogle tyske biler med larvefødder hen over pladsen. der kom en 6-7 stykker – og ovenpå sad en samling vilde bisser med bajonetter på geværene og maskinpistoler lige klar til brug. Nogle havde også pistoler svingende i hænderne.

Atter og atter kommer de drønende op og ned ad gaderne. Det lyder som biler, der kører med snekæder på. Folk styrter rundt. Skuddene knalder og ambulancerne tuder. På Hovedbanen var tyskerne helt gale. De skældte og smeldte og skuddene drønedes”.

At denne dramatiske skildring måske ikke er helt ved siden af, kan bekræftes af det illegale blad “Studenternes Efterretningstjenste”, der udsendte et særnummer, hvori der står: “I løbet af søndagen kom det gentagne gange til sammenstød mellem tyskerne og den danske cvivilbefolkning. Om eftermiddagen, da Rådhuspladesen var fyldt med mennesker, greb en officer pludselig sin motorcykel og kørte for fuld fart hen ad fortovet over pladsen. Det var med nød og næppe, at folk fik bragt sig i sikkerhed. Lidt efter lod tyskerne en tank rulle tværs over pladsen.”

At modstandsbevægelsen iøvrigt ikke var kuert af begivenhederne viser “S.E.”s fortsatte beskrivelse af dagen:” Om aftenen ved 20,30 tiden blev transformatorstationen hos firmaet “Marathon Staal”, Lygten 5-7 ødelagt ved en bombeeksplosion. Folk var på vej hjem, og hundreder af menneksre strømmede til. Tyskerne indsatte tanks mod mængden og bestrøg gaden med maskingeværer, hvorved mange mennesker dræbtes eller såredes. Senere på aftenen opstod der voldsomme kampe mellem tyskerne og beboerne i Istedgade kvarteret.

Brostenene blev brækket op og brugt til barrikade og kasteskyts. Kl. 23 meldes der fra hospitalssektionen, at der i dagens løb var dræbt 13 og såret 76 civilpersoner.”

I Frit Danmarks Hvidbog angives følgende som dræbt den 29. august 1943: lagerist Kaj Hartvig Hansen, Ernst Israel Henle, Anna Dorthea Jensen, chauffør Laurits Johansen, matros Otto L.E. Juel, H.C. Jørgensen, Gunnar Bent Larsen, køkkenkarl Hans Nielsen, Mogens Plum, stud.polyt Erik Anker Sørensen og slagter Marinus Thomsen.

Man havde travlt i redaktionerne for de illegale blade. Niels Th. Frommelt, fortæller, at “jeg arbejdede illegalt på hovedtrykkestedet, som jeg ledede, på Hauser Plads ved “trykning” af “Studenternes Efterretningstjeneste”s duplikerede blad. Ved politiske forbindelser hørte vi i løbet af lørdagen, at regeringen havde afvist dr. Bests noter til den danske regering med en række meget vidtgående krav. Vi var alle klar over, at noget var i gærde og vi forventede en tysk aktion. Vi havde ihærdigt i tiden forud på forskellig måde arbejdet for at få indført “norske tilstande” i Danmark, som modvægt mod regeringens samarbejdspolitik overfor tyskerne.

Natten til den 29. august overnattede jeg i min illegale lejlighed i Mikkel Bryggersgade 10 sammen med Arne Sejr. Vi sov med tøjet på og vågnede tidligt om morgenen ved skyderi. Vi havde aftalt et møde med S.E.-folk hos Johannes Fosmark i dennes lejlighed i Slagelsesgade 9. Da Arne Sejr og jeg om morgenen den 29. august nåede til St.Kongensgade blev vi begge “holdt op” af tyske soldater overfor Marmorkirken. Vi var flere, der blev beordret opad en husmur med hænderne strakt i vejret. Jeg husker tydeligt en episode, der gjorde indtryk på mig. Mens vi stod op ad muren kom en ældre mand gående med morgenbrød under armen. Han råbte og skældte ud på tyskerne og nægtede at standse på deres truende opfordring. En tysk soldat gjorde ladegreb på sin pistol, men en tysk officer greb ind og lo nærmest af den ældre dansker og lod ham passere, hvorefter denne så fortsatte videre ad St. Kongensgade, råbende og brokkende sig.

Da jeg var bevæbnet med en ladt pistol og eftersøgt af det danske politi var situationen alvorlig både for mig og Arne Sejr, der ligeledes var eftersøgt af politiet. Lige efter denne episode med den ældre dansker opstod der nogen forvirring, og vi så vores snit til at løbe vores vej. En tysk soldat forfulgte os, men jeg havde fået et så stort forspring, og ved at løbe ad Hindegade til Borberggade, hvor jeg nåede at gemme mig i en opgang på 2. sal, undgik jeg videre konfrontation med tyskerne. Arne Sejr kom også væk, og senere mødtes vi som aftalt hos Johannes Fosmark.” I den følgende tid havde Niels Frommelt iøvrigt redaktionsmøder i “De gamles By” og Vester Voldgade med Arne Sejr, Erik Bunch Christensen og Kjeld Frederiksen.

Mogens Fønss havde sammen med sin kone i lang tid arbejdet med fremstillingen af illegale blade. Mens han var ansat på Gyldendal, og hans kone havde et maskinskrivnings- og duplikeringsbureau i deres lejlighed i Fiolstræde, hvor de havde et godt dække for deres aktiviteter. Han havde dels kontakt med det illegale blad "Hjemmefronten" via redaktør Harald R. Martinsen og dels med "De frie Danske" via tandlæge Adsbøl, og desuden havde han gennem Børge Priskorn forbindelse til Dansk Samlings illegale udgivelser. "Når vi kunne skaffe stencils, var det takket være særlige forbindelser til firmaet Zeuthen & Aagaard.

Den 28. august blev min kone og jeg telefonisk af Harald R. Martinsen bedt om at holde os parat til med kort varsel at udsende en særmelding eller et særnummer af "Hjemmefronten". Lidt før kl.4 om morgenen den 29. august vågnede vi ved lyden af kraftig skydning. Fra vore mørklagte vinduer kunne vi hænge ud af vinduerne og se ned ad Fiolstræde mod Skindergade. Meget voldsomme glimt oplyste totalt den natsorte himmel, og der lød dybe drøn og yderligere voldsom skydning. Hvor kampene foregik, fik vi oplyst gennem vort telefonnet. Det var de tyske angreb på Flådestationen." Efter et møde blev der trykt et særnummer af "Hjemmefronten" enten den 29. eller 30. august. "Bladene skulle som altid deles i diverse pakker til forskellige adresser i provinsen og blev den følgende morgen indleveret i DSB.s pakkeekspedition i kælderens på hjørnet af Nørregade og Dyrkøb.

I de følgende uger var hele den illegale presses aktiviteter stærkt optrappet og vi måtte improvisere på forskellige måder for at forsyne "De frie Danske" og Dansk Samling med yderligere stencils ligesom vort eget trykkeri i Fiolstræde fik ekstra travlt for "Hjemmefronten".

Grete Lorenzen, der var aktivt medlem af Dansk Samling havde også travlt i disse dage, da hun fordelte de illegale blade. "Det var ligesom bladarbejdet var kommet i fastere rammer nu, men lister til at sende efter fik vi først meget senere, så forsendelserne organiserede vi selv, efter venner og bekendte, forretningsforbindelser, skoler og steder, hvor vi mente, at de var ønsket eller måske tiltrængt"

Til fremstillingen af det illegale blad "Frit Danmark" var der flere grupper som f.eks. en arkitektgruppe, en ingeniørgruppe og andre samlede som gruppe 7, der bestod af gymnasieelever, en bibliotekargruppe m.fl.

Det nazistiske dagblad Fædrelandet skrev tirsdag den 31. august bl.a.: "For anden gang i løbet af nogle få år mødes den del af den danske befolkning, som arbejdede på et loyalt og korrekt forhold til det tyske Rige, i sorg. dagen i dag er som efter den 9. april 1940, da dansk udenrigspolitik, forsvarspolitik og aftalepolitik brød sammen overfor kendsgerningerne. Landet er gået et trin ned på de selvstændige staters rangstige og befinder sig nu under forhold, der i

langt højere grad minder om et besat lands, end dem vi hidtil har levet under. Det er ikke svært at udpege de kredse, der har ønsket denne udvikling og ej heller at nævne dem med navns nævnelse. Det var en landsfjendsk udenrigspolitik, der sejrede, landsfjendsk fordi den ivrigste englandsven måtte kunne indse, at det var ødelæggelse for vort land at fravige den korrekte og loyale linie, som blev fastlagt af Kongen ved landets besættelse.”

Her overfor står så den illegale presses udtalelser i disse første dage efter den 29. august. “De danske Studenter” skirver bl.a.: “Den 29. august blev et nederlag for tysk politik. Tyskland havde i dr. Best sendt en af sine dygtigste og smidigste administratorer herop for at omdanne landet til et mønsterprotektorat. Det tegnede så fint, at Berlin allerede var begyndt at udbasunere sine resultater. Vi havde en regering – godkendt af en rigsdag, der var folkevalgt under krigen – en regering, som inden- og udenrigspolitisk fulgte de tyske ønsker.” “Men den aktive modstand voksede. Sabotagen tiltog. Folkestrejken gik som en bølge hen over landet med et enigt folks direkte krav til den tyske værnemagt. Stillet overfor dette håndgribelige bevis på befolkningens vilje og enighed til modstand måtte regeringen handle. Men den overtog ikke ledelsen af folkets kamp, men benyttede lejligheden til at vaske sine hænder og fralægge sig ansvaret med en sidste opfordring til ro og orden.”

Og videre skriver De danske Studenter: “Mange spørger nu: Er dette da ikke værre for os? Er dette da ikke at komme fra asken og i ilden? En sådan problemstilling er forkert. Man fører ikke en frihedskamp uden ofre, og nu er vi helt og fuldstændigt med i kampen for vor egen frihed.”

I det illegale “Kirkens Front” står der: “Lad os huske, at vi som kristne ikke har grund til at beklage det, som skete den 29. august. Den tvetydighed og uærlighed, som vi havde ladet os tvinge ind i efter den 9. april 1940 var kristeligt farligere og værre end de lidelser, som vi efter den 29. august må indstille os på, at vi skal igennem. Vi har heller ikke grund til at modvirke sabotagen, for så vidt den retter sig mod krigsvigtige ting og bliver planmæssigt og disciplineret gennemført.” Og “Hjemmefronten” skriver: “Da den øverstkommanderende for de tyske okkupationstropper i Danmark den 29. august 1943 under henvisning til Haager-Landkrigsordningen proklamerede undtagelsestilstand her i landet, blev det dermed fra tysk side bekræftet, at Danmark er i krig med Tyskland. Danmark har ikke længere nogen lovlig regering. Tyskerne er henvist til at overtage den formelle magt i landet, hvad enten dette sker ved en militærguvernør, en rigskommissær eller en naziregering.”

Ligeledes skriver det kommunistiske “Land og Folk” : “Besættelsesmagten står nu overfor store vanskeligheder, og til at overvinde dem har de kun et middel: terror. Med dette vil de, som de har forsøgt i alle okkuperede lande, tvinge det danske folk til underkastelse og loyalitet, og som det er sket alle

andre steder vil de også her komme til kort.” Og i “Frit Danmark” står der: “Søndag den 29. august kl. 4 om morgenen gik jagten ind på danske statsborgere, som vore fjender af en eller anden grund fandt det opportunt at sikre sig, gidsler, officerer, folk, hvem de mistænkte for illegal virksomhed. Hvad den sidste kategori angår, så var så godt som alle i forvejen klar over den fare, som lurede, og da tyskerne om morgenen sprængte døren til deres boliger, fandt de dem tomme: Den usynlige fronts soldater var “gået under jorden”, som det hedder. For mange viste chancen sig for at slippe til Sverige. For adskillige af dem, der slap ud af landet, gælder det, at de ingen anden udvej havde, hvis de ikke ville risikere livet, men for talrige andres vedkommende vil man have ondt ved at se den uomgængelige nødvendighed af denne flugt. Man gavner ikke Danmarks sag ved at hugge træer i Sverige. Det er her, der er brug for os og ikke i Sverige, hvor flygtningeproblemet i forvejen er stort og besværligt.”

I et flyveblad nedkastet over Danmark gengives artikler fra “The Times”, “The Daily Telegraph”, “News Chronicle” og flere i anledning af begivenhederne i Danmark og foruden mange rosende ord skriver “News Chronicle” også: “Fra et allieret synspunkt er dette i høj grad tilfredsstillende. Det er afgjort til vor fordel, at fjendens militære organisation hele tiden holdes spændt indtil bristepunktet, og at produktionen reduceres til et minimum i ethvert land, der tvinges til at tilfredsstille fjendens desperate behov.”

Sven Ebbesen var redaktionssekretær på ugeavisen “Frit Danmark” og daglig leder af Det danske Råds informationskontor i London: “Vi havde fulgt den spirende undergrundsbevægelse i Danmark og omhyggeligt rapporteret ethvert tegn og bevis på opposition mod tyskerne. Det afgørende brud med tyskerne i Danmark var nu en kendsgerning, og der åbnede sig derfor spændende muligheder for at få tegnet en skarpere profil af det danske folks kamp mod besættelsesmagten. “Danmark har talt” hed det over hele forsiden af “Frit Danmark”, da vi udkom den 3. september, og informationskontoret havde nok at gøre med at hjælpe de britiske og internationale medier med at få sat den danske opstand i det rette allierede perspektiv.

Vigtigt var det, at danske repræsentanter herefter blev indbudt til allierede konferencer, og også at den britiske regering i anerkendelse af de danske skibes indsats i britisk tjeneste under krigen Juledag 1943 lod skibene udskifte det britiske Ensign med Dannebrog.”

Problemet ansues også af overretssagfører Einar Krenchel, der fik lov til at holde sine antisabotage-foredrag i den danske radio. I det illegale blad “Sabotage” står der herom bl.a.: “I sin første dramatiske udgydelse i radioen udtalte hr. Goebbels-Krenchel, at sabotørerne er agenter, der er betalte af fremmede magter. Han har sat sig den håbløse opgave at overbevise det danske folk om,

at sabotagen er "gadens terror", at sabotagen er meningsløs, nytteløs, forbryderisk og til syvende og sidst kun går ud over det danske folk, men ikke er i stand til at skade vore undertrykkere." Herefter forklarer bladet, hvad sabotagen og dens formål er og fastslår, "at sabotagen er ikke gangstervirksomhed, udøvet af forbryderiske og ansvarsløse individer, sådan som den plumpe tyske propaganda vil bilde os ind, men sabotagen er et politisk kampmiddel, som et tirret og undertrykt folk anvender overfor sine undertrykkere."

Den 29. august 1943 kom virkelig til at være skelsættende i historien. Fra ydmygelsen den 9. april 1940 og de mere end tre års samarbejdspolitik, hvor regeringen havde håbet på at kunne skabe et forhold til besættelsesmagten, der skånedes folket, gik en udvikling, der endte den 29. august 1943. Kun et halvt år tidligere den 23. marts havde der været et folketingsvalg, der klart viste en opbakning bag regeringens politik. Vi klarede os jo fredeligt, selvom der var kredse, som ville det anderledes. Men disse kredse så anderledes på forholdene og det var dem, der fik fremprovokeret begivenhederne den 29. august. Det var dem, som den socialdemokratiske folketingsmand Alsing Andersen skrev skulle fastholdes på deres ansvar for begivenhederne.

Ingen vidste, hvad der ville komme. Modstandsgrupperne talte om "norske tilstande" og mente dermed de rene linier mellem tyskerne og danskerne, således at man vidste, hvornår en handling var til gavn for besættelsesmagten og hvornår ikke. Samtidig var man dog også klar til at gå ind under den terror, som man vidste fandt sted i Norge, og som hørte med til de "norske tilstande". *Derfor var det et ganske afgørende skridt, som modstandsbevægelsen tog, da den fik gennemført den 29. august.* Enhver modstandsmand måtte være klar over, at det meget vel kunne gå ud over netop ham selv, når den nazistiske terror tog fart.

Søndag den 29. august prædikede Kaj Munk i Vedersø kirke, og som bekendt var han aldrig bange for at sige tingene lige ud. Han sagde bl.a.: "Det er i dag en stolt dag for Danmark. Det, vi har lidt så frygteligt under de sidste 3-4 år, var halvhed, vor øjentjeneste for uretten, synes nu at kunne få ende. Atter og atter har alvorlige kristne måttet spørge sig selv: Er vi ikke helt uden for Guds plan i disse år? Og den fare vidste vi jo dog var uendelig større end fjendskab med Tyskland. Dette sidste kommer vi nok over, det andet aldrig. Nu ånder vi op, nu hilser vi hinanden med et til lykke landsmand. Nu er vor stilling klar. Hvis vi vil selv, er det bedste sket os: at vi er i Guds hænder. Vi opgiver selv at kunne klare os med snildhed og eftergivenhed og dobbeltspil – vi får nu, hvad Gud vil – vi kaster os ind på den levende Gud, lidelse vil komme, blod vil flyde – det har altid hørt med til for alvor at være et Guds barn."

Efter den 29. august syntes det danske folk modnet til at tage kampen op. Valget den 23. marts samme år havde vist en splittethed blandt modstands-

grupperne, der var uheldig, men der var et par fremtrædende personer, som ønskede at samle de spredte kræfter. Modstandsbevægelsens arbejde som det havde udviklet sig gennem de foregående år skulle nu fast sammenføres på den måde at man fik et fælles talerør. Det var Frode Jakobsen og Erling Foss. De havde en samtale om det allerede i maj og de fik et nyt møde senere, hvor også Mogens Fog deltog. Det var ude hos Jutta Graae og man diskuterede at danne en art underjordisk regering. Derefter om et møde i begyndelsen af august, hvor man fik udvidet kredsen med Aage Schock, og her besluttede man, at man ville søge at danne en befrielseskomite, og både kommunisterne og Dansk Samling skulle med således at man fik en komite, der var politisk afvejet. Begge accepterede, og det første møde i det nydannede Frihedsråd, som det kom til at hedde, foregik den 16. september i Harilds Afskrivningsbureau, Nørrebrogade 156.

Ved dette møde i Frihedsrådet deltog fra Dansk Samling Jørgen Staffeldt, fra kommunisterne Børge Houmann, fra Studieringen Frode Jakobsen, fra Frit Danmark Erling Foss og fra en række illegale blade Aage Schock, hvorved man syntes at repræsentere de største modstandsorganisationer. Hertil kom så også Flemming Muus som repræsentant for englænderne, og takket være Christmas Møller i London og BBC.s danske udsendelse blev nyheden rundkastet til hele Danmark, ligesom den naturligvis blev bekendtgjort i de illegale blade efterhånden.

Ejendommeligt nok var det at Gestapo den 15. september fik sin fulde eksekutivmyndighed i Danmark med et hovedkvarter i København. Linierne var nu trukket op for det kommende opgør mellem Tysklands Gestapo og Danmarks Frihedsråd.

Den 29. august vandt modstandsbevægelsen sin første store sejr. Man fik fjernet samarbejdsregeringen, således at man fik klare linier i kampen overfor den tyske besættelsesmagt. Det kostede ofre blandt hærens og flådens personel, således som det er omtalt foran, uvished for gidslerne, mens modstandsgrupperne kunne fortsætte deres kamp mod tyskerne med fornyede muligheder, da befolkningen nu endelig så ud til at ville støtte.

Navnene på de faldne fra hær og flåde er følgende: Kaptajn C.L.Wesenberg, kompagnichef ved 20. batl. kaptajnløjtnant S. Snerding, adjutant ved livgarden. Premierløjtnant P.A.Hansen-Nord, ved Gardehusarregimentet. Overofficiant O.K.Karbo ved 21. batl. Oversergent K.O. Norvin ved 1. livgardebatl. Sergent S.A.J.Andersen ved Gardehusarregimentet. Kornet K.B.Madsen ved 3. regiment. Korporal S.H.Michelsen ved 6. artilleriafdeling. Menig 573 O.E.B.Hilker ved 21. batl. Menig 554 R.V.Isbo ved 21. batl. Menig 487 L.J.B.Larsen ved 3. livgardebatl. Menig 335 I. Jacobsen ved 20. batl. Menig 145 A.P.Christensen ved 4. batl. Menig 832 P.V.Olsen ved 6. artilleriafd. Menig 840 A.E.Hansen

ved 6. artilleriafd. Menig 20 H.K.Jørgensen ved Felttøjmesterkvarteret. Vægter C.C.Hansen ved Hærens Våbenarsenal. og af søværnet: Søløjtnant af 1. grad i reserven A.R.Jørgensen, ministerygeren HAJEN. Artillerikvartermester af 3. grad H.E.Andreasen, artilleriskibet NIELS JUEL. Torpedo-underkvartermester af 2. grad C.Thomsen, ministerygeren HAJEN. Overkonstabel K.B.Jensby, Middelgrundsførtet. Mathelev O.K.Rasmussen, kaserneskipet FYEN. Værnepligtig 5805 E.B.Christensen, kaserneskipet FYEN. Værnepligtig 4942 N.B. Olsen, patruljefartøjet P.7.

I Frihedsmuseet findes et digt tilegnet de soldater, der gjorde modstand, skrevet af en ukendt forfatter:

Var det dumdristigt mod,
som handlede vildt?
Var det dyre, unge blod
meningsløst spildt?

Var det nytteløst at kriges
mod voldsmands overmagt?
Nej, for noget skulle siges,
og – I fik det sagt.

Storsindet vovede I livet
i kampe, hvis udfald var givet,
men I havde intet valg,
for nu var det netop jer, som stod
for Danmark på vagt,
da det måtte siges – og siges med blod –
at vort land er ikke til salg,
og – I fik det sagt.

Kilder:

Beretninger fra J.P.Schou, Svenning Svenningsen, Frants Larsson, Sigurd Weber, Kristian Ingv. Hansen, B.L.Olesen, Erik Malmlose, Uffe Klausen, Henning Ross-Jensen, Else Feyring, Karl Peter Madsen, Verner Petersen, Kaj Christensen, Niels A. Eigenbroth, Lise Mørbak, Kristen Rasmussen, Børge Emil Hansen, Svend Borg, Elith Juul Møller, Viggo Torstensson, Søren Vestergaard, Jens Kongsted Lampe, Tage Albersten, Poul Søndergaard, Carlo Graversen, Johannes Skikkild, Niels Th. Frommelt, Mogens Fønss, Grete Loren-

zen, Jørgen Werner, Dea Trier Mørch, Evy Holmberg, Sven Ebbesen og en række illegale blade samt Frode Jakobsen: I Danmarks Frihedsråd, side 50 – 54, Niels Albretsen: 1940-1945 i Ræthinposten 1985 side 30-32, Danske Søofficerer 1933-82, Kbh. 1985 side 360 og Lukas: Aktive modstandsfolk, side 14-19 samt Aage Trommer: Modstandsbevægelsen i Åbenrå, side 10.

PERSONREGISTER

A

Aagaard, ingeniør.....	27
Abell, Kjeld, forfatter.....	162
Adsbøl, tandlæge	191
Agersted, ljt.....	167
Agger, H.G., kpt.....	40
Ahlefeldt-Laurvig Lehn, greve	92, 107
Albertsen, Tage	184, 196
Albertsen, Niels.....	197
Alexandersen, Hans, gårdejer	184
Algreen-Petersen, Chr., rekrut	99, 100, 107
Allerup, oberstljt.	47
Almar, J.C.J.R., kornet.....	101
Andersen, sergent.....	44
Andersen, bagermester.....	164
Andersen, Alfred.....	25
Andersen, Anders, tobaksarbejder	174
Andersen, Børge Trost	57
Andersen, H., 1. maskinmester	147
Andersen, Hans, fisker	160
Andersen, J.A., søljt.	159
Andersen, M.A. garder.....	18, 29
Andersen, S.A.J., sergent	76, 78, 195
Andersen, Vilh., prof.....	174
Andreasen, Eyvind Lillevang.....	107
Andreasen, Hans, ljt.	54
Andreasen, H.E., artillerikvartermester	127, 196
Arboe-Rasmussen, Erik, Falckleder	70, 71, 72
Arendrup, kpt.	21, 22, 23
Arendt, Rudolph,.....	124, 134
Arentoft, John, søkadetaspirant.....	135, 136, 139, 141, 142, 147
Askjær, Jacob	177

B

Bach, politimester	166
Bach, Chr., ingeniør	182, 183
Bahn, Poul Erik.....	67, 72

Bahnsen, Knud N., kpt.....	169
Bang, K.A., søljt.	159
Bang, Kaj Nolsøe.....	134
Bangsbøll, kmt.kpt.....	160
Barfod, Egil.....	43, 162 177
Barfod, Jørgen H., kornet.....	43, 57, 177
Barfoed, Sigurd H.L., søljt.....	157
Barnewitz, menig.....	88
Bartels, Martin.....	171
Barsted, E.	113, 120
Bastrup, overfyrbøder.....	140, 141
Bech, Hans, garder.....	17, 29
Bengtsen, Henrik A.....	72
Bennike, H., oberst.....	63, 64, 66, 69, 70, 133
Bentzon, Henrik.....	162, 163
Benzon, Alfred, apoteker.....	52, 131
Berg, Nils, ljt.....	54, 55, 57
Bering-Jensen, Ib.....	72
Bertramsen, Kai, bankdir.	170
Best, Verner.....	14, 15, 161, 184, 188, 190, 192
Bilde Jensen, søljt.	159
Birkedal, sek.ljt.	49
Bisp, Erik, artillerikvartermester.....	137, 139, 147
Bistrup, Fritz.....	121
Bjerre, kpt.....	52
Bjerre, Axel, politimester.....	164, 172
Bjerregaard, O., kpt.....	52
Bjørnvad, Anders.....	73
Blatt Franz, prof.	167
Blinkenberg, prof.	167
Boeck-Hansen.....	164
Bojesen, Gregers, kadet.....	145
Borsh-Andersen, P.J., prem.ljt.	90, 105, 106, 169
Bonde, fru.....	132
Borch, Ole W., kornetelev.....	63, 64, 72
Borchsenius, pastor.....	179
Borg, Svend.....	181, 196
Bramsen, Bo, redaktør.....	171
Brasch, E.F.J., kpt.	97
Bratved, oberstljt.....	18, 29

Briand de Crevecoeur, kontreadm.....	118
Brinck, Leif, søkadet.....	139, 144, 147
Brodersen, Bent.....	183, 184
Brodersen, Hans, sergent	91, 107
Brorson, minister	15
Bruhn, K.H.....	107
Bruhn, K.J., oberstljt.....	88, 89
Bruhn-Petersen, I. ljt. af res.	51, 57
Brøndum, O.C., kpt.....	59, 62, 67, 68, 69, 72, 81
Buchreitz, rektor	164
Bunch Christensen, Erik	190
Bundgaard, C., redaktør	170
Busch, kvartermester.....	165
Bülow, Otto, billedskærer	170, 171
Bækklund, Max.....	12
Bøge, ljt.....	184

C

Capito, kpt.....	65
Carlé, Erik, præst	177
Carlsen, oberstljt.	83
Carlsen, Jens Peter, faldskærmsmand	87, 105
Christensen, menig.....	76
Christensen, kriminalass.	122
Christensen, underkvartermester.....	126
Christensen, Axel, prem.ljt.	87, 90, 106
Christensen, A.P., menig	88, 195
Christensen, Chr., ingeniørsoldat	66, 72
Christensen, Chr. R., folketingsmd.	169
Christensen, Erik, oberstljt.....	83
Christensen, E.B., værnepligtig	116, 196
Christensen, Georg, seminarieforst.....	71
Christense, H.E., oberst.....	79, 80, 86
Christensen, Johs., søljt.....	160
Christensen, Kaj.....	196
Christensen, N.C., garder	20, 29
Christensen, O., officiant	96
Christensen, William, søkadet aspirant.....	135, 144, 147
Christiansen, C.P.O., højskoleforst.	170
Christiansen, Gunnar.....	56

Christiansen, Hasager, kpt. ljt.	28, 167, 169,
Christiansen, K.G., sergent	67, 72
Clausen, Arne, søljt.	159

D

Dahl, læge	164
Dahlgaard, Bertel	161
Dahlstrøm, Bent W.	60, 72
Dalsgaard, Anton	107
Dam, kpt. ljt.	146
Dantoft, menig	88
Dessau, Einar, direktør	171, 177
Dettmann, oberleutnant	20
Dinesen, orlogskpt.	135, 156
Dommerby, Erik, menig	45, 57
Duus-Hansen	27
Døssing, Th., biblioteksdir.	170

E

Ebbesen, Sven, red.sekretær	193, 197
Edvars, Alexander, søljt.	111, 112
Ehren, tysk ljt.	179, 196
Eigenbroth, Niels, journalist	179, 196
Eldal, Kai, grosserer	169
Elving, Jens, søljt.	142, 147
Emdal, søljt.	128
Enderslev, Verner	39
Engholm, Carl, prem.ljt.	55, 131, 133, 134
Erichsen, P.B., kpt	40, 41
Esbo, Vagn, kornet	54
Eskildsen, Claus	164, 177
Esser, tysk ljt.	167
Evers, kommandør	135, 144

F

Fabricius, J.	68
Falking, generalfeltøjmester	38
Feilberg, Kjeld, prem.ljt.	133, 134
Fenger, K.J., kpt	93
Feyring, Else	196

Fiedler, tysk hauptmann.....	165
Fiil, Marius.....	179
Fischer, Olfert, direktør.....	169
Flakholm, H.C., søljt.....	123, 159
Flemming, prins.....	141
Fog, Mogens, prof.....	195
Fog, M., oberstljt.....	66, 74, 76, 86
Fosmark, Johs.....	190
Foss, Erling.....	27, 195
Fournais, Erik, ljt.....	52, 57
Frandsen, prof.....	167
Frandsen, Erik.....	105, 107
Frederik, kronprins.....	27
Frederiksen, kornet.....	76
Frederiksen, Kjeld.....	190
Frederiksen, N.C.....	57
Frederiksen, Paul V.....	69
Friis, oberstljt.....	94
Frommelt, Niels Th.....	190, 196
Frøssing, ljt.....	34, 37
Funder, Holger Reedtz, ljt.....	55, 57
Fønss, Mogens.....	191, 196
Førslev, general.....	53

G

Gabel-Jørgensen, oberstljt.....	64
Gad, Urban, søljt.....	148, 159, 160
Garset, Strange.....	86
Gedde, Knud, forr. fører.....	170
Geisler, Ole.....	56, 182
Gerstoft, oberstljt.....	92, 94, 107
Gjerstrup, viceinspektør.....	172
Glasius, Kaj.....	86
Graae, Jutta.....	27, 28, 29, 195
Graveren, Carlo.....	185, 186, 196
Grue, S.E.....	170, 177
Gudme, oberstljt.....	18
Gundelach, C., oberst.....	91, 92
Gyller, H.....	119, 121
Gyth, V., kpt.....	24, 25, 27, 28, 29, 122

Gørlyck, Erik.....	57
Gørtz, Ebbe, general	52, 54, 60

H

Haagentoft.....	171
Haar, Herluf	143
Hammelev, Ib, garder.....	29
Handest, Mogens, menig.....	57
von Hanneken, tysk general.....	14, 38, 137, 161
Hansen, gårdejer	120
Hansen, landbetjent.....	129
Hansen, lærer	165
Hansen, Aage E., menig.....	35, 37, 195
Hansen, Anker.....	184
Hansen, Axel, redaktør	170
Hansen, Bent.....	86
Hansen, Børge Emil	196
Hansen, Chr., borgmester.....	169
Hansen, C.C., vægter	39, 196
Hansen, Chr. Ulrik, kornetelev	79, 81, 82, 85, 86
Hansen, E.O.	107
Hansen, Hans, gårdejer	170
Hansen, Henry.....	176
Hansen, Johanne, forstanderinde	184
Hansen, Johs.	9
Hansen, Johs., politikomm.....	28
Hansen, Jørgen A.	57
Hansen, Kaj Hartvig, lagerist.....	190
Hansen, Karl H.....	72
Hansen, Knud S.	167, 177
Hansen, Kristian.....	106
Hansen, Kristian Ingv.....	107, 196
Hansen, Leo Hvidtfeldt, menig.....	40, 58
Hansen, Marius	179
Hansen-Nord, P.A., prem.ljt.....	78, 195
Hansen, Poul, folketingsmd.	169, 172
Hansen, P. Fensmark, bankbestyrer	170
Hansen, P.L.	121
Hansen, S.A., ljt.	52
Hansen, Steffen Erik	82, 86

Hansen, Tauber	160
Hansen, Tom	120
Harder, E.J., prem.ljt	29, 97, 101, 102, 103, 107
Hastrup, kpt.ljt.....	114
Hatting, Eigil.....	176, 177
Haugsted, Fin, søljt.	41, 132
Have, A.H.M.W., oberst.....	96
Hejnfelt, Bent.....	107
Heimann	107
Helgesen, overintendant.....	47
Helgesen, T.	57
Helk, J.V., kpt.....	69
Hemmingsen, Bernhard	174, 177
Hemmingsen, oberstljt.	95
Hempel-Jørgensen, kmd.kpt.	136, 142, 144, 147
Hendriksen, Carl Næsh, redaktør.....	177
Henle, Ernst Israel.....	190
Henriksen, V. Brink.....	72
Henriques, Henrich	177
Hermansen, Chr., lærer	170
Hertel, Finn O., ljt.	48, 57
Hessner, Herbert.....	121
Hilker, O.E.B., menig	39, 195
Hjalf, kpt.	101
Hoffmann, Sven	86
Holbek, O., oberst	97
von Holck, Ejler, prem.ljt.....	90, 95, 107
Holgerson, menig	50
Holgerson, Børge	57
Hollænder, P., reservehåndværker.....	94
Holmberg, Evy	197
Holst, P.E.H., kornet	54, 101
Holt, Paul, folketingsmd.	162
Houmann, Børge	195
v. Huth-Smith, Ebbe, ljt.	52
Hvalkof, Preben, kornet.....	34, 39
Hæstrup, Jørgen, adjunkt	87, 105, 107, 177
Hønnerup, Steen, kornet	98, 99, 107

I

Ipsen, Paul, kommandør	111, 115, 116
Isbo, menig.....	41, 42, 195
Iversen, Orla Bjerg.....	121

J

Jacobsen, rektor.....	164
Jacobsen, farver.....	185
Jacobsen, Børge	72
Jacobsen, I., menig.....	195
Jacobsen, P.E.....	72
Jacobsen, Svend, redaktør.....	170
Jakobsen, Frode	195, 197
Jakobsen, Povl Anker.....	121
Jakobsen, Th.	121
Jegstrup, orlogskpt.	122, 159
Jensby, K.B., overkonstabel	119, 196
Jensen, menig fra depotstyrken.....	76, 78
Jensen, Anna Dorthea	190
Jensen, Børge, kornet	54
Jensen, E.H., kpt.ljt.	90
Jensen, Gabriel, kpt.ljt	99
Jensen, Gunner, overofficiant	75
Jensen, Jørgen	153, 160
Jensen, Knud, garder.....	18
Jensen, Leo.....	70
Jensen, Martin Evald.....	57
Jensen, Ole, bibliotekar	170
Jensen, Poul H., kornet	22
Jepsen, Peter.....	86
Jersing, Ib E., prem.ljt.....	87, 90, 106, 107
Jespersen, kpt.ljt.....	76, 77
Jespersen, Jørgen.....	57
Johannesen, Sven	182
Johansen, Aage, boghandler	169
Johansen, K., slagtermester.....	170
Johansen, Laurits, chauffør	190
Juel, Otto L.E., matros	190
Juncker, Flemming.....	182
Justesen, Ole, prem.ljt.....	90, 106

Jørgensen, Anker, menig.....	86
Jørgensen, A.R., søljt	63, 72, 146, 196
Jørgensen, Christian, frisør	185
Jørgensen, H.A., søljt.....	156
Jørgensen, H.C.	190
Jørgensen, H.K.....	39, 196
Jørgensen, Jørgen, landstingsmd.....	169
Jørgensen, Jørgen, minister	183
Jørgensen, Niels, stud.jur.	84
Jørgensen, Viggo, kroejer	160

K

Kaalund-Jørgensen, oberstljt.....	97
Kaas-Sørensen, kpt.	104
Karbo, O.K., overofficiant	41, 42, 195
Kaplan, Max.....	175
Kappel, gartner.....	167
Karlsen, A.N.	57
Kieler, søkadet	144
Kier, O., folketingsmd.....	167
Kinch, søljt.....	155
Kirstein, L.P.H.G., oberstljt.....	84
Kjær, grosserer	69
Kjølsen, F.H., kmd.kpt.	116, 121, 134
Klausen, Uffe	107, 196
Klitfaard, Mogens, forfatter	133
Klein, overbetjent.....	21, 29
Knabe, C.J.....	120
Knud, prins, orlogskpt.....	119, 120
Knudsen, Leo H.	72
Knudtzon, general.....	94, 104
Koch, Hal, prof.	162
Koch, tysk major.....	165
Koefoed, Sven.....	107
Konggaard, Svend.....	121
Korsgaard, landstingsmd.....	165
Kraft, Henrik.....	171
Kragh, V.N.S.C.	86
Kernchel, Einar, overretssagf.....	193
Krüger	139

L

Lambertsen, købmand.....	165
Lampe, Jens Kongsted	183, 196
Langballe, Paul, maskinist	158, 160
Langeberg, Gunnar, sek.ljt.....	59, 60, 63, 65, 72
Lannung, Hermod, LRSagfører	172
Larsen, trainsoldat.....	78
Larsen, kpt.	95
Larsen, Alfred O., gårdejer	170
Larsen, Aron	182
Larsen, Carl.....	56
Larsen, C.C., oberstljt.	38
Larsen, C.P., politibetjent.....	21, 22, 29
Larsen, Eivind, departementschef.....	188
Larsen, Flemming B., kpt.ljt.	53, 58
Larsen, Gunnar, minister.....	68
Larsen, Gunnar Bent.....	190
Larsen, Herluf (DSO).....	71, 72
Larsen, Knud, ljt.	52
Larsen, L.J.B., menig.....	195
Larsen, R.H., søljt.	114
Larsen, Sander, kadet.....	142
Larsen, Tyge, redaktør	179, 180
Larsson, Frants, politibetjent.....	188, 196
Lauritsen, Knud.....	184
Lemming, menig.....	43
Lerche, E.C., kornet	101, 107
Leschly, generalmajor	44, 45
Levin, Adolf, antikvitetshandler	166
Lind, Otto, kornet.....	83, 86
Lindell, Åge, redningsinspektør.....	70
Lindhardt, K., kpt.....	93, 94
Lindhardt, K.H., prem.ljt.	133
Linding, prem.ljt.	101
Lissabech, Carl, repræsentant	170
Lon-Lindblad	56
Lolle, kpt.ljt.....	122
Lorenzen, Grete.....	191, 196
Lorenzen, Jørgen Strange.....	121
Lous, C.F., søljt.	159

Lund, Carl, tjener	174
Lund, Hans, højskoleforst.	164
Lund, Jarl, kpt.ljt.	96
Lunding, ritmester	27, 28
Lundorf, prem.ljt.	107
Lundsgaard, Einer, prof.	162
Lunn, C.D.O., oberst	63, 64, 68, 169
Lysberg Hansen, prem.ljt.	35

M

Madsen, Erik, politibetjent	104, 107
Madsen, K.B., kornet	100, 195
Madsen, Karl Peter	179, 196
Malchau, O.H., landstingsmd.	167
Malling, Johan	107
Malmose, Erik	106, 107, 196
Marcussen, lærer	164
Martens, kpt.	59
Martinsen, Harald R., redaktør	191
Mathiesen, Aage H.	120
Mathiasen	64
Mathjiasen, Aksel, jernhandler	165
Meldgaard, fotograf	170
Meyer, Carsten, HRsagfører	162
Meyer, Viggo, direktør	169
Michelsen, Niels Th. L., kmd.kpt.	180
Michelesen, S.H., korporal	35, 37, 195
Mikkelsen, J.E., ljt.	52
Mikkelsen, direktør	131
Moesgaard, Evald	12
Mohr, tysk major	97
Moltke, N.O.	86
Mortensen, Edmund	29
Mortensen, J.K.K., oversergent	49
Munk, Kaj, pastor	194
Muschintz, kpt.	90
Muus, Flemming B.	10, 56, 195
Mygh, H.E., kornet	43, 44, 57
Münter, Gregers, kpt.	30 f., 33, 39
Møller, A.P.	184, 185

Møller, Christmas.....	9, 195
Møller, N.E.A., kornet	39, 68
Møller, Elith Juul	182, 196
Mønsted, Johan M., kornetelev	66, 72
Mønsted	133
Mørbak, Lise og Alf.....	180, 196
Mørch, orlogskpt.....	28
Mørch, Dea Trier.....	197

N

Nath, Mogens.....	70
Neerbek	66
de Neergaard, Bruno, stationsleder	70
Nefer, Mogens, ljt.	57, 131, 134
Nielsen, politibetjent	22
Nielsen, prem.ljt.....	34
Nielsen, officiant.....	50
Nielsen, oberstljt.	59
Nielsen, Aage.....	120
Nielsen, Chr.E., prem.ljt.....	82, 170, 177
Nielsen, Frede	164, 172
Nielsen, F.O.	57
Nielsen, G. Schmidt, lærer	71
Nielsen, Hans, køkkenkarl	190
Nielsen, H.K.S., overseergent.....	94
Nielsen, Hans W.....	121
Nielsen, Johs.	86, 160
Nielsen, Knud, menig	86
Nielsen, K.F., officiant	18
Nielsen, Magnus	70
Nielsen, Niels, prof.	62, 84, 170
Nielsen, N.O.	49
Nielsen, N.P., officiant	53, 57
Nielsen, Robert, Falckleder.....	70
Nielsen, T.P.E.	85
Nielsen, Woersaa, maskinarbejder	55
Nondal, K.C., søljt.	159
Nordborg, prem.ljt.	101
Nordentoft, overlæge	165
Nordentoft, Ivar, pastor	183

Norvin, K.O., oversergent.....	17, 195
Nørgaard, N.K.....	107

O

von Oertzen, tysk major, baron.....	84
Olkesen, Anker	71
Olesen, B.L.	107, 196
Olsen, Albert, prof.	162
Olsen, Børge Lindegaard (DSO).....	71
Olsen, Hans Chr., overlæge.....	167, 169
Olsen, Karl, folketingsmd.	164
Olsen, N.S. Høst, oversergent.....	75, 78
Olsen, N.B., værnepligtig	155, 196
Olsen, Poul V., menig	35, 37, 195
Olsen, Roland.....	25
Olsson, kpt, ljt.	115
Otte, Hans, menig	57
Otzen, landstingsmd.....	164
Ovesen, J.K.	107

P

Paaby, kornet.....	101
Pedersen, Knud	175, 177
Pedersen, K. Vilstrup	121
Pedersen, Sv. Aa., menig	43
Pedersen, Thorvald Søndergaard	185
Pedersen, Vagn.....	86
Perlmutter, Arkibal.....	176
Permin, Ole Chr., ljt.	53, 57
Peters, tysk oberleutnant	53
Petersen, ovesergent.....	46
Petersen, oberst	54
Petersen, tysk korvettenkapitän.....	117
Petersen, tysk major.....	163
Petersen, Aksel.....	165, 181
Petersen, Bendt, menig	98, 107
Petersen, Bengt	84, 86
Petersen, B.H.	159, 160
Petersen, Chr.	70
Petersen, Ernst, LRSagfører	105, 169

Petersen, Jens Peter	56
Petersen, Verner	196
Philipson, Aage, maskinist	113, 120
Plum, Mogens	190
Pløger, Henning, radiotelegrafist	113
Polack, grosserer	133
Pontoppidan, orlogskpt.	127, 128
Poulsen, hotelejer	165
Poulsen, landstingsmd.	164
Poulsen, Jørgen, kpt.ljt.	132, 133
Povlsen, Ejner	71, 72
Pranov, J.B.	147
Prause, H.L., kpt. ljt.	114, 116
Priskorn, Børge	191
Pusch, ljt.	33

Q

Qvistgaard, orlogskpt.	21
Qvistgaard, Rose	29, 41, 57

R

Raabye, oberst	59, 62, 63, 66, 80
Raft, Carsten, folketingsmd.	170
Ramsing, Bob, kornetelev	81, 86
Rantzau, ritmester	56
Rasmussen, prem.ljt.	101
Rasmusen, B., kpt.ljt.	122
Rasmussen, Erik Nørgaard, ljt.	54, 57
Rasmussen, Harry M.	177
Rasmussen, Jens Fr. Busch	106
Rasmussen, I.H., søljt.	159
Rasmussen, Kristen	180, 196
Rasmussen, O.K., mathelev	116, 196
Rasmussen, Poul, menig	40, 41, 57
Ravn, Erik, kornet	96, 107
Ravnemose, Vilh., journalist	164, 165, 177
Reib, Carl, skibbygger	72
Rendal, H., LRSagfører	170
Resen Steenstrup, kpt.	36, 44
Resner, ljt.	55

Ribert, John	121
Richter, Erik maskinelev	113, 121
Ridung, sek.ljt.	96
Rister, menig	43
Ritter von Schleich, general	23, 24
Rohde, Ida	177
Rohde, Peter P., forfatter	172, 174
Rolsted, generalmajor	15
von Rosenberg, tysk Inselkommandant	167, 169
Rosenberg, Th., journalist	169
Rosenvinge, Mogens	72
Roslyng-Jensen, Henning	196
Rubin, Edgar, prof.	170
Rud, Johannes, LRSagfører	105, 106
Rye Andersen, kornet	34, 39

S

Sabinsky, N.	67, 72
Sabroe, Povl, redaktør	161, 163, 177
Salicath, Gerald	28
Sandvad, Jørgen, redaktør	84, 170, 177
Schaumann, M.C., fabrikant	164
Scheel, C.R., greve	69
Schmidt, oberst	90
Schmidt, Mogens, kpt.ljt.	144
Schondel, Carl	107
Schock, Aage, redaktør	195
Schou, J.P., politikomm.	186, 196
Schulein, provst	164
Schultze, Aage, søljt.	151, 160
Schwartz-Nielsen, oberst	18
Schwartzlose, kornet	50
Seehusen, Knud, kpt.ljt.	138, 144, 147
Sejr, Arne	65, 190
Simon, J., rektor	170
Sinding, Erik	107
Skaarup-Andersen	133
Skikkild, Johannes	189, 196
Skjoldager, oberstljt.	94
Skov, overfyrbøder	126

Skouboe, Else, skuespiller	162, 163
Sletten, Aage, pastor	183
Smidt, Erling B.	72
Snerding, S., kpt.ljt.	18, 195
Soya, forfatter	162
Sponneck, W., greve oberst.....	101
Staffeldt, Jørgen	52, 162, 195
Staffeldt, Mogens	52
Stamm, politidirektør	187
Stauntz, Jacob, menig	43
Stender-Petersen, prof.	167
Storgaard, Svend	57
Strandgaard, Jesper C.....	72
Strarup, Henning, værnepligtig.....	156, 160
Stauntz, Jacob W.	57
Stærmosse, Erik, søljt.	111, 112, 120, 131, 134
Stærmosse, Robert, højskoleforst.	165, 177
Svendsen, købmand	68
Svenningsen, Svenning, reservepolitibetjent	188, 196
Svensson, redaktør	164
Søndergaard, Poul	196
Søndergaard, Tom	12, 13, 56
Sørensen, blikkenslager	180
Sørensen, Aksel.....	182
Sørensen, Arne	79
Sørensen, Arne Wigand	72
Sørensen, Børge A., gartner	29
Sørensen, Ch. Kaas, prem.ljt.....	169
Sørensen, Erik Anker, stud.polyt.	190
Sørensen, H.C.H., søljt.	159
Sørensen, Poul Kjær	12, 179

T

Tanne, Eric, kornetelev	79, 86
Teglers, Hans Edv.	72
Teilmann, Terkel	86
Thaarup, Egon.....	120
Thamsborg, søkadet	140
Thaulow, Th.	24
Theilov, officiant.....	64

Theisen, Jørgen	134
Thetmark, Børge I.	57
Thiede, S.E., søkadetlærling	136, 138, 147
Thomsen, Chr. torpedounderkvartermester.....	146, 196
Thomsen, Gustav, søljt.....	128, 129, 134
Thomsen, Marinus, slagter.....	190
Thotup, J.J.	57
Thostrup, kpt.ljt.....	141
Thygesen, kpt.	53
Tillisch, Frits	26, 29
Tonnesen, sek.ljt.....	63, 64, 66
Torp, Børge	134
Torstensson, Viggo.....	182, 196
Trommer, Aage	197
Truelsen, Sven.....	27, 28, 51
Tønsberg, Viggo, kornet	90, 107

U

Uhlenfeldt, Jørgen, matroselev	123, 124, 134
Ussing, Vagn, kornet	59, 61, 63, 66, 72

V

Valentiner, Birgit	56
Valk, kpt.	36
Vallentin, Jørgen K.....	72
Vang, prem.ljt.....	65
Vangsted, Niels Erik.....	12, 179
Vedel, A.H., viceadmiral	15, 108, 110, 120, 128
Vestergaard, Søren, bagersvend	183, 196
Vierø, E.R., søljt.....	159

W

Waagepetersen, oberst.....	86
Wagn, kpt.	33
Wagner, Svend, arbejdsmand	174
Warburg, Erik, prof.	162
Weber, Sigurd.....	107, 196
Weiss, Max.....	25
Wern, kpt.ljt.....	113
Werner, Jørgen	197

Wesche, søljt.....	111, 116
Wesenberg, C.L., kpt.....	100, 195
Wessel-Tolvig, Per, søkadetlærling.....	135, 142, 145, 147
West, Palle, grosserer.....	167, 169
Westergaard, J., søljt.....	114, 116
Westermann, Carl, kmd.kpt.	127
Wichfeld, Varinka (Muus).....	56, 57
Wieselere, tysk løjtnant.....	12
Wilhelm, Johan, menig.....	33, 34, 35, 39
Wilton, kpt.	37, 38
Winkel, kpt.....	28
Winkler, P., lagerforvalter.....	169
Wurbach, tysk admiral.....	110, 117
Würtz, Poul, kpt.ljt.....	122, 159

Y

Yttesen, Svend, kadetaspirant.....	118, 121
------------------------------------	----------

Stedregister

herunder skibsnavne

A

Åbenrå.....	164
Ålborg.....	12, 13, 166, 179, 180
Aalholm.....	84, 85
Ålsgårde.....	176
Århus.....	167
Årsballe.....	86
Albanigade, Odense.....	88, 89
Als Odde.....	157
Aars.....	180
Agersø1.....	48, 149
Aggersund.....	148
Alsgades Skole.....	162, 163, 170, 171
Amager.....	30 ff, 75
Amalienborg 1.....	7, 27
ANTARAS.....	159
Arsenaløen.....	109
Assens.....	94, 169
Avedørelejren.....	37, 44

B

Bandholm.....	154
Baraklejren på Amager.....	33 ff
BELLONA.....	110, 111
Belvedere.....	91
Berritsgaard.....	84
Blaaby.....	136
Bogense.....	11, 156, 169
Bogø.....	152, 153, 155
Bornholm.....	29, 85 ff, 167
Boserup Skov.....	70
Brønderslev.....	179
Butved.....	64

C	
Christiansminde	136, 156
D	
Dampbåd A	135, 136, 156
DAPHNE.....	110, 113
Dragsholm	69
Dragsted	64
Dragør	131
DRYADEN	110, 112, 113
Dyreborg	156
E	
Egernæs.....	71
EHRENSKÖLD.....	159
Esbjerg	11
F	
Faaborg	95, 156
Fakse Ladeplads	153
Falsterbo	122, 123
FANDANGO	159
Farø Jord	153
Fjerritslev	167
Fliegerhorst	165
Forum	12
Fredensborg	174
Fredericia	164
Frederiksberg	104
Frederiksberg Slot	42, 45, 48 f., 134, 157, 169
Frederiksholm	109
Frederikssund.....	72
Fruens Bøge	87, 88
FYEN.....	110, 115, 116, 118, 196
Fyn	11, 87 ff
G	
Galløkken.....	86, 167
Gedser	149, 154
Gerlev Højskole	84, 169

Gernersgade Kaserne	40 ff, 46, 50
Gilleleje.....	62, 68, 122, 130
Gjorslev.....	160
Grenå	158
Grib Skov	69
Grønnegade Kaserne.....	74
Grønnehavehus	128
Grønsund.....	122, 149, 152
Gråsten	164
Guldborgsund.....	84, 85
Gulstav	154

H

Haderslev	104, 163, 164
HAJEN	145, 146, 196
Hanstholm	181
HAVHESTEN	110, 111
HAVKALEN	110, 112, 113
HAVKATTEN	122, 159
HAVØRNEN.....	151 ff, 154
HEKLA	110, 113, 131
Hellebæk.....	53, 67
Helsingborg	134, 159
Helsingør	71, 72, 123, 129, 131, 170
HENRIK GERNER	110, 111, 112, 114, 116
Herluf Trollesgades Kaserne	47
Hermon	100
Herning	181
Hesnæs.....	123, 149
Hestehoved Dyb.....	152
Hindsholm	97
Holbæk	59 ff, 67, 71, 80, 81, 123
Holmen.....	52, 101, 108 ff, 122, 128, 131, 135, 147, 151, 157, 169, 187
HOLMEN	159
Holstebro	165
Hornbæk	53, 169, 170
Horsens	157
Horserød.....	166, 167, 169, 170 ff
Humblebæk.....	132
Hundested	122, 123, 125, 127, 128, 129

HVALROSSEN	110, 111, 114
Hven	28, 52, 133
HVIDBJØRNEN	135 ff, 149, 152
Hvidkilde	92
Hærens Gymnastikskole	48
Höganäs	69
Hønsbroløbet	109

I

Idrætshuset på Østerbro	33, 41, 51, 53
INGOLF	135 ff, 149
Isefjorden	122 ff

J

Jonstrup Seminarium	71
Jægersborg Kaserne	17, 20, 23, 27, 86
Jægersprislejren	65, 66, 68, 77, 79, 80 f, 133

K

Kalbyris Skov	79
Kalundborg	148
Karlskrona	159
Karrebæksminde	151
Kastellet	54 f
Kerteminde	96, 100, 106
Kildekrog	133
Klørdyb	136, 154
Kobberdyb	153
Kolding	12, 104
Kongebrovagten	108
Knabstrup	64, 68
Kongelundsfort	119 f
Korsør	101, 102, 1456, 148, 151, 153, 156, 170
Krigsministeriet	54
Krogsnøb	69, 70
Kulhuse	129
Køge	123, 148, 160
K 1	110
K 2	123
K 3	122, 159

K 4	123
K 5	123
K 6	122, 159
K 7	123, 127, 129, 130, 131
K 8	122, 159
K 9	123
K 10.....	123, 159
K 11.....	122, 159
K 12.....	134, 159
K 13.....	122, 159
K 14.....	110
K 15.....	122, 159
K 16.....	123
K 17.....	123, 159
K 18.....	110

L

LAALAND 110, 115

Landskrona.....	159
Langeland	154
Lolland	84 ff
Lergravvejens Skole	147
Livgardens Kaserne.....	17 ff, 42, 59, 187
LOUGEN.....	110, 114, 115, 116
Lundsgaard.....	106
Lunkebugten	135
Lynetten.....	118, 122
Lynæs	128, 129

M

MAAGEN	123
Madum Sø.....	12
MAKRELLEN	110, 114
Malmø	122, 123, 158
Mariager.....	157, 165, 183
Margretheholm	117, 188
MARIE	159
Masnedsund	152, 153
Middelfart.....	11, 169
Middelgrunden	118

Militærhospitalet	23, 37
Møen	122
MS 1	148 ff, 159
MS 2	148
MS 3	134
MS 4	108, 114
MS 5	155
MS 6	155
MS 7	157 ff.
MS 9	154, 159
MS 10	110

N

Nakskov	154
Nibe.....	181
NIELS JUEL	120, 123 ff, 196
Nielstrup	92
NORDKAPEREN	110, 119, 122
Nyboder	41
Nyborg.....	11, 26, 97 ff, 154, 156
Nykøbing F	153
Nykøbing M	181
Nykøbing S	127, 128, 170
Nyord	122
Ny Tøjhus	38, 46
Næstved	62, 65, 66, 68, 74 ff, 80, 81 f, 84, 103, 151

O

Odense	11, 12, 87 ff, 97, 103, 104, 105, 169
Omø Sund	153
Ordrup Skov	69, 70
Ourø	124

P

PEDER SKRAM	110, 111, 114, 117
Politigården.....	187, 188
Prinsessegades Kaserne	37 ff
Proviantgården, generalstaben	44 ff
Prøvestenen	188
P 1	157

P 2	145
P 3	160
P 4	156
P 5	151, 153
P 6	148
P 7	156, 196
P 8	153
P 9	145
P 10	120
P 11	156
P 12	120
P 13	153
P 14	136, 154
P 15	160
P 16	120
P 17	157
P 18	120
P 19	136, 154
P 20	153
P 21	145
P 22	156
P 23	160
P 24	157
P 25	154
P 26	148
P 27	148
P 28	154
P 29	153,
P 30	156
P 31	128, 129, 130
P 32	145
P 33	134
P 34	156
P 35	135, 136
P 36	120
P 37	124
P 38	120

R	
Raageleje	123

RAGNAR.....	159
Randers 157, 179, 182, 183	
Refshalevej	109, 118
Rigensgade.....	47
Ringe	92, 93 f, 107
Ringsted	83, 157
Rosenborg	20
Roskilde.....	64, 69 f, 81, 170
Rudkøbing	154, 157
Rungsted	29, 52, 123, 131
Rygaard	69, 70
Ryvangen	37, 44, 46, 48
Rødvig.....	25, 26, 28, 122
Rørvig	129

S

Sandholmlejren	20, 53
SIGURD.....	159
Silkeborg	167
Skagen.....	180
SKAGEN	180
Skansepynt	123
Skive	167
Skovmosen	71
Skydeskolen for Håndvåben	30f, 32
Slagelse	70
Slotsholmen	17, 59, 75, 80, 84, 85
Smålandsfarvandet	149, 151, 153
Snekkersten	132
Snertinge	70
Sofienholm.....	69
Sorgenfri Slot	19, 21 ff, 75, 80, 84, 85, 148, 187
SORTE SARA	148, 150
Sottrup	184
Spodsbjerg.....	129
SPRINGEREN.....	145, 146
Stammenakke	152, 155
Stausdal.....	85, 169
Store bælt.....	135 ff, 149
Store Jynde vad.....	184, 185

Storstrømsbroen	149, 152
Stubbekøbing	123, 151
Støvring.....	165
SVANEN.....	135, 136
Svendborg	90 f, 135, 136, 156, 169, 172
SÆLEN	110, 119, 122
SØBJØRNEN	102
SØHESTEN	148
SØLØVEN	145
Sønderborg.....	104, 164, 172, 183
Sdr Boulevard Kaserne	89
SØRIDDEREN	145
SØULVEN	110, 113
Søværnets Kaserne	109, 115 f, 151

T

Thisted	164, 165, 181
Thorsted	167
THYRA	135, 136
Toftholm.....	69
Trelleborg.....	150, 159
Troense	135, 136, 156
Tølløse	68
Tønder.....	164, 183, 184
Taarbæk Fort	119
Tårnborg.....	145, 154
Tåsinge	156

U

Ulfsund	152
Ulriksholm	132

V

Varde	164, 185
Vedbæk.....	131
Vedersø	194
Vejle	157
Vemmelev	170
Vengeance Grund	137
Vestenceinten	42 ff

Vester Fængsel	55
Viborg	165, 167, 183
Vollerup	184
Vordingborg	74, 82 f, 153, 170
Værftsbrovagten	108, 109
Ø	
Øregårds Kaserne	48, 169, 170
Øresund	122 ff, 131

Jørgen H. Barfod, f. 1918, under krigen medlem af Dansk Samling, fra nov. 1943 medlem af sabotageorganisationen Holger Danske, fra forår 1944 delingsfører for militærgrupper i Gentoft, på grund af stikker arresteret 5/12 1944, ført til Kz-lejren Neuengamme og udekommandoer Dessauer Ufer og Bullenhuser Damm i Hamburg, befriet af »De hvide Busser«.

Kompagnichef i Hjemmeværnet 1945-51, flotillechef 1951-61, stifter af og formand for »Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45« 1965-72, leder af Frihedsmuseet 1971-87.

Udgivet bl.a. »Danmark under 2. verdenskrig« 1959, »Helvede har mange navne« 1969, »Et centrum i periferien« 1976, »Holocaust failed in Denmark« 1981, »Redning fra Ragnarok« 1983, »København kampklar« 1988, »Folkets oprør« 1991.

Frihedsmuseets venners forlagsfond
ISBN 87 88214 389